

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

**ÇOCUKLUK ÇAĞI CİNSEL İSTİSMARINA MARUZ BIRAKILAN
GENÇ KADINLAR: KURUM BAKIMI VE SONRASI YAŞAM
DENEYİMLERİNİN FEMİNİST BAKIŞ AÇISIYLA
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Betül ÇOLAK

Doktora Tezi

Ankara, 2022

ÇOCUKLUK ÇAĞI CİNSEL İSTİSMARINA MARUZ BIRAKILAN GENÇ KADINLAR:
KURUM BAKIMI VE SONRASI YAŞAM DENEYİMLERİNİN FEMİNİST BAKIŞ
AÇISIYLA DEĞERLENDİRİLMESİ

Betül ÇOLAK

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

Doktora Tezi

Ankara, 2022

KABUL VE ONAY

Betül Çolak tarafından hazırlanan "Çocukluk Çağı Cinsel İstismarına Maruz Bırakılan Genç Kadınlar: Kurum Bakımı ve Sonrası Yaşam Deneyimlerinin Feminist Bakış Açısıyla Değerlendirilmesi" başlıklı bu çalışma, 12.01.2022 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Kasım KARATAŞ (Başkan)

Prof. Dr. Reyhan ATASÖ TOPÇUOĞLU (Danışman)

Doç. Dr. Aslihan AYKARA

Dr. Öğretim Üyesi Pınar AKRÜŞ

Dr. Öğretim Üyesi Figen Paşlı

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Prof. Dr. Uğur ÖMÖRGÖNÜLŞEN

Enstrü Modürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezim kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan "*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*" kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- o Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihinden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- o Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihinden itibaren ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- o Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

12/01/2022

Betül ÇOLAK

¹"*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*"

- (1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasını ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metodların kullandığı, henüz makaleye dönüştürülmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve indirmeden paylaşılmamış durumda 3. şahıslara veya kurumlara hakoz kazanç ihtikarı oluşturmayacek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ay ertelenmek üzere tezin erişime açılması engellenabilir.
- (3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezinin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Prof. Dr. Reyhan ATASÜ TOPÇUOĞLU** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Betül ÇOLAK

TEŞEKKÜR

Cinsel İstismar Mağduru Kız Çocuklarına Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamalarının Değerlendirilmesi başlıklı bu araştırma küçük yaşta cinsel şiddete maruz bırakılan, kurum bakım sürecini tamamlayarak hayatlarına devam eden genç kadınların değerli katkılarıyla gerçekleştirilmiştir. Doktora tezi yazım sürecinin kendine özgü zorluklarının yanı sıra böylesine hassas bir konu üzerine odaklanmanın ayrıca zorlayıcı olduğunu ifade etmem gerekir. Çokça gelgitleri olan bu süreçte yanımda olan, destek veren, katkıda bulunan ve yardım eden tüm isimlere teşekkür etmek istiyorum.

Öncelikle, bu araştırma için yaşam deneyimlerini aktarmayı, yaşadıklarını paylaşmayı kabul eden ve seslerini duyurmak isteyen genç kadınların hepsine ayrı ayrı ve kalpten teşekkürlerimi sunuyorum. Onların değerli katkıları olmadan bu çalışma olamazdı.

Tez konumu ve çalışma yöntemimi belirlerken güçlü ve değerli akademik birikimiyle bana yol gösteren, tezimin her aşamasında bana destek olan, sadece tez çalışmalarıyla sınırlı kalmayarak hayatın başka alanlarıyla ilgili de paylaşımda bulunabildiğim ve destek aldığım değerli ve sevgili tez danışmanım Prof. Dr. Reyhan ATASÜ TOPÇUOĞLU'na,

Tez izleme komitesi üyeliğinin yanı sıra, sosyal hizmet alanındaki akademik yolculuğumda başından sonuna kadar birlikte olduğum ve destek aldığım sayın hocam sayın Prof. Dr. Kasım KARATAŞ'a

Tez izleme komitemde bulunan, tez çalışmalarım konusunda fikirleri ve düşünceleriyle bana yol gösteren, her zaman yardımcı olmaya hazır olan sevgili Dr. Öğretim Üyesi Pınar AKKUŞ'a, katkıları ve desteklerinden ötürü teşekkür ederim.

Tezimi zenginleştiren önerileriyle beni destekleyen, alanda önemli çalışmalar yapmış sayın hocalarım Doç. Dr. Aslıhan AYKARA ve Dr. Öğr. Üyesi Figen PASLI'ya,

Tezimin hedef kitesini oluşturan genç kadınlara ulaşmamı sağlayan, saha araştırma sürecinde bana ofislerinin kapılarını açan, görüşme odası sağlayan ve hiçbir yardımı esirgemeyen, İstanbul'da bulunan Haydi Tut Elimi Derneği'ne ve dernek çalışanları sevgili Banu GÜNGENCİ ve sevgili Ayşegül ŞEKLİ'ye,

Araştırma süreci, konunun hassas olmasından dolayı katılımcılarla yapılan görüşme sürecinde dikkat edilmesi gereken hususlar açısından, yoğun programından vakit ayırarak benimle değerli deneyimlerini paylaşan Gökçe BAYRAKÇEKEN TÜZEL'e,

Doktora bursu vererek araştırmamın mali yükümlülüklerini aşma konusunda rahat etmemi sağlayan Türk Eğitim Vakfına,

Bir doktora tezi yazarken aynı zamanda bir vakıf üniversitesinde öğretim görevlisi olarak çalışmanın getirdiği zorluklarla baş etme sürecimde bana destek olan ve tezin ilerlemesi için beni motive ederek yanımda olan hem ev arkadaşım hem iş arkadaşım olan sevgili Gerontolog Öğr. Gör. Fatma Sıla AYAN'a, benzer süreçleri paylaştığımız, çalışma sürecimde beni motive eden sevgili arkadaşım Dr. Derya Deniz ERCAN'a ve tezimin savunma sürecinde desteğiyle yanımda olan Dr. Güneş Yonca YÜCEL'e,

Sevgi, ilgi, sabır ve destekleri ile her daim yanımda olan annem Meryem ÇOLAK, babam Mehmet ÇOLAK, kız kardeşim Ayşegül TOLA ve kuzenim Melike KARAKAŞ'a... sevgili aileme... en derin ve kalpten teşekkürlerimi sunuyorum.

Cinsel istismara maruz kalmış, geçmişin kız çocukları ile bugünün ve geleceğin kadınları için güçlü ve söz sahibi oldukları bir yaşamda var olmaları ve hepsinden önemlisi, hiçbir kadının ve çocuğun hiçbir şiddetin mağduru olmadığı bir dünya umuduyla... Eylül, 2021, İstanbul.

ÖZET

ÇOLAK, Betül. *Çocukluk Çağı Cinsel İstismarına Maruz Bırakılan Genç Kadınlar: Kurum Bakımı ve Sonrası Yaşam Deneyimlerinin Feminist Bakış Açısıyla Değerlendirilmesi*, Doktora Tezi, Ankara, 2022.

Bu tezde çocukluk dönemlerinde cinsel istismara maruz kalmış genç kadınların kurum bakımı sürecinde aldıkları sosyal hizmetlere ve kurum bakımından çıktıktan sonra yaşadıklarına ilişkin yaşam deneyimleri incelenmiştir. Araştırma, genç kadınların çocukluk dönemleri, cinsel istismarın tespit edilmesi, tespitten sonra yaşananlar, kurum bakımı süreci ve verilen hizmetler, kurum bakımı sonrasında yaşananlar ve karşılaşılan sorunlar olmak üzere tüm dönemleri kapsayan bütüncül bir bakış açısına sahip olması ve kadınların yaşam deneyimlerine dayanması açısından önem arz etmektedir. Araştırmanın temel sorusunu “Çocukluğunda cinsel istismar mağduru olan genç kadınların deneyimlerine göre sosyal hizmet uygulamalarının sağaltıcı etkileri nasıldır?” oluşturmaktadır. Bu soruya bağlı alt sorularla araştırmanın bütüncül yaklaşımı sürdürülmüştür. Araştırma verilerine ulaşmak üzere nitel araştırma deseninde yaşam öyküsü yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada cinsel istismara maruz kaldıktan sonra kuruma yerleştirilen ve kurum bakım süreci sona eren on iki genç kadın ile yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Analiz sonucunda dört ana temaya ulaşılmıştır. Çocukluk Dönemi teması altında aile dinamikleri, aile üyelerinin özellikleri, Cinsel istismarın tespiti temasında kolluk kuvvetleri, öğretmenlerle temas, ikincil örselenme, ilk adım merkezlerinin rolü ve ailenin tutumuna ilişkin bulgular yer almaktadır. Çocuğun cinsel istismarına ilişkin kurum bakımı süreci ve hizmetlerin etkililiği temasında kurum bakım sürecinde verilen kuruma kabul, eğitim, sağlık, psikososyal destek, yasal destek, beslenme, kontrol güvenlik, kurumdan çıkış gibi kurum bakımında verilen hizmetlere ve bu hizmetlerin etkililiğine ilişkin katılımcıların değerlendirmelerine ilişkin bulgular, son tema olan Kurum bakımı sonrası yaşam deneyimleri temasında ise genç kadınların karşılaştıkları, barınma sorunları, ekonomik sorunlar, sosyal sorunlar, baş etme süreçleri, sosyal destek mekanizmalarının etkililiği, evlilik, annelik deneyimlerine ilişkin bulgular yer almaktadır. Son olarak cinsel istismarın tespiti, kurum bakımı süreci ve sonrası süreçlerde aktif rol alan farklı sektörlere ve sosyal hizmetlere ilişkin önerilere yer verilerek tez tamamlanmıştır. Tezin cinsel istismar mağduru çocuklara yönelik sosyal hizmetlerin geliştirilmesi açısından önemli katkıları olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler

Cinsel istismar, kurum bakımı, kurum bakımı sonrası süreç, sosyal hizmet, nitel araştırma, yaşam öyküsü yöntemi, feminizm.

ABSTRACT

ÇOLAK, Betül. *Young Women Exposed to Childhood Sexual Abuse: Evaluation of Institutional Care and Post-Life Experiences from a Feminist Perspective*, Ph.D. Dissertation, Ankara, 2022.

In this thesis, the life experiences of young women who have been sexually abused in their childhood were examined regarding the social services they received during the institutional care process and their experiences after leaving the institutional care. The study is thought to be important due to it has a holistic perspective covering all periods of young women's lives in the context of childhood, detection of sexual abuse, experiences after detection, institutional care process and services, experiences and problems after institutional care, and also it is based on women's life experiences. The main problem of the research is "What are the therapeutic effects of social work practices according to the experiences of young women who were victims of sexual abuse in their childhood?" The holistic approach of the research was continued with sub-questions related to this question. In order to reach the research data, the life history inquiry was used in the qualitative research design. In the research, semi-structured in-depth interviews were conducted with twelve young women who were placed in the institution after being exposed to sexual abuse and whose institutional care period ended. Four main themes were reached in the analysis. Under the theme of Childhood, family dynamics, characteristics of family members takes place, findings related to law enforcement officers, contact with teachers, secondary trauma, role of first step centers and attitude of family under the theme of detection of sexual abuse, under the theme of the institutional care process regarding child sexual abuse and the effectiveness of the services, there are findings the evaluation of the participants regarding the services provided in the institution such as admission to the institution, education, health, psychosocial support, legal support, nutrition, control, security, exit from the institution, and the effectiveness of these services, and in the last theme: life experiences after institutional care, there are findings related to housing problems, economic problems, social problems, coping processes, effectiveness of social support mechanisms, marriage and motherhood experiences faced by young women. Finally, the thesis was completed by giving suggestions about different sectors and social services that take an active role in the detection of sexual abuse, the process of institutional care and post-processing. It is thought that the thesis will make important contributions to the development of social services for children who are victims of sexual abuse.

Keywords

Sexual abuse, institutional care, post-institutional care, social work, qualitative research, life history method, feminism.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN	iii
TEŞEKKÜR	iv
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
İÇİNDEKİLER	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xvi
TABLolar DİZİNİ	xvii
ŞEKİLLER DİZİNİ	xviii
 GİRİŞ	 1
1. BÖLÜM : KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE.....	5
1.1. ARAŞTIRMANIN SORUNSALI	5
1.2. ÇOCUĞA YÖNELİK CİNSEL İSTİSMARA İLİŞKİN KAVRAMLAR	12
1.2.1. Cinsel Şiddet	12
1.2.2. Çocuk İstismarı	13
1.2.3. Cinsel İstismar ve Çocuğun Cinsel İstismarı	14
1.2.4. Çocuk Cinsel İstismarının Hukuki Tanımı	17
1.2.5. Çocuğa Yönelik Cinsel İstismarın Tespit Edilememe Nedenleri.....	21
1.2.6. Çocuk Cinsel İstismarına İlişkin Veriler	22
1.2.7. Encest	23
1.2.8. Kurum Bakımı	27
1.2.8.1. Özgürlük-Kontrol	29

1.2.8.2. Sosyal Hizmet Müdahale Planı	30
1.2.8.3. Müracaatçı Danışman İlişkisi.....	34
1.3. ÇOCUĞUN CİNSEL İSTİSMARINI AÇIKLAYAN KURAMLAR.....	35
1.3.1. Feminist Kuram ve Feminist kuram Açısından Çocuğun Cinsel İstismarı.....	36
1.3.1.1. Radikal Feminizm.....	39
1.3.1.2. Çocuğun Cinsel İstismarına Feminist Müdahale Yaklaşımı	43
1.3.2. Sosyal Öğrenme Kuramı	47
1.3.3. Güçlendirme Yaklaşımı	48
1.3.4. Etiketleme Kuramı	50
1.3.5. Virginia Satir'in Aile Yaklaşımı	51
1.4. CİNSEL İSTİSMARIN VE ENSESTİN OLUŞMASINA NEDEN OLAN RİSK FAKTÖRLERİ.....	54
1.4.1. Aile İçi Dinamikler.....	55
1.4.2. Sosyal Faktörler	60
1.5. PSİKO SOSYAL VE MEDİKAL AÇILARDAN CİNSEL İSTİSMARIN ÇOCUĞA ETKİLERİ	61
1.5.1. Kısa Dönem Etkileri.....	62
1.5.2. Uzun Dönem Etkileri	69
1.5.2.1. Uzun Dönemli Etkilerin Arka Planı (Susma, İnanılmama, Ailenin Dışlaması).....	70
1.5.2.2. Uzun Dönemli Etkiler.....	70
1.5.2.3. Uzun Dönemli Etkileri Artıran Azaltan Faktörler	72
1.6. ÇOCUK CİNSEL İSTİSMARI FAİLLERİNİN ÖZELLİKLERİ.....	76
1.6.1. Cinsiyet	76
1.6.2. Yaş.....	76
1.6.3. Sosyo Demografik Özellikler	77

1.6.4. Eğitim Düzeyi	78
1.6.5. Kişilik Özellikleri	78
1.6.6. Mağdurla Yakınlık İlişkisi.....	80
1.6.7. Geçmişinde İstismar Olma Durumu	81
1.6.8. İstismarın Şekli.....	82
1.6.9. Fiziksel Güç Kullanma Oranları.....	83
1.6.10. Olay Yeri.....	83
1.6.11. Failin Önceki Suç Kaydı.....	84
1.6.12. Cezalandırılma Durumları.....	84
1.6.13. İstismar Edilme Sayısı	85
1.6.14. Teknoloji ve Cinsel İstismar	86
1.7. HEDEF OLARAK SEÇİLEN KIZ ÇOCUKLARININ ÖZELLİKLERİ.	86
1.8. ÇOCUĞA YÖNELİK CİNSEL İSTİSMARIN TESPİTİ VE SONRASINDA VERİLEN HİZMETLER.....	90
1.8.1. Çocuk Koruma ve Çocuk Hakları Bağlamında Çocuğun Cinsel İstismarı.....	91
1.8.2. Çocuk Cinsel İstismarına Yönelik Hizmet Veren Kurumlar.....	95
1.8.2.1. Çocuk Koruma İlk Müdahale Birimi (İlk Adım Merkezi)	97
1.8.2.2. Çocuk İzlem Merkezi.....	98
1.8.2.3. Çocuk Koruma Merkezi	102
1.8.2.4. Çocuk Destek Merkezi	103
1.8.2.5. Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezleri ve Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri.....	104
1.8.3. Çocuğun Cinsel İstismarının Tespiti.....	105
1.8.4. Kurum Bakımı Sürecinde Verilen Hizmetler	116
1.9. KURUM BAKIMI SONRASI SÜREÇ.....	123
1.9.1. Kurum Bakımı Sonrasında Karşılaşılan Sorunlar.....	125

1.9.2. Sorunlar Kurum Bakımı Sonrasında Verilen Destekler	127
1.9.3. Cinsel İstismar Mağduru Çocukların Kurum Memnuniyetine İlişkin Çalışmalar	130
1.10. ARAŞTIRMANIN AMACI VE SORULARI.....	132
1.11. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	134
1.12. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	136
1.13. ARAŞTIRMANIN İŞEVURUK TANIMLARI.....	137
 2. BÖLÜM : ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	 139
2.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ	139
2.2. ARAŞTIRMA ÖZNELERİNİN SEÇİMİ.....	142
2.2.1. Dâhil Etme Kriterleri	144
2.2.2. Öznelerin Özellikleri	145
2.3. SAHAYA ERİŞİM VE VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	152
2.4. VERİLERİN ANALİZİ	156
2.5. ETİK KONULAR.....	158
 3. BÖLÜM : CİNSEL İSTİSMAR MAĞDURU KIZ ÇOCUKLARININ YAŞANTILARINA VE CİNSEL İSTİSMAR MAĞDURU KIZ ÇOCUKLARINA YÖNELİK SOSYAL HİZMET UYGULAMALARINA İLİŞKİN BULGULAR	 162
3.1. TEMA 1: ÇOCUKLUK DÖNEMİ.....	164
3.1.1. Yalnız Bir Çocukluk	165
3.1.1.1. Babanın “yok”luğu	166
3.1.1.2. Annenin “yok”luğu	171
3.1.1.3. Kopuk Kardeşlik Bağları	173
3.1.2. Baskı Altında Olmak.....	176
3.1.2.1. Şiddet ve Korku Kaynağı Baba	177

3.1.2.2. Pasif Anne.....	181
3.1.2.3. Kardeşler Arası Ayrımcılık.....	183
3.1.2.4. Büyükkannelerin Kötü Muamelesi.....	184
3.1.3. Milad	186
3.1.3.1. “Olaydan Önceki Ben”: Olay Öncesi Kendine ve Hayata İlişkin Düşünceler.....	186
3.1.3.2. “Olaydan Sonraki Ben”: Olay Sonrası Kendine ve Hayata İlişkin Düşünceler.....	190
3.2. TEMA 2: CİNSEL İSTİSMARIN TESPİTİ	195
3.2.1. Çocuğun Kolluk Kuvvetleriyle Teması.....	196
3.2.1.1. İfadenin Geri Çekilmesi	198
3.2.1.2. İhbar Sonrası Yaşanacakları Bilmeme	199
3.2.2. Öğretmenlerin Rolü ve Önemi.....	201
3.2.3. İkincil Örselenme.....	201
3.2.4. İlk Adım Merkezi ve İlk Koruma.....	205
3.2.5. Ailenin Tutumu	208
3.2.6. Sosyal Çevre Etkileşimi.....	210
3.3. TEMA 3: ÇOCUĞUN CİNSEL İSTİSMARINA İLİŞKİN KURUM BAKIM SÜRECİ VE VERİLEN HİZMETLERİN ETKİLİLİĞİ.....	214
3.3.1. Kuruma Giriş	215
3.3.2. Eğitim	217
3.3.3. Sağlık.....	221
3.3.4. Psiko-Sosyal Destek Hizmetleri	223
3.3.5. Beslenme	236
3.3.6. Fiziksel Koşullar	238
3.3.7. Çalışanlarla İlişkiler	239
3.3.8. Kurumda Kalan Diğer Kızlarla İlişkiler	242

3.3.9. Kontrol ve Güvenlik	245
3.3.10. Yasal Destek.....	247
3.3.11. Kurumdan Çıkış	249
3.3.12. Kurum Bakımının Etkililiğine İlişkin Görüşler.....	253
3.4. TEMA 4: KURUM BAKIMI SONRASI YAŞAM DENEYİMLERİ.....	256
3.4.1. Barınma ve Ailenin Tutumu	258
3.4.2. Ekonomik Zorluklar	262
3.4.3. İstihdam	266
3.4.4. Eğitim	269
3.4.5. Destek Mekanizmaları	269
3.4.5.1. Kurumsal Destek.....	270
3.4.5.1.1. İzleme Çalışmaları.....	271
3.4.5.1.2. Sivil Toplum Kuruluşlarının Desteği.....	273
3.4.5.1.3. Vaka Yönetimi	273
3.4.5.2. Sosyal Destek	276
3.4.6. Sorunlarla Baş etme Yöntemleri.....	277
3.4.7. Kurum Bakımı Sonrası Kendilik Algısı Değişimi	278
3.4.8. Evlilik ve Karşı Cinsle İlişkiler	283
3.4.9. Annelik	285
3.4.10. Geleceğe Yönelik Düşünceler.....	288
3.4.11. Bugünden Geçmişe Bakış.....	289
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	293
KAYNAKÇA	320
EK-1: HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ ETİK KOMİSYONU İZNİ	336

EK-2: ORİJİNALLİK RAPORU.....	337
EK-3: MESLEK ELEMANLARI İÇİN GÖRÜŞME FORMU.....	339
EK-4: GENÇ KADINLAR İÇİN GÖRÜŞME FORMU	342

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

ASPB	: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
BM	: Birleşmiş Milletler
BMÇHS	: Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme
BSRM	: Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezi
ÇİM	: Çocuk İzlem Merkezi
ÇKK	: Çocuk Koruma Kanunu
ÇODEM	: Çocuk Destek Merkezi
ÇOĞEM	: Çocuk ve Gençlik Merkezi
ÇOKİM	: Çocuk Koruma ve İlk Müdahale Birimi
EAH	: Eğitim Araştırma Hastanesi
ECPAT	: End Child Prostitution, Child Pornography and the Trafficking of Children for Sexual Purposes (Çocuk Fuhuşuna, Çocuk Pornosuna, Çocukların Cinsel Amaçlı Ticaretine Son)
ICC	: International Child Center, Uluslararası Çocuk Merkezi
KBRM	: Koruma ve Bakım Rehabilitasyon Merkezi
S.B.	: Sağlık Bakanlığı
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TMK	: Türk Medeni Kanunu
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
STK	: Sivil toplum kuruluşu
SYDV	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
UNICEF	: United Nations Children's Fund, (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu)
WHO	: Wolrd Health Organisation, Dünya Sağlık Örgütü

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Ceza Mahkemelerinde Çocukların Cinsel İstismarı Suç Sayısı ve Oranları (2013-2020)	7
Tablo 2. Ceza Mahkemelerinde Çocukların Cinsel İstismarı Suçlarının Karar Türleri Sayıları ve Oranları	7
Tablo 3. Cinsel Suç Mağduru Çocuk Sayıları (2015-2017).....	8
Tablo 4. Çocukların Cinsel İstismara Verdikleri Kısa Süreli Tepkiler	65
Tablo 5. Cinsel İstismarın Çocuk Üzerindeki Psikososyal ve Anatomik Etkileri	66
Tablo 6. Çocukluk Döneminde Yaşanan Cinsel İstismar ve Ensestin Yetişkinlik Dönemindeki Etkileri	72
Tablo 7. Çocuk İzlem Merkezleri Bunan İller (30 Aralık 2020 Tarihi İtibariyle)	99
Tablo 8. Türkiye Geneline Çocuk Destek Merkezlerinde Koruma Altına Alınan Çocuk Sayıları (2015-2019).....	143

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Cinsel İstismarın Tespitinden Sonra İşleyiş	96
Şekil 2. Tema 1: Çocukluk Dönemi Dinamikleri	165
Şekil 3. Çocukluk Çağı Cinsel İstismarı Görülen Ailelerde Babanın Özellikleri	167
Şekil 4. Çocukluk Çağı Cinsel İstismarı Görülen Ailelerde Annenin Özellikleri	171
Şekil 5. Çocukluk Çağı Cinsel İstismarı Görülen Ailelerde Kardeşlere İlişkin Dinamikler	176
Şekil 6. Çocukluk Dönemi Teması ve Alt Temalarına Ait İlişkiler	194

GİRİŞ

Çocuğun cinsel istismarı, günümüzde giderek görünürlüğü artan sosyal bir sorundur. Çocuğun cinselliğin objesi olarak kullanılması her kültür ve sosyal yapıda kabul edilemez, travmatik, mağdur ve çevresi için yıkıcı sonuçları ve etkileri olan bir olgu olduğundan mağdurlar ve hatta bazı durumlarda uzmanlar ve kurumlar tarafından da saklanmış, örtbas edilmiş ya da çoğunlukla hiç açıklanmamıştır. Kempe çocuğun cinsel istismarını 'gizli pediatrik sorun' olarak adlandırmıştır (Kellog'dan aktaran Genç&Dikmen, 2018). Günümüzde bu "gizli pediatrik sorun", çok daha fazla gün yüzüne çıkmakta ve görünür olmaktadır.

Modernizmle birlikte değişen toplumsal yapılar, kadın hareketlerinin etkisi, hukukun koruyuculuğunun artması, vaka sonrası güvenli ortam sağlama olanaklarının artması, bilimsel çalışmaların artması, konunun daha görünür olması, toplumun konuyla ilgili bilinç düzeyinin artması ve zihniyetinin değişmeye başlaması gibi nedenlerle kamuya yansıyan vaka sayısında artış olduğu gözlemlenmektedir. İstismarın güvenilir kurumlarda gerçekleşmesi, bir vakada sayıca çok fazla çocuğun mağdur olması ya da tek bir mağdur çocuğun çok sayıda kişi tarafından istismara uğraması, aile içinde güvenilir kişiler tarafından gerçekleştirilmesi ya da çocuğun güvenilir bir kişi tarafından çok sayıda istismarcıya sunulması gibi örnekler hem sorunun ulaştığı ciddi boyutları gözler önüne sermektedir hem de cinsel istismarın ne gibi biçimlerde olabileceğini göstermektedir.

Çocuğun cinsel istismarına ilişkin ilk çalışmaların çoğunlukla cinsel istismar mağduru çocuğun tıbbi ve psikolojik olarak aldığı etkiler ve bunların iyileştirilmesine yönelik tıp biliminin alanından çıkan çalışmalar olduğu görülmektedir. Çocuğun cinsel istismarı konusunda son on yılda yapılan çalışmalar epidemiyoloji, risk etkenleri, çıktılar, psikopatoloji, psikoloji, önleme ve iyileştirme odaklıdır (Johnson, 2004, s. 467). Bu bağlamda odak genişleyerek yasal koruma, devletin koruyucu gücü, çocuk politikaları, mağdura yönelik hizmetler, müdahale, mağdur hakları gibi konuları da içine alarak; tıp ve

psikoloji alanıyla sınırlı kalmaktan sıyrılıp hukuk, sosyal hizmet, politika alanlarını da kapsamıştır. Böylece teorik ve pratik çalışma yelpazesi genişlemiştir; ancak odak kapsamına giren yeni konularda çalışmalar yapılmasına halen ihtiyaç vardır.

Cinsel istismara uğrayan çocukların kısa dönem ve uzun dönem olmak üzere biyopsikososyal sağlıkları oldukça olumsuz şekilde etkilenmekte ve yaşam boyu bu etkiler devam edebilmektedir. İstismarın kısa ve uzun dönemdeki etkilerinin en aza indirilmesi ve mağdurun yaşam koşulları ve kalitesinin yükseltilmesinin sağlanabilmesi için konu özelinde sosyal hizmet sunan kurumların hizmetlerinden yararlanılması gerekmektedir.

Çocuğun cinsel istismarı, nedenlerinin ve sonuçlarının çok yönlü olması ve birbirinden farklı bileşenlerden oluşması nedeniyle farklı disiplinlerin bir arada bütüncül yaklaşımıyla ele alınmasını gerektirmektedir (Çolak, 2020, 416). Bir çocuğun cinsel istismar vakasının ortaya çıkmasından kurum bakımının sonuçlanmasına kadar ve dahi kurum bakımı sonrasına kadar olan süreç, sağlık, kolluk, yargı, hukuki destek, kurum bakımı, sosyal hizmet, sosyal destek, psikolojik destek, eğitim desteği gibi birçok farklı hizmet türünün, kurumun ve uzmanın birlikte çalışmasını gerektiren bir yapıya sahiptir. Bu bütüncül ve işbirliği gerektiren süreç günümüzde Türkiye’de, mağdur odaklı bir yaklaşımla işlemesine rağmen uygulamada mağdurun ikincil mağduriyetine neden olabilecek bazı durumlar da yaşanmaktadır. Uygulamada ortaya çıkan sorunlar, son yıllarda ülkemizde yapılan çalışmalarla (Akkuş, 2014, Boduroğlu, 2016, Cavlan, 2014, Çavlin, Kardam, Aliefendioğlu, 2018, Çetin, Altıner, 2019, Dağlı, 2015, Gölge, 2019, Keser, 2016, Paslı, 2017b, Polat, 2006, Sandalcı, 2004, Küntay&Erginsoy, 2005) tespit edilmiş, öneriler geliştirilmiş ve literatüre önemli katkıda bulunulmuştur. Yine bu çalışmalarda, konuyla ilgili olarak uygulama süreci ve mağdurların sorunlarının ve ihtiyaçlarının, yaşamış oldukları deneyimler üzerinden tespiti için ayrıntılı ve derinlikli sosyal araştırmalara ihtiyaç olduğu vurgulanmaktadır.

Cinsel istismara hem kız çocukları hem de erkek çocukları maruz kalmaktadır. Bu tezde sadece kız çocuklarına yönelik cinsel istismara odaklanılmıştır. Karmaşık ve çok yönlü bir konu olan çocuğun cinsel istismarı, kız çocuklarının cinsel istismar saptandıktan sonra koruma altına alındıkları kurum bakımı süreci ve sonrası yaşam deneyimleri temel odağında ele alınmıştır. Bu odak yaşam deneyimleri üzerinde bütüncül olarak araştırılırken, katılımcıların yaşamlarının cinsel istismar öncesi, cinsel istismar sonrası, kurum bakımına ilişkin süreç ve kurum bakımı sonrası süreç olmak üzere geniş bir perspektifle konuya yaklaşılmaya zemin sağlamıştır. “Çocukluğunda cinsel istismar mağduru olan genç kadınların deneyimlerine göre sosyal hizmet uygulamalarının sağaltıcı etkileri nasıldır?” sorusu tezin temel araştırma sorusudur. Bu soruya yanıt alabilmek için 12 genç kadınla derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Araştırma, yaşam öyküsü yönteminin kullanıldığı nitel araştırma tasarımıyla gerçekleştirilmiştir. Böylece çalışma konusuna retrospektif bütüncül bir bakış mümkün kılınmış ve yukarıda sayılan süreçlerin tamamına katılımcıların deneyimleri açısından ışık tutulması sağlanmıştır. Araştırmanın bulguları bizzat genç kadınların deneyimine ve katılımına dayanması açısından önemlidir. Araştırmacının genç kadınların kendi ifadelerinden yola çıkarak yaşadıkları süreci görebilme, anlamlandırma ve yorumlayabilme çabasıyla kurum bakımının ve bu süreçte verilen sosyal hizmetlerin genç kadınları kurum sonrası yaşama hazırlayıp hazırlamadığı, psikososyal iyileşmelerinin sağlanıp sağlanmadığı, kurum bakımı sonrası süreçte hayata uyumlarının pozitif yönde olup olmadığı ve hayatlarını sürdürürken sosyal hizmet uygulamalarının ve uygulamalar kapsamında sosyal çalışmacıların yerine getirdiği görevlerin müracaatçılarla çalışmada temel amaçlardan biri olan bireyi güçlendirmenin gerçekleşip gerçekleşmediğine ilişkin bulgulara ulaşmak hedeflenmiştir. Ulaşılan bulgular, çocukluk dönemi cinsel istismarına ilişkin hem sosyal hizmet uygulamalarının hem de kuramsal önerilerin geliştirilmesine katkıda bulunmuştur.

Çalışmanın birinci bölümünde, öncelikle araştırmanın sorunsalı bölümünde konuyla ilgili mevcut durum tartışılmıştır. Daha sonra çocuk cinsel istismarına ilişkin kavramsal ve kuramsal çerçeveye altında kavramlar ve tez konusuyla ilgili

kuramlara ve alan yazında yer alan tartışma ve açıklamalara yer verilmiştir. Kavramsal çerçevede, cinsel şiddet, çocuk istismarı, cinsel istismar ve çocuğun cinsel istismarı, enstest kavramlarının psikososyal ve hukuki yönden tanımlarına, kurum bakımı, kurum bakımı sürecinde özgürlük-kontrol ilişkisi, müracaatçı danışman ilişkisi ve sosyal hizmet müdahale planının çocuk cinsel istismarı alanında faaliyet gösteren kurumlarda nasıl işlemesi gerektiğine ilişkin açıklamalara yer verilmiştir.

Kuramsal çerçevede çocuğun cinsel istismarını açıklayan, tezin bulgularını yorumlamakta önemli olduğu düşünülen kuramlara yer verilmiştir. Öncelikle kadın deneyimine dayalı ve kadın sorununa ilişkin bir araştırma olması nedeniyle feminizm ve radikal feminizmin çocuk cinsel istismarına ilişkin yorumlarına ve feminist sosyal hizmetin katkılarına yer verilmiştir. Daha sonra analizde ortaya çıkan bazı bağlamsal konuların yorumlanması açısından Virginia Satir'in aile yaklaşımı, sosyal öğrenme kuramı, güçlendirme yaklaşımı ve etiketleme kuramlarına yer verilmiştir.

Birinci Bölüm, Cinsel İstismarın ve Enstestin Oluşmasına Neden Olan Risk Faktörleri, Psikososyal ve Medikal Açıdan Cinsel İstismarın Çocuğa Etkileri, Çocuk Cinsel İstismarı Faillerinin Özellikleri, Hedef Olarak Seçilen Kız Çocuklarının Özellikleri, Çocuğa Yönelik Cinsel İstismarın Tespiti ve Sonrasında Verilen Hizmetlere ilişkin açıklama ve tartışmalarla devam etmekte, Araştırmanın Amacı ve Soruları, Araştırmanın Önemi, Araştırmanın Sınırlılıkları, Araştırmanın İşevuruk Tanımlarına ilişkin açıklamalarla sonlanmaktadır.

İkinci Bölümde araştırmanın yöntemi Araştırmanın Modeli, Araştırma Öznelerinin Seçimi, Dâhil Etme Kriterleri, Öznelerin Özellikleri, Sahaya Erişim ve Veri Toplama Araçları, Verilerin Analizi, Etik Konular açısından ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Üçüncü Bölümde cinsel istismara maruz bırakılan kız çocuklarının yaşantılarına ve onlara yönelik sosyal hizmet uygulamalarına ilişkin bulgular yer almaktadır. Dördüncü Bölümde tez sonuç ve önerilerin aktarılmasıyla sonlanmaktadır.

1. BÖLÜM

KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde, çocuğa yönelik cinsel istismar ile ilgili olarak Türkiye ve dünyadaki mevcut durumun ayrıntılı bir şekilde ele alındığı araştırmının sorunsalı, araştırmının amaçları ve soruları, çocuğa yönelik cinsel istismar konusunun bir araştırma konusu olarak seçilmesinin gereği ve öneminin ele alındığı araştırmının önemi yer almaktadır. Ayrıca saha çalışması sürecinde ve verilerin analizinde araştırmacının kontrolü dışında olan, araştırmayı belli ölçüde kısıtlayan konuların yer aldığı araştırmının sınırlılıkları ile tezde sıklıkla kullanılan bazı kavramların işevuruk tanımlarından oluşmaktadır.

1.1. ARAŞTIRMANIN SORUNSALI

Çocuğun cinsel istismarı, fiziksel istismar, duygusal istismar, ekonomik istismar ve ihmal ile birlikte çocuğa yönelik istismar türlerinden birdir. En genel ifadeleriyle, çocuğa yönelik, vurma, dövme, tokat atma, sallama, sarsma, vb. davranışlar fiziksel istismarı, cinsel içerikli temas, cinsel ilişki, cinsel içerikli davranış ve materyallere maruz bırakma cinsel istismarı, tehdit etme, alay etme, aşağılama, küçük düşürme, dalga geçme, korkutma, kısıtlama vb. davranışlar duygusal/psikolojik istismarı, çocuğun emeğini sömürmek, zorla çalıştırmak, belirlenen standartlarında uzun ve zorlu işlerde çalıştırmak ekonomik istismarı, çocuğun sağlıklı gelişiminin unsurları olan barınma, beslenme, güvenlik, sağlık, eğitim ihtiyaçlarını kasıtlı olarak tedarik etmeme çocuğun ihmalini oluşturmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO, 2006) yayınladığı Çocuğa Yönelik Kötü Muamelenin Önlenmesi Rehberinde;

“Çocuğun ihmal ve istismarı, sorumluluk, güven ve güç ilişkisi bağlamında, çocuğun sağlığına, yaşamına yönelik aktüel ya da potansiyel zararlar sonuçlanan, her türden fiziksel ve/veya duygusal kötü muamele, cinsel istismar, ihmal ya da ihmalkâr davranış ya da diğer sömürü türlerinin bütün formlarını kapsar”,

şeklinde tanımlanmaktadır (s.9). WHO (2006) çocuğun cinsel istismarı ise, “bakım verenin, çocuğu cinsel tatmin amacıyla belirlenen bu davranışlar çerçevesinde kullanması olarak” tanımlanmaktadır (s. 9).

Çocuğa yönelik cinsel istismarın enstest, çocuk evlilikleri, çocuğun ticari cinsel sömürüsü, çocuk fuhuşu, çocuk pornografisi olmak üzere farklı türleri vardır (WHO, 2006). Tüm bu şekilleriyle çocuğa yönelik cinsel istismar, hem dünyada hem Türkiye’de azımsanamayacak derecede yaygın olarak görölmektedir. Tez, temel olarak çocuğa yönelik istismarın bir türü olan çocuğun cinsel istismarına ve cinsel istismar türlerinden de aile içi (enstest) ya da yakın çevre tarafından gerçekleşen cinsel istismara odaklanmaktadır. Bu odak bağlamında çalışılan sorun alanını ise cinsel istismara maruz bırakılan kız çocuklarının kurum bakımı öncesi, kurum bakımı esnası ve sonrası süreçlerine ilişkin yaşam deneyimleri oluşturmaktadır.

Çocuğun cinsel istismarı ile ilgili WHO’nun dünya genelinde yaptığı araştırma ile ulaştığı verilere bakıldığında, dünyanın farklı bölgelerinde yapılan çalışmalar göstermektedir ki, kız çocuklar %7-%36, erkek çocuklar %3-%29 aralığında olmak üzere cinsel istismara maruz kalmışlardır. Kız çocuklar erkek çocuklara göre 1,5 ila 3 kat fazla derecede cinsel istismara maruz kalmaktadır (“WHO Guidelines for medico-legal care for victims of sexual violence report”, 2014 s. 9).

ECPAT (End Child Prostitution, Child Pornography and the Trafficking of Children for Sexual Purposes) ulusal hükümetlerin mevzuatlarını, politikalarını ve yanıtlarını değerlendirerek 2020 yılında “Gündüz Gözüyle Endeksi” adlı bir endeks hazırlamıştır. Bu endeks ülkelerin, çocuk cinsel istismarına ilişkin koruyucu ve önleyici çalışmalarını içermektedir. 2019 yılı Gündüz Gözüyle Endeksine göre Türkiye, altmış ülke içerisinde, ülkenin çocukların cinsel sömürüsü ve istismarına karşılığı açısından 56,7 puanla onsekizinci sıradadır (“ECPAT Country Overview”, 2020, s.5).

Adalet Bakanlığı, Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü'nün yayınladığı 2020 yılında yayınladığı son verilerde Ceza Mahkemelerinde Çocukların Cinsel İstismarına ilişkin 2015-2020 yılları arasındaki suç ve karar sayıları yer almaktadır. Aşağıdaki tablolarda bu sayılar gösterilmektedir:

Tablo 1. Ceza Mahkemelerinde Çocukların Cinsel İstismarı Suç Sayısı ve Oranları (2013-2020)

Yıllar	Açılan Davalardaki Suç Sayısı	TCK Uyarınca Açılan Davalardaki Suçlar İçindeki Oranı (%)
2015	16.957	0,6
2016	15.051	0,7
2017	16.348	0,7
2018	18.290	0,8
2019	22.689	0,8
2020	17.948	0,8

Kaynak: Adli İstatistikler 2020, Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, s. 59.

2015'de çocuğun cinsel istismarı davalarındaki suç sayısı 16 bin 957 iken beş yıllık bir sürede 2019 yılında bu sayı 22 bin 689'a çıkmıştır. Beş yıllık sürede çocuğun cinsel istismarının artış hızı %25'dir. Bu artış sadece açılan dava sayılarındaki artış oranını yansıtmakta, adli makamlara bildirilen tüm vakaları kapsamamaktadır. Bazı bildirimler geri çekilmekte ya da hükme bağlanmayan davalar olabilmektedir. 2020 yılında ise suç sayılarının 17 bin 948'e gerilediği görülmektedir. "2013-2020 yılları arasında çocukların cinsel istismarı suçunun 5237 sayılı TCK uyarınca açılan dosyalardaki suçlar içindeki oranı ortalama %0,7'dir (Adli İstatistikler 2020, s.59)."

Tablo 2. Ceza Mahkemelerinde Çocukların Cinsel İstismarı Suçlarının Karar Türleri Sayıları ve Oranları

Yıllar	Mahkumiyet	%	Beraat	%	Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması	%	Diğer Kararlar	%	Toplam
2015	13.968	55,9	4.751	19,0	623	2,5	5.641	22,6	24.983
2016	12.455	58,8	4.424	20,9	317	1,5	3.993	18,8	21.189
2017	13.396	62,2	4.226	19,6	209	1,0	3.717	17,2	21.548
2018	13.894	59,6	4.704	20,2	252	1,1	4.447	19,1	23.297
2019	15.651	55,2	6.420	22,6	280	1,0	6.009	21,2	28.360
2020	12.064	53,6	5.100	22,7	222	1,0	5.111	22,7	22.497

Kaynak: Adli İstatistikler 2020, Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, s. 59.

2015'de bu konuda açılan davalarda 13 bin 968 adet ve %55,9 oranında mahkûmiyet kararı verilmiştir. Bu oran 2019 yılında %55,2'ye gerilemiş, ancak sayı olarak bakıldığında artış göstererek 15 bin 651 mahkûmiyet kararı verilmiştir. Bir kişinin aynı suç türündeki birden fazla aldığı cezalar da toplam sayı içinde yer almaktadır. 2020 yılında ise açılan davalara verilen mahkûmiyet sayılarının 12 bin 064'e gerilediği görülmektedir.

Çocuğun cinsel istismarı ortaya çıkması en zor olan suçlardan biridir. Ortaya çıktığı durumlarda üstü örtülen ya da saklandığı için ortaya hiç çıkmayan bir suç olduğu için resmi mercilere yansıyan sayılardan, yani görünür olandan çok daha fazlasının yaşandığı bilinmektedir (Çavlin, Kardam, Aliefendioğlu, 2018). Bu sayıların sadece adli mercilere yansıyan olaylarla sınırlı olduğu göz önünde bulundurulmalı ve konunun önemi buna göre de değerlendirilmelidir.

Çocuk cinsel istismarının mağduru açısından durumu değerlendirmek için Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)' nun verileri incelenmelidir. TÜİK, çocuğun cinsel istismarıyla ilgili verileri çocuk mağduriyeti odağında yayınlamıştır. Cinsel istismar mağduru çocukların sayılarını cinsiyete göre ayrı ayrı göstermektedir. TÜİK'in 2017 yılında yayınladığı son verilere göre, 2015-2017 yılları arasında cinsel suç mağduru olan 0-18 yaş arası çocukların sayıları ve genel mağduriyet sayıları içindeki durumları, kız ve erkek çocuk olmak üzere şöyledir:

Tablo 3. Cinsel Suç Mağduru Çocuk Sayıları (2015-2017)

	2015			2016			2017		
	Cinsel suç mağduriyeti	Genel mağduriyet	Oran %	Cinsel suç mağduriyeti	Genel mağduriyet	Oran %	Cinsel suç mağduriyeti	Genel mağduriyet	Oran %
Erkek	1.478	78.107	1,89	2.206	86.519	2,55	2.405	84.162	2,86
Kadın	11.211	64.072	17,50	14.671	71.824	20,43	16.218	70.862	22,89

Kaynak: TÜİK, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=98&locale=tr>, Erişim:16.08.2018, Güncelleme erişimi, 10.07.2020.

Yukarıdaki tabloda 2018-2019 ve 2020 yıllarına ait veriler bulunmamaktadır. Güncelleme erişim tarihinde TÜİK'in bu yıllara ilişkin veri yayınlamadığı görülmektedir. Yukarıdaki tablo 2015-2016-2017 yıllarındaki mağdur çocuk

sayılarını ve genel mağduriyet sayıları içinde cinsel istismar mağduru olan çocukların sayılarını ve oranlarını göstermektedir. Adalet Bakanlığının verilerinden farklı olarak TÜİK bu verilerde cinsel istismar mağduru çocuklara ilişkin verileri kız ve erkek cinsiyet kırılımıyla birlikte vermektedir. Bu sayılara göre hem erkek hem kız çocuklarda cinsel istismar mağduriyetinin bir önceki yıla göre arttığı görülmektedir. Erkek çocukların tüm suçlardan genel mağduriyet sayılarının kız çocuklarına göre fazla olduğu, ancak cinsel istismar açısından kız çocuklarının erkek çocuklara göre ortalama yedi kat daha fazla mağdur olduğu görülmektedir. 2017 yılında toplam 18 bin 623 çocuk cinsel istismara maruz kalmıştır. Yine 2017 yılında erkek çocuklarının tüm mağduriyetler içindeki cinsel istismar mağduriyeti %2,86 ile WHO' nun tespit ettiği erkek çocukların yaşam döngüsü içindeki ortalama cinsel istismara uğrama yaygınlık oranı olan %7,6'nın altında olduğu ancak aynı oranın cinsel istismar mağduru kız çocuklarında %22,89 ile WHO' nun tespit ettiği kız çocukların yaşam döngüsü içindeki ortalama cinsel istismar yaygınlık oranı olan %18'in üzerinde olduğu görülmektedir. Bu veriler Türkiye'de çocuğa yönelik cinsel istismarın bir problem alanı olarak çözüm üretilmesi ve önüne geçilmesi gereken önemli bir düzeyde bulunduğunu göstermektedir.

Şiddetin her türü, mağdurun üzerinde etkiler bırakmakta ve hayatı boyunca fiziksel, psikolojik, sosyal açılardan sorunlarla karşılaşmasına neden olmaktadır. “Her türlü şiddeti kapsayan çocuğa kötü muamele, yetişkinlik döneminde davranışsal, fiziksel ve psikolojik sorunlara neden olacak şekilde beyinde değişikliklere yol açmakta, çocuğun ergenlikte ya da yetişkinlik döneminde şiddetin diğer türlerinin mağduru ya da uygulayıcısı olma riskini artırmaktadır (WHO, 2014, 70)”. Cinsel şiddet mağduru çocukların, bu sorunları diğer şiddet türlerine göre çok daha fazla yaşadığı, hayatlarını derinden etkilediği bilinmektedir. Cinsel istismar, çocuğun hayatının etkilemesinin yanı sıra, olay ortaya çıktıktan sonra sürece dâhil olan ve vakalara müdahalenin bir parçası olan kurumları, yasaları ve çocuk koruma politikalarını da doğrudan ilgilendirmektedir. Çocuğun cinsel istismarı konusu, mikrodan makroya uzanan bir perspektifte Bireye ilişkin psikososyal, adli ve ekonomik süreçler ile bunların

makro boyutunu (politikalar, uygulamalar, programlar) kapsamaktadır. Bu araştırmanın konusunu, temel olarak, bu kadar geniş bir kapsamı olan bu sorun alanı içinde, cinsel istismara maruz bırakılan çocukların olayın ortaya çıkmasıyla beraber kurum sürecine alınmaları, kurum sürecinden çıkmaları ve kurum dışında hayatlarını sürdürme çabası içinde neler yaşadıkları oluşturmaktadır. Bu bağlamda, tez, travmanın iyileştirilmesinde çok önemli bir yeri olan kurum bakımı esnasında ve sonrasında sosyal hizmet müdahalelerinden ne kadar yararlandıklarının incelenmesi ve bu müdahalelerin etkililiğinin değerlendirilmesinden oluşmaktadır. Ancak bunların yanı sıra sürecin bütüncül olarak incelenmesi, risk faktörlerinin tespit edilebilmesi ve daha görünür olması adına katılımcılardan olay öncesi yaşamlarına ve olayın ortaya çıktığı dönemde yaşadıklarına ilişkin bilgiler de alınmıştır. Araştırma çocukluğunda cinsel istismara uğramış, kurum bakımına girmiş, kurumdan çıkmış ve araştırmanın yapıldığı dönemde birer genç kadın olan katılımcılarla yapılan retrospektif bir çalışmadır. Bu bağlamda, bu araştırma temel olarak “cinsel istismara maruz bırakılan kız çocuklarına yönelik sosyal hizmet uygulamaları, kurum sonrası yaşam için sağaltıcı ve etkili midir?” sorusuna cevap aramaktadır. Bu çalışmada, Çocuk Destek Merkezlerinde (ÇODEM) verilen hizmetlerin katılımcıların hayatlarında bir değişim yaratıp yaratmadığı yaşam öyküsü yöntemi kullanılarak ve katılımcıların anlatılarından yararlanılarak retrospektif olarak araştırılmıştır.

Araştırma konusuyla ilgili olarak ele alınan kavramlar tanımlayıcı ve birbirini tamamlayıcı bir kavramsal çatı sunmaktadır. Buna göre ilk olarak, cinsel şiddet ve çocuk istismarı tanımlarından başlayarak çocuğun cinsel istismarı ve enstest kavramı açıklanmıştır. Tanımlayıcı çatının ikinci kavramı, kurum bakımı süreci incelendiği için kurum bakımındır. Analizde kurum bakımına ilişkin olarak öne çıkan ve sosyal hizmetlerde önemli bir yeri olan özgürlük-kontrol kavramlarına ve başarılı bir müdahalede temel olan sosyal hizmet müdahale aşamalarına çocuğa yönelik cinsel istismar çalışmaları açısından kavramsal çerçevede yer verilmiştir. Tanımlayıcı kavramsal çatının üçüncü ayağında ise kurum bakımı sürecinde yapılan çalışmaların kurum bakımı sonrası sürece olan etkisi de

araştırmanın odaklarından olduğu için *Çocuğun Cinsel İstismarında Sosyal Hizmetlerin Sağaltımı ve Etkililiği*'ne de kavramsal çerçevede yer verilmiştir.

Verilerin analizi gerçekleştirilirken ilgili tema başlıkları altında farklı kuramların açıklayıcı yorumlarından yararlanılmıştır. Çocuğun cinsel istismarını açıklayan kurumlar başlığı altında öncelikle bu kuramların genel bir tanımına ve çocuğun cinsel istismarına ilişkin açıklamalarına yer verilmiştir. Cinsel istismar mağduru çocukla çalışma, kız çocuklarına yönelik cinsel istismarın bir kadın hakları meselesi olması ve sosyal hizmete bu konularda getirdiği açılımlar nedeniyle feminist kuramdan yararlanılmıştır. Cinsel istismara maruz bırakılan çocukların aile içinde, kurum bakımı sürecinde ve sonrasında karşılaştıkları ve bu üç ekseninde de ortaya çıktığı için etiketleme kuramından, aile içi dinamiklerde etkisi olduğu için sosyal öğrenme kuramından ve yine aile içi dinamikleri anlamak ve yorumlayabilmek için Satir'in aile yaklaşımından, kurum bakımının ve sosyal hizmetlerin nihai amacının güçlendirme olmasından dolayı ilgili bulguların yorumunda güçlendirme kuramından yararlanılmıştır.

Çocuğa yönelik cinsel istismar ülkemizde ve dünyada yaygın bir toplumsal sorundur ve kız çocuklar, erkek çocuklara göre cinsel istismara daha fazla maruz kalmaktadırlar. Çocukluk çağı cinsel istismarının mağdurların hayatlarındaki etkisi hayat boyu sürebilmektedir. Çocukluk çağı cinsel istismarına yönelik verilen hizmetler önleyici, koruyucu ve iyileştirici hizmetler olmalı ve hayat boyu süren etkilerin en aza indirmek amacıyla mağdur çocukların sağaltımına ve güçlenmesine odaklanılmalıdır. Bunun için mevcut hizmet ve uygulamaların değerlendirilmesini kapsayan araştırmaların yapılmasına ihtiyaç vardır. Bu çalışmada hizmet ve uygulamalardan yararlanan mağdurların deneyiminden yola çıkarak bir araştırma gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

Birinci Bölüm, çocuk istismarının çocuk üzerindeki etkilerinin psikososyal ve medikal yaklaşımlarıyla, faillerin özellikleriyle, istismara uğrayan çocukların özellikleriyle ve son olarak da cinsel istismarın tespitinden başlayarak

sonrasında verilen hizmetler, kurum bakımı ve sonrasına ilişkin mevcut uygulamaların incelenmesiyle devam etmiştir.

1.2. ÇOCUĞA YÖNELİK CİNSEL İSTİSMARA İLİŞKİN KAVRAMLAR

1.2.1. Cinsel Şiddet

WHO'ya göre şiddet, fiziksel güç ve zorlamanın, tehdidin, birine ya da bir grup veya topluluğa karşı, yaralanma, ölüm, psikolojik zarar, gelişim bozukluğu, yoksunluk verecek şekilde kasıtlı olarak kullanılmasıdır ("WHO, Global Status Report on Violence Prevention", 2014, s. 2). Ayan'a göre ise bir yandan güç, diğer bir açıdan saldırganlık açısından değerlendirilen şiddet, gücün kişi veya gruplara karşı belirli bir amaçla kullanılmasıdır (aktaran Keser, 2016). Bu güç, kişilere fiziksel, psikolojik ve cinsel açılardan veya mahrum bırakma yoluyla uygulanabilmektedir. Bu tanımlarda ifade edildiği şekliyle şiddet, kendisinden daha savunmasız konumda olan bireylere ya da gruplara saldırganlık eylemlerinin yöneltmesi ve gücün olumsuz yönde kullanılmasıyla ortaya çıkmaktadır.

Gücün bu olumsuz kullanımı yöneltildiği kişi ya da grupları istismarın herhangi bir türüne maruz kalma açısından dezavantajlı konuma düşürmektedir. Şiddete en çok maruz bırakılan ve bu nedenle dezavantajlı konuma düşen birey ve gruplar kadınlar, çocuklar ve yaşlılardır. WHO verilerine göre 133 ülkenin şiddetin yaygınlığı ile ilgili oranları, dünyada cinsel şiddetin %52 oranında olduğunu, bu oranın yüksek gelirli ülkelerde %47, orta gelirli ülkelerde %53, düşük gelirli ülkelerde %52 olduğu belirlenmiştir (WHO, 2014)

Şiddetin bir türü olan **cinsel şiddet** ise WHO tarafından istenmeyen cinsel içerikli konuşmalar, seks ticareti, kişinin cinselliğinin baskı ve zorlamayla kullanmak gibi cinsel davranışların içinde olduğu, sadece ev ve iş yeri ile sınırlanmadan herhangi bir yerde, mağdurla ilişkisine bakılmaksızın, yapılan her türlü cinsel davranış olarak tanımlanmaktadır (2014). WHO'nun verilerine

bakıldığında, dünyada cinsel şiddetin yaygınlığının %52 oranında olduğu, bu oranın yüksek gelirli ülkelerde %47, orta gelirli ülkelerde %53, düşük gelirli ülkelerde %52 olduğu görülmektedir (WHO, 2014). Dünya çapında kadınların %7'si hayatları boyunca partnerleri dışındaki kişiler tarafından cinsel şiddete maruz kalmıştır. Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik cinsel şiddet istenmeyen gebeliklere, güvenli olmayan kürtajlara, jinekolojik problemlere, cinsel yolla bulaşan hastalıklara neden olmaktadır. Partneri dışındaki bir bireyin cinsel şiddetine maruz bırakılan kadınlar, cinsel şiddete maruz bırakılmayan kadınlara göre 2,3 kat alkol kullanım bozukluğu ve 2,6 kat depresyon ve anksiyete sorunu yaşamaktadırlar. Ayrıca erkek çocuklar ve yetişkin erkekler de kadınlar kadar sık olmasa da cinsel şiddete maruz kalmaktadırlar (WHO, 2014).

Yüksek sosyoekonomik seviyeye sahip ülkelerde cinsel şiddetin diğerlerine kıyasla daha az görülmesine rağmen %47'lik bir oranla yine de oldukça yüksek bir yaygınlığın mevcudiyeti göze çarpmaktadır. Yaygınlık oranlarının birbirine yakın olması cinsel şiddetin ülkelerin gelişmişlik düzeyinden bağımsız olduğunu düşündürmektedir. Çocuğa yönelik cinsel istismar vakalarında da olayların her sosyo-ekonomik seviyeden ailede ortaya çıkabildiği görülmektedir.

1.2.2. Çocuk İstismarı

Şiddet dezavantajlı grup olarak çocuğa yönelik olduğunda çocuğun gelişimini engellediği için çocuk istismarı olarak adlandırılmaktadır (Polat, 2016). Çocuk istismarı karmaşık nedenleri ve sonuçları olan, medikal, hukuki, gelişimsel ve psiko-sosyal yönleri ciddi bir sorundur (Ziyalar, 1999). Çocuk istismarı aynı zamanda çocuğa yönelik kötü muameledir. WHO'nun çocuğa yönelik kötü muamele tanımı, çocuk istismarına ilişkin daha kapsamlı bir çerçeve vermektedir. Buna göre, "kötü muamele ya da çocuk istismarı, çocuğa yönelik kötü davranış, bir mesuliyet, güven ya da güç ilişkisi kapsamında, çocuğun sağlığı, hayatı, gelişmesi ve itibarı yönünden, fiilen zararlı ya da potansiyel olarak zararlı neticeler verebilecek her çeşit fiziki ve/ veya duygusal kötü davranış, cinsel istismar, ihmal ya da ihmalkâr davranış veya ticari amaçlı, veya

başka çeşit sömürü olarak” tanımlanmaktadır (“WHO Report of the Consultation on Child Abuse Prevention”, 1999, s. 13). 1999 Çocuk İstismarını Önleme İstişare toplantısında ise çocuğa yönelik kötü muamele, duygusal istismar, fiziksel istismar, cinsel istismar, psikolojik istismar ve ihmal olmak üzere beş kategoriye ayrılmıştır. Ancak bu tezde çocuğa yönelik şiddetin sınıflandırıldığı türler arasında çocuk cinsel istismarını odağına alan bir araştırma tasarımı ve kuramsal çerçeve inşası gerçekleştirilmiştir.

1.2.3. Cinsel İstismar ve Çocuğun Cinsel İstismarı

Tezin araştırma soruları kurum bakımı öncesi, kurum bakım süreci ve kurum bakım süreci sonrasına yöneltilerek çocukluk dönemlerinde cinsel istismara maruz bırakılan genç kadınların yaşamlarının bu dönemlerinde neler yaşadıklarını incelemektedir. Bu manada üç eksen den oluşan araştırma sorularının ilk ekseninde kurum bakım süreci öncesindeki yaşam deneyimleri incelenmektedir. Cinsel istismar başlayana kadarki yaşam dinamikleri ve İstismar durumunun ortaya çıkmasıyla yaşananlar bu eksen de ele alınan temel konulardır. Bu bağlamda özellikle cinsel istismar durumunun ortaya çıkmasıyla yaşananlara ilişkin analiz açısından kavramsal çerçevede çocuğun cinsel istismarına ilişkin alan yazını incelemekte fayda vardır. Ancak çocuğun cinsel istismarı tanımından önce genel anlamıyla cinsel istismar tanımına yer verilecektir.

Cinsel istismar, istismara uğrayanın rızası olmaksızın, baskıyla, herhangi bir cinsel eylem ya da teşebbüste bulunarak ya da cinsel içerikli sözlerle bireyin fiziki, ruhi ve sosyal yönden zarara maruz bırakılması olarak tanımlanır (Krug ve ark.’dan aktaran: İblioğlu, Atlı, Oto, Özkan, 2018). Topçu (2009), cinsel istismarı “toplum tarafından kabul edilmeyen uygunsuz şehvet arzularının etkisi altında, cinsel doyum elde etme amacıyla yapılan tek taraflı, çarpık ve bencil insan eylemlerinden oluşan davranışlar (s.17)” olarak tanımlamaktadır. Cinsel istismar tanımlarını incelediğimizde; cinsel eylemlerin rızası olmayan kişiye güç ve zor kullanılarak yönlendirilmesi ve bunun sonucu olarak da rızası olmayan kişinin

biyopsikososyal yönden bütünlüğünü bozacak şekilde kişiye zarar vermesi olmak üzere iki temel hususa dayandırıldığı görülmektedir. Cinsel eylemler çocuğa yönlendirildiğinde ise çocuk cinsel istismarı oluşmakta ancak tanımdaki temel hususlardan biri olan rıza konusu değişiklik göstermektedir. Çocuğa yönelik cinsel istismar durumunda çocuğun rızasının olup olmadığı bir tanımlama unsuru değildir ve bu vakalarda çocuğun rızasının olup olmadığına bakılmaksızın cinsel eylem istismar olarak değerlendirilmektedir.

Çocuğun cinsel istismarı, WHO'ya göre “çocuğun, kendisinin tam olarak kavrayamadığı, tam onay vermesi mümkün olamayacak veya gelişme düzeyi açısından hazır olmadığı, ya da toplumun verili yasalarını veya toplumsal tabularını ihlal eden bir cinsel etkinliğe dâhil edilmesi (2006)” olarak tanımlanmaktadır. Alanyazında çocuğun cinsel istismarına ilişkin farklı ve çok sayıda tanım vardır. Bu tanımlardan önemli oldukları düşünülenlere aşağıda yer verilmiştir. Bütün tanımlarda çocuğun cinsel istismarı çocuğa yönelik cinsel eylem olarak tanımlanmış ancak her tanımda bu eylemlerin bağlamı farklı bir dinamiğe dayandırılmıştır.

Çocuk cinsel istismarı alanındaki çalışmalarıyla tanınan Finkelhor ve Brown (1986) cinsel istismarı, “18 yaşından küçük bir çocuğa kendinden beş yaş ya da daha büyük biri tarafından, üstü kapalı veya açık bir şekilde zor kullanılarak yapılan herhangi bir cinsel eylem” olarak tanımlamaktadır (s.66). Bu tanımda failin yaşı ve cinsel eylemin zor kullanılarak gerçekleşmesi belirleyicidir.

Haugaard'a göre ise çocuk cinsel istismarı bağımlı ve gelişim yönünden olgunluğa erişmemiş çocuk ve ergenlerin bilinçli bir şekilde onay vermeye güçlerinin olmadığı ve tümüyle algılayamadıkları ya da ailevi rollerine ilişkin sosyal tabulara zıt olan cinsel hareketlerde taraf olmalarıdır. (Haugaard'dan aktaran Page, 2004). Haugaard'ın tanımında çocuğun cinsel eyleme onay veremeyeceğine vurgu yapılmaktadır.

Bir başka tanım çocuğun cinsel istismarını, bir çocuk ile bir yetişkin veya yaş ve gelişim yönünden mesuliyet, itimat ve güç bağlantısındaki farklı bir çocuk arasında, bu bireyin cinsel ihtiyaçlarını gidermek için bir eylem şeklinde tanımlamaktadır (Dağlı, 2015). Dağlı tanımında, fail ve çocuk arasındaki güven ve güç ilişkisine dikkat çekmektedir.

Polat, bu tanıma ek olarak cinselliğin ne olduğunu henüz idrak edemeyen, yaşı ve vücudu olgunlaşmamış birine kendinden büyük birisi tarafından kandırılarak, şiddet uygulanarak veya zorla erişkinin cinsel amaçları veya isteklerini tatmin etmek adına uygulanan davranışların ve ilişkilerin tümünü cinsel istismar olarak tanımlamak gerektiğini belirtmiştir (Polat, 2006). Bu tanım, öncelikli olarak failin mağdur üzerindeki zor kullanımını ve ikinci olarak da cinsel istismarın sadece cinsel birleşmeden ibaret olmadığını vurgulamaktadır.

Keser ise farklı bir görüşle, cinsel istismarın tek amacının cinsel uyarılma ve tatmin olmayabileceği gibi fail tarafından ekonomik veya başka bir kazanç elde etmek, intikam almak, psikolojik yıpratma gibi motivasyonların da olabileceğini vurgular (Keser, 2016). Bu tanım ise çocuğa yönelik cinsel istismarın failin kişisel arzusunun yanı sıra sosyal nedenleri olabileceğini de göstermektedir.

Alan yazında yer alan bu tanımların yanı sıra çocuk ihmali ve istismarı üzerine çalışmalar yürüten uluslararası sivil toplum kuruluşları da çocuk cinsel istismarını tanımlamıştır. Kempe ve arkadaşları (Silverman, Steele, Droegemueller ve Silver) tarafından kurulan Uluslararası Çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme Derneği, çocukluk çağı cinsel istismarını “rıza yaşının altındaki bir çocuğun cinsel bakımdan olgun bir yetişkinin cinsel tatminine neden olacak biçimde bir edimde bulunması veya bu hale göz yumulması” biçiminde tanımlamıştır (Kempe’den aktaran Page, 2004).

Çocuğun cinsel istismarı, her sosyoekonomik düzeyden ve farklı kültürel altyapıdan ve farklı yaşlardan çocukları etkileyen bir sorundur (Modelli vd., 2012). Cinsel istismar mağduru çocukların hikâyesinde cinsel istismara eşlik

eden diğer olumsuz çocukluk çağı deneyimlerine de maruz bırakıldığı belirtilmektedir. Buna göre cinsel istismar mağduru olan altı, yedi çocuktan biri fiziksel istismara da uğramıştır (Dağlı, 2015). Yapılan çalışmalarda, cinsel istismar ile duygusal ve fiziksel istismar arasında güçlü ilişki ve bağlılık olduğu tespit edilmiştir (Hornor, 2010).

1.2.4. Çocuk Cinsel İstismarının Hukuki Tanımı

Yukarıda verilen tanımlar çocuk cinsel istismarını psikososyal yönden tanımlamaktadır. Alanyazında yer alan bu yaklaşımların yanı sıra çocuk cinsel istismarı, çocuğun bütünlüğüne verilen zarar açısından bir çocuk hakları ihlali meselesidir. Songur ve Şimşek'e göre (2018) "yaşam hakkı ve beden bütünlüğüne yönelik herhangi bir tehdidin varlığı halinde, bir başka ifadeyle düşmanca bir ortamda, bireyin özgür bir şekilde kendi olması ve yetenekleri doğrultusunda kendini gerçekleştirme olanaklı değildir" (s.26). Çocuk cinsel istismarı bu yönüyle çocuk haklarına ilişkin uluslararası yasal düzenlemelerde yer almaktadır.

Uluslararası yasal düzenlemelerde çocuğun cinsel istismarı çeşitli sözleşmeler kapsamında taraf devletlerin konuyla ilgili yükümlülükleri açısından ele alınarak çocuk cinsel istismarı kapsamına giren eylemler ve devletlerin yükümlükleri maddeler halinde düzenlenmiştir. Buna göre 1989 tarihli Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (BMÇHS) madde 34 'de çocuğu her türlü cinsel sömürüye ve cinsel suistimale karşı korumak üzere devletlerin yükümlülükleri yer alır. Burada kullanılan 'cinsel sömürü ve cinsel suistimal' kavramlarının kapsamı maddenin alt fıkralarında belirtilmiştir. Buna göre; "(a) Çocuğun yasadışı bir cinsel faaliyete girişmek üzere kandırılması veya zorlanması, (b) Çocukların, fuhuş ya da diğer yasadışı cinsel faaliyette bulundurulması (c) Çocukların pornografik nitelikli gösterilerde ve malzemede kullanılarak sömürülmesi" 'cinsel sömürü ve cinsel suistimal' oluşturan eylemler olarak sayılmış ve devletlerin bunları "önlemek amacıyla ulusal düzeyde ve ikili

ile çok taraflı ilişkilerde gerekli her türlü önlemi almaları” yükümlülüğü olduğu belirtilmiştir.

2007 tarihli “Çocukların Cinsel Suistimal ve Cinsel İstismara Karşı Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (Lanzarote Sözleşmesi)” 18. Maddede çocuğun cinsel istismarı ve 19-23 maddeler arasında çocukların cinsel suistimali ve cinsel İstismarı açısından suç teşkil eden eylemler yer almıştır. Buna göre; cinsel istismar 18. Maddede “(a) ulusal yasanın ilgili hükümlerine göre cinsel aktivite için yasal yaşa ulaşmamış bir çocukla cinsel aktivitelerde bulunulması”, “(b) çocukla aşağıdaki koşullarda cinsel aktivitelerde bulunulması: Baskı, zorlama, tehdit kullanılması ya da aile içi de dâhil olmak üzere, tanınmış bir güven, otorite veya nüfuzun suiistimal edilmesi ya da çocuğun, zihinsel veya fiziksel bir engeli ya da bağımlı durumda olması nedeniyle, özellikle zayıf durumunun suistimal edilmesi” şeklinde belirtilmiştir.

Çocuk cinsel istismarına ilişkin yukarıda yer alan muhtelif tanımlar incelendiğinde hepsinin ortak olarak vurguladıkları hususlar olduğu görülmektedir. Bunlar, çocuğa karşı güç kullanma, çocuğu zorlama, güvenin suiistimal edilmesi, otorite kullanma, çocuğun güçsüz durumunun suistimal edilmesidir. Çocuğa yönelik cinsel eylemler toplumsal değerlere, ahlak yapısına aykırı olarak görülmekte, sosyal olarak kabul edilmemekte ve toplumu düzenleyen yasalar tarafından da suç olarak kabul edilmektedir. Ülkemizde çocuğa yönelik cinsel istismar bir suç olarak kabul edilmektedir ve 5237 sayılı Yeni Türk Ceza Kanunun 103 maddesinde ilgili düzenlemeler yer almaktadır. Ancak, kadın deneyimini görmezden gelen ve ataerkinin taşıyıcısı olan hukuk (Uygur, Çağlar&Gürgey, 2014), çocuğa yönelik cinsel istismar konusunda da aynı yaklaşımı sürdürmektedir. Bu, kadına ve kız çocuklarına yönelik suçların cezalandırılmasında iyi hal indirimi, hafifletici nedenler, razı gelme gibi gerekçeleri kullanmasından anlaşılmaktadır. Bu yaklaşım, yasal düzenlemelerin işlevselliğini ortadan kaldırdığı gibi caydırıcılığını da ortadan kaldırmakta ve başka mağduriyetlere neden olmaktadır. Çocuğa yönelik cinsel istismar da dâhil olmak üzere tüm şiddet türlerinin ortadan kaldırılabilmesi eşitlikçi ve özgür bir

ortamın oluşturulmasına, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına ve şiddetle etkin mücadele mekanizmalarının geliştirilmesine bağlıdır (Songur, Şimşek, 2018).

Hangi eylemlerin çocuğa yönelik cinsel istismar eylemi olarak kabul edilmesi gerektiği önemli bir konu olarak karşımıza çıkarmaktadır. Tanımlar bu hususta tanımlayıcı bir çerçeve vermekle birlikte, yasal düzenlemelerin ise hangi eylemlerin suç teşkil ettiğini açık bir şekilde belirttiği görülmektedir. Bununla birlikte alan yazında tüm bunlardan yola çıkılarak yapılan ayrıntılı sınıflandırmalar mevcuttur. Çocuğun cinsel istismarı, temas içeren ve temas içermeyen eylemler şeklinde temel olarak ikiye ayrılmış ve bu eylemlerin neler olduğu kriminolojik yaklaşım açısından şu şekilde belirtilmiştir:

Temas içermeyen cinsel eylemler:

- “Cinsel öneri, seksi konuşma ve yorumlarda bulunma, teşhircilik” (Page, 2004, Dağlı, 2015, Yiğit, 2004, Polat, 2006)
- “Röntgencilik (Voyörizm)” (Page, 2004, Dağlı, 2015, Yiğit, 2004, Polat, 2006)

Temas içeren eylemler:

- “Cinsel organlara dokunma”
- “Oral seks: Oral-vajinal, oral-penil, oral-anal ilişki”
- “İnterfemoral ilişki: Çocuğun bacakları arasına penisin yerleştirilmesi”
- “Cinsel penetrasyon: Anal, genital, parmak, cisim”
- “Cinsel sömürü: Çocuk pornografisi, çocuk fuhuşu, pedofili” (Page, 2004, Dağlı, 2015, Yiğit, 2004, Polat, 2006)

Yukarıda yer alan eylemler çocuk cinsel istismar vakalarında en sık rastlanan cinsel eylemlerdir. Bu eylemler; çocuğu kanun dışı bir cinsel fiile zorlamayı veya

ikna etmeyi, çocuğu fuhuş veya diğer kanun dışı cinsel fiiller için sömürmeyi, çocuğu pornografik gösteriler ve materyaller için sömürmeyi içermekte, ancak bunlarla sınırlı kalmamaktadır (Dağlı, 2015, 41-45). WHO, ülkemizde de sıklıkla gözlemlenen psikolojik sindirme ve manipölasyon, farklı güç düzeylerindeki kişiler arasında zorlanan evlilikler, kaçırılma ve çatışmalarda tecavüz, flörtte tecavüz, koruma ve iltimas için seks talep etme, zorla beraber yaşama, çocuk evliliği, korunma yöntemlerinin kullanımının engellenmesi, zorla çocuk düşürtme, cinsel kötürümleştirme, zorla bekaret kontrolü gibi türleri de sıralamaktadır (Keser, 2016).

Bir eylemin çocuk cinsel istismarı eylemi olduğuna dair karar verme sürecinde önemli kıstaslar bulunmaktadır. Bunlar yaş farkı ölçütü, yöntem ölçütü, rıza ölçütü ve yasal ölçüttür. Rıza ölçütünde tanımsal olarak rıza sonucu oluşan bir eylemin istismar niteliğine girmeyeceği yaklaşımı olmakla birlikte çocukların rıza gösterecek yeterliliğe sahip olmadığı unutulmamalıdır. Bu açıdan yetişkin birinin istismar eylemi içeren yaklaşımına çocuğun karşı koyamaması, rızası olduğu anlamına gelmemektedir. Kimi davalarda çocuğun rızasının sorgulandığını görülmektedir. Çocuğun rıza ayırımını yapabilecek yaşta olduğu bu yaklaşımın genel dayanağıdır. Ancak burada önemsenmesi gereken konu kronolojik yaşı çocuğun ayırt etme yeteneği ve rıza yetisini tam olarak nitelemediği, bireysel bir değerlendirme yapılması gerekliliğidir. Bu açıdan 5237 sayılı Yeni Türk Ceza Kanunu (YTCK) kapsamında çocuğun rızasına dair var olan bütün hükümler kaldırılmıştır (Topçu, 2009).

Yaş ölçütü de özenle değerlendirilmesi gereken bir diğer kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu açıdan mağdurun 13 yaş ve altı olduğu durumlarda kendisinden 5 yaş ve üstü kadar büyük kişiler istismarcı olarak belirlenirken 13-16 yaş aralığında bu sayı 10 yaşa çıkmaktadır. Yaşa atfedilen anlamın kültürden kültüre değişmesi, bu formölasyonu zorlaştırmakla birlikte 13 yaş civarındaki erkek çocukların kendinden daha küçük çocuklara yönelttiği cinsel istismar davranışlarının ergenliğin normal bir getirisi, erkek cinsiyetin cinsellik

güdüğü üzerindeki etkisi veya masum bir oyun kisvesinde değerlendirilip geçirtilmemesi gerektiği unutulmamalıdır (Topçu, 2009).

Yöntem ölçütü önemli bir diğer ölçüttür. İstismarcının cinsel istismar eylemi için şiddet, tehdit, hediye, kandırma, baskı gibi yöntemleri kullandığı her eylem aynı zamanda istismardır. Bu süreçte yaş farkının ne kadar olduğu önemli değildir. Bu duruma göz yuman ebeveynlerin de bu sürece ortak olduğu kanısına vararak değerlendirme ve yargılamaların yürütülmesi gerekmektedir (Topçu, 2009).

Yasal ölçüt kapsamında YTCK kapsamında 103. madde uyarınca çocuk istismarı çeşitli zaman aralıkları öngörerek istismarcıyı yargılamaktadır. Özellikle çocukların 15 yaş ve altında olduğu vakalarda ve bu çocukların fuhuşa zorlandığı vakalarda rıza veya karar verme yetisi sorgulanmaksızın 4-10 yıl hapis cezası öngörülür. Cinsel niyetin tanımlanması hususu geniş bir şekilde ele alınan istismar kavramı bakımından risk teşkil etmektedir. Özellikle dıştan dokunma türüne dayanan vakalarda bu istismarın cinsel niyet bakımından özellikleri netlikle ortaya koyulamayabilmekte ve bu, istismarcının ceza alma durumunu etkileyebilmektedir (Topçu, 2009).

1.2.5. Çocuğa Yönelik Cinsel İstismarın Tespit Edilememe Nedenleri

Çocuk istismarının ortaya çıkmamasının nedenleri çocuğun içsel süreçlerine ve ailenin sosyal süreçler karşısındaki durumuna bağlı olarak açıklanmıştır. Buna göre çocuğun olayı anlatamamasının nedenleri, normalleştirme, olayın uygunsuzluğunu kavrayamama (Johnson, 2004), kendini suçlu görme, failin baskı ve tehdidi, taciz edenin otoritesi, çocukların yetiştiriliş şekli, eğitim sisteminde bu konuda var olan eksiklikler, kendilerine inanılmayacağına düşünülmesi, istismarcıyı korumak istemesidir (Dağlı, 2015). Olay ailede ortaya çıktıktan sonra çözüme gidilememesinin nedenlerinin ise aile bireylerinin çıkış yolu bulamaması, aile fertlerinin mağdura gereksinimi olan desteği vermemesi veya desteğin gecikmesi, yadsıma, namus anlayışı ve toplumsal baskı, çocuğun

birincil destekçisinin (anne ya da başkası) olayı öğrendikten sonraki psikolojik durumu, aile yapısının bozulması, ailenin yeni bir yapılandırmaya girmek zorunda olması, annenin fiziksel ya da cinsel istismar geçmişi olması (Bozbeyoğlu, Koyuncu, Kadam, Sungur, 2010), ailenin ekonomik ve sosyal yönden ihtiyaç hissettiği bir kişinin cezalandırılması ve bu sebeple hayatlarının güçleşeceği kaygısı (Şahin, Taşar, 2012) olduğu görülmektedir.

Önemli bir diğer nokta vakaların neredeyse yüzde ellisinin bildirilmemesidir. Bildirim ve şikâyetin yapılmama sebebi çoğunlukla failin istismar sürecinde çocuk üzerindeki gücü ve baskısının da etkisiyle çocuğu tehdit etmesi, çocuğun ebeveynleri ve ona rehber olabilecek diğer yetişkinlerle sağlıklı ilişki kuramaması veya nereye başvuracağını bilememesi olmaktadır (Polat, 2006). Çocuklar seslerini duyurmaya çalışmaya cesaret ettiklerinde ise toplum baskısı, eğitimsizlik, minimize (azımsama) etme, görmezden gelme gibi durumlar vakaların üstünü örtebilmektedir (Keser, 2016). Mağdur çocuklar ve aileleriyle eş zamanlı olarak yapılan çalışmalarda ailelerin ve çocukların beyanlarının ne kadar farklı olduğunun gözlemlenmesi bu konunun bilinmeyenlerini arttırdığı gibi karıştıracı faktörleri bir nebze de olsa aydınlatmaktadır.

1.2.6. Çocuk Cinsel İstismarına İlişkin Veriler

Türkiye’de çocukların cinsel istismarına ilişkin verilere ulaşmak kolay olmamakla birlikte ulaşılanlar da sadece mahkemelere yansıyanları kapsamaktadır. Adalet Bakanlığının veri tabanlarından ilgili sayılara suç türü ve dava sayıları üzerinden ulaşılabilmiş (Bu veriler birinci bölümde yer alan Araştırmanın Sorunsalı başlığı altında verilmiştir.), Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığından ise bu şekilde herhangi bir veriye ulaşılamamıştır. Sonuç olarak Türkiye, henüz çocuk istismarının bilinmeyen kara kıtası olma konumundan sıyrılamamıştır. İstanbul’da lise öğrencisi 1955 kız çocuğu ile yapılan bir araştırmada, katılımcılardan soruları cevaplayan 1871’i üzerinden yapılan istatistiki bulgulamada katılımcıların %13,4’ünün cinsel istismara, aynı şehirde üniversite öğrencileri ile yapılan bir çalışmada %40’ın üzerinde bir oranın on sekiz

yaşından evvel en az bir defa cinsel istismara uğradığı görülmüştür. Bu açıdan buzdağının görünen küçük bir kısmı yorumlandığında dahi çocuk cinsel istismarının Türkiye’de belirgin bir problem olduğunu söylemek mümkündür (Alikashiöğlu’ndan aktaran Keser, 2016).

Çocuğun cinsel istismarı başlığı altında, çocuğa yönelik cinsel istismarın alan yazındaki tanımları, uluslararası kuruluşlar ve uluslararası yasal düzenlemelere göre tanımları, bu tanımlar ışığında hangi eylemlerin cinsel istismar eylemi olarak kabul edildiği, cinsel istismar eylemini belirleyen ölçütler, istismarın ortaya çıkmamasının nedenleri ve çocuğa yönelik cinsel istismar verilerine ilişkin Türkiye’deki durum açıklanmıştır. Bundan sonraki başlıkta çocuğa yönelik cinsel istismarın bir türü olan ensest konusu ele alınacaktır.

1.2.7. Ensest

Ensest kelimesi Latince kökenli bir kelimedir. Köken olarak “lekelemek, kirletmek” anlamındaki “incestare” ve kirli manasına gelen “incestus” sözcüklerinin birleşmesinden oluşmaktadır (Ertur ve Yaycı, 2011).

Ensest pek çok toplumda bir suç olarak tanımlanmakta, hukuk doktrininde de bu bağlamda tanımlanmaktadır. Literatürde ensest, sosyolojik, psikolojik ve psikososyal açılardan da tanımlayan yaklaşımlar mevcuttur. Bu bölümde sırasıyla ensestin Türk hukukundaki tanımı incelenecektir.

Türkiye’deki hukuki tanıma göre ensest, TCK kapsamında cinsel saldırı (m. 102/3-c) ve çocuğun cinsel istismarı (m. 103/3) kapsamında değerlendirilmektedir. TCK’da ensest bir suç türü olarak ayrıca düzenlenmemiştir; ancak 103. Maddenin üçüncü fıkrasının c bendinde “Üçüncü derece dâhil kan veya kayın hısımlığı ilişkisi içinde bulunan bir kişiye karşı ya da üvey baba, üvey ana, üvey kardeş veya evlat edinen tarafından” ibaresiyle ele alınmış ve cezada artırıcı bir neden olarak sayılmıştır. Mağdur çocuk olduğunda

rızaya dayanmayan veya geçerli bir rızayı ifade etmeyen cinsel bir suç olmaktan dolayı ağırlaştırılmış bir konumu vardır. Hukuki metodoloji bakımından bir suçun ceza kanunu kapsamında değerlendirilmesi fiilin yasak olmasından ziyade toplumun genelini kötü ve yaşam düzenlerini çekilmez hale getirecek şekilde etkilemesine bağlıdır. Sonuç olarak; hukuk failleri betimlemekte ve neyin ne şekillerde suç olduğunu tanımlamaktadır. Cinsel istismarın çocuk üzerindeki etkilerine, hayatını nasıl şekillendirdiğine ilişkin bir değerlendirmeye girmemektedir. Bu konular ise psikososyal yaklaşımın alanına girmektedir.

Ensestin psikososyal bağlam açısından tanımı; evlenmesi yasak olan reşit kimseler arasındaki rıza ile yapılan cinsel ilişki şeklindedir. Bu tanıma göre ensest arasında kan bağı olan ve evlilikleri yasayla engellenmiş akrabalar arasındaki cinsel birliktelik olarak tanımlanmaktadır (Cavlan, 2014). Cinsel istismarın bir türü olan ve çocuğun cinsel istismarında çokça karşılaşılan ensest, yasa gereği evlenmesine müsaade edilmeyen iki kişi arasındaki cinsel birliktelik ya da aile ilişkileri kapsamında uygun olmayan cinsel davranış olarak da ifade edilmektedir (Şahin, Taşar, 2012). Bir başka tanıma göre ensest, aile içerisinde, çocuk ve gençlere dönük olarak yapılan her çeşit cinsel eylem, çocuğa ve gence yönelmiş eylem (Yiğit, 2004), her türlü fiziksel ya da fiziksel olmayan davranış (Bozbeyoğlu vd., 2010) şeklinde de tanımlanmaktadır. Ensestin hukuki ve psikososyal açıdan tanımları incelendiğinde aralarında evlenmesi yasak olan yetişkin kimselerin rızasına dayalı cinsel ilişkilerin ceza kanununda suç olarak düzenlenmediği (Ataç, 2013) görülmektedir. Buna göre her ensest çocuk istismarı değildir. Yetişkinler arasında da olabilir ancak burada da rıza, zorlama, tehdit gibi unsurlara göre istismar söz konusu olabilir ya da olmayabilir. Ancak ensestin taraflarından biri çok ise kesinlikle cinsel istismar vardır.

Ensestin hukuki ve psikososyal tanımlarında eleştirilebilir bir sınırlılık vardır. Buna göre, ensestin “kanunen evlenmesine izin verilmeyen kişiler” e indirgenmesi sınırlı bulunmakta ve özellikle çocuğun cinsel istismarı olarak ortaya çıkan ensestin yeteri kadar açıklayıcı olmadığı vurgulanmaktadır.

Psikolojik ve sosyal açıdan yapılan geniş tanımlamalarda resmi veya gayri resmi akrabalık ilişkisi olan kimseler arasındaki cinsel ilişki ve kan bağından ayrı olarak “güven” ilişkisinin kurulmuş olması ve yalnızca cinsel birleşme değil, her çeşit cinsel eylem de ensest kavramı içinde değerlendirilmektedir (Cavlan, 2014).

Ensest, istismar türlerinin arasında tanımlanması en zor olan tür olarak karşımıza çıkmaktadır ve ayrı bir odak gerektirir. Ensestin tanımlanmasındaki en zorlayıcı iki temel nokta ensest kavramına hangi aile üyelerinin girdiği ve hangi davranışların ensest kapsamına gireceğidir. 1970’li yıllarda yapılan tanımlar ensesti sadece çekirdek aile üyeleri arasında tanımlamaktadır. 1981 yılında ise Cohen’in ensesti istismar olarak ele almanın mümkün olmadığını, bu tabloyu psikolojik bir boşluk ve aile üyelerinin birbirleri arasında konfor ve sıcaklık araması olarak yorumlaması bugünün bilimsel gerçekleriyle örtüşmeyen primitif yorumlardandır (Polat, 2006). Bagley 1984 yılında yaptığı tanımda “antropolojik ve sosyobiyolojik açıdan yakın ilişkisi olan kişiler arasında alternatif bir ilişki ve istenmeyen bir hamileliğin” ensest tanımı kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini önermiştir (Bagley’den aktaran Polat, 2006). Bu tanımların ensestin özellikle çocuğa yöneldiği vakalarda yıkıcı ve travmatik etkilerini göz ardı eden, erkek egemen bakış açısının yorumu olduğu görülebilmektedir.

Ensest sadece akrabalık ilişkisi içindeki iki bireyi değil, ayrıca, kişilerin akrabalık rollerine sahip oldukları bir ilişki içinde olup olmadıkları açısından da değerlendirilmelidir (Gordon, O’Keefe, 1984). Son raddede hukuki tanımın sınırlayıcı betimlemesi aşılaraq psiko-sosyal bağlamlar da dikkate alınarak, resmi/gayri resmi bağla ya da kan bağı olsun olmasın (üveylik, evlatlık, bakım verme) çocukla güven ilişkisi geliştirmiş kişilerin, temas içeren ya da temas içermeyen her türlü eylemi ensest olarak nitelendirilmektedir.

Ensesti tanımlamanın güç olduğuna yukarıda değinilmişti. Bunun yanı sıra ensest vakalarını ev dışından bir failin gerçekleştirdiği çocuk cinsel istismarı

vakalarından ayırmak da güç olabilmektedir. Ertur ve Yaycı'nın aktarımıyla adli tıp alanında retrospektif olarak yapılan çalışmalarda, örneklem dahilindeki çocuk cinsel istismar vakaları içinde %10 - 44 veya klinik çalışmalarında %26 - 31 oranlarında ensest olgusuna rastlanabildiği gibi, anket-görüşme tekniğinin kullanıldığı çalışmalarda %3-11 oranında prevalans görüldüğü söylenebilir (Magalhaes, Fischer, Helweg-Larse&Larsen, Finkel, Briere ve Elliot, Goldman ve Padayachi, Halperin'den aktaran Ertur&Yaycı, 2011). Çocuklara yönelik cinsel istismar vakaları içinde ensest oranı yüksektir. Ancak kullanılan bilimsel yöntem bu hassas veriye ne ölçüde ulaşıldığını doğrudan etkilemektedir. Bildirilen en düşük prevalansın %9, en yüksek prevalansın %45,8 olduğu çalışmalara karşın, cinsel istismar yardım ve danışma hatlarına gelen bildirimlerde ensest oranı %62 olarak açıklanmaktadır (Finkel, 1994). Çocuk ve Şiddet Çalıştayı 2009 raporuna göre Türkiye'de çocuğun cinsel istismarı oranı %13 olarak tahmin edilmekle birlikte bu oranların yarısı ensest vakasıdır. İstismar edilen çocukların sadece %15'i olayı bildirmektedir (Erkan'dan aktaran Ertur ve Yaycı, 2011). Çocuğun cinsel istismarı vakaları yanında ensest vakalarının bildirilmesinin bu denli sınırlı olmasının nedeni aile içi dinamiklerin zarar görecektir olması, ailenin damgalanma ile karşı karşıya kalacak olmasıdır.

Çocuğa yönelik cinsel istismar türlerinden olan ensest, aile içinde gerçekleşmesi açısından oldukça karmaşık bir sosyal sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Aile içindeki güvene dayalı ilişki ve duygusal bağ sarsılmakta ve buna bağlı olarak da çocuk bu durumun etkilerini uzun süre yaşayabilmektedir. Tanımları incelediğimizde ensest eylemlerinin psikososyal yönden aile dinamikleri, çocuğun durumu ve sosyal çevreyle etkileşim açısından ailenin durumu olmak üzere farklı bağlamları olmakla birlikte, hukuki açıdan ise eylemin çocuğa yönelmesi nedeniyle bir suç olduğu görülmektedir. Polat' a göre (2006) aile içi cinsel istismar vakaları çözülmesi en zor vakalardır. Ailenin (daha da özel olarak ise annenin) sosyoekonomik destek ağları ve hareket alanının dar olduğu durumlarda aile içi istismarın yıkıcı etkisinin katmerlenerek artmakta ve kurumsal destek mekanizmaları olmadığında ise mağdur bireylerin hayatlarına devam edebilme ve iyileşme şansları da azalmaktadır. Dolayısıyla aile içi cinsel

istismar vakalarının çözüm sürecinde çocuğa ve aileye yönelik sosyal hizmetler vakanın tespitinden sonra hemen devreye sokulmalı, çocuk vakanın özelliklerine göre ailesinin yanında ya da kurum bakımında koruma altına alınmalıdır. Verilecek hizmetler çocuğun psikososyal yönden sağaltımına ve aileyle olan ilişkilerinin düzenlenmesi odağında olmalıdır. Sadece aile içi cinsel istismar vakalarında değil; aile dışından bireylerin faili olduğu çocuğa yönelik cinsel istismar vakalarında da çalışma aynı şekilde yapılmalıdır.

1.2.8. Kurum Bakımı

Kurum bakımı, genel olarak “kendi başına hareket edemeyen, başkalarına bağımlı, düşük yaşam standartlarında yaşayan güçsüz, kimsesiz, duyarsızlaşmış ve sosyal dışlanmaya (damgalanmaya) maruz kalmış, korunmaya muhtaç kişilerin sağlık, sosyoekonomik ve psikolojik gereksinimlerinin uzman kişilerce karşılandığı ve onların refah ve mutluluğunu hedef alan sosyal hizmet türüdür (Parrot’dan aktaran Yazıcı, 2013, 139).” Kurum bakımı, müracaatçının ihtiyacına ve içinde bulunduğu koşullara göre yasal mercilerin (valilik, savcılık, hakim) verdiği karara dayalı olarak başvuru bir hizmet türüdür. Korunmaya muhtaç çocuklar kapsamında değerlendirilen anne babasının bakımından mahrum, ailesinin ya da bakım vereninin ihmal ve istismarına maruz bırakılan, hayati riski olan ve ihmal ve istismar vakası tespit edildikten sonra bu nedenlerle ailesinin yanında yaşamaya devam etmesi psikososyal gelişimleri açısından risk oluşturan çocuklar yasal düzenlemeler çerçevesince kurumlarda koruma altına alınırlar ve kurum bakım sürecine dâhil olurlar. Dolayısıyla, çocukların cinsel istismarında da çocukların kurum bakımına alınması çocuk koruma hizmetlerinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır.

Bir çocuğun kurum bakımına alınabilmesi için çocuğun içinde bulunduğu muhtaçlık durumunun (ki yukarıda sayılanlardan herhangi biri olabilir.) ortaya çıkması, tespit edilmesi ve muhtaçlık kesinleştikten sonra mahkeme kararının ya da koruma kararının olması gerekmektedir. Bu tezin konusu olan çocuğun

cinsel istismarında, cinsel istismarın tespit edilmesi ve ailesinin yanına dönmesi risk oluşturan çocuklar için koruma kararı verilmesi çocuğun kurum bakımına alınmasında gerçekleşen yoldur. Buna ilişkin ayrıntılı bilgiye Çocuğa Yönelik Cinsel İstismarın Tespiti ve Sonrasında Verilen Hizmetler başlığı altında yer verilmiştir. Çocuğun kurum bakımına alınmasını gerektiren koşullar, bu tez kapsamında baskıcı, kontrolcü ve şiddet yanlısı ataerkil aile yapısı ve enstest görülen ailelerde ceza sonrası faille aynı evde yaşama şartlarının oluşması olarak tespit edilmiştir. Bu bulgulara üçüncü bölümde yer alan analizde yer verilmiştir.

Kurum bakımının amacı, kurum bakımında koruma altına alınan çocukların psikososyal gelişimlerinin sağlıklı olmasını sağlamak, kendi başına ayakta duran bireyler olarak toplumsal yaşam içinde yer alabilmelerini sağlamaktır. Cinsel istismara maruz bırakılan çocuklar ÇODEM'lerde koruma altına ve kurum bakımına alınmaktadırlar. ÇODEM'lerin amacı ise "çocukların olumsuz yaşam deneyimlerinden kaynaklanan örselenme veya davranış bozukluklarını sağıaltmak, çocukların bireysel farklılıkları ve ihtiyaçları dikkate alınarak olumlu tutum ve davranış değışikliğı oluşturmak, aile ve sosyal çevre ile uyum sağılamalarını sağılamaktır." (<https://www.aile.gov.tr/ssc/cocuk-hizmetleri-genel-mudurlugu/cocuk-destek-merkezleri-evleri-haklari/>, Erişim: 27.09.2021) ÇODEM'lerde bu amaçları gerçekleştirerek üzere Anka Çocuk Destek Programı uygulanmaktadır. Anka ile ilgili ayrıntılı bilgilere Kurum Bakımı Sürecinde Verilen Hizmetler başlığı altında yer verilmiştir.

Çocuğun cinsel istismarı vakasının ihbarından çocuğun kurum bakımına alınması, çocuğun kurumdan çıkışı ve izlemeye kadar her aşamada sosyal çalışmacılar yer almakta ve sosyal hizmet uygulamalarını gerçekleştirmektedirler. İhbardan sonra çocuğun ifadesinin alınması, çocuğun hangi hizmet modelinden yaralanacağını tespit için sosyal incelemenin yapılması, ilk adım merkezindeki işlemlerin gerçekleştirilmesi, kurum bakımında danışmanlık hizmetlerinin verilmesi ve kurum bakımından sonra izleme çalışmalarının yapılması sosyal çalışmacıların yerine getirdiğı başlıca

edimlerdir. Bu tezde temel olarak kurum bakım sürecinde ve sonrasında gerçekleştirilen sosyal hizmet uygulamalarının etkililiğine odaklanılmış; ancak sürece bütüncül bakışı sağlayabilmek için cinsel istismarın tespitinden itibaren yapılan sosyal hizmet çalışmaları da incelemeye dâhil edilmiştir. Cinsel istismarın tespiti ve bu sürece ilişkin katılımcıların deneyimleri Tema 2: Cinsel İstismarın Tespiti ve katılımcıların ÇODEM'de geçirdikleri kurum bakımı sürecine ilişkin bulgular Tema 3: Çocuğun Cinsel İstismarına İlişkin Kurum Bakım Süreci ve Verilen Hizmetlerin Etkililiği başlıkları altında yer almaktadır.

Üçüncü temada yer alan bulgular kurum bakımına ilişkin Özgürlük-Kontrol ve Sosyal Hizmet Müdahale Planı olmak üzere iki konuyu ön plana çıkarmaktadır. Aşağıda bu konuların tez içindeki bağlamlarına göre açıklamaları yer almaktadır.

1.2.8.1. Özgürlük-Kontrol

Kurum bakımı sürecinde cinsel istismar mağduru çocukların istismardan kaynaklanan travmalarının etkilerinin sağaltılması, çocukların kendi kendine yetebilen birer birey olmaları ve güçlendirilmeleri, kurum bakımından çıktıktan sonraki yaşama uyum sağlayabilmeleri hedeflenmektedir. Ancak genç kadınların kurum bakımı sürecine ilişkin anlatıları bu süreçte kendilerini kuruma kapatılmış hissettiklerini ortaya çıkarmıştır. Bu manada günlük yaşantıya ilişkin kontrol amaçlı geliştirilen bazı düzenlemelerin (sınırlı süreli telefon kullanımı, kısıtlı izin gün ve saatleri, bazı kız çocuklarının refakatsiz dışarı çıkamaması gibi) sosyal hizmetin iyi uygulama bileşenlerinden bir olan *özgürleştirici* uygulamayla çelişkili olduğu söylenebilir.

Cinsel istismar mağduru kız çocuklarının tamamının kurum bakımına girmeden önce baskıcı ailelerden geldiği önemli bulgulardan biridir. Bir diğer bulgu ise yaşadıkları cinsel istismar nedeniyle gerek ailelerinde gerekse sosyal çevrelerinde maruz bırakıldıkları ya da maruz bırakılmaktan çekindikleri ve bu nedenle izole oldukları etiketlenme durumudur. Bu da katılımcıların hayatlarını

etkileyen ayrı bir baskı unsurudur. Dolayısıyla bir baskı ortamından diğer bir baskı ortamına (kurum bakımı) girmek baskıyı pekiştirmektedir. Hâlbuki *özgürleştirici* uygulama ayrımcılık ve baskıyla mücadeleyi temel alır ve sosyal çalışmacılar “müracaatçıların yaşadığı ayrımcılıkları pekiştirmek yerine bu ayrımcılıkları azaltacak ya da yok edecek eylemlerde bulunmalıdır” (Thompson, 2013, 198). Thompson’a göre (2013) bu şekilde müracaatçılar için en uygun bakım sağlanabilecektir. Bunun sağlanması için sosyal çalışmacı ve müracaatçı arasında kurulan diyalogun, cinsel istismarın yarattığı dezavantajlı konuma, damgalayıcı tavırlara ve bunun oluşturduğu duygulara, kız çocuğunun içinde bulunduğu koşullara, maruz bırakıldığı toplumsal cinsiyet dayatmalarına, yaşa duyarlı bir diyalog ve iletişim olması gerekmektedir. Yine *özgürleştirici* uygulamanın bir gereği olarak “kalıp yargılara ve ön yargılı varsayımlara” dikkat edilmelidir; çünkü bunlar da ayrımcı düşüncelerdir (Thompson, 2013). Nitekim Üçüncü temada yer alan bulgular arasında kurum çalışanlarının (müdür, sosyal çalışmacı, psikolog) genç kadınlara inanmaması, kurumda kalan her kız çocuğuna eşit şekilde davranmaması gibi dinamikler vardır. Bütün bunlar, kendi olabilmek, kendi dünyasını inşa edebilmek ve bunları yapabilmesi için çocuğu güçlendirmek ve hayata hazırlamak açısından hem birbirine bağlı ve birbirini etkileyen hem de kurum bakımının amaçlarını gerçekleştirebilmek açısından oldukça önemli unsurlardır.

1.2.8.2. Sosyal Hizmet Müdahale Planı

Müracaatçının sorununun çözülmesi için sosyal çalışmacılar bir müdahale planına göre çalışmalarını gerçekleştirmektedirler. Planlı değişim sürecinin aşamaları olarak da adlandırılan bu müdahale sürecini Kirst-Ashman ve Hull (1999) yedi aşama ile açıklamışlardır: Tanışma/bağlantı kurma, Ön değerlendirme, Planlama, Uygulama, Son değerlendirme, Sonlandırma, İzleme

Sosyal hizmet müdahale aşamalarına bu tezde yer verilmesinin nedeni kurum bakım sürecindeki, özellikle uygulama, sonlandırma ve izleme aşamalarına dair oluşan bulgulardır.

Tanışma/bağlantı kurma aşaması, sosyal çalışmacı ve müracaatçı arasında güvene ve empatiye dayalı, sıcak bir ilişkinin kurulabilmesinin ilk adımıdır. Sosyal çalışmacının kendini tanıtmayı, amacını ve rolünü müracaatçıya anlatması önemlidir (Kirst-Ashman ve Hull'den aktaran Duyan, 2010). Kurum bakımı sürecinde çocukların kuruma geldikleri ve kabul işlemlerinin yapılması, çocuğun danışmanının belirlenmesi ve mesleki ilişkinin başlaması bu aşamada gerçekleşmektedir. Bulgularda katılımcıların danışmanlarının sosyal çalışmacı mı, psikolog mu ya da belirtilen diğer meslek elemanı mı olduğuna dair bilgilerinin olmadığı dolayısıyla, danışman ve çocuk arasındaki temel mesleki ilişki geliştirmede eksiklikler olduğu tespit edilmiştir. Yine bağlantı kurma açısından bazı katılımcıların kendilerini danışmanlarına yakın hissetmemesi, konuşmaktan çekinmesi, kendisine ilişkin bilgileri aktarmada tereddüt etmesi gibi bulgular bu aşamaya ilişkin genç kadınların aktardığı diğer deneyimlerdir.

Ön değerlendirme aşamasında sosyal çalışmacı, sorunların, insanların, durumların doğasını, nedenini, gelişimini ve yönünü belirler (Barker'dan aktaran Duyan, 2010). Bu aşamada bu sayılanlara ilişkin bilgi toplanır ve sorunun çözümü için hangi kaynakların gerektiğine ilişkin olasılıklar belirlenir. Bu bilgiler sosyal çalışmacının ve müracaatçının planlama ve müdahale aşamasında ne yapılacağını belirlemede kaynak niteliğinde olacaktır. Dolayısıyla soruna, vakaya, bireye ya da duruma çok yönlü bir şekilde bakılmalıdır. Kurum bakımında ön değerlendirme aşamasında, çocuk kuruma geldikten sonra, kurumda kalacağı süre içerisinde neye ihtiyacı olduğunu belirlemek esastır. Bunun için danışman çocukla görüşme yapar ve Anka programı kapsamında geliştirilen bireysel değerlendirme (BİRDEF) formunun çocuk tarafından doldurulmasıyla ihtiyaçları belirlenir ve çocuk için bir program belirlenir. Bu programın oluşturulması planlama aşamasının ve uygulamaya geçirilmesi uygulama aşamasının gerçekleştirilmesidir. Burada esas olan belirtildiği gibi çocuğun bütüncül ve çok yönlü olarak değerlendirilmesidir. Çocuğun kişilik özellikleri, travmanın çocuk üzerindeki etkisi, içinde bulunduğu psikolojik durum, eğitim hayatına katılım durumu, fiziksel sağlığı, ailesiyle olan ilişkileri, sosyal destek mekanizmalarının (arkadaşlar, akrabalar) işlevselliği ve tüm bunlara

ilişkin ihtiyaçlarının belirlenmesi ve gerekli sosyal çalışmaların çocuk kurumda bulunduğu süre boyunca yapılması gerekmektedir. Bu tezde kurum bakımının etkililiği değerlendirilirken katılımcıların sayılan bu hususlara ilişkin yaşam deneyimlerine ilişkin anlatılarına dayalı bir analiz yapılmıştır. Bu konuya ilişkin bulgular üçüncü tema olan Çocuğun Cinsel İstismarına İlişkin Kurum Bakım Süreci ve Verilen Hizmetlerin Etkililiği başlığı altında yer almaktadır. Yine aynı bölüm altında sonlandırmaya ilişkin bulgular bulunmaktadır. İzleme aşamasına ilişkin bulgular ise dördüncü tema altında bulunan Kurumsal Destek, İzleme Çalışmaları başlığı altında yer almaktadır.

Son değerlendirme aşamasında sosyal çalışmacı, mesleki müdahaleyi sonlandırmadan önce ulaşılması hedeflenen amaçlara ulaşıp ulaşılmadığını değerlendirdiği aşamadır (Duyan, 2010). Dolayısıyla kurum bakımında çocuk için belirlenen programın uygulanmış olması, bu uygulamanın sonucunda çocuğun gerek kurum bakımından sonra gideceği ortamın koşullarının uygun olması gerekse kendisinin kurum bakımından çıkmaya hazır olması kendi başına var olabilecek, yaşamını sürdürecektir yeterliliğe ulaşması gibi konular açısından değerlendirilmesini gerektirmektedir. Bu aşamada da bütüncül bakış, artık bir genç kadın olan müracaatçının, kurum bakımı sonrası süreçte sorun yaşamaması için önem arz etmektedir. Tezde, katılımcıların kurum bakımından çıktıktan sonraki süreçte yaşadıkları ve karşılaştıkları sorunlara ilişkin anlatıları son değerlendirmenin etkililiğine ilişkin bulguları göstermektedir. Bu konuya ilişkin bulgular dördüncü tema olan Kurum Bakımı Sonrası Yaşam Deneyimleri altında yer almaktadır.

Sonlandırma aşaması “müracaatçının gereksinim duyduğu kaynak ve hizmetlerden yararlanması, duygu, düşünce ve davranışlarında olumlu gelişmelerin gerçekleşmesi, kendine güven duygusu geliştirmesi ve sorunlarını tek başına çözebilecek düzeye gelmesi durumunda (Duyan, 2010, s.250)” gerçekleşir. Kurum bakımı sürecinin ve kurumda verilen hizmetlerin sonlandırılması için cinsel istismar mağduru çocukların travmalarının sağaltımı, kurum bakımı sonrası hayata hazırlanmaları, psikososyal ve ekonomik yönden

güçlendirilmeleri, sosyal destek mekanizmalarının işlevsel hale getirilmesi amaçlarının gerçekleştirilmiş olması gerekmektedir. Sonlandırma aşamasında sosyal çalışmacının bu amaçların gerçekleşip gerçekleşmediğine ilişkin bir son değerlendirme yapması ve sonlandırma sürecini başlatması gerekir. Bu aşamada, kurumdan ayrılan genç kadınlara kurum sonrası yaşama uyumlarını artırmak üzere memuriyet hakkı, ekonomik destek gibi bazı haklar sunulmaktadır. Dolayısıyla sosyal çalışmacının bu aşamadaki bir diğer önemli değerlendirme ve görevi, genç kadınların kurum bakımı sonrasında yaşayacağı ortamdaki koşullarını da gözeterek ihtiyaçlarının neler olabileceği yönündeki değerlendirme ve bu değerlendirmenin sonucuna uygun hak ve hizmetlerden genç kadını zamanında yararlandırabilmektir. Kurumdan çıkış teması altında yer alan bulgular bu konulardaki çalışmanın işlevsel olmadığını göstermektedir.

Sosyal hizmet müdahalesinin son aşamasını oluşturan izleme aşaması çocuk cinsel istismarı mağdurlarının kurum bakımı süreci sonrasında hayata uyumlarını gözlemlemek, karşılaşılabilecekleri sorunlarla nasıl baş ettiklerini görebilmek, özetle iyileşmenin ve güçlenmenin amaca uygun şekilde gerçekleşip gerçekleşmediğini takip etmek açısından önemlidir. Kurum bakımı sonrasında genç kadınların hayata uyum konusunda zorluklar yaşadıkları, çeşitli sorunlarla karşılaştıkları, bu süreçte de yalnız kaldıkları tezin önemli bulguları arasında yer almaktadır. Katılımcılar, psikososyal yönden profesyonel desteğe ihtiyaç duyduklarını, aile desteğini hayatlarının bu aşamasında da alamadıklarını açık bir şekilde belirtmiş, sosyal destek mekanizmalarından faydalanmak açısından bazı katılımcıların yoksunluk yaşadıkları bazı katılımcıların ise sınırlı olarak faydalandığı tespit edilmiştir. Bu manada izleme aşamasında verilen sosyal hizmetlerinde de işlevsel olmadığı bulgulanmıştır. Bu konuya ilişkin bulgular son tema olan kurum bakımı sonrası süreç teması altında yer almaktadır.

Cinsel istismar mağduru çocuklarla yapılacak sosyal hizmet uygulamalarında her aşamada sosyal çalışmacının çocuğun yüksek yararı ilkesi ile hareket etmesi ve yukarıda aktarılan aşamaların gerekliliklerini yerine getirmesi, etkileri

hayat boyu sürebilen cinsel istismar travmasını müracaatçının aşabilmesi ve buna ilişkin sosyal hizmetlerin başarılı olması açısından gerekli ve önemlidir.

1.2.8.3. Müracaatçı Danışman İlişkisi

Cinsel istismara maruz bırakılan çocukların kurum bakımı altına alındığı ÇODEM'lerde her çocuğun kendisinden sorumlu olduğu ve çocukla ilgili iş ve işlemleri yürüten bir danışmanı bulunmaktadır. ÇODEM Yönetmeliğinde danışmanlar, meslek elemanları olan “sosyal hizmet, psikolojik danışmanlık ve rehberlik, öğretmenlik, psikoloji, çocuk gelişimi ve sosyoloji” alanlarından mezun kişiler olarak ifade edilmiştir (ÇODEM Yönetmeliği, 2015, madde3). Cinsel istismar travması olan çocuklarla kurulacak iletişimde danışmanın bu konuda eğitim almış olan bir uzman olması gerekmektedir. Danışmanın çocukla kuracağı ilişkinin niteliği, kurum bakım sürecinin çocuk için faydalı ve başarılı olup olmayacağını da belirlemektedir.

Sosyal çalışmacının müracaatçıyla olan ilişkisinin niteliğine baktığımızda, çalışmanın başarılı olması için ilişkinin bazı unsurları gerektirdiği görülmektedir. Sosyal çalışmacının müracaatçıyı kabul etmesi, müracaatçının duygularına saygı duyması, yargılayıcı ve eleştirel olmayan bir tutuma sahip olması gerekmektedir (Duyan, 2010). Müracaatçının hayatında değişimin gerçekleşebilmesi için olumlu bir ilişki olması gerekir. Sheafor ve Horejsi (2012) olumlu ilişkiyi belirleyen nitelikleri insan ilgisi, güven, empati, koşulsuz olumlu bakış, kişisel yakınlık ve içtenlik olarak belirtmiştir. Tez bulguları kurum bakım sürecinde cinsel istismar mağduru çocukların danışmanlarıyla olan ilişkilerinde işlevsel olmayan nitelikleri ön plana çıkarmıştır. Bu niteliklerden özellikle yargılamayan tutumla şekillenen koşulsuz olumlu bakış ve buna bağlı olarak inşa edilen içtenlik ilişkisinin, danışmanların kendilerine inanmaması, şüpheyle yaklaştıklarını hissetmeleri ve buna bağlı olarak katılımcıların paylaşımlarını sınırlandırması hatta paylaşımda bulunmamaları bulgularına ulaşılmıştır. Müracaatçılar ne zaman yargılandıklarını ya da eleştirildiklerini hissedersen savunmaya çekilirler ve ilişkiden kendilerini çekebilirler (Sheafor&Horejsi, 2012).

Halbuki, kurum bakım süreci boyunca çocuğun iyileştirilmesi ve yaşadığı travmaya bağlı olabilecek mevcut tehlikelerden haberdar olunması için çocuktan bilgi alınmaya devam ediliyor olması oldukça önemlidir. Bununla birlikte, cinsel istismara maruz bırakılan çocuklarla empatiye dayalı, “içten bir diyalog inşası (Willson&Powell, 2001)” psikososyal desteğin ve çocuğun iyileşmesine giden yolun en önemli unsurudur. Bu tezde danışman müracaatçı ilişkisi hizmetlerin etkililiği açısından önemli bir bileşendir ve bu nedenle burada yer verilmiştir. Keza, bu tezde kurum bakım sürecinde danışmanlar ile çocuklar arasındaki ilişkide, danışmanların çocuğa inanmaması, yalan söylediğini düşünmesi ve bunu çocuğa hissettirmesi, çocuğa ilgi göstermemesi, çocuklara eşit şekilde yaklaşmaması ve bunların sonucu olarak danışman müracaatçı ilişkisinin kurulamaması ve yine bunun da bir sonucu olarak psikososyal hizmetlerin etkili olamaması bulgularına ulaşılmıştır.

1.3. ÇOCUĞUN CİNSEL İSTİSMARINI AÇIKLAYAN KURAMLAR

Çocuğun cinsel istismarını açıklayan kuramlar bölümünde sırasıyla *Feminist Kuram*, *Sosyal Öğrenme Kuramı*, *Güçlendirme Yaklaşımı*, *Etiketleme Kuramı* ve *Virginia Satir Aile Terapisi Yaklaşımı* ele alınacaktır. Bu kuramlar, çocukluk çağı cinsel istismarının farklı boyutlarına ilişkin elde edilen bulguların yorumlanması ve anlaşılması açısından en uygun kuramlar oldukları düşünüldüğü için seçilmiştir.

Bu bölümde feminist kuramdan, cinsel istismarın oluşmasında etkili olan risk faktörlerinden olan aile içi ilişkisel dinamiklerin ve verilen hizmetlerin etkililiğinin yorumlanmasında yararlanılmıştır. *Sosyal öğrenme* kuramından aile içi ilişkisel dinamiklerde baba ve erkek çocuklar arasındaki ilişkinin katılımcıların hayatlarını etkileyen dinamiklerini yorumlamak için, güçlendirme yaklaşımından, ailenin ve müracaatçının güçlendirilmesi açısından hizmetlerin etkililiğini yorumlamak için, *etiketleme kuramı*ndan cinsel istismara maruz bırakılan katılımcıların aile içinde ve sosyal çevrede hem kurum bakımından önce hem de kurum bakımından sonraki süreçte damgalanmaya ilişkin yaşam

deneyimlerini yorumlamak için, *Virginia Satir'in aile terapisi yaklaşımından* katılımcıların aile yapılarını tanımlamak, aileyle yapılacak çalışmalardaki ihtiyaçları yorumlayabilmek için yararlanılmıştır. Bu bölümde, belirtilen bu konulara, adı geçen kuramların ve yaklaşımların getirdiği açıklamalar ve bunların tezin konusuyla olan ilişkileri yer alacaktır.

1.3.1. Feminist Kuram ve Feminist Kuram Açısından Çocuğun Cinsel İstismarı

Kavramsal çerçevede ele alınan, çocuğun cinsel istismarını açıklayan risk faktörleri, cinsel istismarın çocuk üzerindeki kısa dönem ve uzun dönem etkileri, faillerin özellikleri, cinsel istismara maruz bırakılan çocukların özellikleri konularına ilişkin alan yazındaki yaklaşımın ve yapılan çalışmaların çoğunlukla tıbbi psikiyatrik bakış açısına göre olduğu görülmektedir. Bu meseleyi tıbbi çerçeveye indirgeyen sınırlayıcı ve patoloji odaklı bir bakış açısıdır. Alanyazında çocukluk çağı cinsel istismarına ilişkin sosyal boyutu ele alan son yıllarda yapılmış az sayıda çalışma vardır (Sadak & Yıldırım, 2020, Buran&Çalık Var, 2019, Boduroğlu, 2016). Bu çalışmalar da kurum bakımından sonraki sosyal uyum durumları üzerinedir. Kavramsal çerçevede ilgili konu başlıkları altında bu çalışmalara yer verilmiştir.

Çocuğun cinsel istismarını ortaya çıkaran risk faktörlerinin, çocuk üzerindeki etkilerinin ve çocuğun özelliklerine ait sosyal boyut, tıbbi patalojiler kadar önemlidir ve tüm bunların şekillenmesinde etkilidir. Yine cinsel istismara maruz bırakılan çocukların koruma altına alındıkları kurumun amacı da çocuğu hem psikolojik hem sosyal yönden sağıltmak ve hayata hazırlamaktır. Dolayısıyla bu çalışma, çerçeveyi genişletip projeksiyonu katılımcıların yaşam deneyimlerinden yola çıkarak sosyal boyuta da tutmakta ve bu boyutta olanları sadece kurum bakımı sonrası uyum açısından değil, bütüncül olarak görünür kılmaktadır. Feminist bakış açısı da, çocuk cinsel istismarını daha geniş sosyal bağlamı içinde inceler ve çocukların cinsel istismarı için en iyi açıklamayı sunabilmektedir (Seymour, 1998, 415). Bu açıdan bulguların yorumlanmasında

yararlanılacak en uygun kuramlardan biri feminizmdir. Feminizmin birçok türü olmasına rağmen burada çocuk cinsel istismarı ve kadın deneyimi üzerine odaklanan radikal feminizm üzerinden bir değerlendirme yapılacaktır.

Feministler çocuk cinsel istismarı konusunda alan yazına önemli katkılarda bulunmuşlardır (Seymour, 1998, Solomon, 1992, Wearing, 1986, Finkelhor, 1982, Scott, 2001, Purvis ve Ward, 2006). Çocuk cinsel istismarı ile ilgili olarak feminist söylem toplumsal cinsiyet, güç ve bunların kültür ile etkileşim noktalarına vurgu yapmaktadır (Purvis & Ward, 2006).

Feminizm genel olarak her iki cinsin eşitliğini önde tutan ve kadınların erkekler ile eşit olduğunu savunan bir doktrin olarak tanımlanabilir. Temel sorun kadın ve erkek arasındaki ayrıcalıklar ve bu ayrıcalıkların, toplumsal cinsiyet ilişkilerinin genelleştirilmiş tanımlamalarındaki etkisiyle alakalıdır (Yuval & Davis'den akataran Buz, 2009). Ataerkilliğin ön gördüğü erk, tahakküm ve şiddet bazlı toplumsallık şekillerinin haricinde de bir hayat olduğuna işaret etmek; bireylerin bu münasebetlerden ayrı olarak da birlikte yaşanılabilceği hususunda inançlarını tazelemek, kadınlara farklı bir hayat şekli olduğuna ilişkin bir model oluşturmak, böylelikle onların hayata karşı hissettikleri güveni yenilemek ve kuvvetlendirmek (Tüzel&Gelegen, 2010) feminizmin temel amaçları arasındadır. Bu amaçlar cinsel istismar mağduru kız çocuklarının tespit edilip koruma sistemine girdikten sonra aldıkları hizmetlerin amaçlarıyla, güçlendirme ilkesi bağlamında eşdeğerdir.

Feminizme göre ataerkillik, erkeklere hayatlarının her alanında kadınlara hükmetme gücü verir. Şiddet ise, feminist alanyazında, erkeklerin himayesinde bulunan kadınları kontrol edebilmek amacıyla işleyen bir güç ve ayrıcalık olarak görülmüştür (Özkazanç&Yetiş, 2016). Şiddetin bir türü olan cinsel istismar, ana akım feminizme göre erkekliği ve erkek gücünü ima eden sosyal bir meseledir (Scott, 2001).

Feminist hareket dünyada şiddetin önlenmesi için hak temelli perspektifin gelişiminde etkili olmuştur. Bu hareketin bir ürünü olan ve hak savunuculuğunda etkili olan araçlardan Kadına Karşı Her Türlü Şiddetin Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) ve Kadına Yönelik Şiddete Karşı Avrupa Konseyi Sözleşmesi şiddeti önlemeyi ve şiddetten korunmaya amaçlayan önemli hukuksal çerçeve üretmiştir. Feminizm şiddeti, ataerkini eleştirmekte ancak aynı zamanda bunlara çözüm de üretmektedir.

Çağdaş feminist literatürde ise şiddetin kaynağı farklı unsurlarla açıklanmaktadır. Bunlardan biri; katı bir egoya sahip eril benliğin ötekiyle ilişkisinde ortaya çıkar. Hartstock'a göre bu ilişki düzensiz, süreksiz ve tehdit edicidir. Bunu kırmasının ve öteki ile birleşmesinin tek yolu ötekinin varlığını sona erdirmektir. Böylece cinsellik, tahakküm ve öldürme arasında nasıl güçlü bağlantılar olduğu gösterilmiş olur (Hartstock'tan aktaran Özkazanç, 2013). Şiddetin bir diğer kaynağı bakım alanındaki ilişkilerdir. Buna göre, anne (bakıcı) ile ilişkide kız ve erkek çocuk farklı benlik yapıları geliştirir. Bakım alanındaki kişilerarası psikik ilişkileri hem yansıtan hem de onu geri besleyen ataerkil kültür, erkekleri daha fazla performans, başarı yönelimli ve rekabetçi, kadınları ise şefkatli, sorumlu, itaatkâr ve fedakâr olma yönünde sosyalleştirir (Özkazanç, 2013) Horney ise şiddetin kaynağını cinsler arası korku ile açıklar. Erkeklerin korkusunun kökeninde dışının cinsel organından kaçma isteği ya da varlığını yadsıma tutumu vardır. Kadına yönelik her türlü sevgi ve aşağılamanın arkasında bu korkunun etkili olduğunu düşünür (Özkazanç, 2013) Çağdaş feminizm, ailede, aile üyeleri arasındaki etkileşimde otoriter baba ve itaatkâr annenin konumlarının ve bunun etkileri kız ve erkek çocukların toplumsal cinsiyetlerinin şekillenmesini anlamak açısından oldukça açıklayıcıdır. Nitekim, tezde de özellikle bu aile ortamında yetişen kız çocuklarının gelişimleri, abinin istismarcı olduğu vakalar başta olmak üzere, babanın istismarcı olduğu vakalarda da gücün gösterimi olarak şiddet ve türlerinin uygulanması açısından yorumlayıcı bir çerçeve sunmaktadır. Bununla birlikte otoriter baba ve itaatkâr anne failin aile dışından olduğu vakalarda da kız çocuk açısından baskıcı bir

ortam yaratmakta ve onu evden kaçmaya ya da madde kullanmaya ve sonuçta da cinsel istismarın nesnesi haline getirmektedir.

Çocuk cinsel istismarını cinselliğin ataerkiye dayalı toplumdaki algılanış ve tanımlanış şekli üzerinden açıklayan feminist kurama göre cinsel istismar ve ensest, erkeğin çocuklar ve kadınlara kullandığı bir şiddet ve baskı aracıdır. Diğer bir deyişle erkeğin cinsel gücünü kullanış şekli, kadın ve çocuklara yönelik “hâkimiyetinin” bir ifadesidir. Erkek sosyal gücünü ve toplumsal cinsiyet rolünü hem istismarın nedeni hem de sonucu olarak bilinçli veya bilinçsizce içselleştirilmiş şekliyle kullanır (Topçu’dan aktaran Tansel, 2017). Erkek “öz imgesini” cinsel ilişkileri arzu ettiği zaman başlatan, partnerin kendisinden daha genç ve güçsüz, itaatkâr olduğu şema üzerinden kurgular.

1.3.1.1. Radikal Feminizm

Radikal feminizm, ataerkil toplumun, kadın ve erkek biyolojisini erkek ve kadın cinsiyet rollerini inşa etmekte ve erkeği güçlendiren ve kadını güçsüzleştiren davranışları temel olarak kullandığını savunur. Bu savunuya cinsiyet rollerinin cinsiyetten ayrılabilir olduğunu, ataerkil toplumun rijit cinsiyet rollerinin kadını pasifleştirmek, erkeği de aktifleştirmek üzere kullandığını ekler. Ataerkil ideolojinin kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıkları abartarak erkeğin her zaman baskın erkek rollerini, kadının ise her zaman tabi olan kadın rollerini üstlenmesini sağladığını söyler (Tong, 2009). Millet, erkeğin baskınlık rollerini akademi, okullar, aile gibi kurumlar aracılığıyla gerçekleştirdiğini ekler (Millet, 2011).

Radikal feminizmin amacı ise bireyler arasında cinsiyete dayalı rol, özellik ve davranışların bulunmadığı bir dünya oluşturmaktır. Toplumun esas aldığı cinsel bölünmeyi kaldırmak istendiğinin ve erkeklerin dünyasına dahil olmaları gerekliliğine inanılmadığına dikkat çekilmiş, kadınlara uygulanan baskının kurumsallaşmış hali olarak görülen aile ile mücadele etmenin gereğinden söz edilmiştir (Kreps, 1973). Radikal feminizm, tez araştırmasında incelenen aile

dinamiklerini, kadın ve erkeğin aile içinde konumlanışını ve bunun aile dinamiklerine yansımalarını yorumlayabilmek açısından önem arz etmektedir.

Radikal feminist bakış açısı, çocukların cinsel istismarını, ataerkilliğin doğasında bulunan, kadınlara yönelik baskının bir tezahürü olarak görür (Finkelhor, 1982). Çocukların cinsel istismarı, erkeklerin kadınlar üzerindeki gücünün bir ifadesidir ve bu nedenle ataerkilliğin doğasının mantıklı bir uzantısı olarak görülür. Genel olarak, çocuk cinsel istismarına ilişkin radikal feminist bir bakış açısı, (Batı) toplumunun ataerkil doğasına ve devletin ataerkil aile ilişkilerini sürdürme taahhüdüne odaklanır (Purvis&Ward, 2006).

Scully'e göre (2016), çocuklara ve kadınlara uygulanan cinsel saldırı ataerkil toplumlarda erkek hegemonyasının bir faktörü olarak ortaya çıkar. Şiddet ve cinsellik, erkek hegemonyasında olan menfaatlerin muhafazasına dönük iç içe giren sosyal inşalardır (Özdemir, 2010). Bu toplumsal inşaların somutlaşmış hali, toplumsal cinsiyet normlarının dayattığı rollerin sonuçlarıdır. Bu normların sonucu ve mevcut düzende hâkim olan ataerkil zihniyet, temelde kadınların farklı yollar ile daha alt durumda tutulmalarını temin eden bir sistemi tanımlamakta kullanılan güç bağlantılarını ifade eder. Erkeklerin kadınlar üstünde baskınlık elde etmek ve arttırmakta kullandıkları mekanizma, ideoloji ve toplumsal yapılar olarak karşımıza çıkar ve cinsel karşılaşmalardan en genel iktisadi ve ideolojik faktörlere değin fikir ve uygulamalara yansır (Buz, 2009).

Radikal feminizm, çocuk cinsel istismarını kadınların ataerkil düzen içinde baskılanmasının bir göstergesi olarak düşünür (Finkelhor, Rush, Waldbly&Ward'dan aktaran Seymour, 1998). Çocuk cinsel istismarını toplumun ataerkil doğasının bir sonucu olarak ortaya çıktığını ve devletin de ataerkil aile ilişkilerini şekillendirmesinin bu konuda etkisinin olduğunu söyler. Ataerki radikal feministler tarafından erkeklerin kadınlar üzerinde kontrol yaratmasını ve bunu sürdürmesini temele alan bir dünya görüşü olarak açıklar. Bu bakış açısı erkeklerin iktidar sahibi olmasını vurgular. Bu güç erkeklerin kadınlar üzerinde açıkça ya da dolaylı olarak sahip olduğu ve uyguladığı iktidar sahipliği olarak

karşımıza çıkmaktadır. Bu bakış açısıyla bağlantılı olarak radikal feministlere göre, cinsel istismar, erkeklerin kadınlar üzerindeki gücünün bir uygulaması ve sürmesini sağlayan bir araçtır.

Radikal feministlere göre çocuk cinsel istismarı da toplumsal cinsiyetle doğrudan bağlantılıdır. Radikal feministlerden Breckendridge'e (1992) göre çocuk cinsel istismarını anlamak için kadınlar ve erkekler ile yetişkinler ve çocuklar arasındaki ataerkil güç ilişkilerinin araştırılması gerekmektedir (Breckendridge'den aktaran Puvis, Ward, 2006). Cinsel istismar vakalarında özellikle cinsel istismar tespit edildiğinde ailenin çocuğa inanmamasının, çocuğu yalan söylemekle ve aileyi yıkmakla suçlamasının böyle bir ataerkil güç ilişkisinin sonucu olduğu söylenebilir. Bu tezde de yer alan vakalarda benzer bulgulara ulaşılmıştır. Bu bulgular ikinci tema altında yer almaktadır.

Radikal feministler, bu ilişkinin yorumuna devleti de dâhil ederek argümanı politikleştirmektedirler. Esasen, devletin ataerkil cinsiyet düzeninin inşasında bütünleyici olduğu düşünüldüğünden ve sosyal tabakalaşmayı teşvik ederek resmi örgütlere ve bunların ürettiği hiyerarşi türüne karşı bir güvensizlik oluşturduğundan sorunun siyasallaşması söz konusudur. Devlet, erkekler tarafından erkeklerin çıkarlarına göre yapılandırılmıştır. Vatandaşları arasındaki cinsel şiddeti kontrol etmek devletin görevidir; ancak yasal ve politik düzenlemeler, ataerkil aile ilişkilerini dayatır ve çocuk cinsel istismarının ortaya çıkmasına neden olur (Purvis&Ward, 2006). Hukuki yaklaşımda yasa cinsel istismar suçunun nasıl işlendiği ve kim tarafından işlendiğini merkeze alarak bir değerlendirme yapıyor. Ancak bunu yaparken erkek olan failin cinsel istismar gibi bir suçta iyi halini gözetiyor, hafifletici neden arıyor ve cezayı azaltıyor ya da hiç ceza vermiyor. Bu yaklaşım yukarıda da belirtildiği gibi şiddetin mağduru olan kadını ya da genç kızın durumunu (hayati tehlike, istismarın tekrar etme ihtimali) devletin göz ardı etmesi ve güven kaybetmesiyle sonuçlanırken, kadın ve erkek cinsiyeti arasında sosyal tabakalaşmayı ve ayrımcılığı da teşvik etmektedir. Ülkemizdeki yasal düzenlemeler ve sosyal politika ailenin bütünlüğünü korumaya ve uygulamada mümkün olduğunca sosyal incelemeler

sonucunda verilecek kararlara istinaden aile üyelerini bir arada tutmaya yöneliktir. Ailenin bir arada olması özellikle çocuğun gelişimi ve sosyalizasyonu açısından önemlidir. Ancak bu çaba bazı vakalarda ataerkil ailenin şiddeti ve istismarı yeniden üretmesiyle ve çocuğun şiddet döngüsü içinde istismarla yaşaması ile sonuçlanabilmektedir. Bu konuda bu tezde elde edilen çarpıcı bulgular vardır. Katılımcıların tamamı ailelerini betimlerken ataerkil bir aile yapısını betimlemişlerdir. Sadece anne babasıyla yaşayanlar değil, büyükanneleleriyle yaşayan katılımcıların da betimlemeleri aynı olmuştur. Çünkü, kadın bizatihi ataerkil sistemin ve aile yapısının içinde farkında olmadan ataerkil söylemi benimsemekte düşünce, davranış ve tutumlarına bu yansımaktadır. Çarpıcı bulgular, kurum bakımından sonra genç kadınların ailelerinin yanına yerleştirilmeleri ve kurum bakımına girmeden önceki aile yapısının içinde, ataerkil aile yapısının özelliği olan, kontrolcü, baskıcı, önemsemeyen, yalnızlaştıran dinamiklerle aynı sorunları yaşamaya devam etmeleridir. Diğer bir bulgu ailelerle yapılan çalışmaların ailede değişimi sağlamak noktasında başarısız olduğudur. İyileşmenin sağlanabilmesi bütüncül yaklaşımı gerektirmektedir.

Radikal feministlere göre aile, erkeklerin kadınları domine ederek sosyalleştiği ve kadınların da uysal ve seks objesi olarak sosyalleştiği baskıcı bir kurum olarak tanımlanır (Ollenburger&Moore'dan aktaran Solomon, 1992). Erkeğin egemen olduğu aile yapısında otorite, erkekten(baba) kadına(anne) doğrudur. Bu yapı içinde kız çocuğu hem kız hem kadın olarak otorite yapısında en alt konumda yer almaktadır; bu nedenle kız çocuklarının erkeklerden daha fazla mağdur olduğu söylenebilir (Solomon,1992). Kavramsal çerçevede verilen istatistiklerde bunu doğrular niteliktedir. Kız çocuklar, erkek çocuklara göre daha fazla mağdur olmaktadır. Araştırmanın kız çocuklara odaklanmasının temel nedeni budur.

Ensestin radikal feministler açısından yorumuna göre, ataerkil çekirdek aile cinsel istismarın oluşmasına neden olan dinamiklere sahiptir. "Çekirdek ailenin doğası erkeğin, güç ve kontrolü kadınlar üzerinde alıştırmaya yaparak kullandığı

(Seymour,1998, 417)” bir yapıya sahiptir. Ward’a göre kız çocuğunun baba tarafından cinsel istismara uğraması, temel aile ve toplum yapısının erkek üzerindeki üstünlükçü tutumu ve örgütlemesinin sonucu olarak toplumun ürünüdür ve toplum tarafından pekiştirilmektedir. Cinsel istismarın görüldüğü ataerkil çekirdek ailenin bir özelliği, çocukların anne babalarının, özellikle babaların, mülkü olarak görüldüğü gerçeğidir. (Ward’dan aktaran Seymour, 1998). Bozbeyoğlu ve arkadaşlarının (2010) çalışmasında, ensest görülen ailelerin çoğunun çekirdek aile olduğu, bu ailelerde çocuğun birey olarak görülmediği, ailenin malı olarak kabul edildiği, çocukların büyüklere karşı koşulsuz saygı ve itaat ile yetiştirildiği ve bu tutumun çocuğun susması ve istismarı anlatamamasının nedeni olduğu bulgulanmıştır. Bu araştırmada da bir katılımcının babası tarafından büyükannesiyle yaşadığı yerden zorla kopartılarak başka bir şehre götürülmesi burada hem kendisinin kızını cinsel olarak istismar etmesi hemde kızını başka erkeklerin cinsel istismarına zorlaması babanın kızı üzerindeki tahakkümüne ilişkin bir bulgu olarak gösterilebilir.

1.3.1.2. Çocuğun Cinsel İstismarına Feminist Müdahale Yaklaşımı

Feminist sosyal hizmet, kadın deneyimini çıkış noktası olarak gören, kadının toplum içindeki yeri ve kişisel durumu arasındaki etkileşimi dikkate alan, kadının özel ihtiyaçlarına cevap veren, müracaatçı uzman ilişkisinde eşitlikçi olan ve yapısal eşitsizliklere dikkat çeken bir sosyal hizmet olarak tanımlanmaktadır (Dominelli, 2002). Dolayısıyla kadınlar ve kız çocukları için yürütülecek sosyal hizmet uygulamalarında, feminist yaklaşımın sosyal hizmetin temel ilkeleriyle bir örtüşmekte olduğu görülmekle birlikte feminizmin sosyal hizmet uygulamalarına önemli katkıları ve açılımları da olmuştur. Bu açılımlar, “eşitsizliklerin kamusal tartışmanın gündemine taşınması, kadınların bireysel konumlarının toplumsal olduğunun ortaya konulması, verili düzenin sorgulanması, değişmesinin talep edilmesi, değiştirilmesi, devletin verdiği ve geleneksel toplumsal dayanışmanın öğrettiğinin ötesinde yeni toplumsal dayanışma pratiklerinin oluşması” şeklindedir (Atasü Topçuoğlu, 2016, 12). Dolayısıyla bu araştırma ve

bulguları da çocukluk çağı cinsel istismar mağdurlarını anlamak, hizmetleri değerlendirmek yoluyla değişime hizmet etmektedir.

Yukarıda da aktarıldığı gibi çocuğun cinsel istismarı yalnızca reşit olmayan bireye yönelen şiddet ve cinsel amaçlı davranışlara indirgenemez. Bu durum aynı zamanda toplumsal cinsiyete dayalı eşitsizlikle ilintili bir şiddet eylemidir. Sosyal adaleti sağlamak, her türlü eşitsizlikle mücadelede aktif rol almak ve değişimi gerçekleştirmek gibi misyonları olan sosyal hizmet mesleğinin çocuk istismarına yaklaşımında da toplumsal cinsiyet eşitliğini savunan yaklaşımların izi açıkça görülmektedir (Buz, 2009).

Feminist perspektif sosyal hizmete dayalı teorileri ve sosyal hizmetin kimi uygulamalarını toplumsal cinsiyeti yadsımakla toplumsal cinsiyet körü (gender-blind) olmakla suçlamıştır. Keza sosyal hizmetteki kimi geleneksel uygulamalar, özellikle vaka yönetimi için başvuran kadın ve çocukları alışlageldik toplumsal rolleri ve rol algılarıyla değerlendirmiş ve ataerkinin temeldeki yordayıcı rolünü gözden kaçırmıştır. Bu açıdan yakın dönemde giderek önem kazanan “feminist sosyal hizmet cinsiyetçiliğe meydan okuyan alternatif ve yeni bir uygulama türü olarak” görülmeye başlanmıştır (Buz, 2009, s.54).

Feminizm yaygın yanlış kanının aksine yerleşik ataerkil düşüncenin olumsuz etkilerini vakalar üzerinden telafi etmeye çalışmaktansa, bu yerleşik düşünce ve yapıların temelden yıkılmasını amaçlar. Bu açıdan sorulması gereken temel sorular nettir: Ataerkinin karşısında/dışında kalan cinsiyetler, yönelimler ve roller neden baskı altındadır? Erkek kimliği ve diğer kimliklerin ontolojik temelleri nedir? Söz konusu bu tartışma çocukların cinsel kimliği ve özellikle kız çocuklarına uygulanan istismar ile erkek çocuklarına yönelik istismarın kıyaslanmasındaki normalleştirme süreçlerine değin genişletilebilir (Yuval&Davis, 2003).

Dominelli (2002) sosyal hizmeti terapötik bakım yönetimi yaklaşımları ve özgürleştirici yaklaşımlar olarak sınıflandırılmıştır. Bu yaklaşımlardan ilki

farkındalık ve işlevselliği artırırken ikincisi kişilerin sorunlarıyla baş etmeye yönelik bireysel mekanizmalarına odaklanır ve pragmatik amaçlara sahiptir. Özgürleştirici yaklaşım ise sosyal adalet konusuna odaklanır ve eşitsizliğe sebep olan köken inançlara meydan okur. Özgürleştirici yaklaşım feminist sosyal hizmetin temelinde yer alır. Hem bireysel hem de toplumsal süreçlerde işlevsel olarak kullanılabilen feminist kuram önemli faydalar sağlamaktadır. (McNay, 1992, s.51). Bu yaklaşımda kadınların, diğer insanlarla olan etkileşimlerindeki gereksinimlerini gösteren sosyal ilişkilerin doğasına odaklanılır (Buz, 2009). Kişisel olan politiktir ilkesini mikro, mezo ve makro düzeylerdeki uygulamalara yansıtan yaklaşım, yapısal ve bireysel olanı, kişisel ve politiği, özel ve kamusal olanı bütünleştirir. Bu bütünleştirme bireyin sorunlarını bireyin dâhil olduğu aile gibi yapıları da kapsar. Feminist yaklaşımının ailenin sağaltımında kullanılması 1970'li yıllarda başlamıştır (Uluocak&Bulut, 2011). Sosyal hizmete getirilen toplumsal cinsiyet körlüğü eleştirileri aile terapilerinde de tartışılmıştır. Güncel yaklaşım ailedeki eşitlik olgusunun desteklenmesi, geleneksel rollerin yeniden sorgulanması, ailenin işlevselliği ve toplumsal onama için patolojik yönlerin örtülmesi gibi alanlara feminist eleştiriler getirmiştir.

1980'lerde, cinsel istismar sorunu artan bir farkındalık ve kamuoyu endişesi haline geldiğinde, feminist yazarlar çocuklara yönelik cinsel şiddet konularına giderek daha fazla odaklanmaya çalışmıştır. Çocuk cinsel istismarı üzerine radikal bir feminist teorinin gelişimi, aile işlev bozukluğu teorisinin ortodoksluğuna meydan okuyan McLeod ve Saraga (1988) tarafından, çocuk cinsel istismarının ataerkillik ve erkekliğin inşası ve sorunu açısından görülmesi gerektiğini öne sürmüşlerdir. Radikal feminist bakış açısı olarak kabul edilen şey, ataerkilliğe, erkekliğe ve devletin rolüne yapılan bu vurgudur. Genel olarak, çocuk cinsel istismarına ilişkin radikal feminist bir bakış açısı, (batı) toplumunun ataerkil doğasına ve devletin ataerkil aile ilişkilerini sürdürme taahhüdüne odaklanır. Ataerkillik, radikal feminist yazarlar tarafından, kadınlar üzerinde erkek denetimi yaratmayı ve sürdürmeyi amaçlayan dünya görüşü olarak tanımlanmıştır. Sonuç olarak cinsel istismar, erkeklerin kadınlar üzerinde sahip

olduğu bu gücün bir temsilidir. Dahası, radikal feminist bir bakış açısına göre, tüm erkekler cinsel suçla doğrudan ilişkili tutum ve davranışlar sergilemek üzere sosyalleştirilir: seks suçlularının inançları, cinsel suçlu oldukları için değil, erkek oldukları için kabul edilir. Radikal feminist bakış açısı, toplumsal cinsiyet, güç ve ataerkillik konularını çocuk cinsel istismarı anlayışına dâhil etmeye yönelik cesaret verici ve güçlü bir baskıyı temsil etmektedir. Radikal feministler, hukukun toplumsal cinsiyete dayalı doğasına ve devletin cinsel (ve aynı zamanda aile içi) şiddete karşı toplumsal cinsiyete dayalı siyasi tepkilerine değinme açısından kuşkusuz önemli bir katkı yapmışlardır. Radikal feminist hareketin, bilinç yükseltme, kadın sorunlarına destek ve kadınların özgüvenini artırma gibi kadınlar için önemli hedeflere ulaştığına şüphe yoktur (Wood, 1994).

Sonuç olarak feminist sosyal hizmet uygulamaları “kişilerin farklı ihtiyaçlarını ve hayattaki farklı konumlarını, farklı gelecek tahayyüllerine dayanan farklı isteklerini karşılayacak çok boyutlu hizmet üretmek için çeşitli uzmanlıkları kucaklayan genелci perspektifle feminist düşüncayı sentezleyen (Atasü Topçuoğlu, 2016, 16)” uygulamalar olmalıdır. Çocukluk çağı cinsel istismarı mağdurlarına yönelik hizmetlerin özgürleştirici olması kurum bakım sürecinde ve sonrasında güçlenmeyi sağlamak için önemlidir. Bu manada sosyal çalışmacıların mağdur çocuklarla ya da genç kadınlarla olan ilişkilerinde kişinin giderek aktif ve bağımsız olmasına destek vermesi esas olmalı ve Dominellinin feminist sosyal hizmet için ifade ettiğı özelliklerden kadınların kendi adlarına hareket etme özgürlüğüne saygı duymak ve teşvik etmek, farklılıkları kutlamak ve ataerkil toplumsal cinsiyet ilişkilerinin erkekler, kadınlar ve çocuklar üzerindeki etkilerini çözümleyip üzerinde çalışabilmek (Atasü Topçuoğlu, 2016) cinsel istismara yönelik hizmetlerin temelini oluşturmaktadır. Araştırmada ulaşılan bulgular bu gereklilikleri vurgulamaktadır.

1.3.2. Sosyal Öğrenme Kuramı

Bu kuram Tarde'nin (1912) "taklit kanunları" yaklaşımına dayanmaktadır (Özgentürk, Karğın, Baltacı, 2012, s. 62). Bu kurama göre çocuklar çevrelerindeki davranış ve pratikleri taklit etme yoluyla öğrenirler. Bu açıdan çevresel yapılarındaki örüntüler çok önemlidir. Çocuklar taklit ettikleri bu davranışları ödül ve ceza yoluyla pekiştirir veya terk ederler. Bu açıdan çocuk cinselliğine ve cinsiyetine atfedilen rollere ilişkin davranışları ve toplumsal yapıdaki diğer değişiklikleri etkileşimle kazanır ve anlamlandırır. Aile içi istismar yapıları, anne-babanın rollerini yerine getirmemesi, çocukların pasif kaldığı aile yapıları, gelecekte çocukların istismarcı olma eğilimlerini arttırabileceği gibi aynı zamanda istismar sırasında kendini korumakta ya da hayır diyebilmekte yetersiz olabileceklerini de düşündürmektedir (Kaya, Çeçen Eroğul'dan aktaran Tansel, 2017, s. 55).

Çocuğun içinde yetiştiği aile, karşılaştıkları çatışma ve stresörlere öfke ve şiddetle cevap veriyorsa çocuklar da çocukluk dönemlerinden yetişkinliklerine değin gelen süreçte bu tepkileri taklit edip içselleştirirler (Bandura, 1973). Toplumdaki yıkıcı birçok olayın kaynağı bu öğrenme mekanizmasına dayanmaktadır. Bu süreç üç temel aşamada yürür. Bu adımlar modelleme, sağlıklı çözüm ve mücadele yöntemlerini öğrenememe ve şiddet kullanmaya meyletmedir. (Özgentürk vd., 2012, s.63).

Modelleme yaklaşımı, yüceleştirilen veya bağ kurulan bireylerin bilinçli eya bilinçsiz olarak "aynalanmasıdır". Bu açıdan çocuklar yetişkinlik dönemlerinde bilinçli veya bilinçsiz olarak ebeveynlerini aynaladıklarını fark edebilirler. Çocuk bu aynalama sürecinde uygun olmayan başa çıkma mekanizmalarını içselleştirip pekiştirebilir. İstismarcı bireylerin çoğunluğunun geçmişinde istismar veya ensest tablosunun olması da bu durum ile ilişkilidir. Şiddete teşvik süreci hem çocuğun geleceğini hem de şiddet uygulayanın istismar sürecini etkiler. Çocuk şiddeti öğrenip pekiştirebildiği gibi şiddet uygulayan da kendisine karşılık

verilmediği veya caydırıcı cezalar almadığı sürece davranışını sürdürür (Tarhan, 2010).

Sosyal Öğrenme Kuramı, çocuğun aile içinde öğrendiklerini çocukluk döneminde ya da yetişkinlik döneminde uygulaması açısından getirdiği açıklamalarla çocuğun cinsel istismarının yorumuna katkı sunmaktadır. Buna göre çocuk cinsel istismarcılarının öykülerinde cinsel istismarın olması bu açıklamayla örtüşmektedir. Bununla birlikte bu tez açısından ise istismarcının ağabey olduğu vakalarda erkek çocuğun aile içindeki şiddet içerikli davranışları babadan öğrenmesi, kız kardeşlere fiziksel ve psikolojik şiddet uygulaması ve bazı vakalarda şiddeti daha da ileri götürerek cinsel istismar eyleminde bulunmasını anlamlandırmak hususunda önem arz etmektedir. Bu konuya ilişkin bulgular birinci tema olan Çocukluk Dönemi içinde, kopuk kardeşlik bağları ve kız ve erkek kardeşler arasındaki ayrımcılık alt temaları altında yer almaktadır.

1.3.3. Güçlendirme Yaklaşımı

Güçlendirme, bireyler, gruplar ve/veya toplulukların kendi koşullarını kontrol edebilmesi ve kendi gücünü kullanabilmesidir (Adams, 2008). Bu tanım, baskıya maruz bırakılan ya da ötekileştirilen bireylerin, “kendi kendini güçlendirme” şeklinde de tanımlanan; gücü ve kontrolü elde etme becerisini odağa koymakta ve kaliteli bir yaşama ulaşmak için takip etmeleri gereken yolları belirlemektedir.

Cinsel istimara maruz bırakılan çocukların travmanın etkilerinden sıyrılabilmesi ya da bu etkilerin en aza indirgenmesi için yapılacak çalışmaların ve başlı başına kurum bakım sürecinin amacı çocukların güçlendirilmesi ve kurum bakımından kendilerine yetebilen, hayatları üzerinde söz ve kontrol sahibi birer genç kadın olarak çıkabilmeleridir. Bu manada güçlendirme, özellikle özgürleştirici uygulamayla da kendi kararlarını verebilmek yeterliliğine ulaşabilmek adına örtüşmektedir. Kurum bakımı sürecinde verilen sosyal hizmetler bu örtüşme noktasını gerçekleştirebilecek yeterlilikte olmalıdır.

Sosyal alışmacılar, umutsuzluk, depresyon, öğrenilmiş çaresizlik, baskıya maruz bırakılma ya da ötekileştirilme gibi sorunlarla yüzyüze geldiklerinde güçlendirme yaklaşımını uygulamalıdır. “Güçlendirme, kişilere kendi yaşamları üzerinde daha fazla kontrol kazanmaları için yardım etme, karşılaştıkları problem ve güçlüklerle mücadele etmek için daha donanımlı olmalarına yardımcı olma meselesidir ve müracaatçının günlük deneyimlerinin nitelikleri olarak dezavantaj ve baskının öneminin ciddi olarak dikkate alınmasını içerir. İnsanların sorun ve koşullarının geniş sosyopolitik bağlamla ilişkisi kurulmaması durumunda, kişilerarası düzeyde işlevselliklerinin artırılması için çalışılması güçlendirme olmayacaktır (Thompson, 2013).” Bu bağlamda cinsel istismara maruz bırakılan kız çocuklarının gerek ev dışında gerekse ev içinde cinsel istismara maruz bırakılmasına neden alan koşulların göz önünde bulundurulması güçlendirme temelli sosyal hizmet çalışmaları için hayati önemdedir. Çünkü bulgular kız çocukların ataerkil düzen içinde baskılandığına, kendileri olamadıklarına, baskıdan kurtulmak için madde kullanımına yneldiklerine, evden katıklarına, istismara maruz kaldıklarına ve ev içi istismar vakalarında ise eril tahakkümün altında kaldıklarına işaret etmektedir. Bu bulgulara ve yorumlarına birinci tema altında yer verilmiştir.

Sosyal hizmet uygulamalarında güçlendirme yaklaşımı müracaatçının güçlü yönlerine odaklanır. İyilik halinin sağlanabilmesi için güçlü yönlerin, potansiyellerin açığa çıkarılması ve bunların kalıcı bir şekilde kullanılması hedeflenir. Müracaatçının güçlerine odaklanmanın bir başka nedeni ise müracaatçının kendi kişisel kararlarını güçlendirmeye yardımcı olmaktır, zira birçok mracaatideğersizlik, yetersizlik, güven ve kendine saygıdan yoksunluk duygularına sahiptir (Zastrow, 2015). Çocukluk döneminde cinsel istismara maruz bırakılan bireylerde de bu yoksunluklar görülmektedir. (Bu etkiler cinsel istismarın kısa ve uzun dönem etkileri bölümünde ayrıntılı olarak ele alınmıştır.) Dolayısıyla kurum bakımına alınan cinsel istismar mağduru çocukların, kurum bakımı sürecinde güçlendirme yaklaşımına dayanan sosyal hizmet uygulamalarıyla hem sayılan etkiler bakımından güçlendirilmesi hem de kişisel kararlarının kendisini hayatta ileriye taşıyacak niteliğe ulaşacak seviyeye

gelmesi gerekmektedir. Tez bulguları, kurum bakımından ayrılan genç kadınların yaşam deneyimlerinde özellikle verdikleri kararlar ve bunların hayatlarına olan etkileri bakımından güçlendirmenin olumlu işlemediğini göstermektedir. Bu konuya ilişkin bulgular dördüncü tema altında yer almaktadır.

1.3.4. Etiketleme Kuramı

Etiketleme kuramı özellikle Tannenbaum ve Goffman'ın çalışmalarına dayanmaktadır. Kavramsal olarak "itibarı derinden sarsan bir özellik" sebebiyle etiketlenme, yaftalanma ve dışlanmayı ifade eden bu kuram (Giddens, 2000) cinsel istismar açısından faillerin saklanma, mağdurların susma, ailenin şikâyetini geri çekme gibi davranışlarını açıklamaktadır.

Etiketleme kuramını bugünkü haliyle ilk kez ortaya atan Becker'dir. Sembolik etkileşimcilik perspektifine de dayanan bir şekilde normalin ve anormalin, toplum tarafından kabul edilebilir veya edilemez, cazip veya kaçınılması gereken şeylerin bireylerin etkileşimine göre belirlendiği ve bu belirlemenin bireyleri yönlendirdiği esas alınır. Sapma davranışı toplumun değerleri ile ilişkilidir (Giddens, 2000). Bu durum da çocuk istismarının tanımı başlığında değinildiği gibi kimi toplumlarda istismara ilişkin kimi davranışların bir diğer toplumda veya başka bir zamanda normal kabul edilmesine yol açabilmektedir. Başka bir açıdan bir suçlu, suçu işlediğinde değil yakalandığı ve etiketlendiğinde veya işlediği suç, suç olarak tanımlandığında suçludur. Bu açıdan suçlunun değil; suçun failleriyle süreçte bulunan diğer bireylerin etkileşiminin sapma davranışını oluşturduğu söylenebilir (Bilton, Bonnett, Jones, Lawson, Skinner 2009). Toplum sapan bireyleri dışlar ve imkânlarından mahrum bırakır. Toplumun belirlediği normlara uyanlar dairenin içerisinde kalırken, sapanlar sorun olarak tanımlanır ve dairenin dışına itilir (Becker, 1963).

Güç ilişkileri bakımından ise avantajlı olanlar suçu çarpıtabilmek, kendilerini aklayabilmek veya suçluyu tayin edebilmek adına gücü ellerinde tuttukları için güçsüz olanlar etiketlenmeye karşı direnemez veya denese de ciddiye alınmazlar. Cinsel istismar durumlarında, istismarcının kendini kurtardığı, ensest faili babaların kendi mağdur çocuklarının hikâyesini yalanladığı veya zenginlerin yoksulları, erkeklerin kadınları, etnik çoğunlukların azınlıkları etiketlediği süreçler bu şekilde yeniden üretilir (Giddens, 2000).

Goffman'ın (1963) çalışmalarının etkisine dayanan damgalama, bir nitelik ve klişeleştirme arasındaki ilişkiyi içerir. Birey damgalandığında ve ötekileştirildiğinde utanmış, yabancılaşmış ve öfkeli hissedecektir. Bu teoriye göre, toplumdaki güçlü gruplar, istenmeyen olarak algıladıkları ve daha sonra değer kaybettiği ve ayırt ettiği kişilere olumsuz ve basmakalıp etiketler uygulama eğilimindedir. Etiketlenen, yargılanan ve dışlanan bireylerin özsaygıları azalır ve çoğu zaman ve yaşam kaliteleri düşer (Corrigan&Watson, 2004; Munyi, 2012).

Tez konusu bağlamında etiketleme kuramı, özellikle cinsel istismar vakasının saptanması sürecindeki dinamikleri yorumlamak açısından önemlidir. Buna göre, birkaç vakada aile içinde cinsel istismar ortaya çıktıktan sonra damgalanma korkusu ile yasal mercilere başvurulmadığı, bir vaka da ise ifadenin geri çekildiği görülmüştür. Ayrıca, cinsel istismara uğrayan çocukların aynı korku nedeniyle olay saptanamadan önce bile arkadaşlarıyla, öğretmenleriyle, sosyal çevresiyle ilişkilerini sınırladığı, giderek yalnızlaştığı ve izole olduğu görülmektedir. Kurum bakımı sürecinde ise benzer hikâyelere sahip kız çocuklarının mağdur ve istismarcı arasındaki yakınlığa göre birbirlerine damgalayıcı ifadelerde bulunduğu da tespit edilmiştir.

1.3.5. Virginia Satir'in Aile Yaklaşımı

Satir'in aile yaklaşımı bireylerin güçlerine odaklanan ve güçlendirmeye dayalı bir yaklaşımdır. Bu yönüyle sosyal hizmetin güçlendirme yaklaşımı ile

örtüşmektedir. Tüm insanların değişebildiği, insanların yaşamları boyunca büyümelerine izin verecek iç kaynaklara sahip olduğu, insanların doğuştan iyi olduğu, başa çıkmanın kişinin öz değer düzeyiyle doğru orantılı olduğu ve sağlıklı ilişkilerin eşitlik üzerine kurulu olduğu varsayımlarına dayanır (Metcalf, 2011). Özellikle aile içindeki sağlıklı ya da işlevsel ilişkilerin aile üyeleri arasında eşitliğe dayalı olması savı feminist yaklaşımla da örtüşmektedir. Satir'in aile yaklaşımı varsayımları, yaklaşımın insancıl, bireyi temele alan, varoluşçu, özgürleştirici, eşitlik ve gelişme odaklı bir yaklaşım olduğunu göstermektedir.

Bir kişinin deneyimleri ve öz-değer düzeyi, ilişkilerdeki etkileşimlerindeki ve iletişim kalıplarının gelişimindeki itici güçlerin bir açıklamasını oluşturur. İlişkilerdeki iletişim kalıpları, aile sistemi ve her bir üyenin rolleri hakkında bilgi sağlar. Satir, insanları gerçek duygularını ifade etmekten, kendileri olmaktan, benlik saygısı oluşturmaktan ve birbirleriyle bağlantı kurmaktan alıkoyan, yatıştırıcı, suçlayıcı, aşırı mantıklı ve alakasız duruşlardan oluşan dört işlevsiz iletişim tarzı tanımlamıştır (Metcalf, 2011). Bu iletişim stilleri ailenin işlevsiz olmasına neden olmaktadır.

Satir, aile sistemlerini, sistem üyelerinin özsaygı düzeyine, iletişimine, kurallarına ve sonuçlarına göre açık veya kapalı olarak nitelendirmiştir. Kapalı bir sistem sorunlu (dysfunctional, işlevsiz) bir aile dinamiğini, açık sistem, besleyici (işlevsel) bir aile dinamiğini temsil eder (Satir, 1988). Kapalı sistem, düşük özgüvene ve dolaylı iletişime sahiptir ve belirsizdir ve içsel duygularla uyumsuzdur. Kapalı sistem, suçlama, yatıştırma, alakasız iletişim tarzlarını kullanır. Kapalı bir sistemdeki kurallar esnek değildir, örtülüdür ve büyümeyi engeller. Bu nedenle, kapalı sistemin sonucu olarak aile kaotik ve işlevsizdir. Açık sistem, yüksek benlik saygısına ve doğrudan ve uyumlu bir iletişime sahip olmak olarak tanımlanır. Kurallar açık, esnektir ve ailenin büyümesi için gerektiğinde değiştirilebilir. Açık sistemin sonucu olarak aile yapıcı, gerçekçi ve işlevseldir (Satir, 1988).

Satir modelini kullanan terapist, yalnızlık, öfke, utanç ve değersizlik duyguları hakkında konuşarak danışanın çocukluk ve yetişkin yaşamında sır saklama kuralını yeniden incelemesini sağlar. Sırların saklanması bırakıldığında, değişiklik gerçekleşebilir. Yalnızlık ve kendinden şüphe duyma daha az baskın hale gelir ve danışan/müracaatçı, yaşadığı çocukluk deneyimlerini daha fazla kabul eder hale gelebilir. Bir sonraki aşamada çalışılacak konu beklentilerdir. Bu aşama, bir annenin, bir babanın ve diğer aile üyelerinin nasıl davranması gerektiğine dair çalışma aşamasıdır. Aile üyelerinden ve kendisinden beklenen ancak karşılanmayan beklentiler hakkında konuşulur. Kurallar ve beklentiler, daha olumlu bir benlik kavramı için yeniden çerçevelenebilir ve dönüştürülebilir. Duyulma, anlaşılma, kabul görme ve sevilme özelemleri, öz değeri oluşturan evrensel duygulardır. Satir'in aile yaklaşımı bu duygular üzerinde de çalışır; öz-değer oluşturmaya ve kişiyi şimdiki anda yaşaması için beslemeyi hedefler (Satir, 1988, 2008).

Son olarak yaklaşımda yeni bir benlik duygusu yaratılır. Yeni tanımlanmış kurallar ve kendi kendini güçlendirme ve değeri keşfetme, yeni bir benlik yaratmanın parçalarıdır. Ayrıca neyin paylaşılacağını seçmek kişinin kendi içinde bir seçim haline gelir ve utanç verici bir anlamla ilişkilendirilmez. Ayrıca, danışan suçu ortadan kaldırabilir, geçmişiyile başa çıkmayı öğrenebilir ve daha eksiksiz bir bütünlük içinde ilerleyebilir. Dolayısıyla, danışanlar kendilerini değerli ve çocukluk deneyimlerinin dışında görmeye başlayabilirler. Bireyler, kendilerini geçmişlerinden gelen deneyimler ve aldıkları eğitimle tanımlama eğilimindedirler. Kişi, aile bireylerine yönelik yoğun duygular yaşayabilir ve bunları kabule dönüştürebilir ve duygularını şimdiki ve gelecekteki yaşamlarıyla ilgili diğer alanlarda da uygulayabilir (Satir, 1988, 2008). Satir'e göre, her insan büyüyen, sorumlu seçimler yapabilen, kendi değerini elde edebilen ve iç ve dış uyumu gerçekleştirebilen bir varlıktır. (Satir, 1988).

Satir modelinde birincil amaç, kişinin veya ailenin, davranışı değiştirmede en etkili faktör olan öz değerini ele almaktır (Loeschen'den aktaran Metcalf, 2011). Satir' in aile yaklaşımı, araştırma bulgularıyla da ulaşılan aile özelliklerinin

işlevsel ve işlevsiz olarak betimlenmesi, yine araştırma bulgularından olan aile içi ilişkilerin yeniden düzenlenmesi, yalnızlık, cinsel istismarın kısa ve uzun dönem etkileri olarak deneyimlenen değersizlik, kendini gerçekleştirebilme, düşük benlik saygısı gibi duyguların iyileştirilebilmesi hususlarında açıklayıcı, iyileştirici ve dönüştürücü olması açılarından seçilmiş ve analizde kullanılması uygun görülmüştür.

1.4. CİNSEL İSTİSMARIN VE ENSESTİN OLUŞMASINA NEDEN OLAN RİSK FAKTÖRLERİ

Çocuğa yönelik cinsel istismar ve ensest vakalarının daha iyi anlaşılabilmesi için bu vakaların oluşmasına zemin hazırlayan risk faktörlerinin ayrıntılı bir biçimde ele alınması gerekmektedir. Risk faktörleri aile içi dinamikleri göstermesi açısından oldukça önemlidir. Araştırma kapsamında ulaşılmaması hedeflenen amaçlardan vakanın ortaya çıkmasından önceki yaşam dinamikleri ve vaka ortaya çıktıktan sonraki değişen yaşam dinamikleri risk faktörleriyle doğrudan ilintilidir. Bu bölümde çocuğa yönelik cinsel istismarın ortaya çıkmasına neden olan faktörler incelenecektir.

Ataerkil kültür ve pratikler açısından bakarsak risk faktörleri genel olarak eşitsizlik, erkek egemen kültür, erkek egemen cinsellik kültürü, kadınlar ve çocukların erkek egemenliğinin bir unsuru olarak cinsellikte araç haline getirilmesi, ailenin susmasının bu kültürün bir parçası olması olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumun ataerkil doğasının bir sonucu olarak ve devletin de ataerkil aile ilişkilerini şekillendirmesinin sonucu olarak çocuk cinsel istismarını açıklayan feminist yaklaşım daha makro düzeyde risk faktörlerini de görünür kılmaktadır. Bu da feminist perspektifin bize sunduğu zenginliktir çünkü; psikososyal literatür risk faktörlerine ana akım bir bakış açısı ile yaklaşmakta, sorunu bireysel düzeyde ele almakta ve risk faktörlerini de birey tiyolojilerine indirgemektedir. Risk faktörlerini ne kadar geniş tanımlayabilirsek, önleme, tespit ve mücadele çalışmalarına ilişkin o kadar geniş kapsamlı ve etkin çözümler üretilebilir.

1.4.1. Aile İçi Dinamikler

Failin aile içinden ya da dışından olduğu cinsel istismar vakalarının tamamında ailenin yapısı ve aile kaynaklı olan risk faktörlerinin bilinmesi koruyucu, önleyici ve iyileştirici çalışmaların gerçekleştirilebilmesi için gereklidir. Her iki istismar türünde de çocuk ve aile arasındaki iletişim ve etkileşimin iyileştirilmesi için çalışmalar yapılması gerekmektedir. Özellikle cinsel istismar tespit edildikten sonra aile üyelerinin çocuğa karşı tutumlarını iyileştirmek gereklidir. Çocuğun ailesinin yanında olduğu, güven duyduğu, yalnız kalmadığı, anlaşıldığı ve destek gördüğü bir aile ortamı sağlamak açısından bu çalışmalara ihtiyaç vardır. Analizde katılımcıların en çok eksikliğini hissettiği bulgulardan biri bu konudur. Üçüncü bölümde ikinci tema olan Cinsel İstismarın Ortaya Çıkışı temasının alt teması olan Ailenin Tutumu başlığı altında bu konuya ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Ensestte risk faktörleri, aile dışından bireylerin cinsel istismarına göre farklılık göstermektedir ve çok daha karmaşık süreçleri ve dinamikleri içermektedir. Uzmanlar ensestin her sosyo-ekonomik gruptan ailede görülebileceği görüşündedir. Ancak ensest vakalarının düşük sosyoekonomik seviyeye ait ailelerde ortaya çıkmasının daha yaygın bir şekilde olduğu görülmektedir. Türkiye’de Ensest Sorununu Anlamak isimli çalışmada üst sosyo-ekonomik profilin verilerinin daha az olması saklama mekanizmalarının daha çok olması ile ilişkili olarak değerlendirilmektedir (Cavlan, 2014).

Türkiye’de adli vaka dosyalarının değerlendirildiği bir çalışmada faillerin %20’sinin eğitilmiş olmadığı, %70’inin ilköğretim mezunu olduğu, %50’sinin işsiz olduğu tespit edilmiştir. Buna göre sosyo-ekonomik seviyesi yüksek aileler içinde ensestin daha kolay gizli tutulduğu ve açığa çıkarılmasının engellendiği düşünülmektedir. Dolayısıyla aile dinamiklerinin betimleyicisi olan risk faktörlerinin olayın ortaya çıkmasıyla da doğrudan ilişkisi olduğu görülmektedir.

Cinsel istismarın görüldüğü ailelerde aşağıda verilen özellikler risk faktörü olabilmektedir:

- Düşük sosyo- ekonomik gelir düzeyi
- Suç, cinsiyet ayrımcılığı, işsizlik, eğitimsizlik gibi sosyal riskler
- Aile içi şiddet
- Boşanma
- Aşırı içe kapanmış aile yapısı
- Babanın sert, ataerkil, duygusal olarak dengesiz kişilikte olması ve anti sosyal bir profil sergilemesi
- Yetersiz sosyal destek
- Çocuk yetiştirme ile ilgili korkular ve yetersizliklerin çocuğa yansıtılması
- Anne ve babaların çocuklara duygusal olarak uzak olması
- Alkolizm ve madde kullanımı

Ensest görülen ailelerde ise bunlara ek olarak;

- İstismarcı ebeveynde şiddet yada istismar öyküsü
- Özellikle babanın fail olduğu durumlarda, cinsel uyumdaki zorluk, anne-baba arasındaki cinsel ilişkinin doyurucu olmaması
- Anne-baba arasında karı-koca ilişkisinin bitmiş olması
- Annenin rol karmaşasıyla görevlerini kızına bırakmış olması
- Annenin gece çalışması veya evden sık sık gitmesi
- Annenin veya babanın fiziksel ya da ruhsal rahatsızlığının olması
- Babanın çocuklarının ilk yıllarında evde olmaması ve bunun sonucu olarak mağdurla duygusal özdeşim kuramamış olması
- Yetişkinlerin çocukla aynı yatağı ya da odayı paylaşmaları
- Tek ebeveynli hane yapısı
- Babada iktidarsızlık
- Kardeşler arasındaki ensest vakalarında çocukların sosyal çevreleriyle ilişkilerinin zayıf olması ve yaşıtı kardeşlerine yönelmesi gibi özelliklere

sahip ailelerde riskin daha fazla olduğu, enstest vakalarında bu özelliklerden bir kaçının bir araya gelmiş olduğu belirtilmektedir (Polat, 2006, Şahin&Taşar, 2012, Bozbeyoğlu vd., 2010, Ayan, 2010, İblioğlu, 2018).

- Çocuk koruma sistemindeki parçalanmış ailelerin çocukları, yoksul ve sosyal destekten yoksun çocuklar, engelli, madde bağımlısı ve ruhsal sağlık sorunu olan çocukların risk altında oldukları ve etkin bir biçimde korunamadıkları bilinmektedir (Karataş vd., 2020, 109).

Çocuk istismarında hane dışından olup çocuğa planlı saldırı gerçekleştiren, aileye yakın olan saldırganların –ki bu oran yadsınamayacak kadar sıktır- ailedeki iletişim ve duygusal bağların zayıflığını bir fırsat olarak gördüğü bilinmektedir. Buna ek olarak enstest vakasının görüldüğü ailelerde de bu bağlar oldukça zayıf ve işlevsizdir. Bireylerin kendine dönük bir yapısı olduğu ve özellikle bireysel çatışmaları olan saldırgan yetişkinlerin kendilerine olan güven ve bağımlılıkları ile yetersizlik hissinden kaçmalarını sağlayacak veya narsistik çatışmalarını tatmin edecek çocuklara yöneldikleri bilinmektedir (Howe, 2005).

Enstestin görüldüğü ailelerde en sık belirtilen örüntü, babanın otoritesi ve liderlik vasfını, güç kullanarak ve baskı kurarak elde ettiği, katı ve sert bir ataerkil aile yapısıdır. Bu aile yapısında eşler arasında güçlü bir bağdan ziyade zorlanan bir disiplin yapısı söz konusudur. İstismar eden babalar kontrolün ve gücün bir göstergesi olarak şiddete de başvurabilirler (Aktepe, 2009). Bunun yanı sıra babanın çocuğu ile sağlıklı ve kaliteli zaman geçirmemesi, çocuğunu uygun bir fiziksel yakınlıkla sevmemesi, çocuğun sağlıklı ve patolojik dokunuşları ayırt etmek adına yetersiz kalmasına neden olabilir. Bu durum da istismar riskini arttıran etkenler arasındadır (Finkelhor, 2005). İstismarcının aile dışından olduğu vakalarda ise yine katı ataerkil aile yapılarında görülen çocuklara disiplin vermek için başvuru olan sert fiziksel cezalandırmaların da çocuğun evden kaçarak uzaklaşmasına neden olabildiği ve özellikle failin aile dışından olduğu cinsel istismar vakalarında bir risk faktörü olabildiği görülmektedir. Kültürel arka planı nedeniyle özgürlük ve kendini gerçekleştirme isteği şiddetle reddedilen

kadınların ve kız çocuklarının gördükleri bu duygusal şiddet sebebiyle cinsel istismara açık hale gelebildiği gözlemlenmiştir (Öztürk, 2009). Küntay ve Erginsoy (2005)'un araştırmasında özgürlük ve sosyalleşme isteklerine şiddetle ret yanıtı alan kızların evden kaçtıkları ve hayatta kalabilmek adına veya özgürlük vaadiyle yanına sığındıkları yanlış kişiler tarafından fuhuşa itildikleri ortaya çıkmıştır.

Cinsel istismar vakalarında aile kaynaklı risk faktörlerinden önemli olan bir diğeri ise annenin evdeki varlığı meselesidir. Annesiyle birlikte büyümeyen çocuklar cinsel istismara maruz bırakılma riski altındadırlar. Finkelhor'a (2005) göre öz anneleriyle yaşamayan kızlar, diğer kızlara oranla üç kat daha fazla istismara uğrama riskiyle karşı karşıyadırlar. Bunun yanısıra annesiyle aynı evde olup iletişimi olmayan kız çocukları için de benzer durum söz konusu olabilmektedir. Annenin evdeki konumlanışı da bir risk faktörü olabilmektedir. Ataerkil yapıya sahip ailelerde annenin pasifize hali yine bir risk faktörü olabilmektedir. "Annenin güçsüz olması ile kızının cinsel istismara uğraması arasında ilişki bulunmuştur. Annenin babaya bağımlı olması, ezilmesi, güçsüz oluşu kızın bu davranışları benimsemesine ve boyun eğici tutumlar geliştirmesine neden olmaktadır (Öztürk, 2009, 92)." Bu konuya ilişkin bulgular çocukluk döneminin analiz edildiği tema bir altında yer almaktadır.

Ensest in her sosyo-ekonomik sınıfın problemi olmasına karşın düşük sosyo-ekonomik sınıflarda ortaya çıkma oranlarının daha fazla olduğu yukarıda belirtilmişti. Söz konusu sosyal sınıfta kalabalık aile yapısı, çocukla geçirilen zamanın azalması, yetersiz/eksik anne baba gözetimi, kontrolü ve yönlendiriciliği gibi nedenler anne babalık işlevlerindeki sorunlara ilişkin faktöre ait olarak düşünülebilir. Yapılan çalışmalarda düşük sosyo-ekonomi sınıftan gelen ensest mağduru çocukların aynı zamanda fiziksel istismar ve ihmal mağduru da olması bu düşüncüyü desteklemektedir (Yektaş, Tufan, Büken, Çetin, Yazıcı, 2018).

Ensestte babada ve annede alkol veya madde kullanımı yanı sıra suçluluk oranı yüksek olmakla birlikte genellikle babada sıklıkla gözlemlenen anti sosyal davranışlar annede yerini depresyona bırakmaktadır (Özen&Şener, 1997). Birçok yayında istismar anında özellikle babanın ve kimi durumlarda annenin alkol ve madde tesirinde olduğu belirtilmiştir. Ensestin görüldüğü izole ailelerde baba 'endogamik tip' baba olarak tanımlanır. Bu tip babalar, cinsellikleri veya duygusal ihtiyaçları engellendiğinde evlilik dışı ilişki kurmak yerine kendi çocuklarına yönelmektedir (Özen&Şener, 1997).

Yukarıdaki açıklamalarda görüldüğü gibi aile dinamikleri cinsel istismar sürecini hem doğrudan hem dolaylı olarak etkileyebilecek geniş kapsamlı faktörlere sahiptir yapılan çalışmalar da bu faktörlerin etkisini gösterir niteliktedir. Kuntay ve Erginsoy (2005)'un seks işçiliğine sürüklenen kız çocukları üzerinde yaptığı çalışmada çocukların %33'ünün ailesinin boşanmış olduğu, %17'sinin boşanmasa da ayrı evlerde yaşadığı, %17'sinin babasının, %6'sının annesinin, %3'ünün her iki ebeveyninin vefat ettiği bulgulanmıştır. "Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması Raporuna" (2008) göre de ülkemizde çocukların yaklaşık %5'inin tek ebeveynli hane yapısında yaşadığı ve bu oranının giderek arttığı düşünüldüğünde istismar riskinin gerek çevresel gerek ensest gerekse üvey ebeveynler nezdinde arttığı görülmektedir. Öztürk ve arkadaşlarının yaptığı başka bir çalışmada (2000) failerin %40'ının olay anında alkollü olduğu, %55'inin IQ' sunun 90 altı olduğu ve %14'ünün ağır ruhsal bozukluk tanısı aldığı görülmüştür.

"Risk etmenleri, Türkiye özelinde değerlendirildiğinde, aile içi şiddet, baskıcı aile yapısı, ailede iletişim sorunları ve güç eşitsizliği, ailede cinsel eğitimin yetersizliği ve cinselliğin tabu olması ve bastırılması, anne-baba ilgisizliği, anne-babada alkol ve madde bağımlılığı olarak ön plana çıkmaktadır (Kılıç&Tekin, 2019, Özen& Şener, 1997, Paslı, 2017c)." Sonuç olarak aile içi dinamikler cinsel istismarın ortaya çıkmasına neden olan risk faktörleri açısından önemlidir ve biyolojik, psikolojik, sosyal ve kültürel boyutlardan oluşan oldukça karmaşık bir yapıya işaret etmektedir.

Vakaların anlaşılabilmesi için belirtilen boyutlar açısından ailenin incelenmesi esastır. Araştırmada vakanın ortaya çıkmasından önceki ve sonraki yaşam dinamiklerinin sorgulanmış ve bulgulara ele alınan bu bilgileri destekleyen bulgulara ulaşılmıştır. Analizde birinci tema altında bu bulgulara yer verilmiştir.

1.4.2. Sosyal Faktörler

Sosyal faktörler, çocuk cinsel istismarını oluşturan makro riskler olarak da tanımlanabilir. Dünya Sağlık Örgütüne göre, çocuk istismarına yol açan sosyal riskler şu şekilde sayılabilir (Yılmaz, 2009):

- Toplumda şiddetin normalleştirilmesi
- Sistemli ve komplike şiddet olaylarının artması (savaşlar gibi)
- Medya şiddeti
- Kültürel normlar

Çocuğa yönelik cinsel istismar ve ensest olaylarında da bu sosyal faktörler vakaların oluşması için zemin hazırlamaktadır. Ancak toplumda normalleşen şiddetin, özellikle toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin bir sonucu olduğunu da göz ardı etmemek gerekir. Keza feminizme göre de cinsiyete dayalı şiddet, toplumsal cinsiyet rollerine bağlı cinsiyetçi yapıdan kaynaklanmaktadır. Cinsiyetçi toplumsal yapı hem kişiler arası hem de gruplar arası etkileşimde ortaya çıkmakta ve ataerkil toplumlarda kadının erkeğe göre daha düşük ve erkeğin ise kadına göre daha avantajlı bir yere konumlandırılmasına dayanmaktadır (Sakallı&Uğurlu'dan aktaran Songur&Şimşek, 2018). "Cinsiyete dayalı şiddet, cinsiyetçi toplum yapısının bir sonucudur ve aile içi ilişkilerden arkadaşlık ilişkilerine, işyeri ortamından eğitim hayatına kadar toplumsal ilişkilerin söz konusu olduğu her yerde karşımıza çıkmakta ve çok geniş bir alanda mücadeleyi gerektirmektedir (Songur&Şimşek, 2018, s. 27)."

Anne babanın kısıtlı, izole, küçük ve baskıcı bir sosyal çevrede yaşamaları önemli bir risk faktörüdür. Buna ek olarak literatürde yer alan bilgiler cinsel istismarı ve ensesti sosyal boyutta değerlendirmenin zorunluluğunu ortaya koymaktadır. Failler genellikle toplum tarafından yasaklanan bir ilişki olduğunun öğrenilmemesi adına yoğun çaba sarf ederler ve mağdur üzerindeki baskılarını artırırılar. Bu durum onları toplumdan daha da uzaklaşmaya ittiği gibi olay duyulduktan sonra etiketlenme ve dışlanmalara da neden olabilir. Fail kadar mağdur da bu durumdan etkilenebilir. Bu durum zaten zarar verilen bir kişi olan mağdurun daha da değersiz ve yalnız hissetmesine yol açabilmektedir. Bu uzaklık duygusu istismar sonrasında görülen depresyon ve öz kırımın en önemli tetikleyicilerinden birisidir (Şahin&Taşar, 2012).

Diğer bir etki ise “normal” addedilen toplumda tutunamadıklarını düşünen veya hisseden mağdurlar kimlik edinme çabalarını sapkın alt kültürlerle (suç ve terör örgütleri, madde bağımlıları vb.) dâhil olmaya çalışarak deneyimleyebilir. Eğitim ve istihdam imkânları ve toplumsal haklarından soyutlanabilir veya kendilerini soyutlayabilir. Bu durum yeni bir suçlu veya istismarcının doğmasını tetikleyen bir süreç olarak karşımıza çıkabilir (Şahin&Taşar, 2012).

Buna ek olarak Bozbeyoğlu ve arkadaşları alandan uzmanlarla yaptıkları nitel çalışmada ensest ve cinsel istismarın eğitim sistemi tarafından pekiştirildiğini bulgulamıştır. Çocuğu saran bir mezzo sistem ve makro sistemin bir dolaylayıcısı olarak okul çocuğa güven vermediği, kendini ifade etmek ve bedenini korumasını öğretmediği, boyun eğme ve ezber değerleri yeniden ürettiği durumda çocuk istismarla mücadele için gereken bilgi ve yetileri kazanamayabilmektedir (Bozbeyoğlu vd., 2010).

1.5. PSİKOSOSYAL VE MEDİKAL AÇILARDAN CİNSEL İSTİSMARIN ÇOCUĞA ETKİLERİ

Cinsel istismarın çocuğa etkileri biyolojik, psikolojik ve sosyal yönlerden olabilmektedir. Ayrıca bu etkiler kısa dönem ve uzun dönem etkiler şeklinde

kendini göstermektedir. Cinsel istismarın çocuk üzerinde travmatik bir etkisi vardır ve bu travmadan kaynaklı olarak etkilerin bir kısmı yaşam boyu sürebilmektedir. Bu etkiler her çocukta aynı olmamakla birlikte çeşitli etmenler etkilerin şiddetini değiştirebilmektedir. Buna göre cinsel istismarın neticesinde çocuklarda gelişen, özellikle psikolojik sorunların şiddeti; cinsel istismar nasıl olduğuna (dokunma, penetrasyon, vb.), maruz bırakılan istismar türlerine (fiziksel şiddetine eşlik etmesi), istismar esnasında çocuğa söylenenler ve bunların çocuk için taşıdığı anlamlara, çocuğun yaşına, istismar olayının yaşanma sıklığı ve süresine bağlı olarak değişebilmektedir (Finkelhor 1994, Akbaş, Aydın, DüNDAR&Turla, 2016, Nasıroğlu 2014).

Araştırmada cevaplarına ulaşılması hedeflenen araştırma sorularından özellikle istismarın ortaya çıkmasıyla neler yaşandığı ve kurum bakımı sürecinde psikosozal sağaltımla ilgili olarak katılımcılar açısından elde edilen faydanın ve kurum bakımı sonrasında yaşananlarla baş etmede kısa ve uzun dönem etkilerin izleri görülmektedir. Bu nedenle cinsel istismarın ve ensest in çocuk üzerindeki etkilerini incelemek gerekmektedir. Bu bölümde cinsel istismarın çocuğa etkileri kısa dönemli etkiler ve uzun dönemli etkiler olmak üzere ayrı ayrı ele alınacaktır.

1.5.1. Kısa Dönem Etkileri

Çocuk cinsel istismarının kısa dönem etkileri, alanyazında çoğunlukla psikoloji bilim alanında yapılan çalışmalarla açıklanmıştır. Bu başlık altında kısa dönem etkiler, psikolojik etkilerin yanı sıra psikososyal etkiler açısından da açıklanmıştır.

Cinsel istismar ve ensest çocuğa taşımakta oldukça zorlanacağı psikolojik yükler vermektedir. Bununla baş edemeyen çocuk disosiyatif bozukluklar geliştirebilir. Olayı hatırlamamak isteme, olaydan kaçmak isteme de bu bozuklukların diğer nedenleri olarak görülebilmektedir.

Psikolojik etkiler

Cinsel istismar mağduru çocuklarda kısa dönem içinde görülen patolojilerden biri disosiyasyondur. Disosiyatif bozukluk; kimlik, benlik duygusu, duygu, bellek, algılama ve davranış ile ilgili problemleri kapsayan ve semptomları da zihinsel işlevselliği bozabilen psikolojik bir rahatsızlık olarak tanımlanmaktadır. Disosiyatif semptomların örnekleri arasında kişinin vücudunun dışındaymış gibi hissetmesi ile şekillenen ayrılma/ayırışma deneyimi ve hafıza kaybı ya da amnezi yer alır. Disosiyatif bozukluklar sıklıkla önceki travma deneyimiyle ilişkilendirilir (American Psychiatric Association, 2016). Çocuk, yoğun stres ve acıyı kaldıramadığı gerçeklik ve dünyadan kendini soyutlamak ister. İstismarın devam ettiği veya sonlanmasından sonra kısa bir sürenin geçtiği dönemde yoğun unutkanlıklar ve olaya dair hafıza kaybı, uyurgezerlik, katatoni veya yoğun korkular görülebilir. Ayrıca çocuk, erken evrede olayı ve olaya dair uyaranları yadsıyarak bu temel savunma mekanizmasından fayda görse de ilerleyen evrede bilişsel kayıplar, sosyal izolasyon ve okul başarısındaki kayıplarla zarar görmeye başlar (Kaplan, 2002). Boylamsal araştırmalarda kısa dönemde gözlemlenen dissosiasyon tedavi edilmediği takdirde etkilerin uzayabildiği gözlemlenmiştir. Öyle ki yetişkin disosiyatif bozukluğu hastalarının %90-100'ünün çocukluk döneminde ağır travma yaşadığını bulgulayan olgu serisi çalışmaları mevcuttur. Ayrıca hastaları kendi içinde karşılaştıran çalışmalarda travması olan bireylerin durumunun diğerlerinden daha ciddi seyrettiği ve travması olanların kendi içinde istismarın başladığı yaş ve istismarın süresi gibi faktörlere göre daha hafiften daha ağıra farklılaşan bir tablo sergiledikleri bulunmuştur. Çocuk ne kadar küçük, istismar ne kadar şiddetli veya istismar süresi ne denli uzunsa dissosiyasyon o denli şiddetlidir. Ayrıca dissosiyasyon, stres bozukluklukları ile eş zamanlı görülebilmektedir (Zoroğlu, Tüzün, Şar, Öztürk, Kara, Alyanak, 2001).

Algı Boyutu

Küçük çocuklar karanlıktan veya hayal güçlerinde yer alan normal olgulardan dahi korktuklarında geleceğe dair umut, ödüllendirilme ve iyimser kompensatuar (yerine koyma, telafi etme) doyum hayalleriyle kendilerini yatıştırmaya çalışırlar. İstismara uğrayan çocuklarda da yüceleştirilen süreçler, sevgi dolu ilişkiler ve gelecek mutluluklarla ilgili hayaller kurularak istismar sürecine dair algı ve farkındalıklar çarpıtılabilir. Bu tip durumlarda olayın vuku bulduğu kısa süreçte olayı anlamlandırırken kendilerine zarar verenleri veya bu tecrübenin yarattığı acıyı tam olarak algılayamayabilir veya bundan kaçınabilirler (Aktepe, 2009). Yaşanılan olayı anlamlandırırken çocuklar yaşanılanları failin kendisini sevdiği ve bu sevginin bir göstergesi olarak yorumlayarak normalleştirme eğiliminde olabilirler. Yaşı küçük çocuklar eylemlerin mahiyetinin yetişkinlere yönelik cinsel eylemler olduğu bilinci ve ayırdaında olmadıkları için bu yorum ortaya çıkabilmektedir; ancak yaşın büyümesi ve konuya ilişkin bilinçlenmeyle birlikte çocuk eylemlerin çocuklara yönelik bir sevgi göstergesi olmadığını fark eder. Bu farkındalıkla birlikte çocukta özellikle enstest mağdurlarında faile karşı büyük bir güven kaybı ve akabinde suçluluk duyma ya da suçlama ortaya çıkabilmektedir.

Alan yazında çocukların cinsel istismardan kısa süreli olarak nasıl etkilendikleri ve bu etkilere bağlı olarak ortaya çıkan tepkiler aşağıdaki tablolarda verilmiştir. Tablo 5’de yer alan çocukların cinsel istismara verdikleri kısa süreli tepkiler alanyazında incelenen çalışmalardan (Aktepe, 2009, Şahin&Taşar, 2012, Ovayolu, Uçan&Serindağ, 2007, Soner&Aykut, 2017, Finkelhor, 1994) derlenerek oluşturulmuştur. Tablo 6 da ise cinsel istismarın psikososyal ve anatomik etkileri sınıflandırılmış ve yine alan yazındaki çalışmalardan (Johnson, 2004, Şahin&Taşar, 2012, Yiğit, 2004, Page, 2004, Dağlı, 2015) derlenmiştir.

Tablo 4. Çocukların Cinsel İstismara Verdikleri Kısa Süreli Tepkiler

10 yaş altı	10 yaş üstü
Yaş ve gelişim düzeyine uygun olmayan cinsel bilgiye sahip olması	Rastgele cinsel ilişkiye girme davranışı
Resimlerinde, oyunlarında ve davranışlarında cinsel içerikli temaların olması	Sosyal gelişim nedeniyle açık cinsel uğraşlar azdır.
Sık ve ortalık yerde yapılan aşırı mastürbasyon	Tekrarlayan istismarlara maruz bırakılma riski
Konuşmasında cinsel içerikli sözcüklerin sık kullanılması	Kendini yaralayıcı davranışlar, intihar
Yalnız kalmak istememe, enürezis, uyku sorunları, enkoprezis ve diğer regresif belirtiler	Yeme bozuklukları
Kendini yaralayıcı ya da risk alıcı davranışlar, dürtüsellik, konsantrasyon güçlüğü, dikkat dağınıklığı,	Depresyon, sosyal geri çekilme
Fobik kaçınmalar (örn. İstismarcı ile aynı cinsiyetteki tanıdıklarından korku)	Suçta yönelme
Özellikle erkek çocuklarda daha sık ateş çıkarma davranışı	Ailede rol değişimi, erken olgunlaşma
Ailede rol değişimi, erken olgunlaşma	Panik atak, konversif ataklar
Okulda başarısında düşüş	Okulda başarısında düşüş
Arkadaş ilişkilerinde sorunlar	Arkadaş ilişkilerinde sorunlar
Ani davranış değişiklikleri	Ani davranış değişiklikleri
Anksiyete,	Saldırganlık
Kabus görme	Kabus görme

Tablo 5. Cinsel İstismarın Çocuk Üzerindeki Psikososyal ve Anatomik Etkileri

Psikososyal etkiler	Anatomik etkiler
Kaygı, Korku, endişe	Somatik sorunlar
Davranışsal veya psikolojik sorunlar	Gebelik
Depresyon	Fiziksel yara veya morluklar
Dissosiasyon	Hymen üzerinde çukurlar, çarpmalar, yırtılmalar
Duygusal problemler	Anal sfinkterde yaralanmalar
Post travmatik stres bozukluğu	Cinsel yolla bulaşan hastalıkların varlığı
Psikotik davranış	Süreğen vulvovajinitis
Obsesif kompulsif davranış	Genital muayenede normal olmayan bulgular
Paranoyak düşünce	İdrar, dışkı kaçıрма
Agresyon	Baş, karın ağrıları
Umutsuzluk	Tırnak yeme
Evden kaçma	Yeme bozukluğu, anoreksiya
Duygusal sorunlar	
Cinsel davranış bozuklukları	
Madde bağımlılığı	
İntihar veya intihar girişimleri	
Dalgınlık nedeniyle düşme ve kazalarda artış	
Önceden sıklıkla yaptığı aktivitelere karşı ani ve belirgin ilgi kaybı	
Çok sık banyo yapma ya da aksine banyo yapmaktan kaçınma	
Yalan söyleme	
Tekrarlayıcı, rahatsız edici düşünceler	
Bebekçe davranışlar	
Hayali arkadaş edinme	
Becerilerde gerileme	
Suçta yatkın davranışlar	
Saldırganlık, zalimce davranma	
Uyku bozuklukları, kabus görme	
Gebelik	
Olumsuz vücut imajı	
Yeme bozukluğu, anoreksiya	

Ayrıca cinsel istismara maruz bırakılan çocuklarda çok sık rastlanan diğer tablolar majör depresyon, travma sonrası stres bozukluğu ve uyum bozukluğudur. Çocuk ve ergenlerde bu sorunların görülme oranı %60-80 arasındadır (Yektaş vd., 2018). Yaşanan vakalarda zorlama, tehdit ve fiziksel şiddetin de görülmesi psikiyatrik tabloların görülme sıklığı ve şiddetini arttırmaktadır (Yektaş vd., 2018). Buna ek olarak istismarcı çocuğa ne kadar yakınsa hem kısa hem de uzun süreli etkilerin o denli derin ve yıkıcı olduğu bilinmektedir (Gencer, Özbek, Özyurt, Kavurma, 2016).

Psikososyal Etkiler

Literatürde biyopsikososyal açıdan daha çok medikal yaklaşımla belirlenen kısa dönem etkilerin belirlendiği çalışmalar olduğu görülmektedir. Finkelhor ise cinsel istismarın çocuk üzerindeki etkilerini duygusal, sosyal ve davranışsal etkileri açısından travmatik cinsel uyarılma (sağlıklı ve normal olmayan cinsel gelişme), aldatılma (ilişkilerde güven ve bağlılık sorunları), güçsüz, çaresiz hissetme (kaygı, korku, çaresizlik hissetme, kendine zarar verme davranışları), suçlama/damgalama (çocuğa yönelik çevreden gelen suçlayıcı tavırlar) olmak üzere dörde ayırmıştır ve bunları 'travma yaratan dinamikler' olarak isimlendirmiştir (Finkelhor, 1987).

Cinsel istismar çocukta güçsüzlük duygusu yaratır ve çocukta olanlar üzerinde kontrolü olmadığı anlayışını bırakır. Bu kontrol eksikliği duygusu kız/erkek mağdurlar üzerinde nörolojik gelişimlerinde bir stres faktörü olarak işlev gösterir. Kız ve erkek mağdurlar cinsel istismarla farklı şekillerde başa çıkarlar. Kızlar daha çok depresyon, yeme bozukluğu gibi içsel davranışlar geliştirirken, erkekler suça sürüklenme, alkol kullanımı gibi dışsal davranışlar gösterirler. Güçsüzlük ve kontrol eksikliği duygularının anlaşılması, cinsel istismar mağdurlarının davranışların ve sonuçların anlaşılmasına yardım eder (Hornor, 2010).

İmren ve arkadaşlarının yapmış oldukları çalışmada (2013) cinsel istismar mağduru "157 çocuk ve ergen katılımcının %83,4'ü kız çocuğu olmakla birlikte olguların %87.9'unda ruhsal bozukluk" belirlenmiştir (s. 11-15). En yaygın rastlanan bozukluk %36,9 ile travma sonrası stres bozukluğudur. İntihar girişimi oranı %14 gibi kritik bir sayıdır (İmren vd., 2013).

İstismarcının ailenin dışında olduğu vakalarda ebeveynler de çocuklarının yaşadıklarını öğrendiklerinde yıkım yaşayabilirler. İstismar olayını duyduklarında ebeveynlerin kısa dönemde yaşadıkları etkiler genellikle başarısızlık hissi, şok, suçluluk, utanma, sorumluluk duygusu, şaşkınlık ve izolasyon olarak

özetlenebilir. Ebeveynlerin yaşadıkları yıkımı çocuğa yansıtmaması, güçlü ve güven veren bir profil çizmesi, bunun için gerekiyorsa destek alması çok önemlidir.

Ensest vakalarında ise bu sorunlara sosyal ve ekonomik risklerin de katılabildiği unutulmamalıdır. Ensest vakalarında bu süreci sağlıklı bir şekilde yönetemeyen ebeveynlerde istismarı unutmak için çocukta sürekli başka hatalar arama davranışı görülebilmektedir. Çocuklar genellikle paylaşmaktan korktukları şeyleri kademeli olarak, en küçük ve önemsiz şeyden en önemli veya ağır olana göre sıralayarak anlatırlar. Bu açıdan ebeveynin ve destek aldıkları uzmanların çocuğun tamamen açılabilceği süreçleri yönetebilmeleri iyileşmek ve olayı çözümlmek adına çok önemlidir.

Çocukların suçluluk hissi ve ebeveynlerini kaybetme korkusu nedenleriyle de tekrarlayan biçimde cinsel istismara maruz bırakıldıkları vurgulanmıştı. “Çocuğun bildirimini geri çekmesi ya da istismar olayı ile ilgili bazı detayları tutarsız anlatması gibi, istismara karşı geliştirdiği savunma mekanizmaları ya da tepkiler **“akomodasyon sendromu”** olarak adlandırılmaktadır. (Nasıroğlu, 2014, 71).” Bu sendromun, “gizlilik, çaresizlik, tuzağa düşme ve akomodasyon, ertelenmiş, çelişkili ve inandırıcı olmayan açıklamalar ile şikâyetini geri çekme” gibi beş temel özelliği vardır (Nasıroğlu, 2014, 71).

Akomodasyon Sendromu mağdurun olaya dair detayları anlayamaması, kendine güven kaybı ve şikâyetini geri çekmesi sürecini anlamak adına önemlidir. Gizlilik ilkesinde çocuğun yaşadığı kötü olaya dair hazırlıklı olmadığı veya kendine zarar veren kişiden bunu beklemediği, yaşanan olayı ifade ederken görülen kararsızlıkta kendilerine inanılmayacağını düşünmeleri söz konusudur (Nasıroğlu, 2014). Erişkin bu olayı gizli tutmaya çalışıp çocuk üzerindeki tüm gücünü bu amaçla kullanırken “sen konuşmazsan her şey yolundaymış gibi devam ederiz” fikrini kabul ettirmeye çalışır. Bu güç farkı çocuğun çaresiz hissetmesine sebep olur ve çocuk genellikle karşı koymayı dahi düşünemez. Genellikle “kilitlenip kaldığını” ifade eden mağdurlar “uyur

taklidi' yaparak olayın yaşandığı süreçten uzaklaşmaya çalışabilirler ve saklanırlar. Burada çocuğun yargılanmaması ve direnemediği için suça ortak veya rıza göstermiş olarak değerlendirilmemesi çok önemlidir. Henüz bağ kurma ve yetişkinlere ihtiyacı had safhada olan çocukların sevgi, ilgili veya aile ortamlarını kaybetmesi, istismardan daha korkutucu algılanabilmektedir (Russell, 1983).

Yargılanan, yardım edilmeyen/edilemeyen, kendisine inanılmayan çocuklar bu durumu kabullenmeleri gerektiği algısına kapılabilmektedir. Özellikle enstest vakalarında çocuğun gözünde yüceleştirdiği ebeveynlere dair algısının bozulması ve onların kötücül doğalarını kabul etmek zorunda olması, onları tatmin ettiği sürece sevebileceği umudunu doğurabilir. Kimi vakalarda çocuklar istirmacı yetişkin, onların benlik saygısı ve kimliklerini ellerinden alsa dahi, onların iyi biri olduğu yanılgısına düşebilirler (Shengold, 1979). Ayrıca çocuğu sembolik veya somut ödüller, kardeşini onun yerini almasından korumak, annesi veya babasının öldürülmesini engellemek gibi gerçekçi olmayan güdüleyicilerle manipüle etmeye çalışan istismarcılar oldukça yaygındır. Bu sürecin dâhilinde çocuğun savunma mekanizmaları gerçeği çarpıtmak, bilinçte dalgalanmalar yaratmak, suçluluk hissi, içe veya dışa yönelen şiddet, öfke krizleri gibi sonuçlar yaratabilir (Russell, 1983). Çocuğun bu durumu aşabilmesi için ivedi olarak istismardan kurtarılması, güvenli ve stabil bir çevrede yaşama şansının ona verilmesi ve sosyal desteğin sağlanması gerekmektedir. Akomodasyon sendromunun diğer basamakları uzun süreli etkiler olarak ergenlik dönemi ve sonrasına uzanmaktadır.

1.5.2. Uzun Dönem Etkileri

Cinsel istismarın uzun dönemli etkileri üç alt başlık altında incelenmiştir. Bunlar; uzun dönemli etkilerin arka planı, uzun dönemli etkiler ve uzun dönemli etkileri azaltan, artıran faktörler. Uzun dönemli etkilerde tıbbi, psikolojik etkiler ve ilişkisel etkiler olmak üzere iki alt başlığa ayrılmıştır.

1.5.2.1. Uzun Dönemli Etkilerin Arka Planı (Susma, İnanılmama, Ailenin Dışlaması)

Kısa dönem etkilerde de görülen Akomodasyon sendromuna göre istismarın uzun süreli etkilerinde aile içi çatışma, yaşam şartları veya akomodasyon sisteminin bozulması gibi sebepler, istismarla yüzleşilmesi ve istismarın açıklanmasını erteleyebilmekte veya engelleyebilmektedir. Özellikle enstest mağdurlarında evden uzaklaşabilecekleri, haklarını savunacak kadar büyümüş oldukları ve farkındalıklarının arttığı ergenlik yıllarına kadar susmayı yeğleyenler çoğunluktadır. Ancak bu sırların açığa çıkması veya ergenlikteki kimlik çatışmalarından kaynaklanan asılsız bir intikam gibi algılanması çocuğun inandırıcılığını tehdit eder. Özellikle çocuğun kendisine inanacak destek ağı bulamadığı durumlarda hele ki baba ve anne ortak olarak çocuğa cephe almış ve aileyi dağıtmanın sorumluluğunu onun üstüne yüklemiş konumdaysa çocuk yalnız başına mücadele etmek ve ailenin bekası için “yalan söyleme” seçenekleri arasında ikinciye seçebilir (Nasıroğlu, 2014) Burada mağdurun susmasının nedenleri arasında istismarcıyı ya da istismar ortamını (aileyi) koruması söz konusu olabilir. Bu çalışmada katılımcıların özellikle olayın tespit sürecine ilişkin açıklamaları bu etkilerin varlığını doğrulamaktadır, alan yazınla bulgular örtüşmektedir.

1.5.2.2. Uzun Dönemli Etkiler

a) Tıbbi, Psikolojik Etkiler

Cinsel istismara maruz bırakılmış çocukların ileriki yaşamlarında karşılaştıkları uzun dönemli etkiler de çoğunlukla psikolojik ve tıbbi bakış açısıyla irdelenmektedir. Sosyal işlevsellikte bozulmalar, kişilerle ilişkilerde sorunlar (özellikle de uzun süreli ikili ilişkilerde güven problemi), özgüven eksikliği, alınganlık, değersizlik fikirleri, kompulsif cinsel davranışlar, cinsel kimlik karmaşası, cinsel işlev bozuklukları, erken yaşlarda hamile kalmak ve buna bağlı olarak fiziksel sağlıklarının bozulması gibi pek çok sorun yaşadıkları

saptanmıştır (İblioğlu, 2018). Çocukken istismara uğrayan bireyler “dezorganize bağlanma” geliştirirler. Bu sürecin en belirgin özelliği olan çocukluk çağı korkularıyla iç içe geçmiş olan kognitif yıkım, ilişkilerde dengesizliğe neden olan işlevsiz ailelerde gelişen bireylerde gözlemlenir. Çocuk kendisine ilgi, sevgi ve koruma sağlaması gereken bir bireyden zarar gördüğünde, bu kişiler çocuğa geri çevirme ve çatışma ile yaklaşırsa çocuk bu negatif tepkiyi ya inkâr eder, ya da yetişkinine patolojik bir şekilde daha çok bağlanır. Travmatize eden anılarına blok koyan çocuk, uzun vadede zorlandığı her olay, her geri çevrilme veya ebeveyni/evladı ile çatışmada bu anıları ve ilgili duygulanımları yeniden yaşar. Bu durum aynı zamanda söz konusu kişilerde yoğun terkedilme ve kaybetme korkusu, bireyselleşmede zorluk gibi tablolar geliştirir (Aktepe, 2009).

Çocukluğunda istismara uğrayan yetişkinler kompulsif bir şekilde cinsel deneyimlere yönelir. Bu, öfkenin de bir ifadesidir. Gelişigüzel ve çok partnerli seks, cinsel istek fazlalığı, fiziksel acının dâhil olduğu paylaşımlar veya cinsel şiddet uygulayan role bürünmek, kendi çocuklarına veya farklı çocuklara cinsel ilgi duymak görülen bazı patolojilerdendir (Keskin&Çam, 2005). Çocukluk çağında cinsel istismara uğrayan kadınlarda aktif cinsel yaşama erken başlama, çok partnerle yaşam, cinsel yolla bulaşan hastalıklara maruz bırakılma, madde kullanımı, istenmeyen gebelikler, kondom kullanmama gibi bulgular saptanmıştır. Bu tablolar çocuğun özdeşim sürecini sekteye uğrattığı için enestte daha kritik etkilere sahiptir (Miller, Monson, Norton,1995).

b) İlişkisel Etkiler

Çocukluk döneminden istismar öyküsü olan kişiler yetişkinlik dönemlerinde ilişki kurma, sürdürme ve güven duyma konularında zorluk yaşamaktadır. Bu durum aşırı izole veya aşırı bağımlı olmak şeklinde gerçekleşebilmektedir. Mullen ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada mağdurların yakın ilişkilerinde mutlu olmadıkları ve yarısından azının partnerleriyle sırlarını paylaştığı bulgulanmıştır (Mullen, Martin, Anderson, Romans&Herbison, 1996). Çocukluk dönemindeki cinsel istismarın yetişkinlik sürecindeki etkisi iki yönlüdür. İlk açıdan yetişkin

döneminde de devam eden ve deneyimlere göre yeniden organize edilen kognitif süreçte güvensizliğin ambivalans veya kaçınma olarak yaşanmasıdır (Briere, 1992). İkincisi ise belirli bir süre (veya yetişkinlikte dahi) devam eden istismar olayına uyum sürecinde çekingenlik, pasiflik veya hiperseksüelite ile seyreden, çocuğun psişik enerjisinin tamamını tüketen kaotik bir durum olmasından ileri gelmektedir ve bu durum olgunlaşmayı olumsuz etkilemektedir (Keskin, 2005).

Çocukluk dönemi cinsel istismarının ve ensestinin çocuk üzerindeki yetişkinlikte ortaya çıkan uzun dönem etkileri alan yazındaki çalışmalardan (Johnson, 2004, Şahin&Taşar, 2012, WHO, 2003, Page, 2004, Dağlı, 2015, Levenkron, 2013) derlenerek aşağıdaki tabloda aktarılmıştır:

Tablo 6. Çocukluk Döneminde Yaşanan Cinsel İstismar ve Ensestin Yetişkinlik Dönemindeki Etkileri

Kaygı, anksiyete bozuklukları	Kadınlarda aşırı yeme	Çocuk istismarı ve enseste yatkınlık
Bağlanma bozukluğu	Erkeklerde uyum sorunları	Partnerle zorla cinsel ilişki
Kişilik bozukluğu	Evlilik çatışması	Huzursuz bağırsak sendromu
Gelişim bozukluğu	Boşanma	Cinsel işlev bozukluğu ve bağlı olarak HIV dâhil cinsel yolla bulaşan hastalık
Depresyon	Maternal fonksiyon sorunları	Kronik idrar retansiyonu
Dissosiasyon	Pedofili	Pap smear yaptırmada isteksizlik
Psikoz	Madde bağımlılığı	Dismenore
Panik atak	İntihar veya intihar girişimi	Zayıf dürtü kontrolü
Kişilik bölünmesi	Borderline kişilik bozukluğu	Saldırgan davranışlarda artış
Travma sonrası stres bozukluğu	Fobiler	Anoreksiya
Cinsel organlardan utanç duyma ya da yadsıma, kirli bulma		

1.5.2.3. Uzun Dönemli Etkileri Artıran Azaltan Faktörler

Cinsel istismarın ve ensestinin çocuk üzerindeki uzun dönem etkileri çoğunlukla psikososyaldır. Cinsel istismar sonucunda yaşanan fiziksel acı zamanla

unutulurken psikolojik etkileri yaşam boyu devam edebilmekte ve çocuğun yetişkinlik dönemlerinde hayatına egemen olabilmektedir. Etkilerin şiddeti kısa dönemli etkilerde de olduğu gibi kişiden kişiye değişkenlik gösterir. Etkinin kişiden kişiye değişkenlik göstermesinin ve şiddetinin bağlı olduğu etmenler şöyledir: Cinsel istismarın çocuk üzerindeki etkileri, çocuğun özelliklerine; yaşına, cinsiyetine, kişilik özelliklerine, baş etme becerilerine, benlik değerine ve olayın mağdur tarafından algılanışı, yorumlanmasına göre; olayın kendisine ait özelliklerine; çocuğun istismarcıyla olan ilişkisine, yakınlığına, istismarın sayısına, sıklığına, süresine, cinsel istismarın türüne, şiddetine, istismarcının yaşına göre değişiklik gösterir (Johnson, 2004, Hornor, 2010, Karbeyaz, Gündüz, Balcı&Akkaya, 2012, Dağlı, 2015).

Etkilerin şiddeti müdahalelerle ve iyileştirme çalışmalarıyla hafifletilebilir ya da bazı kişilerde tamamen ortadan kaldırılabilir. Mağdurun olay sonrası aldığı destek de psikolojik rahatsızlığın oluşmasını, sürekliliğini etkileyen faktörlerdendir (Karbeyaz vd. 2012, Dağlı, 2015). Etkilerin hafiflemesi ya da ortadan kalkması olay ortaya çıktığı anadan itibaren çocukla doğru şekilde ilgilenilmesine bağlıdır. Çocuğu ihtiyacı olan psikososyal destek hizmetlerinden yararlandırmak, ihtiyacına göre psikiyatrik tedaviye yönlendirmek, desteğin sürekli olması travmanın yetişkinlik dönemindeki etkilerini hafifletecek ya da kimi durumlarda ortadan kaldırabilecektir. Cinsel istismar ve enestinin uzun dönemdeki etkileri kısa dönem etkileri gibi oldukça çeşitlidir ve bireyin psikososyal yönden sağlıklı bir yaşam sürmesini engelleyici nitelikte olabilmektedir. Birçok uzun dönem etki kısa dönem etkilerin devamı şeklinde bir tablo çizmektedir.

Fail ve mağdur arasındaki yakınlık arttıkça, psikiyatrik rahatsızlıkların daha sıklıkla ortaya çıktığı gözlenmektedir (Russell, 1986). Çocukluk çağı cinsel istismarı mağdurlarının, mağdur olmayanlarla kıyaslandığında, yetişkinlik dönemlerinde 3,65 kat daha fazla psikiyatri birimlerine başvurdıkları, bu kişilerde kişilik bozuklukları ile diğer psikiyatrik bozuklukların daha sık görüldüğü (Testa ve ark. 2005, Cutajar ve ark. 2010) ve intihar girişimi oranlarının da daha

yüksek olduğu saptanmıştır (Soylu ve Alpaslan 2013, Perez-Fuentes ve ark. 2013).

Failin aile üyesi olduğu vakalarda; borderline kişilik bozukluğu, çoğul kişilik bozukluğu, travma sonrası stres bozukluğu, dissosiyasyon, unutkanlık, depresyon, sanrılar, kendine zarar verme davranışı, intihar düşünceleri, bilişsel ve sosyal becerilerde bozulma bildirilmektedir (Tutkun ve ark. 1995, Topçu 1997, Taner ve Bahar 2004). Bununla birlikte Akbaş'ın aktarımına göre ise enstest mağdurlarında psikopatolojik tablo gelişme oranı yüksek olsa da asemptomatik, sağlıklı veya kısmen yaralanmış bireyler de mevcuttur. Bu açıdan her bireyin istismar tablosundan aynı şekilde etkilenmediği vurgulanmalıdır (Akbaş ve ark., 2016).

Cinsel istismarın ruh sağlığının bozulma derecesini mahkeme dosyalarından inceleyen bir araştırmada yaş gruplarına göre farklılıklar olduğu, 13-18 yaş arasındaki çocuklarda ruh sağlığının daha az bozulduğu üzeridekilerde ise bozulmanın arttığı görülmüştür (Karbeyaz ve diğerleri, 2012).

İstismara uğrayan çocuklarda hem kısa hem uzun dönemli bir etki olarak değerlendirilmesi gereken hayati risklerden bir diğeri de intihar riskidir. İmren ve arkadaşlarının İstanbul Anadolu yakasındaki vakaların retrospektif olarak değerlendirildiği çalışmada (2013) intihar girişimi olan vakaların tamamının kız çocuğu olduğu ve riskin 13 yaş üzerinde anlamlı şekilde arttığı bulgulanmıştır. İstismarın boyutunun ve şeklinin, kısa ve uzun dönem etkilerini şekillendirdiği belirtilmiştir. Bu durum intihar riski için de geçerlidir. Bu açıdan zorlama ve tehdit davranışının görüldüğü, penetrasyonun olduğu vakalarda intihar riski 3,2 kat, travma sonrası stres bozukluğunda dört kat, depresif bozukluk tanısında ise 6,7 kat yükseldiği bulgulanmıştır. Ölümle sonuçlanmayan intihar girişimleri kız çocuklarında iki, üç kat daha fazladır. Keza literatürdeki genel bilgiler ışığında çocukluk sürecindeki istismarın, ebeveyn ihmalinin yaşam boyunda görülen intihar riskini arttırdığı da bilinmektedir (İmren, Ayaz, Yusufoglu&Rodopman, 2013).

Yapılan bazı araştırmalarda yüksek sosyal destek algısı ve pozitif aile ilişkilerinin uzun dönem ruhsal etkilenme oranını düşürdüğü gözlemlenmiştir. Bu uzun dönemli etkileri azaltan bir faktördür. Bu açıdan ailenin ve sosyal desteğinin olumlu etkisi koruyucudur ve yaşama uyumu kolaylaştırmaktadır (Akbaş ve ark., 2016). İlginç bir şekilde arkadaşlardan alınan destek ve kurumsal sosyal destek arasında fark bulunmamıştır, bu aynı zamanda akran desteğinin çoğaltılması gerektiği anlamına gelmektedir. Bunun uygulanabileceği en önemli kanal okullardır. Hem aile ilişkilerinin hem arkadaş ilişkilerinin düzenlenmesi ve böylece mağdur için sosyal destek mekanizmalarını işlevsel hale getirmek için aile ve akranlarla sosyal hizmet çalışmalarının yapılması gerekmektedir.

Görüldüğü gibi cinsel istismar ve ensest, çocuğu başta fiziksel ve psikolojik olarak etkilemekte, bu durum çocuğun psikososyal gelişimini de olumsuz etkilemektedir. Bununla birlikte, uzun dönemde yaşanan psikolojik etkiler mağdurun sosyal gelişimini de olumsuz etkileyerek yetişkinlik döneminde sosyal açıdan sağlıklı bir hayat sürmesine engel olmaktadır. Nitekim araştırmada elde edilen bulgular da kurum bakım sonrası süreçte genç kadınların aileleriyle olan ilişkilerinin, evlendiklerinde eşleriyle olan ilişkilerinin ve hayatlarını sürdürürken aldıkları kararların kendileri için olumsuz sonuçlar doğuran kararlar olduğunu göstermektedir.

Çocukluk çağı cinsel istismarının kısa ve uzun dönem etkilerinin literatürde çoğunlukla medikal yaklaşım esasen istismar biçimi etkileri odağında açıklanmaya çalışıldığı görülmektedir. Cinsel istismarın çocuklar üzerinde ve bu çocukların yetişkinlik dönemlerinde medikal yaklaşımın ele aldığı şekliyle etkilere maruz bırakıldığı doğru olmakla birlikte bu sınırlandırıcı bir yaklaşım olarak görülmektedir. Cinsel istismarın çocukluk ve yetişkinlik döneminde, birey üzerinde psikolojik sorunların yanı sıra, akademik başarıda düşüş, sosyal ilişkilerde bozulmalar, izolasyon, hali hazırda bozuk olan aile ilişkilerinin daha da kötüye gitmesi, yalnızlık (tamamı araştırma bulgularında açıklanmaktadır.) gibi psikososyal etkileri bulunmakta ve yaşam boyu hayat kalitesini

etkileyebilmektedir. Kurum bakım süreci ve bu süreçte verilen hizmetler özellikle uzun dönemli etkilerin azaltılması açısından çalışmaların en etkin şekilde yapılacağı süreçtir. Bu nedenle bu dönemdeki sosyal hizmet müdahalesinin işlevselliğini ve etkililiğini değerlendirmek bu araştırmanın temel sorusunu oluşturmakta ve genç kadınların deneyimlerinden yola çıkarak yanıt aranmaktadır.

1.6. ÇOCUK CİNSEL İSTİSMARI FAİLLERİNİN ÖZELLİKLERİ

Bu bölümde çocuğa yönelik cinsel istismar ve ensest uygulayıcılarının özellikleri cinsiyet, yaş, sosyo-demografik özellikler, eğitim düzeyi, kişilik özellikleri, mağdurla olan yakınlık ilişkisi, geçmişinde istismar olma durumu, istismarın şekli, fiziksel güç kullanma oranları, olay yeri, failin önceki suç kaydı ve cezalandırılma durumları açısından incelenecektir. Bu özellikler cinsel istismar uygulayıcısı hakkında genel bir profil çizmekle birlikte ayrıca literatürde yer alan çocuk cinsel istismarcılarının sınıflandırılmasına ilişkin tipolojiye de yer verilecektir.

1.6.1. Cinsiyet

Yetişkin istismarcıların çoğunluğunun erkek olduğu bilinmektedir. İstismarcıların sadece %5-15'i kadındır. Erkeklerle yönelik saldırılarda bu oran biraz daha yükselebilmektedir. Kadınlar genellikle erkek istismarcıların yanında “co-abuser” olarak karşımıza çıkmaktadır ve genelde bekârlardan oluşmaktadır. Aile dışı cinsel istismar vakalarında seks şebekeleri ve tekrarlayan cinsel istismarlarda pedofilik kişilikler ve aileye yakın erkeklerin çokluğu göze çarpmaktadır (Aktepe, 2009).

1.6.2. Yaş

“Uluslararası çalışmalarda 13 yaşından küçük çocuklara cinsel istismarda bulunanların %40'ının ergenler olduğu ve en sık 14 yaşındaki ergenlerin

istismarda bulundukları saptanmıştır (Erdoğan, Tufan, Karaman, Atabek, Koparan, Özdemir, 2011, 70).” Amerikan Ulusal İstatistik Birimi verilerine göre ise faillerin %6'sı 20 yaşından küçük ve %45,2'si 20-39 yaş arasındadır. En küçük grubu ise %7,2 ile 49 yaşından büyük kişiler oluşturmaktadır.

Gölge ve arkadaşlarının 2006 yılında yapmış oldukları çalışmada “çocuklara zarar veren cinsel saldırganların yaş ortalamalarının görüşme sırasındaki yaş aralığı 18-64 yaş, suçu işledikleri sıradaki yaş aralığı 15-61 yaş olarak bulunmuştur (Gölge vd., 2006, 3).” Gordon ve O’Keefe erken dönem çalışmalarda bu sayıyı 35,2 yıl ve ortanca olarak 38.1 yaş olarak bulmuştur (Gordon ve O’Keefe, 1984).

2008 ve 2014 yıllarında Türkiye’de yapılan Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet araştırmasında, cinsel istismar uygulayan kişiler ile istismara maruz bırakılanlar arasındaki yaş farkının geniş olduğu görülmektedir. Buna göre yaş aralığı ilk araştırmada 2-88 yaş, ikinci araştırmada 1-91 yaş aralığında değişmektedir. Bu sonuçlar her yaş grubundan erkeğin cinsel istismarın uygulayıcısı olduğunu göstermektedir (Yüksel-Kaptanoğlu, 2019).

1.6.3. Sosyo Demografik Özellikler

Cinsel istismar faillerinin genel olarak düşük eğitim ve sosyoekonomik düzeyine ek olarak genellikle alkol-madde kullanımının yaygın olduğu, evli olmadığı ve işsizlik oranının yüksek olduğu profilden kişiler olduğunu gösteren çalışmalar vardır (Chen vd., 2002). Gölge ve arkadaşlarının (2006) verileri de bu bulgu ile tutarlıdır. Buna ek olarak Gölge ve arkadaşları, çocuk istismarcılarının “%38,5’inin köy, %25’inin kasaba, %36,5’inin kent doğumlu” olduklarını, özellikle köy ve kasaba gibi küçük ve kapalı çevrede” yetiştiklerini belirtenlerin çoğunlukta olduklarını bulgulamıştır (s.4). Çocuklara veya yetişkinlere saldırıda bulunanlar bu açıdan farklılaşmamaktadır. Çocuk istismarında bulundukları sırada hükümlülerin medeni durumları sorgulandığında %51,9'luk en kalabalık grubun bekâr olduğu, onu %40,4 ile evli olanların ve %7,7 ile boşanmış

olanların takip ettiği görülmektedir. Çocuk istismarında bulunanların %40,4'ünün çocuğu vardır. Amerika Ulusal İstatistik Birimi verilerinde ise evli faillerin oranı %48'in üzerinde seyretmektedir (Johnson, 2004). Çocuk istismarcılarının %92,3'ü suçu işlemeyen önce düzenli bir işte çalışmaktadır (Gölge vd, 2006). Çetin ve Altınır'in (2019) araştırmasına göre ise cinsel istismara maruz bırakılan bireylerin "18 yaşına kadar ekonomik durumları incelendiğinde(ailelerinin); %50'sinin orta düzey gelire sahip oldukları ve ekonomik olarak sıkıntı çekmediği, %43'ünün düşük gelire sahip ve ekonomik olarak sıkıntı içerisinde oldukları, %6'sının ise gelir durumlarının çok iyi ve ekonomik olarak sıkıntı çekmedikleri" tespit edilmiştir.(s.141)" Bu veriler çocuğa yönelik cinsel istismarın her ekonomik düzey ailede gerçekleşebileceğini açık bir şekilde göstermektedir.

1.6.4. Eğitim Düzeyi

"Çocuklara ve ergenlere cinsel istismarında bulunanların %59,8'inin eğitim düzeyinin ilköğretim ve altında olduğu saptanmıştır (Erdoğan vd., 2011, 59)." Buna karşın oldukça yüksek seviyede eğitimi olan bireylerin veya başarılı bir kariyeri olan kişilerin de bu suçu işleyebildiği unutulmamalıdır. Öyle ki bu kişiler gücünü kötüye kullanan kolluk kuvvetleri mensupları, öğretmenler, din görevlileri, yerel yöneticiler veya sağlık çalışanları dahi olabilmektedir. İstismarcının öğretmen olduğu durumlarda çocukların başvurduğu en önemli mercilerden olan okul, suskunluğunu korumakta ve hatta olayın üstünü örtmeye çalışabilmektedir (Keser, 2016).

1.6.5. Kişilik Özellikleri

Çocuk cinsel istismarcılarının cinsiyetleri, cinsel yönelimleri, medeni durumları veya gelir düzeyleri farklı olabilir. Bu nedenle heterojen yapıda oldukları söylenebilir. Faillerin kişilik profillerini verebilmek mümkün olmasa da genellikle kendisine güveni ve saygısı olmayan, kendilerini fiziksel olarak itici gören, utangaç ve ürkek bir yapıya sahip, cinsel problemleri olan ve cinsel hayatı

açısından eş olarak yetişkinleri seçemeyen bir kişi olduğu görülmektedir. Çocuğun sahibi olduğuna ve ona her istediğini yapma hakkının bulunduğu inanan ve çocuğun acı ve korku duygularına aldırmayan kişiliktedirler (Tülü, 2010).

Ensest faillerinin diğer cinsel istismarcılarla kıyaslandığında daha fazla edilgen, içe kapalı, empati becerileri az ya da olmayan, bağımlı, daha fazla cinsel içerikli tekrarlayıcı düşünceleri olan, engellenme toleransları düşük, ve daha az anne-baba bakımı almış kişiler olduğu bildirilmektedir. Çoğu istismarcının, çocuk yalnızken ve yardım isteyebileceği kişilerden uzak olduğunda istismarda bulunduğu bildirilmektedir. Faillerin mağdur ile yalnız kalabilmek için, mağduru izole etme çabalarının olduğu vurgulanmaktadır (İblioğlu, 2018). Genellikle babalardan oluşan bu kitlede baba daha önceki başlıklarda söz edilen risk faktörlerinden biri veya daha fazlasını taşıyarak genellikle kız çocuğuna yönelir. Kız çocuğu, çocukların verdiği tepkiler kısmında açıklandığı gibi güven duyarak ve olayı anlamlandıramayarak, kimi durumlarda ise sevgi ihtiyacı ile bu olaya tepki veremeden katlanabilmektedir. Babanın mağdurun yaşamının ilk yıllarında evde olmaması ve çocukla baba-evlat özdeşimi kuramaması en önemli risklerden birisidir, burada tablo ebeveyn istismarından daha farklı ve karmaşık bir tablodur. Ensest faili babalarda genellikle üç farklı psikiyatrik bozukluk vardır. Bu babalar endogamik bir yaklaşımla cinselliklerini aile üyeleriyle sınırlandırabilir ve dışarıya kapalıdır, psikopatik bir eğilimle empati veya toplumsal uyum gözetmeksizin cinselliklerini yaşayabilirler veya pedofildirler. Socarides ve Loeb'e göre (2004), pedofilik karakter yapılanmasına sahip birey, pre-ödipal döneme takılmıştır.

“Pre-ödipal tipteki pedofiller, onları, oldukça baskın ve neredeyse her zaman devam eden, cinsel yönden sapkın eylemlerin arayışına iten, ensestüel ve kolay kontrol edilemeyen bir kaygıyla çevrelenmişlerdir. Bu kaygı, yutulma, benlik çözülmesi ile kendiliğin ve benlik sınırlarının kaybı, kendiliğin parçalanması ve ayrılık kaygısı korkularına bağlı olarak gelişmiştir. Pedofil, benliğin kurtuluşunu sağlamak ve kendilik hissini istikrarlı hale getirmek için sapkın eylemlere ihtiyaç duymaktadır. Sapkın eylemin tekrarlanması, yoğun kaygıyı uzaklaştırma görevi görmektedir (Özbay, 2015, 25).”

1.6.6. Mağdurla Yakınlık İlişkisi

Mağdurla yakınlık ilişkisi çocuğun cinsel istismarı ve ensest arasındaki en önemli ayırımdır. Tanımlar da belirtildiği gibi ensest aile içinden bireylerin, yakın akrabaların, bakım veren konumundaki güven ilişkisi kurulmuş kişilerin çocuğa yönelik cinsel içerikli eylemleriyken cinsel istismar aile dışından bireylerin cinsel eylemleridir. Burada çocuğa yönelik olması bakımından çocuğun tanıdığı ve erkek arkadaşı konumundaki kişilerin eylemlerinin de cinsel istismar olduğunu hatırlatmakta fayda vardır. Bu araştırmada beş vaka ensest iken yedi vaka aile dışından bireylerin cinsel istismarı vakasıdır ve bunlardan üçü erkek arkadaş konumunda bulunan failer tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu bireyler de diğerleri gibi reşit olmayanla cinsel birliktelik yaşadıkları için ceza almışlardır.

Türkiye’de 2008 ve 2014 yıllarında gerçekleştirilen Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırmasına göre ensest dâhil, çocukluk döneminde cinsel istismar uygulayanlar arasında en çok yabancıların ve erkek akrabaların olduğu görülmektedir. İlk araştırmada kadınların %42’si yabancı birinin 15 yaşından önce kendisine cinsel istismarda bulunduğunu belirtmiştir. 2014 yılında yapılan ikinci araştırmada kadınların %38’i yabancılar tarafından; %15’i ise tanıdıkları tarafından cinsel istismara maruz bırakıldıklarını söylemişlerdir. Erkek akrabaların fail olduğu durumda ise ilk araştırmada kadınların %29,7’si ikinci araştırmada ise kadınların %36’sı kendilerine çocuklukta cinsel istismar uygulayanlar arasında erkek akrabaların olduğunu belirtmiştir. Erkek akrabalarından sonra en fazla cinsel istismar uygulayanlar ise erkek arkadaşlar ve öğretmenlerdir (Yüksel-Kaptanoğlu, 2019). Türkmen ve arkadaşlarının (2017) yaptığı çalışmada İstismarcıların tamamının erkek olduğu, bunların %54,1’inin tanıdık, %14,1’inin ise akrabalarından biri olduğu tespit edilmiştir (s. 200).

Çetin ve Altınar’ın (2019) aktarımıyla; Dünya Sağlık Örgütü ve Ankara Üniversitesi’nin hazırladığı Türkiye’de Üniversite Öğrencilerinde Çocukluk Çağı Olumsuz Yaşam Deneyimleri Araştırması Raporuna göre; (Şiddeti Önleme ve

Rehabilitasyon Derneği, 2016) bu eylemleri, cinsel tacize uğrayan çocukların yüzde 37,1'i "tanıdığı ve evde yaşamayan biri", yüzde 25,2'si "evde yaşamayan bir akraba", yüzde 11,3'ü "evde yaşayan ve akraba olmayan biri", yüzde 11,3'ü "çocuğun güvendiği biri", yüzde 8,6'sı istismarcının "evde yaşayan bir akraba", yüzde 7,9'u "çocuğun bakımından sorumlu olan biri (bebek bakıcısı vb.)" ve yüzde 33,8'i ise "bir yabancı" tarafından gerçekleştirildiği görülmüştür (s. 137).

Amerika Ulusal İstatistik Birimi'nin verilerine göre çocuk istismarı vakalarının %45,3'ünde fail ebeveynlerdir ve genellikle babalardır. Annelerin dâhil olduğu vakalarda tek başına istismarda bulunan anneler %3,9 ve başka bir istismarcı ile ortak olan anneler %7-9'luk bir orana sahiptir. Her iki ebeveynin de aktif veya destekleyici olarak istismar sürecine katıldığı bildirilen vakalar %8,1'lik bir yüzdeyi ifade etmektedir. Buna karşın profesyonel kurumsal bakım veren kreş ve gündüz bakım evlerinde bu oran ebeveynlere kıyasla çok daha düşüktür. Cinsel istismar faillerinin "%60,0-70,0 oranında akrabalar, öğretmenler, komşular, otorite figürleri gibi çocuğun bildiği ve güvendiği kişiler oldukları" belirlenmiştir (Erdoğan vd., 2011, s. 56). Ayrıca istismarcıların %78,0'ının mağdur olan çocuk ve ergenin aile üyelerinden veya tanıdık kimselerden oluştuğu saptanmıştır (Erdoğan vd., 2011, s.58). Bu aslında çocuğun tanıdığı kişilerden zarar görebilme olasılığının yabancılardan zarar görme olasılığından daha yüksek olduğu anlamına gelen çarpıcı bir veridir.

1.6.7. Geçmişinde İstismar Olma Durumu

İstismarcıların geçmişinde enstest veya istismar mağduriyeti görülebilmektedir. Çocukluk döneminde cinsel istismar öyküsü olan erkeklerin, olmayanlara göre daha çok cinsel istismar davranışı sergiledikleri bilinmektedir (İblioğlu, 2018).

1.6.8. İstismarın Şekli

Andrews ve arkadaşlarının (2004) çocukların farklı biçimlerde cinsel olarak istismar edilmesine yönelik olarak 1980-2000 yılları arasında yapılan araştırmalara göre vardıkları sonuçlara göre kız çocuklar her türlü istismar biçimine erkek çocuklardan daha fazla maruz bırakılmaktadır. Bu tahminlere göre temas olmayan cinsel istismar erkek çocuklarda %3,1, kız çocuklarda %6,8 düzeyinde iken, temas olan cinsel istismara erkek çocukların %3,7'si, kız çocukların ise %13,2'si maruz bırakılmaktadır. Kız çocuklarının %5,3'ü, erkek çocuklarının ise %1,9'u cinsel ilişki biçiminde gerçekleşen istismara maruz bırakılmaktadır (Andrews'tan aktaran Yüksel-Kaptanoğlu, 2019).

Gölge ve arkadaşlarının Türkiye'de yaptıkları araştırmada (2006), mağdur çocuklara karşı işlenen istismar suçunun %66,1'lik bir oranla vajinal, %28,8'lik bir oranla anal, %5,1'lik bir oranla anal ve vajinal, olduğu, çocuklarda anal saldırı oranının yüksek olmasının yetişkinlere kıyasla daha fazla erkek mağdur olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Keza anal yoldan saldırıya uğrayan çocuk mağdurların %17,6'sı kız çocuğu, %82,4'ü erkek çocuğu (s.5) olduğu bulgulanmıştır. Türkmen ve arkadaşlarının (2017) yaptığı araştırmada ise “en sık bildirilen cinsel istismar tipi kızlarda %69,4'ü vajinal penetrasyon, %62,4'ü bedene cinsel amaçlı” (s.200) dokunma olarak tespit edilmiştir.

Johnson ise istismarın görece daha uzun süreli olduğunu ve ilk etapta genital dokunma ve öpüşme (%40) ile çocuktan soyunmasını veya uzanmasını (%32) veya cinsel konuşmayı (%28) istemekle başlayan sürecin sonrasında ilişkiyi sürdürmek adına çocuklara uyuşturucu, alkol ya da pornografik materyal vererek, onu engelleyip pasifize ederek ve kendisine bağlılığını arttırarak kullandıkları teknikleri açıklamıştır (Johnson, 2004). Johnson'ın gerçekleştirmiş olduğu çalışmada faillerin genellikle kendilerini korumak ve istismarı mümkün olduğunca sessiz ve gizli gerçekleştirmek adına iz bırakmayan yollar, hediye ve vaatlerle kandırarak, sonrasında çocuğu ve sevdiklerini tehdit ederek en son çarede fiziksel güçle istismarı gerçekleştirdikleri bulgulanmıştır (Johnson, 2004).

Failler güven kazanmak için çocuklarla oyun oynamak (%53), onlara bakım vermek (%48), rüşvet maiyetinde ayrıcalıklarla manipüle etmek (%46), sevgi ve anlayış göstermek (%30) gibi teknikleri kullanmışlardır (Johnson, 2004). Her ne kadar fiziksel şiddetten daha dolaylı yöntemler kullanılsa da istismar motivasyonlarının önemli bir tanesinin öfke olduğu ve istismarın sadistik bir dürtü ile gerçekleştirildiği görece daha nadir tablolarda birincil motivasyonun zarar vermek olduğu unutulmamalıdır.

1.6.9. Fiziksel Güç Kullanma Oranları

Çocuk ve ergenlere yapılan cinsel istismar eylemi sırasında fiziksel güç kullanma oranı %76,7 olarak bulunmuştur. Bu daha önce de değinildiği gibi hem nefret ve öfke motivasyonlu cinsel suçların hem de istismar sürecinde çocuğun direncini kırmaya yönelik bir enstrüman olarak şiddetin kullanılmasının bir sonucudur. Johnson'ın yaptığı çalışmada 101 hükümlünün gerçekleştirdiği çocuk istismarı suçunun %93'ünde istismarcılar sadece çocukları hedef seçmektedir; %58'i sadece kız çocuklarını hedef almaktadır; %57'si çocukla cinsel ilişkiye girmeye çalışmış veya bu eylemi tamamlamış, sekizi ise saldırdıkları çocuğu öldürmüştür (Johnson, 2004). Ayrıca faillerin psikolojik ve fiziksel profil olarak hedef seçme davranışları incelendiğinde genellikle güven ve benlik saygısı olmayan (%49) çocukları seçtikleri ve bu sayede çocuğun direncini daha kolay kırabileceklerini düşündükleri, sonrasında güzel buldukları çocukları seçtikleri (%42), sonrasında çocuğun küçük olmasını hedefledikleri (%17) ve en son olarak kendilerine güven duyan, saf ve masum buldukları çocukları seçtikleri bulgulanmıştır (%13) (Johnson, 2004).

1.6.10. Olay Yeri

ABD'de çocuğa yönelik saldırılar %66,2'lik bir oran ile en fazla saldırganın evinde, ikinci sırada ıssız yerde gerçekleşmektedir. Bu durum yetişkinlere yönelik cinsel saldırılarda tam tersidir ve istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık arz etmektedir. Ancak Johnson'ın Amerika'da gerçekleştirdiği çalışmada

çocukların gardının en düşük olduğu ve en güvende hissettikleri yerler olan ev, oyun alanları, okul çevrelerinin hedef seçmek için tercih edildiği diğer bir bulgudur (Johnson, 2004). Söz konusu çalışmada ayrıca 101 kişilik fail örneklemin istismarları nerede gerçekleştirdiği sorulduğunda %35'inin en yüksek oranla halka açık yerlerde, %33'lük bir oranla çocuğun evinde çocuğu hedef olarak belirlediği, istismarın ise %61'lik bir oranla failin evinde ve %49'luk bir oranda çocuğun evinde gerçekleştiği bulgulanmıştır (Johnson, 2004). Çocuğun ve failin aynı evde yaşadığı vakalar da unutulmamalıdır.

1.6.11. Failin Önceki Suç Kaydı

İstismarcıların geçmiş suç öyküleri dikkate alındığında çocuk istismarcılarının suç sayılarının aralığı 1-15 (M:2.65, SD:2.96), ilk suç işleme yaşları 8-38 (M: 18.55, SD: 6.11 yaş) olarak bulunmuştur. Çocuk istismarcısı katılımcıların %21,2'sinin daha önceden sabıka kaydı bulunmaktadır (Gölge vd., 2006). Söz konusu veriler Türkiye'de 2002'de yapılan bir araştırmaya ait verilerdir. Alan yazında bu konuyla ilgili başka bir veriye rastlanmamıştır.

1.6.12. Cezalandırılma Durumları

5237 Türk Ceza Kanunu (TCK) çocuğun üstün yararı ve korunması adına önemli düzenlemeler içermektedir. Daha önceki başlıklarda da değinilen TCK 103 ve 104. maddelere ek olarak 105. maddede istismara uğrayan çocukların korunması adına önlemlere de değinilmiştir. 18 yaşının tamamlamamış bireylerin rıza ve sınırlı özgürlük konusu önemli bir tartışma sebebi olmakla birlikte 103. madde kapsamında "on beş yaşını tamamlamayan veya tamamlasa da algılama yeteneği gelişmemiş olan veya on beş yaşını tamamlamış ve algılama yeteneği gelişmiş olan çocuklarda cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka bir nedene dayalı olarak gerçekleştirilen, her türlü cinsel davranışın cezalandırılacağı" belirtilmiştir.

Buna göre ceza süreleri “Cinsel istismarın sarkıntılık düzeyinde kalması hâlinde üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezasına hükmolunur (TCK-103).” ve “Cinsel istismarın vücuda organ veya sair bir cisim sokulması suretiyle gerçekleştirilmesi durumunda, on altı yıldan aşağı olmamak üzere hapis cezasına hükmolunur. Mağdurun on iki yaşını tamamlamamış olması hâlinde verilecek ceza on sekiz yıldan az olamaz (TCK-103).” şeklinde belirlenmiştir. Enseste yönelik olarak ise “Üçüncü derece dâhil kan veya kayın hısımlığı ilişkisi içinde bulunan bir kişiye karşı ya da üvey baba, üvey ana, üvey kardeş veya evlat edinen tarafından, Vasi, eğitici, öğretici, bakıcı, koruyucu aile veya sağlık hizmeti veren ya da koruma, bakım veya gözetim yükümlülüğü bulunan kişiler tarafından işlenmesi hâlinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarı oranında artırılır (TCK-103).” şeklinde düzenlenmiştir. Buna ek olarak aynı kanunun 279. maddesi bu durumdan haberdar olup görmezden gelen, gereğini yapmayan görevlilerin de altı aydan iki yıla kadar cezalandırılmasını öngörür (Keser, 2016, s.97). Ancak uygulamada cezaların birçok nedenle (iyi hal indirimi, rızanın olması, çocuğun ruh sağlığının bozulmamış olması) belirlendiği kadar verilmediği görülmektedir. Bu durum da yasanın caydırıcı gücünü olumsuz etkilemekle birlikte cinsel istismar olaylarının yaşanmasına neden olan bir diğer etken olarak görülebilir.

Türkiye’de bu konu üzerine Gölge ve arkadaşlarının (2006) yaptığı bir araştırmada ise çocuğa yönelik cinsel saldırıda bulunan kişiler ortalama 12,87 yıl ile cezalandırılmıştır. Belirtilen sürelelere ek olarak hükümlülerin %36,8’i TCK 414. ve 416. Maddelerinin beraberinde ağırlaştırıcı ceza maddelerinden de hüküm giymişlerdir. Bunların %28,6’sı 417. maddeden, %37,5’i 418. maddeden, %21,4’ü 417. ve 418. maddeden, %5,4’ü 450.maddeden cezalandırılmışlardır (Gölge vd., 2006).

1.6.13. İstismar Edilme Sayısı

Yetişkinlerdeki istismar tablosundan farklı olarak ne yazık ki çocukların yarıya yakın bir oranı aynı saldırgan tarafından birden fazla kez istismar edilmektedir.

Mağdur çocukların %54,2'si bir kez, %23,7'si aynı dönemde birkaç kez, %22'si ise gün/ay/yıllar boyunca birçok kez istismar edilmiştir (Gölge vd., 2006).

Çocuk istismarcıları, saldırıların %57,6'sını planlayarak gerçekleştirdiğini belirtmiştir. Buna karşın yetişkinlere kıyasla ani olarak gerçekleşen cinsel saldırılarında çocuklarda on kat daha fazla görüldüğü söylenebilmektedir ($X^2:6.93$, $df:2$, $p<0.05$) (Gölge vd., 2006).

1.6.14. Teknoloji ve Cinsel İstismar

Önemli olan diğer bir konu da istismarcıların %5,5'inin eylemlerinde teknoloji kullanımının artması ile ilişkili daha yeni bir istismar şekli olan çocuk pornografisi ve bilgisayar kullanımıdır. Çocuk pornografisi ve bilgisayar kullanımının ergenlerin maruz bırakıldığı istismarlarda çocuklara göre belirgin derecede fazla olduğu dikkati çekmektedir. Ergenlerde çocuklara göre internet kullanımının yaygın olması, keşfetme, arkadaşlık kurma ve risk alıcı davranışlara girme özellikleri bu farklılığı açıklayabilir (Erdoğan vd., 2010).

1.7. HEDEF OLARAK SEÇİLEN KIZ ÇOCUKLARININ ÖZELLİKLERİ

Alan yazında cinsel istismara maruz bırakılan çocukların özelliklerini ortaya çıkaran çalışmalar bulunmaktadır. Çocukların özelliklerinden ilki çocuğun cinsiyetidir. Hem kız hem erkek çocuklar cinsel istismara maruz bırakılmaktadır. TÜİK, mağduriyet türü ve cinsiyete göre güvenlik birimine gelen veya getirilen çocukların karıştığı olay sayısı verilerine göre cinsel istismar mağduru olan çocukların sayısı 2020 yılında kız çocuklarda 15 bin 769, erkek çocuklarda 2 bin 681'dir (<https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Adalet-ve-Secim-110>, Erişim: 22.09.2021). Daha önce de araştırmanın problemi kısmında WHO'nun verilerine göre kız çocuklarının erkek çocuklarında yedi kat daha fazla cinsel istismara maruz bırakıldığı belirtilmişti. Bu veriler kız çocuklarının erkek çocuklara göre daha fazla risk altında olduğunun göstergesidir.

Hedef çocukların yaş aralığına ilişkin özellikler ise farklı araştırmalarda (Gölge vd., 2006, Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddet Araştırması, 2008, 2014) genel olarak 4-15 yaşlar olarak ortaya çıksa da bazı vakalarda cinsel istismar daha erken başlayıp daha geç sonlanabildiği de belirtilmektedir. Türkmen ve arkadaşlarının (2017) yaptığı cinsel istismara uğrayan kız çocuklarının profilleri araştırmasında ise cinsel istismara uğrayan çocukların %42,5’i 13-15 yaş arasında olduğu bulgulanmıştır. Başka bir çalışmada yine istismar edilen çocukların yaşlarının 15-17 arasında yoğunlaştığı görülmektedir. 16 cinsel istismar mağduru genç kızla yapılan araştırmaya göre, cinsel istismara maruz kalma yaşı, %44’ünde 14 yaş, %31’inde 15 yaş, %19’unda 16 yaş ve %6’sı 8 yaş yaştır. (Çetin ve Altınar, 2019).

Bununla birlikte reşit olmadan önce evlendirilen çocukların durumu da bir cinsel istismar olarak değerlendirilmelidir. “Cinsel istismarın bir biçimi olan çocuk evlilikleri, çocuk sağlığını olumsuz yönde etkileyen, özellikle kız çocuklarının fiziksel ve ruhsal sağlığını, duygusal ve bilişsel gelişimini, eğitime erişimini ve meslek edinme fırsatlarını engelleyen, aile içi şiddet riskini barındıran toplumsal bir sorundur (Karataş vd., 2020, 112).”

TÜİK’in istatistiki bölge sınıflaması ve yaş grubuna göre evlenenler verilerine göre 2020 yılı içinde Türkiye’de toplam evlilik sayısı 487 bin 270’dir. Bu evliliklerin içinde yaş aralığı 16-17 olan evliliklerde cinsiyete göre ayrıma bakıldığında, 13 bin 014 kadının ve 726 erkeğin 16-18 yaşları arasında evlendiği görülmektedir. (<https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Nufus-ve-Demografi-109>, Erişim: 22.09.2021). Bu veriler çocuk evliliklerinde yine kız çocukların erkek çocuklara göre daha fazla mağdur olduğunu göstermektedir. Erken evlilikler genellikle dinî ve geleneksel ritüellerle gerçekleştirildiğinden bu evlilikler kayıt altına alınamadığı; bu yüzden de erken evliliklerle ilgili güvenilir istatistiklerin elde edilemediği de göz ardı edilmemelidir (Yıldız&Poyraz, 2020).

Cinsel istismara maruz bırakılan çocukların eğitim durumlarına bakıldığında ise Çetin ve arkadaşlarının (2019) 16 katılımcı içinde %87,5’inin ilköğretim mezunu

ve %12,5'inin okur-yazar olduğunu, Türkmen ve arkadaşlarının (2017) de 85 kız çocukla yaptıkları araştırmada katılımcıların %52,9'unun okula gittiği, %47,1'nin okula gitmediği bulgulanmıştır. Bu araştırmada katılımcıların tamamı cinsel istismarın tespit edildiği sırada okula devam ettiklerini bildirmiştir.

Aileyle birlikte olma durumlarına bakıldığında ise araştırmalarda şu bulgulara ulaşılmıştır: Türkmen ve arkadaşları (2017) cinsel istismara maruz bırakılmış çocukların %61.2' sinin anne babasıyla birlikte yaşadığını belirtirken; Dönmez ve arkadaşları (2014) cinsel istismara maruz bırakılan çocuklarının %80' inin anne ve babasıyla kaldığını ifade etmektedir. Bu tez araştırmasında ise on iki katılımcıdan yedisinin ailesiyle yaşadığı, 5'nin ise büyükanneleriyle tespit edilmiştir.

Cinsel istismar mağduru çocukların yaşadıkları yerlere ilişkin araştırma verilerinde ise bulgular şehirde yaşayanların daha fazla cinsel istismara maruz bırakıldığını göstermektedir. Işık ve arkadaşlarının (2019) araştırmasında cinsel istismara maruz bırakılan çocukların %77' sinin il ve ilçe merkezlerinde, %23' nün ise kırsal bölgelerde yaşadığı bulgulanmıştır. Çetin ve Altınar'ın (2019) araştırmasında ise katılımcıların %50'sinin kırsal köy, kasaba vb. bölgelerde, %31,3'ünün kent merkezlerinde ve %18,8 'inin de gece kondu bölgelerinde doğduğu saptanmıştır. Bu araştırmada ise katılımcıların tamamın şehir de yaşadığı ancak şehrin ekonomik seviyesinin düşük olduğu bölgelerde kent yoksulu olarak nitelendirilebilecek koşullarda yaşadığı görülmektedir. "Çocuk koruma sistemindeki parçalanmış ailelerin çocukları, yoksul ve sosyal destekten yoksun çocuklar, engelli, madde bağımlısı ve ruhsal sağlık sorunu olan çocukların risk altında oldukları ve etkin bir biçimde korunamadıkları bilinmektedir (Karataş vd., 2020, 109)."

Bu demografik özelliklerin yanı sıra çocukların bireysel psikososyal özelliklerinin de hedef olarak seçilmelerinde etkisi olduğu görülmektedir. Johnson'ın cinsel istismar faili hükümlülerle yaptığı çalışmada özellikle yaşı daha küçük, anne veya babası sıklıkla evde olmayan, savunmasız, kolay manipüle edilebilen ve

failin istediği fiziksel yaş ve yapıda olan çocukların hedef olarak seçildiği bulgulanmıştır (Johnson, 2004).

Medikal yaklaşım ise çocukları bedensel ve psikolojik yönden değerlendirerek bir profil oluşturmuştur. Buna göre; cinsel istismarcılar rahat ilişki kurabilecekleri, psikolojik olarak daha az endişe verici olan pasif ve bağımlı çocukları tercih etmektedirler (Groth&West'den aktaran Tülü, 2010). Mağdur çocuğun zor mizaçlı olması (inatçı, sert), süregelen tıbbi rahatsızlığının olması (Dağlı, 2015) fiziki, zihinsel ya da gelişimsel bir engeli bulunması, sosyal olarak yalnız, daha kolay itaat eden, erişkinleri etkilemeye çalışan, ilgi görme gereksinimi olan, erken yaşta cinsel olgunluğa ermiş ve fiziksel olarak çekici olması gibi özelliklere sahip çocukların cinsel saldırıya uğrama risklerinin daha fazla olduğu ortaya çıkmıştır (Elliot & Briere, Saywitz, Mannarino, Berliner & Cohen'den aktaran Page, 2004). Ayrıca normal gelişim süreçlerine sahip olmayan çocuklar da cinsel istismara uğramak açısından önemli bir risk grubudur. Türkiye'deki bir çalışmada zekâ geriliği olan çocuklarda nitelikli olmayan istismarın yanı sıra, penetrasyon içeren istismarın da sık görüldüğü, yineleyici nitelikte olabildiği ve çocuğun iletişim güçlükleri nedeniyle sıkça gözden kaçarak adli mercilere yansımayaabileceği belirtilmiştir (Yektaş vd, 2018).

Bir diğer önemli profil özelliği ise kız çocuklarının madde ve alkol kullanım durumudur. Çetin ve Altınar'ın (2019) aynı çalışmasında cinsel istismara maruz bırakılan bireylerde madde kullanımı alışkanlıklarına istinaden, %37,5 oranında sigara kullanım alışkanlığı ve %25'inin ise alkol ve uyuşturucu kullanımı ortaya çıkmıştır. Türkmen ve arkadaşlarının (2017) araştırmasında ise, %7,1 madde bağımlılığı ve %27,1 depresyon ve madde bağımlılığı şeklinde tespit edilmiştir. Bu çalışmada da cinsel istismarın yaşandığı dönemde uyuşturucu madde kullanan katılımcılar olduğu bulgulanmıştır.

Alanyazında cinsel istismar mağduru kız çocuklarının özelliklerine ilişkin yapılan çalışmaların kız çocuklarının sosyodemografik özelliklerine ve biyopsiko

durumlarına odaklandığı görülmektedir. Tespitler, özellikleri anlamak ve genel bir bilgi edinmek açısından oldukça önemlidir. Ancak; kız çocuklarının bu özelliklere sahip olmasına ve onları bir hedef durumuna getirerek risk altına sokan sosyal bağlamların eksikliği göze batmaktadır. Bu tez çalışmasında katılımcıların sosyo demografik özelliklerine yer verilmiştir. Ancak bu özellikler aile üyeleriyle ilişkileri, çevreyle olan ilişkileri, içinde bulundukları sosyoekonomik düzeyden kaynaklanan sorunlar çerçevesinde ele alınmış; bu özelliklere sahip olmanın hayatlarında ne gibi etkilere sahip olduğu ve cinsel istismar mağduru haline gelmelerinde nasıl bir etkisi olduğu gösterilmeye çalışılmıştır. Bu ilişkisel bağlantıları ortaya koyan yaklaşım, sosyal hizmetler açısından da risk faktörlerini ortadan kaldırmak için hangi düzeye ve sisteme odaklanmak gerektiğini tespit edebilmek, önleyici ve koruyucu müdahaleleri yapabilmek açısından oldukça önemlidir. Bu özelliklerin tamamı ve ilişkisel bağlamları, çocukla, aileyle, kurumlarla ve politika düzeyinde yapılması gereken çalışmalar olduğunu göstermektedir. Feminizm açısından değerlendirdiğimiz de ise kadının ve kız çocuklarının toplumda ve evde ikincil konumlanması, ataerkinin hükmü altında yaşamak durumunda kalmasının yarattığı sonuçlarla yaşamak zorunda kalması ve bundan dolayı aslında hak ihlaline maruz bırakılmasının sonuçlarını biz burada çocuk yaşta evlenme, okula gitmeme, evde pasifize olma, bağımlı kişilik geliştirme, sosyal olarak izole olma, madde ya da alkol kullanma verileri olarak görmekteyiz. Her şeyden önce bu verileri ortaya çıkaran sosyal koşullara odaklanmak, ilişkileri ve etkileri görmek ve müdahaleleri bunlar odağında geliştirmek gerekmektedir. Bu tezde ortaya konulan bulgular, cinsel istismar mağduru kız çocuklarının durumlarını anlayabilmek ve doğru müdahalelerin geliştirilmesine katkı sunmak gibi bir sorumluluğa da hizmet etmektedir.

1.8. ÇOCUĞA YÖNELİK CİNSEL İSTİSMARIN TESPİTİ VE SONRASINDA VERİLEN HİZMETLER

Bu bölümde öncelikle çocuk koruma ve çocuk hakları bağlamında çocuğun cinsel istismarı konusu ele alınacaktır. Çocuğun cinsel istismarı saptandıktan

sonraki sürece ilişkin işleyiş, kurum bakım sürecinde kaldıkları kurumun işleyişi, verilen hizmetler ve kurum bakımı sonrası sürece ilişkin bilgiler üzerinde durulacaktır.

1.8.1. Çocuk Koruma ve Çocuk Hakları Bağlamında Çocuğun Cinsel İstismarı

Literatürde çocuğun ve korunmaya muhtaç çocuğun çok farklı tanımları olmakla birlikte, genel olarak erişkinlik dönemine gelmemiş her bireyin korunmaya, desteklenmeye ve saygı duyulmaya ihtiyacının olmasının esas olması bu tanımlarda ortaktır.

“Korunmaya muhtaç çocuk geniş anlamda belli zaman kesitinde o toplum standartlarına göre, çocuğun temel bakımı, yetiştirilmesi, esirgenmesi ve gözetilmesindeki yetersizlik ve aksama nedeniyle sosyal, fiziksel, ruhsal ve ahlaki yönden sağlıklı bir yetişkin olmasının engellenmesi şartlarını içermektedir. Dar anlamıyla korunmaya muhtaçlık kavramı ise, bir çocuğun kanunun emrettiği ölçüde özen ve bakım görmemesi sonucunda beden, ruh ve fikir güvenliğinin tehlikeye düşmesini ifade eder (Şenocak, 2005, 78). “Korunmaya muhtaç çocuk kavramından hareketle çocuk koruma çocuğun bedensel, ruhsal, zihinsel ve sosyal gelişimi bakımından iyi olma halinin güvence altına alınmasıdır. Dolayısıyla çocuk korumanın ilk adımını esas olarak çocuğun haklarının korunması ve gelişiminin desteklenmesi, özel olarak da çocuğun ihmal ve istismara maruz bırakılmasını önlemeyi hedefleyen “koruyucu çevre” oluşturur. Etkin bir çocuk koruma sisteminde çocukların karşı karşıya kaldıkları riskleri fark etme ve bildirme mekanizması ile mağdur çocuklara sunulan müdahale hizmetleri bulunmalıdır (Akço ve Akbulut, 2015).

Çocuk istismarı ise dünyada çocukları en çok etkileyen hak ihlalleri arasında yer almaktadır. Çocuk istismarının bir türü olan cinsel istismar da bir çocuk hakları ihlalidir. Sonuç olarak çocuklara yönelik cinsel istismar başta olmak üzere çocuklara yönelik her türlü istismar, çocukların fiziksel, psikolojik ve sosyal

gelişimlerini olumsuz yönde etkileymekte ve yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarının gerçekleştirilmesinde önemli sıkıntılara yol açmaktadır (Karataş, Aslan, Öztürk& Albayrak, 2020, 109).

Türkiye’de çocuk koruma ile ilgili yasal düzenleme olan Çocuk Koruma Kanun’a göre korunmaya muhtaç çocuk, “bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru olan çocuk olarak tanımlanmıştır (ÇKK m. 3/1).” Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu’na göre ise “beden, ruh ve ahlak gelişimleri veya şahsi güvenlikleri tehlikede olup; ana veya babasız, ana ve babasız, ana veya babası veya her ikisi de belli olmayan, ana veya babası veya her ikisi tarafından terk edilen, ana veya babası tarafından ihmal edilip; fuhuş, dilencilik, alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenen çocuğu ifade etmektedir (m. 3/b).”

Ülkemizin çocuk koruma ile ilgili taraf olduğu ve 1995 yılında kabul ettiği uluslararası yasal düzenlemelerden, 1989 tarihli Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’de yer alan 19., 32., 34., 35. ve 39. maddeler çocukları her türlü cinsel istismara karşı korumak adına devletlerin sorumlulukları ve izlemesi gereken prosedürleri özetlemektedir. Bu maddelere ek olarak 2002 yılında onaylanan “Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokol” ve 2003 yılında onaylanan “Sınırışan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi” düzenlemeleri de çocuk istismarını önlemek çocuğu korumak için geliştirilen diğer tamamlayıcı yasal düzenlemelerdir. Bu anlamda Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, uluslararası yasalar ve antlaşmalar, uluslar üstü organizasyonlar çocuğun tanımlanması, ihtiyaçlarının belirlenmesi ve bu ihtiyaçların korunması adına adil, eşitliğe dayalı, çocuğun üstün yararını gözetken ve çocuğun katılımını da sürece dâhil eden bir tutumu benimsemiştir.

Kadına Yönelik Şiddet ve Aile içi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi)'nin (2011) kadın tanımını 18 yaşından küçük kız çocuklarını da kapsayacak şekilde tanımlaması kadına yönelik şiddet ve çocuklara yönelik şiddetin toplumsal cinsiyet yönüne atıfta bulunması bakımından büyük önem arz etmektedir. Ayrıca Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW) (1979) sayesinde çocuk evliliğinin suç ve istismar olduğu, bu duruma yönelik önlemlerin alınması adına öncü bir önem arz etmektedir (Akkuş, 2019). Ancak İstanbul Sözleşmesinin 1 Temmuz 2021 tarihinden itibaren ülkemizde yürürlükten kaldırılacak olması, kadın ve çocuk haklarının korunmasına ilişkin olarak sosyal politikanın ataerkil düzenin güdümünde olmasına örnek olarak gösterilebilir. Her ne kadar iç yasal düzenlemelerle kadın ve çocuk haklarının korunmasına ilişkin uygulama ve hizmetler sürdürülmeye devam edilecekse de uluslararası arenada konuya ilişkin geri adım atmış olmak çağın gereklerine uymayan bir politikanın ürünü olarak görülebilir.

Korunmaya muhtaç çocuğa ilişkin yasalarda yer alan tanımlar ile çocuğun korunmasına yönelik uluslararası sözleşmelerde yer alan yukarıda söz edilen düzenlemeler çocuğun aile içinde ya da dışında ihmal ve istismarının varlığına işaret etmekte, ihmal ve istismarla birlikte tehlikede olma ya da herhangi tehlikeli bir eylemin mağduru olmayı da çocuğun korunması açısından kriter durumlar olarak göstermektedir. Tehlikeli eylemler çocuğa yönelik şiddet içeren zararlı davranışlar veya suç olarak kabul edilebilecek eylemlerin çocuğa yönlendirilmesi olabilir. Burada çocuğun temel olarak ihmal, istismar ve şiddetten korunmasının gerektiği açıktır.

Çocuk koruma kavramı çocuk hakları kavramıyla doğrudan ilişkilidir. Çocuğun korunması, çocuğun haklarının korunması çerçevesinde olmaktadır. Çocuk hakları, çocuğun bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal ve ahlaki bakımlardan özgürlük ve saygınlık içinde, sağlıklı ve normal bir biçimde gelişebilmesi için hukuk kuralları ile korunan yararlarıdır (Hegnaur'dan aktaran Akyüz, 2012). Bu

bağlamda hukuk kurallarının çocuğun haklarını koruyan araçlar olduğu söylenebilir.

Çocukların insan hakları beş temel üzerinde gelişir (Akyüz, 2012):

- Çocukların olgunlaşmakta olan bir insan değil, tamamlanmış bir insan olduğunu kabul etmek
- Kendi döngüsü içinde çocukluk döneminin değerli olduğunu kabul etmek
- Çocukların kendi yaşamlarının aktif ajanları olduğunu kabul etmek
- Yaşa bağlı ayrımcılık belirlenmeli ve çözümlenmelidir.
- Çocukların beden ve fiziksel güç olarak zayıf ve küçük olmaları, düşük statülerinden dolayı ve yetişkinlere bağımlı olmalarından dolayı kırılgan ve nazik olduklarının kabulü.

Bununla birlikte çocuk hakları, yaşama hakları, gelişme hakları, korunma hakları ve katılma hakları olmak üzere dört grupta sayılabilir. Çocuğun cinsel istismarı, bu haklardan çocuğun yaşam, gelişme ve korunma haklarının ihlaline neden olmaktadır. Çocuğun korunması öncelikli olarak ailesi tarafından ailenin yetersiz kaldığı durumlarda devlet tarafından sağlanmalıdır. Gerek aile dışından bireyler tarafından cinsel istismara gerekse aile içinde enste maruz bırakılan çocuklar olsun, bu çocukların aileleri tarafından korunmalarının yetersiz olduğu ortadır. Bu durumda çocuğun korunması devlet ve devletin sunduğu hizmetler aracılığıyla olmaktadır. Bu manada devlet çocuk haklarının en temel koruyucusudur.

Çocukların insan hakları, sosyal hizmetin insan hakları idealinin bir yansıması ve bölümüdür. Sosyal hizmet temelini insani ve demokratik ideallerden alır. Sosyal hizmet uygulaması, başlangıcından itibaren, insan gereksinimlerini karşılamak ve insan potansiyelinin ve kaynaklarının geliştirilmesi üzerine odaklanmıştır ("Sosyal Hizmet ve Çocuk Hakları Raporu", 2004). Çocuk hakları

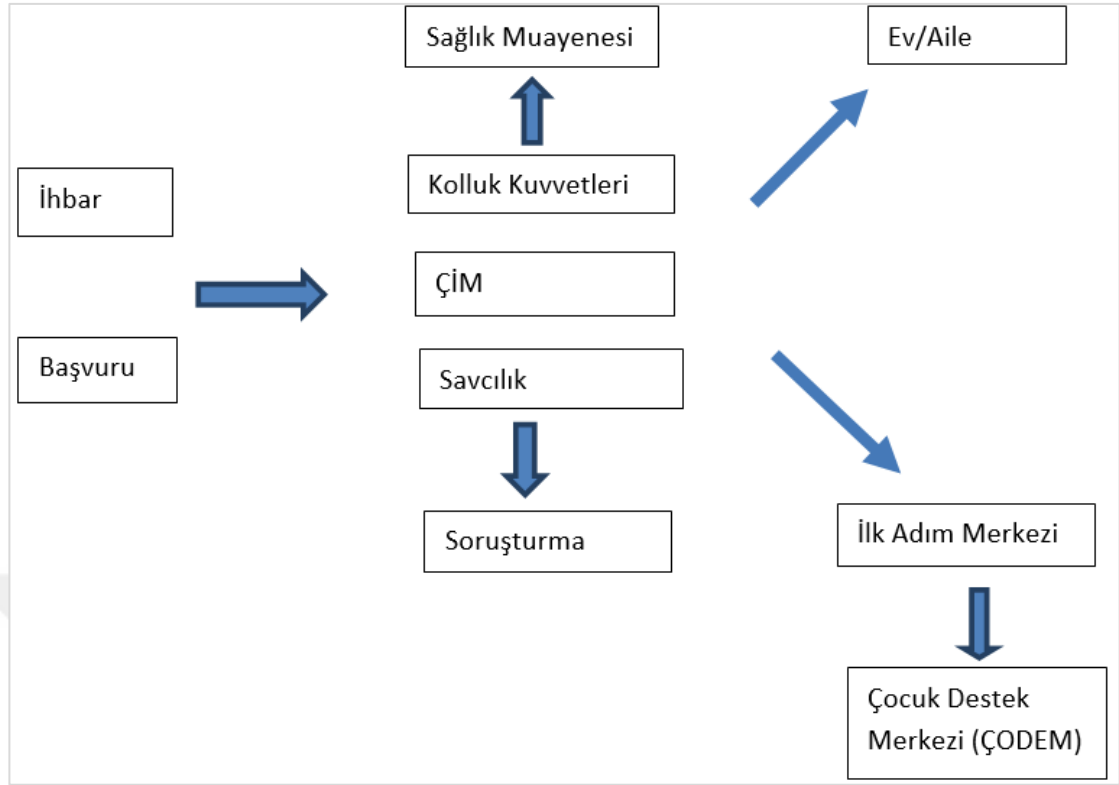
ve çocuğun korunması için devletin geliştirdiği hizmetler doğrudan sosyal hizmetin çalışma alanına girdiği görülmektedir.

Çocuk koruma sisteminin etkin işleyişi için gerekli olan hizmetlerin sunumu sistem içindeki birçok kurumu ve disiplini ilgilendirmektedir. Bunlar arasında asgari olarak sağlık, eğitim, sosyal hizmetler, sosyal güvenlik ve adalet disiplinleri yer almakta ve hem merkezi hem de yerel düzeyde yapılacak çalışmaları kapsamaktadır. Kurumlar arasındaki koordinasyonun yanı sıra izleme ve değerlendirme ile de çocuk koruma sistemi desteklenmelidir (Akço, Akbulut, 2015).

Çocuğun ve çocuk haklarının korunması bağlamında yukarıda ele alınan verilere dayandırılarak Türkiye’de cinsel istismar mağduru olan çocuklara yönelik sosyal hizmetler ve bu hizmetlerin sunulduğu kurumlara ilişkin değerlendirme bir sonraki bölümde ele alınmıştır. Bu değerlendirme yapılırken kurumlarda verilen hizmetlerin aynı zamanda birer sosyal hizmet uygulaması olduğu ve sosyal çalışanların sosyal hizmet bilgi, değer ve becerileri temelinde kurum örgütlenmeleri bünyesinde yerine getirmekle yükümlü oldukları görevlerle sosyal hizmet uygulamalarının gerçekleştiricileri olduğu kabul edilmektedir. Bu nedenle çocuk cinsel istismarı alanında verilen kurumsal hizmetler ve sosyal hizmet uygulamaları birarada değerlendirilmektedir.

1.8.2. Çocuk Cinsel İstismarına Yönelik Hizmet Veren Kurumlar

Bu bölümde öncelikle çocuğun sisteme girişinden itibaren işlemeye başlayan sürece ilişkin görsel paylaşılmış daha sonra Türkiye’de çocuk cinsel istismarına yönelik hizmet veren kurumlar hakkında bilgi verilmiştir.

Şekil 1. Cinsel İstismarın Tespitinden Sonra İşleyiş

Çocuk cinsel istismarına yönelik hizmetler, cinsel istismarın tespitinden başlayıp hizmetlerin sonlandırılmasına kadarki yapılan bütün iş ve işlemleri kapsamaktadır. Bu süreçte çocuk sisteme dâhil olmaktadır ve amaç çocuğun sistemin içine girdiği andan itibaren her türlü ikincil örseleme de dâhil olmak üzere çocuğu korumak ve olayın olumsuz etkilerini iyileştirmektir. Verilen hizmetler temel olarak bu amaca göre kurgulanmıştır. Buna göre, olay ihbar ya da başvuru ile kolluk kuvvetlerine ulaştığında bir uzman (sosyal çalışmacı, psikolog) eşliğinde ÇİM olan illerde ÇİM olmayan illerde polis merkezinde çocuğun ifadesi alınır. İstismarın ev içinde ya da dışından olmasına göre durum değerlendirilir ve buna göre çocuğun eve dönmesi ya da acil koruma kararı ile kurum bakımına alınması yönünde işlemlere başlanır. Kurum bakımına alınacak olan çocuk öncelikle kalacağı uygun kurumun belirlenmesine kadarki süreç için İlk Adım Merkezine yerleştirilir. Üç günden iki haftaya kadar değişebilen sürelerde burada kaldıktan sonra sürekli kalacak olduğu kuruma nakli yapılır ve kurum bakım süreci sonlanan kadar burada kalır. Bu kurumda (ÇODEM) temel yaşam becerilerini geliştiren ve psikososyal yönden iyileşmesini hedefleyen

çeşitli hizmetlerden yararlanır. Bu araştırmada cinsel istismarın tespitinden kurum bakımı süreci ve sonrasına kadar olan ve çocukların yararlandığı bütün hizmetler kendi yaşam deneyimlerinden yola çıkarak incelenmiş analizde her biri ilgili tema altında ele alınmıştır.

Ülkemizde çocuk ihmal ve istismarı alanında çeşitli yasal uygulamalar bulunmaktadır. Bu uygulamalar doğrultusunda Türkiye’de çeşitli kurum ve kuruluşlar hizmet sunmaktadır. Bu kuruluşlar; Çocuk İzlem Merkezleri, Çocuk Koruma Merkezleri, Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri ve Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezleri ve Çocuk Destek Merkezleridir. Bu bölümde kurumlar genel olarak tanıtılacak olup çocuk cinsel istismarındaki rolleri Çocuğun Cinsel İstismarın Saptanması Sürecinde Yapılan İşlemler başlığı altında anlatılacaktır.

1.8.2.1. Çocuk Koruma İlk Müdahale Birimi (İlk Adım Merkezi)

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün Çocuk Hizmetlerine İlişkin 2012/15 No’lu Genelgesi madde 20’de Çocuk Koruma İlk Müdahale ve Değerlendirme Birimleri (ÇOKİM); “korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocuklar hakkında mahkeme kararı alınıncaya ve/veya uygun hizmet modeli belirleninceye kadar barınma ve temel gereksinimleri karşılanmak üzere tüm İl Müdürlüklerine bağlı birimler” şeklinde tanımlanmıştır.

2009 tarihli Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri ile Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliğinde, Çocuk Koruma İlk Müdahale Birimi, 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunun 21 inci maddesi ile 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunun beşinci, altıncı ve dokuzuncu maddeleri gereğince Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumuna bildirilen çocuklara sunulacak hizmet modeli belirleninceye kadar, kız ve erkeklerin ayrı bölümlerde barındırıldıkları birim olarak tanımlanmıştır.

Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri ile Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliğine göre; “Çocuk Koruma İlk Müdahale Birimine kabul edilen çocuklar hakkında, ilçe/il Sosyal Hizmetler Müdürlüğüne çocuğun kabul tarihini takip eden ilk beş iş günü içerisinde gerekli sosyal inceleme yaptırılarak uygun hizmet modeli belirlenir. Bu amaçla aileler ile bağlantı kurulur, gerekirse ilk rehabilitasyon çalışmaları başlatılır, kurum içi veya kurumlar arası havale işlemleri gerçekleştirilir. Haklarında uygun hizmet modeli belirleninceye kadar çocuklar gelişim özellikleri, yaş ve cinsiyetleri dikkate alınarak farklı bölümlerde barındırılır ve temel gereksinimleri karşılanır (2009, madde 8).”

Birimde çocukların bakım ve temel ihtiyaçlarının karşılanarak birime kabulü sırasında, sağlık kontrollerinin yaptırılması; psikiyatri, madde bağımlılığı, bulaşıcı ve süregelen hastalıkların tedavisi için ivedilikle sağlık tedbiri kararının alınması gerektiği belirtilmiştir. Birimin temel misyonu olarak meslek elemanı tarafından geciktirilmeksizin çocukla yapılacak ön görüşme ile psikososyal değerlendirmesinin yapılması, aile ve sosyal çevresine ilişkin sosyal inceleme sürecinin başlatılması ve çocuğa ilişkin bireysel uygulama planının oluşturulması, adli sürecin takibinin yapılması, mahkeme kararı doğrultusunda çocuğun durumuna en uygun hizmet uygulamasının gerçekleştirilmesi, çocuğun durumuna uygun hizmet modelinin aynı il içinde bulunmaması halinde çocuğun nakli için konunun Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne bildirilmesi, bu talebin bakanlıkça gecikmeksizin karara bağlanarak bakanlığa bağlı il müdürlüklerine gönderilmesi gerektiği belirtilmiştir (Bilgin, Yetimoğlu, 2018).

1.8.2.2. Çocuk İzlem Merkezi

Çocuk İzlem Merkezi (ÇİM), cinsel istismara maruz bırakılma şüphesi olan çocukların ikincil örselenmesinin önüne geçmeyi ve çocuk yüksek yararına hizmet sunan kurumların eşgüdümlü şekilde hizmet sunmasını amaçlayan önemli bir oluşumdur (Danış, Aygün, Karasu, Danış, 2019). Çocuk İzlem Merkezleri'ne yönelik ilk çalışmalar 2008 yılında, süreçte paydaş olabilecek

Bakanlıkların temsilcileri ve akademisyenlerin katılımı ile başlatılmış, ardından Sağlık Bakanlığı koordinasyonunda süreçte paydaş olan kurumların bir dizi toplantısı sonucunda ilk Çocuk İzlem Merkezi (ÇİM) 01.10.2010'da Ankara'da kurulmuştur (Bilginer&Çalışkan, 2018). 20 Aralık 2020 itibari ile Türkiye'de 50 ilde 53 ÇİM bulunmaktadır. Bu iller ve merkezler aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 7. Çocuk İzlem Merkezleri Bulunan İller (30 Aralık 2020 Tarihi İtibariyle)

ÇİM SAYISI	İL SAYISI	İL	KURUM ADI
1	1	Adana	T.C. S.B. Adana Şehir Hastanesi
2	2	Adıyaman	T.C. S.B. Adıyaman EAH 82. Yıl Ek Hizmet Binası
3	3	Afyonkarahisar	T.C. S.B. Afyonkarahisar Devlet Hastanesi
4	4	Ankara	T.C. S.B. Ankara Yenimahalle EAH
5	5	Antalya	T.C. S.B. Antalya EAH
6	6	Aydın	T.C. S.B. Aydın Kadın Doğum ve Çocuk Hastalıkları Hastanesi
7	7	Bingöl	T.C. S.B. Bingöl Kadın Doğum ve Çocuk Hastalıkları Hastanesi
8	8	Bitlis	T.C. S.B. Bitlis Tatvan Devlet Hastanesi
9	9	Burdur	T.C. S.B. Burdur Devlet Hastanesi
10	10	Bursa	T.C. S.B. S.B.Ü. Bursa Yüksek İhtisas EAH
11	11	Çorum	T.C. S.B. Çorum Erol Olçok EAH
12	12	Denizli	T.C. S.B. Denizli Devlet Hastanesi
13	13	Diyarbakır	T.C. S.B. Diyarbakır Çocuk Hastalıkları Hastanesi
14	14	Edirne	T.C. S.B. Edirne Sultan 1. Murat Devlet Hastanesi
15	15	Elazığ	T.C. S.B. Elazığ Ruh Sağlığı Hastalıkları Hastanesi
16	16	Erzurum	T.C. S.B. Erzurum Bölge EAH
17	17	Eskişehir	T.C. S.B. Eskişehir Yunus Emre Devlet Hastanesi
18	18	Gaziantep	T.C. S.B. Gaziantep Cengiz Gökçek Kadın Doğum ve Çocuk Hastanesi
19	19	Giresun	T.C. S.B. Giresun Prof. Dr. A. İlhan Özdemir EAH
20	20	Hatay	T.C. S.B. Hatay Devlet Hastanesi
21	21	Mersin	T.C. S.B. Mersin Toros Devlet Hastanesi
22	22	İstanbul (Bakırköy)	T.C. S.B. Prof. Dr. Mazhar Osman Ruh Sağlığı EAH
23		İstanbul (Çekmece)	T.C. S.B. Kanuni Sultan Süleyman EAH
24		İstanbul (Beyoğlu)	T.C. S.B. Şişli Hamidiye Etfal EAH
25		İstanbul (Anadolu Güney)	T.C. S.B. Pendik EAH
26	23	İzmir	T.C. S.B. Dr. Behçet Uz Çocuk Hastalıkları ve Cerrahisi EAH
27	24	Kayseri	T.C. S.B. Kayseri Devlet Hastanesi
28	25	Kocaeli	T.C. S.B. Derince EAH
29	26	Konya	T.C. S.B. Konya Beyhekim Devlet Hastanesi
30	27	Malatya	T.C. S.B. Malatya Eğitim ve Araştırma Hastanesi
31	28	Manisa	T.C. S.B. Manisa Merkezefendi Devlet Hastanesi

32	29	Kahramanmaraş	T.C. S.B. Kahramanmaraş Necip Fazıl Şehir Hastanesi
33	30	Mardin	T.C. S.B. Mardin Devlet Hastanesi
34	31	Niğde	T.C. Ömer Halisdemir EAH
35	32	Sakarya	T.C. S.B. Sakarya EAH
36	33	Samsun	T.C. S.B. Samsun EAH
37	34	SİVAS	T.C. S.B. Sivas Numune Hastanesi
38	35	Trabzon	T.C. S.B. Trabzon Kanuni Eğitim ve Araştırma Hastanesi
39	36	Şanlıurfa	T.C. S.B. Şanlıurfa Eğitim ve Araştırma Hastanesi
40	37	Van	T.C. S.B. Van Eğitim ve Araştırma Hastanesi
41	38	Zonguldak	T.C. S.B. Zonguldak Kadın Doğum ve Çocuk Hastalıkları Hastanesi
42	39	Karaman	T.C. S.B. Karaman Devlet Hastanesi
43	40	Kırıkkale	T.C. S.B. Kırıkkale Yüksek İhtisas Hastanesi
44	41	Karabük	T.C. S.B. Karabük Üniversitesi EAH
45	42	Bolu	T.C. S.B. Bolu İzzet Baysal Devlet Hastanesi
46	43	Muş	T.C. S.B. Muş Devlet Hastanesi
47	44	Siirt	T.C. S.B. Siirt Devlet Hastanesi
48	45	Ağrı	T.C. S.B. Ağrı Devlet Hastanesi
49	46	Kütahya	T.C. S.B. Kütahya Evliya Çelebi Eğitim Araştırma Hastanesi
50	47	Düzce	Düzce Üniversitesi Sağlık Uygulama ve Araştırma Merkezi
51	48	Balıkesir	T.C. S.B. Balıkesir Şehir Hastanesi
52	49	Sinop	S T.C. S.B. Sinop Atatürk Devlet Hastanesi
53	50	Osmaniye	T.C. S.B. Osmaniye Devlet Hastanesi

Kaynak: <https://khgmsaglikhizmetleridb.saglik.gov.tr/TR-43119/cocuk-izlem-merkezi-cim-listesi.html>.

Çocuk İzlem Merkezi (ÇİM) konulu 04.10.2012 tarihli ve 28431 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmış Başbakanlık Genelgesi’nde;

“...çocuk istismarının önlenmesi ve istismara uğrayan çocuklara bilinçli ve etkin bir şekilde müdahale edilmesi amacıyla, öncelikli olarak cinsel istismara uğramış çocukların ikincil örselenmesini asgariye indirmek, adli ve tıbbi işlemlerin bu alanda eğitilmiş kişilerden oluşan bir merkezde ve tek seferde gerçekleştirilmesini temin etmek üzere; Sağlık Bakanlığına bağlı hastaneler/kurumlar bünyesinde Çocuk İzlem Merkezlerinin (ÇİM) kurulması ve bu merkezlerin işleyişinin Sağlık Bakanlığınca koordine edilmesi gerekli görülmüştür”,

biçiminde belirtilmektedir (Orhan, Ulukol, Canbaz, 2019).

Buna göre kısaca, Çocuk İzlem Merkezleri (ÇİM), her ilde Sağlık Bakanlığı’na bağlı hastane veya kurumların bünyesinde kurulması amaçlanan, cinsel istismar şüphesi olan mağdur çocukların ifadelerinin alınması, adli muayeneleri ve tüm

soruşturma işlemlerinin bir merkezde yapılması için kurulması planlanan yerlerdir.

“Sağlık Bakanlığına bağlı İl Sağlık Müdürlükleri bünyesindeki hastanelerde kurulan Çocuk İzlem Merkezleri (ÇİM); Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığına bağlı yerel temsilciliklerle işbirliği halindedir. İl bazında Çocuk İzlem Merkezleri; Adliyeler (Cumhuriyet Başsavcılığı, ilgili Mahkemeler, Adli Görüşme Odaları, Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlükleri), Baro, İl Emniyet Müdürlüğü (Çocuk Şube Müdürlüğü, Jandarma Çocuk Kısım Amirliği), Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü, İl Sağlık Müdürlüğü, İl Milli Eğitim Müdürlüğü, ilde mevcut ise Çocuk Koruma Merkezleri ve çocuk odaklı çalışan sivil toplum kuruluşları ile koordinasyon içerisinde faaliyet göstermektedir (Orhan vd., 2019,179).”

“Çocuk İzlem Merkezinde sorumlu hekim, adli görüşmeci, aile görüşmecisi, hastane bünyesine tam zamanlı görevlendirmesi yapılmış ya da gereği halinde kuruma davet edilen Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü temsilcisi ve konsültan hekimler (çocuk ve ergen ruh sağlığı ve hastalıkları uzmanı, adli tıp uzmanı, sosyal pediatri uzmanı, çocuk sağlığı ve hastalıkları uzmanı, çocuk cerrahisi uzmanı, kadın hastalıkları ve doğum uzmanı vb.) hizmet sunmaktadır. Mağdur çocuk için talep olmaksızın Baro’dan müdafî avukat sağlanmaktadır (Orhan vd., 2019,180).”

Adli görüşmeyi yapanlar, Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü tarafından düzenlenen Çocukla Adli Görüşmeci Sertifikalı Eğitim Programı’nın teorik ve uygulamalı aşamalarını başarı ile tamamlayan psikolog, çocuk gelişimci, sosyal çalışmacı ve uzman hemşire ünvanlı meslek elemanlarından oluşmaktadır (Yüksel, Keser, Odabaş, Kars, Yurtkulu, Daşkafa, Arslan, Cayrat 2013). Çocuk İzlem Merkezlerinin işleyişi aşağıda verilmiştir:

“Cinsel istismar mağduru olduğu bildirimi alınan bir çocuk, Cumhuriyet Savcısı’nın emir ve talimatları doğrultusunda, tercihen sivil araç ve ekiple, olay hakkında hiçbir görüşme yapılmadan ÇİM’e ulaştırılır. Günün nöbetçi adli görüşmecisi tarafından karşılanan, ilgili evrakları teslim alınan çocuk için sekreteryaya tarafından ÇİM kayıt defterine kayıt oluşturulur ve Baro’dan avukat talebinde bulunulur. Günün nöbetçi adli görüşmecisi tarafından karşılanan, ilgili evrakları teslim alınan çocuk için sekreteryaya tarafından ÇİM kayıt defterine kayıt oluşturulur ve Baro’dan avukat talebinde bulunulur. Çocukla adli görüşme, ses ve görüntü kaydına olanak sunan teknik donanıma sahip aynalı odada gerçekleşir. Sonuçta, adli, psikiyatrik, tıbbi ve sosyal açılardan çok yönlü olarak merkezde değerlendirilen mağdurlara ait tüm bilgiler rapor haline getirilip, ses ve görüntü kayıtları ile birlikte ilgili Cumhuriyet Başsavcılığı’na gönderilir. Adli görüşmeciler, çocukla yaptıkları görüşmeye ilişkin kendi değerlendirmelerini içeren adli görüşme raporlarını en geç on gün içinde soruşturma dosyasına eklemek üzere ilgili Cumhuriyet Başsavcılığı’na gönderirler. Tüm kayıtlara ilişkin dosyanın bir kopyası ise ÇİM arşivinde saklanır (Bilginer&Çalışkan, 2018, 126).”

1.8.2.3. Çocuk Koruma Merkezi

Gazi Üniversitesi Çocuk Koruma Merkezi, üniversite bünyesinde yapılandırılmış hastane temelli ilk çocuk koruma merkezidir, 2006 yılında kurulmuştur. Çocuk sağlığı, çocuk psikiyatri, çocuk cerrahi, adli tıp, psikiyatri uzmanları, sosyal çalışmacı, psikolog ve hemşire gibi meslek elemanlarından oluşan çocuk koruma ekibi, ilk olarak sosyal pediatri bilim dalı öncülüğünde birim olarak kurulmuş, daha sonra Gazi Üniversitesi Rektörlüğüne bağlı bir merkez olmuştur (Paslı, 2017b). Çocuk Koruma Merkezleri, üniversite hastaneleri bünyesinde faaliyet göstermekle birlikte üniversitelerde Çocuk Araştırma ve Uygulama Merkezi adı ile kurulmaktadır.

Kurumun amacı, “Merkezin faaliyet alanları ile ilgili bilim dalları arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlayarak korunmaya ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların tanı, tedavi, korunma ve tedavilerinin izlenmelerine dair uygulama ve araştırmaların yapılacağı ortamı sağlamak ve üniversitenin hastanelerine başvuran, korunmaya ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocukların istismardan korunması için ilgili mevzuat kapsamında gerekli tedbirleri almak, bu çocukların tanı, tedavi, korunma ve tedavilerinin izlenmelerini gerçekleştirmektir (İstanbul Üniversitesi, Çocuk Koruma Uygulama ve Araştırma Merkezi Yönetmeliği, 2018)” İhmal ve/veya istismara maruz bırakılan çocuklarla sadece mikro boyutta çalışma değil aynı zamanda ailelerle, gruplarla mezzo ve toplumla makro boyutta da çalışmalar yapılmaktadır.

Çocuk Koruma Merkezleri genel olarak sosyal hizmetin çocuk refahı alanında çalışmalarını yürütmekte ve hizmetlerini sunmaktadır. Hastane bünyesinde yer alması ve ihmal ve/veya istismara maruz bırakılan çocukların değerlendirilmesi, tedavilerinin yapılması ve izlemlerinin sağlanması açısından ise tıbbi ve psikiyatrik sosyal hizmet alanına odaklanmaktadır. “Merkeze başvuran/yönlendirilen çocukların hemen tamamının tanılama, değerlendirme, adli ve sosyal hizmet süreçleri ve izlemi sosyal çalışmacı tarafından yürütülmektedir (Paslı, 2017a,).” Çocuk Koruma Merkezlerinde çocuğa yönelik

istismar sürecinde çocukla ve aynı zamanda ebeveynler, çocuğun sosyal çevresiyle bilimsel ve bütüncül yaklaşıma dayalı ortak çalışma anlayışıyla uygulama yürütülmektedir. Süreçte çocuk ve aileye danışmanlık, destekleyici ve güçlendirici yaklaşımlarla yönlendirme yapılmakta, çocuğun tedavisi planlanmakta, hem tedavi süreci hem de adli ve sosyal hizmet süreçlerinde izlem yapılarak olgu süreci etkili bir şekilde yönetilmektedir (Paslı, 2017a, 167).

1.8.2.4. Çocuk Destek Merkezi

Çocuk Destek Merkezi, 2015 tarihli Çocuk Destek Merkezi Yönetmeliğinde,

“Suça sürüklenmesi, suç mağduru olması veya sokakta sosyal tehlikelerle karşı karşıya kalması sebebiyle haklarında bakım tedbiri veya korunma kararı verilen çocuklardan; psikososyal desteğe ihtiyaç duyduğu tespit edilenlerin, bu ihtiyaçları giderilinceye kadar geçici süre ile bakım ve korunmalarının sağlandığı, bu süre içerisinde aile, yakın çevre ve toplum ilişkilerinin düzenlenmesine yönelik çalışmaların yürütüldüğü; çocukların mağduriyet, suça sürüklenme, yaş ve cinsiyet durumuna göre ayrı ayrı yapılandırılan veya ihtisaslaştırılan yatılı sosyal hizmet kuruluşlarını ifade eder (Çocuk Destek Merkezi Yönetmeliği, 2015)”,

şeklinde tanımlanmıştır. Tanımdan anlaşılacağı üzere cinsel istismar mağduru çocuklar, bir suçun mağduru olarak sadece bu suçun mağduru olan çocuklarla bir arada bu kurumlarda kalmaktadırlar. Çocuk Destek Merkezi Yönetmeliğine (2015) göre bu kurumda verilen hizmetler Çocuk haklarına Dair Sözleşmede belirtilen;

“İnsan haysiyeti ve vakarına yaraşır şekilde yerine getirilmesi, özel hayatın gizliliğinin korunması, kişilik haklarının ihlal edilmemesi ve edilmesine izin verilmemesi, çocuk hakkında alınacak her türlü karar ve yapılacak işlemlerde çocuğun yararının gözetilmesi (ÇODEM Yönetmelik, 2015)”,

ilkelerine uygun hizmet vermelidir. Hizmetlerde;

“Çocuğun görüşlerinin de göz önünde bulundurulması, merkezlerin çocukların mağduriyet, suça sürüklenme ve sokakta yaşama durumları dikkate alınarak yaş ve cinsiyetine göre ayrı ayrı ihtisaslaştırılması, merkezlere 11-18 yaş grubu çocukların kabulünün sağlanması, 0-10 yaş grubu çocukların ise aile odaklı

hizmetlerden yararlandırılması veya uygun diğer sosyal hizmet kuruluşlarında kalmalarının sağlanması (ÇODEM Yönetmelik, 2015)",

esastır.

Araştırmaya katılan genç kadınların tamamı çocuk destek merkezlerinde kalmış ve bu merkezlerdeki hizmetleri, kuruma kabul, eğitim, sağlık, sosyal etkinlikler, güvenlik, çalışanlarla ilişkiler, diğer çocuklarla ilişkiler, psikososyal desteğin etkililiği bağlamında değerlendirmişler ve yaşam öykülerinin önemli bir bölümü olarak aktarmışlardır. Bu konuya ilişkin bulgular Çocuğun Cinsel İstismarına İlişkin Kurum Bakım Süreci başlıklı tema altında yer almaktadır.

1.8.2.5. Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezleri ve Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri

Çocuğun cinsel istismarının 2828 sayılı kanun metninde kapsamlı bir şekilde ifade edilmesi sosyal hizmet kuruluşlarının ele alındığı bölüme 2007 yılında BSRM'nin eklenmesiyle olmuştur (Akkuş, 2015) BSRM, Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri ile Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği'nde (2009), 2010 tarihli ek bend ile;

"Duygusal, cinsel ve/veya fiziksel istismara uğramış çocukların olumsuz yaşam deneyimlerinden kaynaklanan travma ve/veya davranış bozukluklarını gidermek amacıyla rehabilitasyon süreci tamamlanıncaya kadar geçici süre bakım ve korunmalarının sağlandığı, bu süre içerisinde aile, yakın çevre ve toplum ile ilişkilerinin düzenlenmesine yönelik çalışmaların yürütüldüğü, 7-18 yaş kız ve erkek çocuklara yönelik ayrı ayrı yapılandırılan yatılı sosyal hizmet kuruluşu";

şeklinde tanımlanmıştır.

Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri;

"Suça yönelmiş çocukların; bu davranış bozukluklarının giderilmesi için rehabilitasyon sürecinin tamamlanmasına kadar geçici süre ile bakım ve korunmalarının sağlandığı; bu süre içinde de aile, sosyal çevre ve toplumla olan ilişkilerinin düzenlenmesi için çalışmaların yürütüldüğü 7-18 yaş arasındaki kız ve

erkek çocuklara ayrı ayrı yapılandırılmış olan yatılı sosyal hizmet kuruluğu"dur (KBRM Yönetmeliği, 2009).

Koruma, bakım ve rehabilitasyon merkezleri 2009-2015 yılları arasında, bakım ve sosyal rehabilitasyon merkezleri 2010-2015 yılları arasında hizmet vermiştir. Bu kuruluşlar 2015 yılında Çocuk Destek Merkezleri adı altında tek bir çatıda birleştirilmiştir.

1.8.3. Çocuğun Cinsel İstismarının Tespiti

Cinsel istismar ve enjekte maruz bırakılan çocukların olayı açıklamama ve sessiz kalma nedenleri incelendiğinde birçok faktörün etkili olduğu söylenebilmektedir. Bunlardan bazıları aşağıda verilmiştir:

- Toplumsal baskı
- Güven ortamı eksikliği
- Ekonomik yoksunluk
- Bilgisizlik
- Korku ve tehdit
- Kendilerine karşı fiziksel güç kullanılacağı, kendilerinin veya sevdiklerinin öldürüleceği korkusu
- İstismarcıya karşı geliştirilen ambivalent (kararsız) duygular
- Annenin ortaya çıkaracağı beklentisi
- İstismarcının aynı zamanda otorite figürü olması
- Normalleştirme (Soner&Aykut, 2017, Topçu, 2009)

Bunları yanı sıra mağdur çocuklar suçluluk, utanma duyguları, kimsenin onlara inanmayacağı veya istismarcının onlara zarar vereceği düşüncesiyle durumu açıklamamaktadır (Krienert&Walsh, Gündüz vd.'den aktaran Özmen, Demirci, Öztop&Doğan, 2015)

Ek olarak kimi kültürel pratiklerin de farklı değişkenler oluşturduğu söylenebilir. Keser'in 2016 yılında yaptığı nitel çalışmada özellikle Diyarbakır etrafındaki çocuk cinsel istismarı vakasının fark edilme sürecinde geniş aileler arasındaki ilişki dinamikleri ve namus algısı önemli riskler yaratabilmektedir. Buna göre bazı durumlarda aile cinsel istismarı öğrense bile susmak zorunda kalabilmektedir ya da yine aileler, istismara uğrayan çocuğa yardımcı olmaya çalışan öğretmenlerin olayın duyulmasına sebep olduğu gerekçesiyle silahlarla okulu basarak görevlileri yaralayabilmektedir. Birden fazla istismarcının olduğu durumlarda istismarcılar “durumdan sıyrılmak” adına ortak bir savunma gerçekleştirebilmekte veya aileyi tehdit edebilmektedir (Keser, 2016).

Yukarıda verilen faktörler nedeniyle cinsel istismar ve ensest vakalarının büyük bölümü fark edilememektedir. Vakaların fark edilmesi genellikle çocuktaki anormal davranışların saptanması, çocuğun istismar sonucu oluşan psikolojik veya fizyolojik şikâyetler sebebiyle muayene edilmesi veya çocuğun güven duyduğu bir yetişkine durumu anlatması ile fark edilir (Polat 2006, İblioğlu, 2018). Bazı durumlarda ise çocuk kendisi ihbarda bulunabilmektedir. Araştırmaya katılan iki genç kadın ihbarı kendilerinin yaptığını belirtmiştir.

Çocuk koruma politikasının önemli bir bölümünü oluşturan yasal kovuşturma sürecine ilişkin olarak Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi Madde 12’de çocuğun insan hakları,

“Sistemler çocuk ve gençlerin özel kırılganlığını ve gelişimsel gereksinimlerini bütünüyle dikkate alacak şekilde düzenlenmelidir. Çocuk ve gençler sürece dâhil edilmeli; hukuki yargılama yöntemleri onların anlayabileceği şekilde açıklanmalı ve yetişkinler onların geleceği hakkında karar verirken onların görüşlerine de ağırlık vermelidir”.

ilkeleriyle koruma altına alınmış, yargı sürecinin bu ilkeler ışığında işlemesi gerekliliği vurgulanmıştır (Sosyal Hizmet ve Çocuk Hakları, 2004). Cinsel istismar mağduru çocuğun çocuk koruma sitemine dâhil olma sürecinde (tespit aşamasında) çocukla ilk defa etkileşime giren uzman (sağlık çalışanı, öğretmen, psikolog, sosyal çalışmacı...) çocuğun cinsel istismar mağdur olarak

değerlendirilmesinde anahtar bir role sahiptir. Mağdur doğrudan cinsel istismar şikâyetiyle okula, sağlık kuruluşuna, kolluk kuvvetlerine, savcılığa başvurabileceği gibi farklı nedenlerle bu kurumlarda olduğu sırada istismara maruz bırakıldığı ortaya çıkabilir. Olayın nasıl seyredeceği mağdurla ilk karşılaşan uzmanın tabloyu nasıl değerlendirdiğine bağlıdır (Bozbeyoğlu vd. 2010). Uzmanın eğitim derecesi ve deneyimine göre bulguların yorumlanması çeşitlilik gösterebilir. Cinsel istismarın doğru teşhisi tartışmasız bir öneme sahiptir, yanlış teşhis çocuğa, ailesine ve şüphelilere onarılmaz zararlar verebilir (Modelli vd. 2012). “Çocuk koruma sisteminde çalışan uzmanlar zaman zaman olayın açığa çıkarılmasında çocuğa yarardan çok zararı olabileceğini düşünerek bildirim konusunda ikilem yaşayabilirler. Çocuk koruma sistemi içinde çalışan kişilerin bilgi eksikliği ve yeterli duyarlılığa sahip olmamaları çocuğun üzerinde ikincil istismara yol açmaktadır (Şahin&Taşar, 2012,s. 159).”

Bağ ve Alşen’in 2017 yılında 848 olgu üzerinden retrospektif olarak yaptıkları çalışmada İzmir ÇİM’e yönlendirmenin en sık türünün %88’lik bir oranla kolluk kuvvetleri tarafından gerçekleştirildiği saptanmıştır. Bunu %5 ile sağlık kurumlarından yönlendirme ve %4 ile okuldan yapılan bildirimler izlemektedir. Sağlık kurumlarından yönlendirmede özellikle çocuk ve ergen psikiyatrina yapılan bildirimler önem arz etmektedir. Olguların sadece %1,4’ü sağlık kuruluşlarından birine başvurusu sırasında 15 yaşından küçük olguda yeni saptanan gebelik sebebiyle gerçekleştirilmiştir (Bağ&Alşen, 2017).

Çocuk cinsel istismarına ilişkin hak temelli yaklaşım, feminizmin kadınların haklarının ve toplumsal cinsiyet rolleri açısından eşitlikçi bir düzen oluşturulması ideali, bu tez bağlamında genç kadınların güçlendirilmesi odağında kesişmektedir. İstismara maruz bırakılan kız çocuklarının hakları ve korunması, geleceğin genç ve yetişkin kadınları olarak sağlıklı bir yaşam sürebilmeleri hak temelli odakta yapılacak güçlendirme çalışmaları ve hak temelli hizmetlerle mümkün olacaktır. Bu bağlamda bakıldığında yine bu tez özelinde kız çocuklarının cinsel istismar açısından hakları meselesi aynı zamanda bir kadın hakları meselesi olarak da değerlendirilebilir.

Bu bölümde cinsel istismarın saptanması ve sonrasındaki süreç iki yönüyle ele alınmıştır:

1. Mağdurun korunması
2. İstismarın suç olarak tespiti ve suçun kovuşturulması

Türkiye'deki sistemde öncelikli olarak istismarın suç olarak tespiti ve suçun kovuşturulması sonrasında ise mağdurun korunması işleme alınmaktadır. Cinsel istismar vakası saptandıktan sonra öncelikle kolluk kuvvetleri mağdurun ifadesini almakta, sonrasında faile ulaşmaya çalışmaktadır. Mağdurun ifadesi alındıktan sonra cinsel istismarın türüne ve çocuğun aile yanına dönmek açısından uygun koşulların olup olmaması durumuna göre çocuk koruma altına alınmaktadır. Eve dönmesi için uygun ortam yok ise çocuk koruma altına alınmaktadır. Çocuğun koruma altına alınması ise öncelikli olarak ilk adım kuruluşlarına sonrasında ise Çocuk Destek Merkezlerine yerleştirilmesi şeklinde olmaktadır. Özet olarak anlatılan bu sürecin ayrıntıları çocuğun ifadesinin alınmasından itibaren ele alınarak aktarılacaktır.

Sosyal hizmetin çocuk koruma ve çocuk hakları ile ilgili tüm hizmetlerde var olması gereğine daha önce değinilmişti. Çocuk istismarı süreciyle ilgili olarak da sosyal hizmetin esasen, mağdurun ifadesinin alınmasından, suçun tespitine ve kovuşturulmasına, kurum bakımı sürecinden, kurum bakımı sonrası sürece kadar her aşamada çocuk haklarının korunması ilkesiyle tüm çalışmalarda yer alması gerekmektedir.

Çocuğun cinsel istismarı saptandığı an bir suç olarak yasal boyutuyla değerlendirilir. Bildirim genellikle ilk olarak emniyet müdürlüğündeki çocuk şubeye gelmektedir. Çocukla ilgili işler burada yürümekle birlikte fail reşitse güvenlik güçleri uygun yönlendirmeyi yapmaktadır ve süreç iki kanaldan yürütülmektedir (Keser, 2016). Kişilerin yaşı kaç olursa olsun beden bütünlüğü ve cinsel dokunulmazlığını tehdit eden bir suça maruz bırakılmasının anlaşılmasının ardından Cumhuriyet Savcısının ivedi olarak soruşturmaya

başlanması ve konu hakkında Cumhuriyet Başsavcısına bilgi vermesi gerekmektedir. Failin çocuk olduğu durumlarda Cumhuriyet Savcılık Çocuk Bürosu, failin yetişkin olduğu durumlarda ise Müracaat Savcılık soruşturmayı yürütür. Çocuk Şubenin çocuk cinsel istismarında temel görevi, suçlamaya ilişkin soruşturma için gerekli delillerin elde edilmesi ve Savcılığa sunulmasıdır. Suça dair soruşturmanın yürütülerek soruşturma dosyasının hazırlanmasıdır (Keser, 2016). Görüldüğü gibi cinsel istismar saptandıktan sonra yapılan işlemlerin ilk aşamasında kolluk kuvvetlerinin çalışmalarıyla istismarın suç olarak tespiti ve kovuşturma bulunmaktadır. Çocuk bu süreçte tek taraflı aynadan istismarcıyı da teşhis eder. Cumhuriyet Savcısı kolluk kuvvetleri ile koordineli bir şekilde konuya dair kanıtların araştırılması ve maddi gerçeğin ortaya çıkarılması için araştırma sürecini başlatır. Bu süreç dâhilinde mağdur çocuk için ikincil örselenmeyi önleyecek tedbirler alınır.

19.11.2018 tarihli Çocuk ve Kadınlara Karşı İşlenen Cinsel Suç Soruşturmaları Genelgesi'nde ifade edildiği şekliyle 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 160 ve 161 inci maddeleriyle maddi gerçeği araştırmak üzere görevlendirilen Cumhuriyet Savcısı ve konuya ilişkin her araştırmanın adlî kolluk görevlileri tarafından da yapılabileceği belirtilmiştir. Bu açıdan kadın ve çocuğun aleyhine işlenen cinsel suçlarda bilgi ve kayıtların kolluk kuvvetlerinden acilen temini ve delillerin kaybolmadan toplanıp değerlendirilmesi adına önem arz etmektedir.

Çocuk şubelerde çocuğun ifadesi alınırken ve faili teşhis ederken yanında sosyal çalışmacı olmalıdır. Ayrıca, çocuk şubelerde çocukla görüşmelerin yapılacağı uygun odalar oluşturulmalı ve burada yapılacak görüşmeler kayıt altına alınmalıdır. Ancak uygulamada sosyal çalışmacının her seferinde çocuğun yanında olamadığı görülmektedir. Bürokratik etkiler, sosyal çalışmacı ve psikologların gelmemesi, kendilerine ulaşamaması, geç kalması gibi durumlar işlemlerin sarkmasına sebep olduğu gibi çocuğun bu süreçte gördüğü zararı arttırabilmektedir.

Çocuğun ifadesinin çocuk şubede alındığı vakalarda çocuğu daha sonra avukat, savcı, psikolog olmak üzere farklı meslek gruplarından uzmanlar farklı zamanlarda dinlemekte ve ikincil travma durumu ortaya çıkmaktadır. Çocuk için çok zor, incitici ve “utanç verici” bir konuda farklı aktörlerle tekrar tekrar konuşmak zorunda kalmak travmayı derinleştirebilir. Araştırmada vaka öyküsünü altı farklı aktöre anlatmak durumunda kalan bir katılımcı araştırmaya katılanlar arasından en fazla sayıdaki anlatımla bu duruma örnek olarak verilebilir. Çocuğun ikincil travmasını önlemek adına adli ve tıbbi alanlarda uzman personelin görev yaptığı özel bir merkez olan Çocuk İzlem Merkezi (ÇİM) bulunan illerde görüşmeler tek seferde yapılmalıdır.

Cinsel istismara uğradığını belirten bir çocuk, adli, tıbbi ve sosyal gereksinmelerinin giderilebilmesi için ÇİM'e yönlendirilir. Halen, bu bildirimler sıklıkla kolluk kuvvetlerine yapılmaktadır. Bildirimi alan kolluk görevlisi ilgili Cumhuriyet Savcısının talimatını alarak çocuğu ÇİM'e teslim eder. Kolluk kuvvetleri dışında, çocuğa hizmet veren ve bu sırada cinsel istismar şüphesi oluşan her profesyonel (öğretmenler, sosyal çalışmacılar, sağlık çalışanları, din görevlileri), çocuğun kendisi veya ailesi doğrudan ÇİM'e bildirimde bulunabilir. ÇİM'lerin kurulması ile cinsel istismara uğradığını belirten bir çocuğun, bunu belirtmesiyle başlayan ve tekrar tekrar her kurumda anlatması gerekliliği en aza indirilmiştir. Paydaş kurumların aynı çatı altında toplanmasıyla olguların gereksinmelerine yönelik saptamalar çok kısa zamanda yapılmakta, mesai saati dışında da profesyonel yaklaşımlarda bulunulabilmektedir. Ayrıca farklı meslek elemanlarının birlikte çalışması, mesleksi deneyimleri ve yaklaşımları iyileştirmektedir. Soruşturma dosyası oluşturulurken, çocuğun çocuk dostu ortamlarda, bu alanda özel eğitim almış meslek elemanları ile görüşerek ifade vermesi mümkün olmaktadır. On sekiz yaşından küçüklerin veya 18 yaşından büyük olup akıl sağlığı yerinde olmayanların cinsel istismara (taciz veya tecavüze) uğramış olma şüphesi söz konusu olduğunda, görevli savcının talimatı ile mağdurların getirildiği yer olan ÇİM'lerin üniversitelerin tıp fakültelerinin gözetiminde kurulan Çocuk Koruma Merkezlerinden en önemli farkı; savcı talimatı ile hareket edilmesi ve olguların Aile ve Sosyal Politikalar

Bakanlığı temsilcisinin yargı sürecine dek olguları izlemesidir (Bağ&Alşen, 2017,63)”. ÇİM'ler Türkiye'de ilk olarak 2010 yılında Ankara açılmıştır ve ülke genelinde günümüz itibarıyla mevcut 53 adet ÇİM bulunmaktadır. Bu merkezler sayesinde, Cumhuriyet Başsavcılıklarının, avukatların, psikologların, sosyal çalışmacıların mağdur çocukları bu merkezlerde dinlemesi ile birçok risk engellenebilecektir. ÇİM'lerin bir diğer önemli katkısı soruşturma için önem arz eden fiziki kanıtların tespiti için yapılan sağlık muayenesinin yine bu merkezlerde konuyla ilgili eğitimi ve bilgisi olan sağlık çalışanları tarafından gerçekleştirilmesidir. Vakaların ÇİM'lere yönlendirilmediği durumlarda mağdur çocuklar hastanelere yönlendirilmektedir. Bu noktada, sağlık kuruluşlarında, sağlık çalışanlarının cinsel istismara ilişkin fiziksel belirtiler konusunda bilgi sahibi olmaları, belirsiz sağlık sorunlarının ardında istismarın olabileceği konusunda farkındalık sahibi olmaları (Bozbeyoğlu vd. 2010, s. 28) tespit için önemlidir. Patolojinin fark edilmesi normal anatominin bilinmesiyle başlar. Çocuklarla ilgilenen sağlık çalışanlarının normal genital ve anal anatomi hakkında bilgi sahibi olması, muayene tekniklerini bilmesi, genital kanama ya da genital ve anal organların diğer tezahürlerini de kapsayacak şekilde çocuğun cinsel istismarından kaynaklanabilecek hastalıkları bilmesi gerekmektedir. Acil çalışanlarının ergenlik öncesi kadın genital ve anal organlarının muayenesi konusunda bilgi sahibi olması gerekir (Johnson, 2004). Cinsel istismar mağduru çocuğun fiziksel muayenesi, muayenenin doğası gereği çocuk açısından zorlayıcı olabilir; bunun için muayene öncesi çocuğun muayeneye çok iyi hazırlanması ve onamının alınması önemlidir. (Dağlı, 2015).

Bağ ve Alşen'in 2017 tarihli çalışmasında adli görüşme sonrasında 848 olgunun %37'sinin genital bölgeyi (himen ve anal bakı dâhil) içeren adli muayeneye ihtiyacı olduğu kanısına varılmıştır. Cumhuriyet Savcısı tarafından olguda çalışan tüm meslek elemanlarının görüşleri alınarak ve çocuk/ailesi adli görüşmecisi tarafından bilgilendirildikten sonra adli muayeneler yapılmıştır. Beş olgu muayeneyi kabul etmediği için muayenenin gerçekleştiği saldırıdan sonraki 72 saat içinde kuruma başvuran %36'lık kesimde tanı koydurucu fiziksel bulguya ulaşma oranı %32'dir (Bağ&Alşen, 2017).

ÇİM'in bulunmadığı illerde ise istismar nedeniyle psikolojisi bozulmuş mağdur çocuğun ifadesi alınırken Ceza Muhakemesi Kanunu uyarınca uzman bulundurulmalı ve görüşme sırasında ses ve görüntü kaydı alınmalıdır. Maddi gerçeğin ortaya çıkarılması adına yeni bir gelişme olmadığı sürece görüşmeler tekrarlanmamalı, görüşme sırasında çocuğun ara vermek istediği süreler ve fiziksel ihtiyaçları göz önüne alınmalıdır.

Bu sürecin ardından çocuğun korunması adına kimi tedbirlerin alınması gerekebilmektedir. Bildirim yapıldıktan sonra çocukların korunması için ÇKK madde 5'te yer alan danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma konularında koruyucu ve destekleyici tedbir kararları alınabilmektedir (Karataş vd., 2020, 113). Çocuk Koruma Kanunu'nun 8. maddesine göre korunma ve desteklenme ihtiyacı olan çocukların bulunduğu yerdeki çocuk mahkemesi tarafından çocuğun ihtiyaçları, vakanın doğası (ensest, failin aynı evde olması, failin ev dışındaki birisi olması gibi) ve çocuğun en üstün yararı gözetilerek alınır. Ensest vakalarının söz konusu olduğu durumlarda acil koruma kararının çıkarılması gerekebilmektedir. Çocuğun cinsel istismarının olduğu aile olgularında çocuk, istismarcı aileden hemen uzaklaştırılmalı, çeşitli nedenlerle buna olanak yoksa çocuğun hemen evden/aileden uzaklaştırılması ve korunma altına alınması gerekir (Karataş, 2015).

Çocuk Şubede ya da ÇİM'de işlemleri tamamlanan çocuklar İlk Adım Merkezlerine gönderilmektedir. Çocuğun İlk Adım'a gelişinden sonraki beş gün içinde çocuk hâkimine başvuruda bulunulur, hâkimin üç gün içinde aldığı karara binaen çocuk hakkında acil koruma kararı çıkarılabilir. Bu karar çocuğun yerinin, kimliğinin ve kişisel ilişkilerinin kısıtlanması ve çocuğu korumak için izole etmeyi içerir. Kurumun bu sırada çocuğa güvenli koşulları sağladıktan sonra yaptığı görüşmelerde, gizlilik ve acil korumanın gerekmediği kanısına varılırsa, karar değiştirebilir ve çocuğun aileye dönüşü tartışılabilir ancak bu, özellikle anne veya babanın fail veya iştirakçi olduğu durumlarda genellikle mümkün olmamaktadır. Buna ek olarak destekleyici kararların gerektiği durumlarda buna yönelik kararlar çıkarılabilir. Bu kararlardan kurum bakımı sürecinde ayrıntılı

olarak söz edilecektir. Ayrıca Çocuk Koruma Kanunu'nun ilgili maddeleri, itiraz yolunu açık bırakmaktadır. İlgili kararlar çocuk mahkemesi tarafından ve bu mahkemelerin bulunmadığı yerlerde genel mahkemeler tarafından ilgili kanunun hükümlerine göre verilir (Polat, 2006).

Çocuğa yönelik cinsel istismar ile ilgili yasal sürecin ön gördüğü bu işlemlerin yapıldığı zaman diliminde çocuğun sürekli olarak kalacağı kurumun (ÇODEM) belirlenmesi işlemleri de eş zamanlı olarak sürdürülmektedir. Tüm bu işlemler yürütülürken çocuk, 3-14 gün süreyle ilk adım merkezinde kalır.

İlk adımdaki işlemlerin tamamlanmasının ardından çocuk sürekli kalacağı ÇODEM'e yönlendirilir. Çocuğun ÇODEM'e yerleştirilmesinden sonra kurum bakım süreci başlar. Kurum bakım sürecine geçmeden önce buraya kadar anlatılan süreçle ilgili olan konuları sosyal çalışmacı- müracaatçı ilişkisi açısından değerlendirmekte fayda vardır.

Sosyal çalışmacı, mağdur çocukla ilk yasal mülakatların yapılması ve kuruma yerleşiminin sağlanması sürecinden itibaren ilgilenir. Soruşturma ve karara bağlama süreçlerinin eşgüdümlü olarak yürütülememesi çocuğun tekrarlayan görüşmeler ve bürokrasi ile yıpranmasına sebep olabilmektedir. Mülakat sürecinde genellikle tek bir uzman, çocuğun engel, anadil vb. özelliklerine göre gereken yerlerde uzman yardımı alarak görüşmeyi sürdürmelidir. Mağdur sayısı birden fazla ise her mağdurla ayrı ayrı görüşülmelidir. Bu süreçte sosyal çalışmacı gözlem, dinleme, soru sorma, odaklanma, kılavuzluk, yorumlama ve ortam düzenleme işlevlerinin tamamını boşlukları ve sessizlikleri de dikkate alarak, çocuğun ağladığı yerlerde ona dokunmadan destek verip bekleyerek iyi yönetebilmelidir. Tüm bu yeterlilikler ile sosyal çalışmacı 4 temel aşamayı yapılandırır (Erükçü&Akbaş, 2013). Bunlar:

- İçtenlik inşası
- Yeterlilik sınaması

- İstismarın ayrıntılarının elde edilmesi
- Mülakatın sonlandırılmasıdır.

Özellikle çocuğun yaşının küçük olduğu durumlarda doğrudan konuya girmek ve direkt sorular sormak yerine araya empati içeren, çocuğun ara verme veya ihtiyaçlarını da soran, çocuğun ihtiyaç duyduğu zamanı ona tanıyan bir tutum benimsenmelidir. Çocuğa yönlendirici olmayan açık uçlu soruların sorulması önemlidir. Cinsel istismar vakalarında çocuklarla yapılacak görüşmelerde, olayın tam olarak nasıl olduğuna dair bilgi, yaptığı iddia edilen failin kim olduğu, İstismarın uzunluğu ve sıklığı, istismarın yeri, yaklaşık olarak tarihi ve zamanı, fiziksel kanıtların olup olmadığı, varsa yeri, istismar süresince failin çocuğa söyledikleri, diğer insanların yerleri, çocuğun ilk kime anlattığı, nerede anlattığı ve ne söylediği, başka mağdur ya da tanık olup olmadığına dair bilgiler (Faller, 2007, Wilson&Powell, 2001) çocuktan alınmalıdır.

Polat (2006)'a göre ensest vakalarında çocuğa zarar veren ebeveyn olduğu için ayrı bir özen göstermek gerekebilmektedir. 10-11 yaşlarında ve daha büyük olan çocuklara ebeveyn ilişkilerinin normal doğasına değinen ve sonrasında onun durumunda farklı neler olduğunu ve nasıl hissettirdiğini nazikçe sorgulayan sorular yöneltilmelidir. Çocuğa Erikson'un Alternatifler İllüzyonu adı verilen bir yaklaşımla hikâyesini anlatma sırasında kontrolde olma şansı tanınarak paylaşmaya hazır olduğu parçaları, paylaşmaya hazır olduğu hızda alarak birleştirmek gerekmektedir. Ensestin ortaya çıkışı fail de dâhil olmak üzere ailenin tamamında "gerçekleşen bir kıyamet miti" olarak algılanır ve intihar riskini arttırabilir. Bu açıdan sosyal çalışmacı ve terapistlerin süreç içinde dikkatli olması gerekir. Çocuk kimi durumlarda kendisine cinsel sorular yöneltmek zorunda kalan görüşmecinin de kendisine istismar ile yaklaştığı veya benzer talepleri olduğu korkusuyla yaklaşabilir, bu kesinlikle önlenmesi gereken bir risktir (Polat, 2006).

Yasal süreç açısından dikkat çeken iki konu bulunmaktadır. Bunlardan ilki olayın mahkemeye intikali ve karar süreci arasında uzun bir zaman diliminin

olmasıdır. Çocuğun cinsel istismarı konusunda mahkeme dosyaları üzerinden yapılan bir araştırmada en kısa karar süresinin 215 gün (7 ay), en uzun 1290 gün (2-3 yıl) olduğu belirlenmiştir (Karbeyaz, Gündüz, Balcı&Akkaya, 2012).

İkincisi ise ceza sürelerinde belirleyici kriter olan mağdurun ruh sağlığına ilişkin verilen raporla ilgilidir. Bu raporun alınma süresi ve tekraren alınan bu raporlarda farklı zamanlarda farklı sonuçların mahkemeye sunulması sorun teşkil etmektedir. Mağdurun ruh sağlığının etkilenip etkilenmediği sorusu farklı kurumların çelişkili görüşleriyle tanımlanmaktadır. İstismarın neredeyse her türünün, neredeyse her vakada farklı boyutlarda etki bıraktığı literatürde belirtilen bir sonuçtur. Karbeyaz ve arkadaşlarının 2012 yılında yaptığı 2005-2008 yılları arasında adli tıp ve yerel sağlık kuruluşlarının verdiği ruh sağlığının bozulup bozulmadığına dair kararları karşılaştıran retrospektif çalışmada Eskişehir'deki yerel kurumların olguların %61,9'unda ruh sağlığının bozulması, %80'den fazlasının travma sonrası stres bozukluğu, %14,4'ünde depresyon saptamasına ve bu tabloların cinsiyet, medeni durum ve eğitime göre fark arz etmediği belirtildiği ve çocukların olaydan daha çok etkilendiği, çocuğun yaşı küçüldükçe ve mağdur ile fail arasında beş yaştan fazlası olduğu sürece etkilenme oranı arttığı belirtildiği halde bu vakalar için Adli Tıp Kurumu'ndan görüş istendiğinde durum farklılaşmaktadır. Adli Tıp'ın söz konusu olgular için değerlendirmesine bakıldığında sadece 9 kişinin ruh sağlığının bozulduğu görüşünün aktarıldığı bulgulanmıştır. Bu da toplam olguların %52'sine denk gelmektedir. Adli Tıp Kurumu tarafından "Ruh sağlığı bozulmuştur." yönünde düzenlenen raporların tartışmaların arttığı son dönemlerde olması dikkat çekmiştir (Karbeyaz vd.,2012). Yine aynı çalışmada, mağdurun ruhsal olarak etkilenip etkilenmediği şartının belirlenmesinde bu şartın tanımı gereği belirsizlikler olduğu ve farklı kurumlardan verilen uzman raporlarının birbirini tutmadığı tespit edilmiştir. Araştırmada Travma sonrası stres bozukluğu tanısı DSMIV tarafından belirlenen kriterlere göre travmadan bir ay sonra konulur. Yargı sürecinde ise hekimler ve yargı mensupları, cinsel saldırı sonrasında mağdurun ruhsal durum muayenelerinin adli tıp ve psikiyatri uzmanları tarafından eylemden itibaren 2-3 aylık aralıklarla ve 6 aylık ruhsal durum takibi

yapılarak karar verilmesi gerektiği görüşü bildirmişlerdir. Travma sonrası stres bozukluğu tanısı konulan 137 olgunun 45'ine (%32,9) 1-3 ayda, 70'ine (%51,1) 3-6 ayda, 22'sine (%16) 6 aydan daha uzun bir sürede tanı konulduğu belirlenmiştir (Karbeyaz ve diğerleri, 2012, 7). Aynı araştırmada adli tıp kurumu ile yerel kurumlar arasında raporlarda görüş birliği olmadığı tespit edilmiştir. Yerel kurumlar ile Adli Tıp Kurumu Başkanlığının beden ve ruh sağlığı bozukluğu açısından değerlendirdiği 168 olgudan yalnızca 10'ununda (%6) aynı görüşte rapor düzenledikleri görülmüştür (Karbeyaz vd., 2012). Başka bir araştırmada da Yargıtay kararları incelendiğinde birçok olguda beden ve ruh sağlığının bozulup bozulmaması konusunda adli tıptan rapor almadan kararları bozduğu tespit edilmiştir (Gündüz&Gültaş'tan aktaran Karbeyaz vd., 2012).

Bu durum hem yasal hem tanımsal hem profesyonel hem etik hem de empatik anlamda cinsel istismarı anlamak konusunda kat edilmesi gereken daha ne kadar çok yol olduğunun bir göstergesidir. Yetişkinlerde dahi durumun bu denli karışık olmasına karşın ne yazık ki dünyanın birçok yerinde, farklı boyutlar ve görünümlemlerle çocukların ihmal, istismar ve suiistimali yetişkinlerden daha sık görülen bir problemdir. Biyopsikososyal ve karmaşık bir problem olarak karşımıza çıkan bu sorun çocukların kişilik gelişiminin ve gelecek süreçteki yaşamlarının önemli bir belirleyicisi olan gelişim sürecinde maddi ve manevi iyilik halini sekteye uğratmaktadır.

Bir sonraki bölümde Türkiye'de çocuğun cinsel istismarı konusunda kurum bakımı sürecinde verilen hizmetler ele alınacaktır.

1.8.4. Kurum Bakımı Sürecinde Verilen Hizmetler

Korunma altına alınarak kuruma yönlendirmede sosyal çalışmacı çocuğu ve ailesini süreç hakkında, yasal hakları konularında bilgilendirmeli ve işleyiş konusunda yönlendirici olmalıdır. Sosyal çalışmacının temel sosyal hizmet eğitimin yanı sıra çocuk gelişimi bilgisine sahip olması, çocuğun cinsel istismarının çocuk üzerindeki etkisi, yol açtığı mağduriyet konularında da bilgi

ve deneyim sahibi olması, müdahalelerinde “çocuğun yüksek yararı ilkesi” ne uygun hareket etmesi ve çocuk hakları açısından da “çocuğun kendi görüşünü ifade etme ve hesaba alınma” hakları da ilke olarak göz önünde bulundurulması gerekir.

Çocuk Destek Merkezleri, çocukların kurum bakımında koruma altına alınma sürecinde iyileşmeyi sağlayan psikososyal danışmanlık hizmetlerinin sağlandığı, eğitime devam edebildiği, sosyal ve sağlık ihtiyaçlarının karşılandığı çocuğun yaşam kalitesi üzerinde büyük önem arz eden çocuğun istismardan korunmasını garanti altına alma amacı ile hizmet veren bir kurumdur. Güvenli bir yaşam ortamı sağlanması, temel sosyal haklardan (eğitim, sağlık) yararlanabildikleri yaşamlarına devam edebilmeleri, travmanın etkilerinin en aza indirgenmesi amacıyla yapılan çalışmalar ÇODEM’lerin temel hizmetleri arasında yer almaktadır. Tez kapsamında yapılan araştırmaya katılan bireylerin tamamı kurum bakım sürecine dâhil olmuştur ve analiz bölümünde bu hizmetlere ilişkin değerlendirmelerinin yer aldığı temalar bulunmaktadır.

Sosyal hizmet uzmanları, ihmal ve istismara uğramış çocuklarla çalışırken çok geniş bir yelpazede yer alan bilgi ve becerisini çocuğun öncelikle ailesi ve yakın çevresi içinde korunması için kullanır. Çocukların karşı karşıya olduğu tüm riskleri belirler ve yönetir. Amaç, çocuk ve aile için olası riskleri önlemek, zarar veren durumu gidermek ve gerekli değişimi yaratmaktır. Sosyal çalışmacı, çocuğu aile içindeki konumunu ve diğer üyelerle olan etkileşim çerçevesinde ele alır, mesleki müdahalesini bu odağı kaybetmeden yürütür (Karataş, 2015). Bu açıdan kurum bakımı, bir ailenin olmadığı ya da ailenin fonksiyonlarını yerine getiremediği durumlarda, kimsesiz ve korunmaya muhtaç çocuklara resmi ya da özel kurumlarca geçici ya da sürekli olarak sunulan bakım hizmetine verilen addır (Şenocak, 2005) ve sosyal çalışmacı bu hizmetleri yürütmekle görevlidir.

Çocuk Destek Merkezlerinde cinsel istismar mağduru çocuğun yerleşimi kuruma kabul işlemleri ile başlar. Öncelikle çocuk için müdür tarafından bir danışman görevlendirilir. Danışman çocukla görüşür, kurumu tanıtır, alacağı

hizmetleri ve kurum kurallarını anlatır. Görüşmelerde kurum tanıtımının danışman dışında kurum müdürü ve bakım elemanı tarafından yapıldığı da ifade edilmiştir. Hizmetlerden yararlanan her on çocuğa bir danışman atanması ÇODEM yönetmeliği ile belirlenmiştir. Danışmanlar kurumda görev yapan meslek elemanlarıdır ve meslek elemanları yönetmelikte sosyal hizmet, psikoloji, çocuk gelişimi, psikolojik danışmanlık ve rehberlik, öğretmenlik ve sosyoloji alanlarında lisans eğitimi veren kurumlardan mezun meslek mensupları şeklinde ifade edilmiştir. Danışmanın, danışmanı olduğu çocuk için en geç on gün içinde psikososyal destek programını hazırlaması ve uygulamaya başlaması gerekir. Psikososyal destek programı ÇODEM'ler için özel geliştirilmiş bir program olan Anka Çocuk Destek Programına göre hazırlanmaktadır. Anka Programı, Çocuk Destek Merkezlerinde koruma ve bakım altında bulunan çocukların sosyal rehabilitasyonlarının sağlanması amacıyla uygulanmaktadır. Her bir çocuğun psikososyal ve sosyokültürel özellikleri ile sahip olduğu güçlü veya güçsüz yönleri dikkate alınarak hazırlanan uygulama planları dâhilinde hem çocuğa hem de ailesine yönelik olarak çok yönlü mesleki çalışma yürütülmektedir. Uygulamaya koyulan mesleki çalışmalar ve süreç üçer aylık dönemler halinde değerlendirilerek çocuklarda ve ailelerinde istenen aşamaya gelindiğinde çocuklara uygun alternatif sosyal hizmet modelleri belirlenmektedir (Bilgin&Yetimoğlu, 2018). Çocukların bireysel olarak izlenebilmesi adına Bireyselleştirilmiş İhtiyaç ve Risk Değerlendirme Formu (BİRDEF) ile Çocuk Destek Merkezi'ne gelen çocukların yaşadıkları travmaların etkilerinin azaltılması, sağlıklı ve bütüncül bir kimlik geliştirebilmek adına desteklenmeleri hedeflenmektedir. Çocukların bireysel form ile bilgilerinin alınmasının ardından ihtiyaca uygun olarak Destekleyici Ortam Bileşenleri, Grup Çalışmaları, Bireysel Danışmanlık, Aile Çalışmaları, Destekleyici Personel İçin Yaklaşım İlkeleri, Krize Müdahalede Kurumsal Yaklaşım gibi öğelerle hizmet sunulmaktadır. Bu açıdan her bir çocuğa atanan bir meslek elemanı ilk on gün içinde BİRDEF'i doldurarak gerekli olan müdahaleleri yapılandırmalıdır. Bireysel danışmanlığa ihtiyaç duyan çocuklarla sosyal çalışmalarda evden kaçma, kendine zarar verme davranışı, intihar, istismar mağduru, kriz yönetimi, krize müdahale ve travma modülleri uygulanmaktadır. Grup çalışmaları kapsamında

ise benlik gelişimi, emosyonel kontrol, sağlık davranışları ve sosyalleşme adına kırkbeşer dakikadan oluşan modüller uygulanmaktadır. Genel gelişimi destekleyen modüller tüm çocuklara, gebelik, suç, madde kullanımı gibi özel konularsa risk grubundaki çocuklara uygulanmaktadır. Aile ile çalışmalarda öncelik çocuğun aileden korunması, ailenin çocuğa zarar vermeyeceğine kanaat getirildiği durumda ise çocuk ve ailenin ilişkilerinin sağaltılmasıdır. Programa katılımda çocuk haklarının temel ilkelerinden olan katılımı sağlamak adına çocuklarla sözleşme yapılmakta ve olumlu davranışları desteklemek adına ödül ağırlıklı olmak üzere ödül-ceza yaklaşımları kullanılmaktadır. Güne başlarken çocuklarla yapılan toplantılarda çocuklar ile kurumun işleyişi ile ilgili genel bilgilendirme ve değerlendirmeler ve takvimde yer alan eğitsel, sosyal, kültürel aktiviteler tartışılmaktadır. Üç aylık değerlendirme süreçlerine sahip olan Anka programı değerlendirme sürecinin sonunda ek süreye, aileye dönüşe veya kurum nakline karar verebilmektedir (Anka Çocuk destek Programı, 2020, Erişim: <https://ailevecalisma.gov.tr/chgm/sayfalar/anka-cocuk-destek-programi>). Bu programa göre kurumdaki yaşam planı belli olan çocuk kurumdaki yaşamını sürdürür. Yönetmeliğe göre merkezin günlük işleyiş ve düzeni açısından uyulması gereken kurallar; tüm merkez çalışanlarının ve çocukların katılımı ile belirlenir ve 50x70 cm ebatlarında çerçevelenerek merkezin görünür yerlerine asılır.

Eğitimle ilgili ihtiyaçlarının karşılanması için çocuğun kuruma gelmeden önce kaldığı eğitim seviyesinden okula devam etmesi sağlanır. Bunun için danışman kurumun bulunduğu bölgedeki okula çocuğun kaydını yaptıрма, eğitim sürecini ve okul başarısını takip etme gibi görevleri yerine getirilir.

Çocuğun cinsel istismar travmasının etkilerinden kurtulmak ve iyileşmesini sağlamak üzere verilen psikososyal destek hizmeti danışmanı tarafından çocuğun bireysel özellikleri ve aile durumları dikkate alınarak yapılır. Yönetmeliğe göre ailelerinin bu psikososyal destek sürecine katılımlarının sağlanması esastır. Çocuğa kurumda uygulanan psikososyal destek hizmeti

dışında, çocuğun psikiyatrik tedaviye ihtiyacı olduğu tespit edilirse sağlık kuruluşuna yönlendirilir ve durumunu danışmanı takip eder.

Merkezde kalan çocuklara verilen hizmetlerden bir diğeri ise çocukların özellikle sosyal gelişimlerinin kazandırılmasına odaklanan boş zaman değerlendirme etkinlikleridir. Bu kapsamda çocukların ilgilerine göre, uğraş yapabilecekleri, mesleki beceri kazanabilecekleri ve yeteneklerini geliştirebilecekleri eğitim merkezlerine yönlendirilmeleri veya merkezde bu faaliyetleri gerçekleştirebilecekleri bölümlerin oluşturulması sağlanır. Bunlar çeşitli kurslar ve hobi odaları şeklinde düzenlenmiştir. Bu uygulamanın her çocuk için özelleşmiş olmasının gereği yönetmelikte vurgulanmıştır. Yönetmeliğe göre;

“Merkezde kalan her çocuk için; hafta içi ve hafta sonları yapılacak olan okul, kurs, etüt ve sosyal, kültürel, sanatsal ve sportif aktiviteleri de içerecek şekilde; günlük yaşam programı hazırlanır. Program, ilgili tüm personelin katılımıyla ve çocukların görüşü alınarak oluşturulur ve merkez müdürünce onaylanır. Program, nöbetçi personel dâhil, sorumlu tüm personele ve çocuğa bildirilir (ÇODEM Yönetmelik, 2015)”.

“Çocuğun, merkeze giriş çıkış saatleri merkez müdürlüğünce koordinasyon ve değerlendirme komisyonu kararı doğrultusunda belirlenir ve uygulanır. Çocuğun merkez dışına izinli çıkması ile aktivitelere katılımının refakatli olup olmayacağı, bireysel durumları ve özellikleri dikkate alınarak, vaka tartışma ve değerlendirme toplantısında kararlaştırılır. Güvenlik riski bulunan ve hizmeti reddeden çocukların merkez dışındaki aktivitelere katılımının refakatli olmasına öncelik verilir; refakatsiz katılımı ise vaka tartışma ve değerlendirme toplantısında kararlaştırılır (ÇODEM Yönetmelik, 2015)”.

Hukuki destek için çocuğun yasal süreci danışman tarafından takip edilir eğer yoksa avukat atanması için gerekli işlemler yapılır. Bunun için barolarla ve bakanlıkla işbirliği yapılarak destek alınır. Yasal süreç hakkında çocuk ve ailesi bilgilendirilir.

Çocuğun ailesiyle, sosyal çevresi ya da akrabalarıyla ilişkilerinin sürdürülmesi için belirlenen kişiler ile belli sürelerle görüşmesi sağlanır. Eğer çocuğun zararına bir durum var ise mahkeme kararıyla bu görüşmelere sınırlama getirilir. Yakınlarıyla görüşen, okula giden, kurum dışında mesleki eğitime katılan çocukları kurum dışına çıkmaları için izin verilir. Bu izinleri ilişkin olarak tutanak

tutulur ve çocuğun dosyasına eklenir. Yönetmeliğe göre (2015) çocuklara bir yıl içinde 60 güne kadar izin verilmektedir.

Merkezden izinsiz ayrılan çocuklar olması durumunda ise kolluk kuvvetlerine, mahkemeye, ailesiyle iletişim durumuna göre ailesine haber verilir. Bu konuya ilişkin olarak uygulama yönetmeliğe göre (2015) şu şekilde olmaktadır:

“Merkezden izinsiz ayrılan çocuğun nerede olduğunun bilinmesi ve hakkında yapılan sosyal inceleme sonucu korunma ihtiyacının olmadığı belirlenmesi halinde, bakım tedbiri veya korunma kararının kaldırılması veya değiştirilmesi mahkemeden talep edilir. Kuruluş bakımını reddederek sıklıkla kuruluştan izinsiz ayrılan veya eldeki tüm verilerin değerlendirilmesine karşın altı ay süreyle kendisine ulaşamayan ve haber alınamayan çocukların durumunun ilgili belgelerle birlikte mahkemeye bildirilerek, korunma veya bakım tedbir kararının kaldırılması veya diğer tedbirlerin alınmasına dair mahkemeden talepte bulunulur”.

Çocuklara kişisel ihtiyaçlarını karşılamak üzere aylık olarak harçlık verilir. Harçlığın miktarı yönetmeliğe göre (2015) “aşağıda belirtilen gösterge rakamlarının her yıl tespit edilen memur aylıklarına uygulanan katsayı ile çarpımı sonucu bulunacak miktar hiçbir kesinti yapılmaksızın net aylık harçlık olarak verilir. Çocuk grupları:

- a) İlkokul 1-4 üncü sınıfa devam edenlere 600,
- b) Ortaokul 5-8 inci sınıfa devam edenlere 900,
- c) Lise ve dengi 9-12 nci sınıfa devam edenlere 1200,
- d) Yükseköğrenime devam edenlere 2000.” şeklindedir. Çocukların giyim ve okul kıyafeti, sağlık giderleri, eğitim giderleri, okul servisi, ulaşım gibi masrafları bakanlığın gönderdiği ödenekten karşılanır.

Kurumda çocukların sağlık ihtiyaçlarına yönelik olarak bir hemşire bulunur. Hemşire çocuklarla ilgili sağlık kayıtlarını tutmak, ilaçların kontrolünü yapmak, hastanede doktorun verdiği tedaviyi uygulamakla görevlidir. Herhangi bir hastalık durumunda çocuk, kurumun aracılığıyla hastaneye götürülür ve tedavisi yaptırılır.

Çocuğun merkezden ayrılmasına çocuğun kendisi için geliştirilen psikososyal destek programının sonlanması, bu sonlanmadan sonra yapılacak değerlendirme toplantısının sonucu ve hakkındaki bakım ve koruma tedbir kararının uzatılması durumuna göre karar verilir. Kurumdan ayrılması uygun görülen çocuğun ailesinin yanına döndürülmesi işlemleri başlatılır. Eğer ailesinin yanına dönmesi uygun değilse öncelikle bir akraba veya yakının yanına döndürülmesi bu da mümkün değilse koruyucu aile ya da evlat edindirme hizmetlerinden yararlandırılması söz konusu olabilir. 18 yaşını dolduran ve eğitime devam etmeyen çocuklar kendi istekleriyle kurumdan ayrılabilirler. Onlar için de söz edilen prosedürün uygulanması esastır. Ancak araştırmada genellikle aile ya da akraba yanına yerleştirme işlemlerinin yapılıp sonrasında evden ayrılarak ya yalnız ya da arkadaşlarla yaşama yoluna gidildiği tespit edilmiştir. Kurumdan ayrılma işlemlerinde çocuğun sosyal ve ekonomik destek hizmetinden yararlanması sağlanabilmektedir. Bunun yanı sıra ÇODEM’de kalan çocukların memuriyet hakları ve eğer evleneceklerse çeyiz yardımı alma hakları bulunmaktadır. Tüm bu süreçte çocuğun danışmanı tarafından bilgilendirilmesi esastır. Özellikle hakları konusunda bilgilendirilmesi ve bu haklardan yararlanması sürecinde çocuğa destek olunması esastır. Yapılan görüşmelerde bu konularda önemli aksaklıkların yaşandığı belirtilmiştir, analiz de bu konu ele alınacaktır.

Kurumdan ayrıldıktan sonra izleme adımı adına yapılacak çalışmalar için yönetmelikte (2015) “aile veya yakını yanına döndürülen veya ergin olarak merkezden ayrılan çocukların düzenli aralıklarla izlenmesi ve ihtiyaçlarına göre desteklenmesi ikamet ettiği ildeki il müdürlüğü tarafından sağlanır.” İbaresini yer almaktadır. Ancak aile yanına dönmeyen çocuklar için izleme çalışmalarının yapılamamasının olumsuz etkileri olduğu ve aile yanına dönen çocuklarla ilgili olarak ise bunun basit bir görüşmeden ileri gitmediği tespit edilmiştir.

Tez araştırmasında bizzat bu sistemin içinde yer almış mağdurların anlatıları sistemi onların gözünden görebilmek açısından önemlidir. Elde edilen sonuçlar

ise kurum bakımı ve kurum bakımı sonrası süreç için yapılabilecek çalışmalara ışık tutmaktadır.

1.9. KURUM BAKIMI SONRASI SÜREÇ

Çocukluk dönemi insan hayatında en önemli yaşam dönemlerinden biridir. Bu dönemde çocuğun gelecekte nasıl bir birey olacağının tohumları atılır, kişilik şekillenmeye başlar, hayata ve diğer insanları ilişkin çekirdek düşünceler bu dönemde gelişmeye başlar. Bu nedenle çocuğun sağlıklı bir yetişkin birey olabilmesi için bu dönemde çocuğun biyopsikososyal temel ihtiyaçlarının karşılanması çok önemlidir. Ancak istismara maruz bırakılan çocuklar geri kalan hayatlarını bu istismarın etkileriyle sürdürmek durumunda kalmaktadırlar. Cinsel istismara maruz bırakılan çocukların ise cinsel istismarın kısa ve uzun dönem etkilerinden hayat boyu nasıl etkilendiklerinden daha önce bahsedilmişti. Kurum bakım sürecinin ise çocukların güvenli bir ortamda cinsel istismarın etkilerini en aza indirgeyerek çocukların psikososyal yönden sağlıklı bir yaşam sürmeleri için ihtiyacı olan temel kaynakları sağlamak üzere rehabilitasyona odaklanan bir hizmet olduğuna ilgili bölümde değinilmişti. Araştırmada kurum bakım süreci tamamlanan genç kadınların bu süreçte neler yaşadıkları ve kurum bakımının iyileştirme odaklı hizmetlerinin bu süreçte olumlu bir etkisi ve güçlendirici bir katkısının olup olmadığına ilişkin yapılan inceleme araştırmanın üçüncü odağını oluşturmaktadır. Buna göre araştırma sorularından “Kurum bakımı sonrası bir hayat kurarken karşılaştıkları zorluklar ve sorunlar nelerdir?”, “Bunlarla nasıl baş etmişlerdir?”, “Kurum bakımı ve sosyal hizmet müdahalelerinin cinsel istismar mağduru kız çocuklarının hayata katılımı ve hayatlarını en az etki ile sürdürmeleri açısından etkililiği nasıldır? İşlevsel olmuş mudur?” soruları kurum bakımı sonrası süreçte genç kadınların neler yaşadığına odaklanmakta ve bunu yine kendi yaşam öyküleri üzerinden araştırmaktadır.

Cinsel istismar mağduru çocukların kurum bakımı sonrası süreçlerine ilişkin Türkiye’de yapılmış çok az çalışma vardır. Doktora tezi düzeyinde ve konuyu istismar öncesi yaşam, kurum bakımı süreci ve kurum bakımı sonrası süreç

olmak üzere bütüncül bir şekilde ele alan ve yaşam öyküsü yöntemini kullanan bir araştırma yoktur. Bu nedenle analizde kurum bakımı sonrasına ilişkin tespitler alan yazına katkısı açısından ve mağdurların o dönemde yaşadıklarının görünür olması açısından oldukça önemlidir. Kurum bakımı sonrası sürece ilişkin çalışmaların az olması nedeniyle alan yazındaki bilgiler sınırlıdır ancak, Buran ve Var'ın 2019 yılında suça sürüklenen ve ÇODEM'de kalan on birey (araştırmada cinsiyet belirtilmemiştir.) ile yaptığı nitel araştırma duruma ilişkin fikir verebilir. Bu araştırmanın bulgularına göre kurum bakım sürecinden ayrılan bireyler ailesiyle, yakın çevresiyle, arkadaşlarıyla ya da yalnız yaşamışlardır, ailesiyle yaşamayanların iletişimleri sınırlıdır ya da hiç yoktur. Çalışma hayatına ilişkin ise kurum bakımı sonrası hakları olan memurluk ya da çeşitli iş kollarında (belirtilmemiş) sigortasız çalıştıkları ya da sosyal ve ekonomik destekle iki yıl süreyle maddi olarak desteklendikleri tespit edilmiştir. Psikososyal destek ile ilgili olarak ise katılımcıların tamamı psikososyal desteğe ihtiyaç duyduklarını belirtmiştir. Kurum bakımı sonrasında beklentiler konusunda ise kurum bakımı sonrasında boşluğa düştüklerini, kurum ile iletişimin devam etmesi gerektiğini, asıl desteğe kurum bakımından sonra ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir (Buran& Var, 2019)

Uzun süreli psikolojik, davranışsal, sosyal ve fiziksel etkilerle ilişkili yaygın bu sorun birçok kişide sadece bu etkilerle başa çıkma süreciyle kalmaz, aynı zamanda dinamik iyileşme süreci gerektirir. Bu süreç yaşam seyri sırasında büyümeyi ve iyileşmeyi kapsar (Calhoun, Cann, Tedeschi&McMillan, 2000; Koss&Hoffman, 2000). Bu tespiti göre kurum bakımı sonrası süreç bir büyüme ve iyileşme sürecidir ve bu büyüme ve iyileşme sürecinde birey kurum bakımı sürecinde edinmiş olması gereken baş etme mekanizmalarını kullanmak durumundadır. Burada soru kurum bakımı sürecinin bireyi karşılaşılabileceği güçlüklerle baş etme sürecine ne kadar hazırladığıdır. Araştırmada bu soruya da yanıt aranmıştır ve analizde kurum bakımı sonrası süreç temasında bu bulgulara yer verilmiştir.

1.9.1. Kurum Bakımı Sonrasında Karşılaşılan Sorunlar

Kurum bakımı sonrasında yetişkin kadınlarda karşılaşılan fiziksel ve psikolojik bazı sorunlar tespit edilmiştir. Bunlar aynı zamanda daha öncede değinildiği gibi cinsel istismarın uzun dönemli etkilerinin bir sonucudur. Fiziksel sorunlar, kadınlarda cinsel istismarın kötü sağlık durumu, fonksiyonel sakatlık, sağlık hizmetlerinin yüksek kullanımı ve baş ağrısı ile jinekolojik ve gastrointestinal semptomlar dâhil olmak üzere çeşitli fiziksel problemlerle ilişkili olduğu ilgili başlıklarda ayrıntılı bir şekilde aktarılmıştır (Leserman, 2005). Erkeklerde ise cinsel istismar ayrıca çeşitli fiziksel problemler, fonksiyonel bozukluk ve zayıf öznel sağlık ile ilişkilidir (Leserman, 2005).

Psikolojik sorunların ise duygu odaklı başa çıkmanın (yani, stres etkeni yerine kişinin duygularını düzenleme) ve kaçınmacı başa çıkmanın (yani, stres etkeni ile ilgili anıları veya duyguları reddetme veya onlardan ayrılma) üzerinde dağılım gösterdiği ve olayı takiben, zamanla artan psikolojik sıkıntı ile ilişkili olduğu bilinmektedir (Walsh, Fortier&Dililo 2010). Kaçınmacı başa çıkma en çok kullanılan baş etme stratejisi olarak tespit edilmiştir. Problem odaklı başa çıkma (sosyal destek arama, plan yapma, yüzleşme) en az kullanılan baş etme stratejisidir. Bu cinsel istismar mağduru çocukların güçsüzlüğünü vurgulamaktadır (Brand&Alexander, 2003). Yaklaşarak başa çıkma (örneğin, stres etkeni ile başa çıkmak için aktif stratejilere katılma) genellikle olumlu sonuçlarla ilişkilidir (Brand&Alexander, 2003; Merrill, Thomsen, Sinclair, Gold&Miher, 2001). Sosyal destek alma ve istismarda anlam bulma gibi diğer başa çıkma stratejileri genellikle olumlu sonuçlarla ilişkilidir (Walsh vd., 2010).

Dindar popülasyonlarda, öz yönelimli manevi başa çıkma yardımcı olabilmektedir (Gall, 2006). Ruhsal hoşnutsuzluk (yani, Tanrı'ya durum üzerinden öfke ve memnuniyetsizlik) daha fazla depresif ruh hali ile ilişkiliyken, aktif teslimiyet ve dini affetme (yani, Tanrı'nın olumsuz duyguları bırakmada yardım istemek) depresif ruh halinin düşük seviyede seyretmesini sağlar. Bu süreci "bireyin yaşadığı büyük bir yaşam krizi mücadelesinden kaynaklanan

önemli olumlu değişim deneyimi” olarak tanımlamak, mağdurları sonsuza kadar hasarlı ve kurban olarak görmekten daha doğru bir bakış açısıdır (Calhoun vd.,2000).

Görüldüğü gibi kurum sonrası sürecin bir boyutu da yukarıda verildiği gibi farklı başa çıkma mekanizmaları ile ilgilidir ve her bireyin bu süreçte kendi vaka özelliğine ve yaşamdaki ilerleyişine göre bir baş etme mekanizmasını olumlu ya da olumsuz olsun seçtiği ve kullandığı söylenebilir. Araştırmaya katılan genç kadınların baş etme mekanizmaları incelendiğinde değinilen baş etme mekanizmalarının tamamının tespit edildiği söylenebilir.

Bu süreçte hayatta kalıp gelişmeye devam edebilmekten dolayı normalden daha güçlü, olumlu ve başarılı duygulanım içinde olduğunu bildiren katılımcılar da mevcuttur. Bu olumlu durum özellikle yaşamlarını kontrol altına aldıklarında, başkalarından kabul gördüklerini, kendilerini önemsediklerinde, kendilerini gerçekleştirmek adına çalışıp özgürlük hissini deneyimleyerek sağlıkla bağlandıklarında gözlemlenmektedir.

Çocukluk çağı cinsel istismarından kurtulanların iyileşme sürecini tanımlamak için kullanılan bir çerçeve, iyileşmenin zahmetli ve yapıcı bir süreç olduğunu yansıtan “kendine bir konut inşa etme” metaforuna dayanmaktadır (Draucker, 1992). Bir ev inşa etmeye benzeyen süreçte yeniden modelleme yerine inşa etme, sınırları düzenleme ve zamana ihtiyaç duyarak yoğun çaba harcama söz konusudur. Erkek cinsel istismar mağdurlarının iyileşme çerçevesi, güçsüzlük, tecrit ve utanç ile deneyimlerin üstesinden nasıl geldiğini yansıtmak için “zindandan kaçma” metaforuna dayandırılmıştır (Draucker&Petrovic, 1996). İyileşme, zindandan kurtulma, özgür yaşama ve geride kalanları özgürleştirme aşamalarından oluşuyordu. Ensestten kurtulan kadınların nasıl iyileştiğini açıklamak için “gömülü benliğin dirilişi” başlıklı bir çerçeve oluşturulmuştur (Godbey&Hutchinson, 1996).

Cinsel istismar yaşayan çocuklar genellikle diğer istismar biçimlerine (örneğin, fiziksel ve duygusal istismar), kötü muameleye (örneğin ihmal) ve aile işlev bozukluğuna (ebeveyn akıl hastalığı, madde bağımlılığı, vb.) da maruz kalırlar. Birçok çalışma, çocuklukta yaşanan sıkıntıların birden çok biçimini ölçmediğinden, çocukluk travmalarının kümülatif etkisi ve farklı şiddet türlerinin etkileşimi tam olarak anlaşılamamıştır (Saunders, 2001). Buna ek olarak, cinsel istismar genellikle yaşamın ilerleyen dönemlerinde şiddet ve kötü muamele ile ilişkilidir (Banyard, Williams&Siegel, 2001; Williams, 2003), ancak tekrarlanan mağduriyet nadiren yaşam seyri perspektifiyle ilişkilendirilmiştir. Koss ve Hoffman (2000), şiddetin çeşitli yaşam evrelerindeki kümülatif etkisini inceleyen ve dayanıklılık ve güç içeren yanıtların yanı sıra olumsuz etkileri de dikkate alan bir yaşam seyri yaklaşımını savunmaktadır.

Bu anlamda sadece istismarı sonlandırmak, çocuğu istismar çevresinden kurtarmak veya reşit olana dek güvenli bir ortamda desteklemek yeterli değildir. Söz konusu bireylerin kurum bakımı sonrasında yetişkinlikte karşılaşılan sorunlarını çözmek üzere arzu ettikleri ya da ihtiyaç duydukları takdirde ömür boyu desteklenebilmeleri gerekmektedir.

1.9.2. Sorunlar Kurum Bakımı Sonrasında Verilen Destekler

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, kurum bakımı sonrası süreçte gençlere sağlanan destek ve hizmetlerle ilgili rehberler yayınlamıştır. 16 yaşında başlayan ve her çocuk için grup/ev sorumlusu ya da danışmanı tarafından kurulda onaylanan bir programla dışarıdaki hayata oryantasyon sağlanmaya çalışılmaktadır. Süreç dâhilinde verilen eğitim ve danışmanlık hizmetleri kapsamında çocuğun biyopsikososyal yeterlilikleri, hedefleri ve planları, sosyalleşme durumu ve beklentileri değerlendirilmektedir (Bakım Hizmetinden Yararlanan ve Reşit Olarak Ayrılan Gençleri Bağımsız Hayata Hazırlama Rehberi I, 2020).

İl Müdürlükleri bünyesinde 2013 yılında Bakım Sonrası Rehberlik İzleme ve Değerlendirme Komisyonları oluşturularak bu süreç daha kurumsal bir hale getirilmiştir. Komisyon ilgili sosyal hizmet kanunu ve mevzuata da dayandırılarak kurum bakımından sonraki yaşam çizgisini şekillendiren gençlerin istihdamı ve koruyucu bir sosyal destek ağı ile çevrelenmesini amaçlamaktadır. Özellikle yuvalarda kalan çocukların sonrasında dışarıdaki hayata uyum sağlaması oldukça güç olabilmektedir. Bu açıdan onları dışarıda bekleyen tehlikeler konusunda aktarımlar, destek alınacak mentorlar/danışmanlarla tanıştırma ve yakın iletişimin inşası için kurumda kaldıkları son yıllar büyük önem arz etmektedir. Bu izlemlerin genel olarak yüz yüze yapılması tavsiye edilmekle birlikte kimi durumlarda telefonla da sürdürülebilmektedir. Önemli olan bir diğer nokta, özellikle çok küçük yaşlardan itibaren kurum bakımında olan çocuklar için kendileri ve aileleri ile ilgili belge ve bilgilerin iyi bir arşivle tutulması ve onlara aktarılması yoluyla kaybolmuşluk ve “köksüzlük” hissinin giderilmesidir. Ancak bu adımın atılmasında vakaların ve aile yapılarının özgün durumları önem arz etmektedir (Bakım Hizmetinden Yararlanan ve Reşit Olarak Ayrılan Gençleri Bağımsız Hayata Hazırlama Rehberi I, 2020).

Bakım hizmeti genel olarak 18 yaşında son bulmakla birlikte 18 yaşını tamamlayan ve korunmaya halen ihtiyacı olanlar ve ortaöğrenime devam edenler için 20 yaşına kadar, yükseköğrenime devam edenler içinse 25 yaşına kadar uzatılabilir. Herhangi bir sağlık sorunu veya engelden dolayı korunmasız ve dezavantajlı olanlar için bu süre çok daha uzundur ve sonrasında farklı hizmet modellerine nakil gerçekleştirilebilir (Bakım Hizmetinden Yararlanan ve Reşit Olarak Ayrılan Gençleri Bağımsız Hayata Hazırlama Rehberi II, 2020).

Öğrenimlerine devam etmeyen kişilerin ise iş veya meslek sahibi olarak öz yeterliliklerini sağlamak amacıyla 20 yaşına kadar korunma altında tutulması sağlanabilmektedir. Korunma kararı kalksa da yaşamlarına tek başlarına devam edemeyecek kız çocukları kurum tarafından himaye edilir. Bu süreçte de yine gençlerin sağlık ve bireysel bakım yeterlilikleri, aile ve toplumsal ilişkiler,

bütçe/finansal destek, eğitim, meslek edinme ve istihdam, duyguların yönetimi ve barınma gibi konularda desteklenmesi sağlanmaktadır. Bağımsız hayata geçiş planı korunma kararının sona erdiği tarihten bir yıl sonra tamamlanmaktadır (Bakım Hizmetinden Yararlanan ve Reşit Olarak Ayrılan Gençleri Bağımsız Hayata Hazırlama Rehberi II, 2020b)m

Gencin kurumdan ayrılmasından sonra bulunduğu ilçedeki gençlik Merkezleri ve sosyal hizmet merkezleri, sosyal aktivite merkezleri gibi kurumların sunduğu hizmetlerden yararlandırılması sağlanmaktadır. Ayrıca ikamet edilen İl Müdürlüğü veya SHM müdürlüklerine başvurulması halinde eğitimine devam eden veya maddi güçlük içinde olan gençlere ekonomik destek, burs ve harçlık imkânı sağlanmaktadır. Buna ek olarak reşit olmasından dolayı kurumdan ayrılan gençlere kamu kurum ve kuruluşlarında bir defaya mahsus istihdam hakkı tanınmaktadır. Bu haktan yararlanmak için yine ikamet edilen İl Müdürlüğü'ne beş yıl içinde dilekçe ile başvurarak Form A belgelerini düzenlemek gerekmektedir. Bu dosyaların takip ve tamamlanmasındaki sorunların önlenmesi, gençlerin hayata fırsat eşitliği ile başlaması adına büyük önem arz etmektedir (Bakım Hizmetinden Yararlanan ve Reşit Olarak Ayrılan Gençleri Bağımsız Hayata Hazırlama Rehberi II, 2020b).

Sonuç itibariyle çalışmaya konu olan cinsel istismara maruz bırakılan çocukların, kurum bakımı öncesi, kurum bakımı ve sonrası süreçlerinin üçüne birden odaklanarak konunun bütüncül bir çerçevede ele alınması, yaşam öyküsü yöntemi kullanılarak tüm bu sayılan süreçlerin mağdurun kendi yaşam deneyimlerini, yine kendi algı ve değerlendirmeleri üzerinden derinlikli olarak incelenmesi ve tespit edilmesi bu araştırmamızın, bu konuda yapılmış sınırlı sayıdaki çalışmadan farklı ve özgün olan yönünü oluşturmaktadır. Ülkemizde özellikle kurum bakımı sonrası sürece ilişkin, genç kadınlarla doğrudan görüşülerek yapılan bir çalışma olmamıştır. Akkuş (2014) da literatürde ilgili kurumlardaki korunma/bakımın kız çocuklarının (mağdur tarafın) bakış açısından ele alan derinlikli bir çalışmaya rastlanmadığını belirtmiştir. Araştırmanın bu bileşeni, mevcut bakım süreci ve sürecin sonunda mağdur kız

çocuklarının genç birer kadın olarak hayata atıldıktan sonra karşılaştıkları yaşam deneyimleri, kurum bakımının, psiko-sosyal ve ekonomik açıdan gelişimleri ve dönüşümlerine katkısı, yaşam deneyimlerine etkisi ve yarattığı değişimin ele alınması yönüyle de bir ildir. Akkuş'un, yaşam deneyimleri üzerinden mağdur kız çocuklarının nelere ihtiyaç duyulabileceğinin tespiti için ayrıntılı ve derinlikli sosyal araştırmalara ihtiyaç olduğuna ilişkin tespiti (Akkuş, 2014) doğrultusunda da bu ihtiyaç üzerine derinlikli bir araştırma gerçekleştirilmesi ve bilimsel literatürü tamamlayıcı nitelikte bir araştırma olması açısından önem teşkil etmektedir.

1.9.3. Cinsel İstismar Mağduru Çocukların Kurum Memnuniyetine İlişkin Çalışmalar

Cinsel istismar mağduru çocukların kurumlardan memnuniyetine ilişkin Türkiye'de yapılmış çok az sayıda çalışma bulunmaktadır. Çalışmaların çoğunlukla Sevgi Evleri, Çocuk Evleri gibi kurumlarda kalan katılımcılarla gerçekleştirildiği görülmüştür. Doğrudan cinsel istismar mağduru çocukların kaldığı kurumlar ve bu kurumlara ilişkin memnuniyet ya da hizmetlerin değerlendirilmesi açısından yapılan çalışma sayısı oldukça azdır. Az sayıdaki çalışmadan öne çıkan ilk çalışma Küntay ve Erginsoy'un (2005) "*Ticari seks işçisi kız çocuklar*" adlı araştırmasıdır. Bu çalışmada Küntay ve Erginsoy ticari cinsel sömürü mağduru kız çocukları görüşme yapmışlardır ve bu çalışma cinsel istismar mağdurlarına yönelik sistemi ele alan ilk saha çalışması olma niteliğini taşımaktadır. Bununla birlikte araştırma toplumsal cinsiyet rollerinin inşa sürecini de kapsamaktadır. Güç, güç eşitsizliği kavramları sex işçisi kız çocukları ve "müşterileri" arasındaki itaat ilişkisi çerçevesinde açıklanmıştır. Ayrıca fuhuşun seçilen bir meslek olmaktan çok altında yatan sömürgecilik sistemine ve ekonomik yetersizliklere dikkat çekilmektedir.

Bir diğer çalışma Sandalcı'nın (2004) Aile İçinde ve Dışında Uğradığı Cinsel İstismar Nedeni ile Korunma Altına Alınan ve SHÇEK Genel Müdürlüğüne Bağlı Kuruluşlarda Bakılan Çocukların Sosyo-Demografik Özellikleri ve Korunma

Süreçleri adlı yüksek lisans tezidir. Bu çalışmada cinsel istismar mağduru çocuklarla doğrudan görüşme yapılmamış ancak dosyaları üzerinden nicel bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırmada genel olarak travmatik olayları yaşayan çocukların toplumsallaşma sürecinde önemli zorluklar yaşadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Cinsel istismar mağduru çocukların kurum bakımı sürecine ilişkin en kapsamlı çalışma Akkuş'un Cinsel İstismar Mağduru Kız Çocuklar: Sosyolojik ve Viktimolojik Bir İnceleme adlı doktora tezidir. Bu çalışmada kurum bakım sürecine ilişkin hem cinsel istismar mağduru kız çocuklarıyla hem de kurum personeliyle görüşmeler yapılmış hem de anketler uygulanmıştır. Nitel ve nicel araştırma desenlerinin bir arda kullanıldığı bu kapsayıcı çalışma cinsel istismara yönelik kurum bakımı ve koruma sürecini mağdurlar ve çalışanların görüşleri çerçevesinde incelemektedir.

Bir diğer araştırma Buran ve Var'ın (2019) Çocuk Destek Merkezlerinden Reşit Olarak Ayrılan Bireylerin Sosyal Hayata Uyum Süreci konulu araştırmadır. Ancak bu araştırma da Çocuk Destek Merkezlerinde kalan suça sürüklenen çocuklarla (cinsiyet belirtilmemiştir.) yapılmıştır.

Bu doktora tezi, konu alanındaki çalışmalardan biri olacaktır. Bu çalışmanın yukarıda bahsedilen çalışmalardan farklılaşan yönleri:

- Çocukluk çağı cinsel istismarı mağduru genç kadınlarla doğrudan yapılan görüşmelere dayanıyor olması, dolayısıyla araştırma bulgularının bizzat genç kadınların deneyimine ve katılımına dayanması,
- Kurum bakımı sürecinde olmadıkları için tüm aşamaları baskı altında olmadan özgürce anlatabilmeleri,
- Genç kadınların hayatlarının sadece belli bir aşamasına (kurum bakımı) değil, çocukluk dönemi de dâhil olmak üzere görüşmelerin yapıldığı ana kadar ki tüm hayatlarına ışık tutması,

- Cinsel istismara maruz kalan çocukların, kurum bakımı öncesi, kurum bakımı ve sonrası süreçlerinin üçüne birden odaklanarak konunun bütüncül bir çerçevede ele alınması,
- Kurum bakımı sürecinin mağdurların hayatları üzerindeki etkililiğini doğrudan onu yaşayanlardan öğrenilmesi,
- Cinsel istismar mağdurlarının kurum bakımı sonrasında neler yaşadıklarının görünür kılınmasıdır.

Araştırma sonucunda ortaya çıkan bilgiler, cinsel istismar mağduru çocuklara yönelik sosyal hizmetlerin geliştirilmesi, ihtiyaçların giderilmesi hususlarında mikro, mezzo ve makro düzeylerde yol gösterici olacaktır. Mikro düzeyde, travmayı yaşayan çocukların hayata en aza indirgenmiş etkilerle devam edebilmesi, mezzo düzeyde ilgili kurumların konuya yönelik sosyal hizmet faaliyetlerini geliştirmesi ya da yeniden düzenlemesi, makro boyutta politika yapıcıların bizzat mağdurların sesini duyarak yasal düzenlemelerde onların istek ve ihtiyaçlarına yönelik gerekli düzenlemelerin yapılabilmesi hususunda rehber olacaktır. Ayrıca, cinsel istismar mağduru çocuk ve kadınlar için gelecekte yapılacak bilimsel araştırmalar için de bilimsel bir kaynak olacaktır.

1.10. ARAŞTIRMANIN AMACI VE SORULARI

Bu araştırmanın temel sorusunu “çocukluğunda cinsel istismar mağduru olan genç kadınların deneyimlerine göre sosyal hizmet uygulamalarının sağaltıcı etkileri nasıldır?” sorusu oluşturmaktadır. Araştırma üç temel eksenle kurgulanmıştır. İlki, katılımcıların cinsel istismar durumu ortaya çıkmadan önceki yaşamları, ikincisi cinsel istismar durumu ortaya çıktıktan sonra kurum bakımı sürecindeki yaşamları ve üçüncüsü kurum bakımından çıktıktan sonraki yaşamlarıdır. Araştırmanın bu şekilde kurgulanması dönemler arasındaki bağıntıları, ilişkileri ve birbirleri üzerindeki etkilerini görmek, bütüncül bir bakışla konuyu değerlendirebilmek ve bütüncül bir anlayış geliştirebilmek açısından önemlidir. Araştırmanın temel amacı, kurum bakımı sürecinde cinsel istismara

maruz bırakılan kız çocuklarına yönelik sosyal hizmet uygulamalarını ve bu uygulamaların kurum sonrası yaşamlarına katkılarını ve etkililiğini incelemektir.

Bu temel amaca bağlı olarak ve araştırma kurgusunun kurum bakımı öncesi, kurum bakımı süreci ve kurum bakımı sonrası eksenine göre incelenen alt sorular ise şöyledir:

1. Kurum bakımı öncesi süreç

- Genç kadınların cinsel istismar başlayana kadarki yaşam dinamikleri nasıldır?
- Genç kadınlar cinsel istismarın tespit edilmesiyle neler yaşamışlardır?

2. Kurum bakımı süreci

- Genç kadınların kurum bakım sürecine ilişkin değerlendirmeleri nelerdir?
- Kurum bakımı sürecinde cinsel istismar mağduru kız çocuklara yönelik verilen hizmetler neler olmuştur?
- Cinsel istismar mağduru kız çocukları, kurumdaki sosyal hizmet uygulamalarının yararları hakkında ne düşünüyorlar?

3. Kurum bakımı sonrası süreç

- Genç kadınların kurum bakımı sonrasında bir hayat kurarken karşılaştıkları zorluklar nelerdir?
- Genç kadınlar kurum bakımı sonrasında karşılaştıkları zorluklarla nasıl baş etmişlerdir?
- Kurum bakımı ve sosyal hizmet müdahaleleri genç kadınların hayata katılımı ve hayatlarını sürdürmeleri açısından etkililiği nasıldır? Sağaltıcı olmuş mudur?

Cinsel istismara maruz bırakılan kız çocuklarının hayatları boyunca yaşadıklarını, genç birer kadın olarak hayata devam ettikleri bir dönemlerinde, yine kendilerinden yaşam öykülerini dinleyerek anlamak, onların sesi olmak, yaşadıklarını görünür kılmak araştırmanın dolaylı olarak gerçekleşen amacıdır.

1.11. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Çocuğa yönelik cinsel istismar, istismara uğrayan çocuk tarafından saklanma eğilimindedir. Ortaya çıktıktan sonra ise mağdur ve ailesinin kırılganlıkları ve sosyal kaygılar nedeniyle konuşmaktan kaçındıkları ya da ortaya çıktığı yerin ya da kurumun tutumuna bağlı olarak etrafa duyurulmamaya, gizli tutulmaya çalışılan oldukça hassas ve üstü örtülen bir konudur. Konunun mahremiyeti, gizliliği, hassasiyeti bu konuyla ilgili araştırma yapmayı zorlaştırmaktadır. Bu durum da konu üzerine yapılan bilimsel çalışmaların sınırlı sayıda olmasına ya da konunun görünen kısımlarına ilişkin çalışmaların yapılmasına neden olmuştur. Sayılan tüm bu unsurlar göz önüne alındığında, yapılan bu araştırmanın, çocuğun cinsel istismarı konusunda sosyal bilim dünyasına önemli bir bilimsel veri sağlayarak katkıda bulunacağı ve konuyla ilgili çalışma yürüten kurumlara da hizmetlerin iyileştirilmesi açısından kaynak oluşturacağı düşünülmektedir.

Bu konunun bir araştırma fikri olarak ortaya çıkması, araştırmacının 2012 yılında Üsküdar Üniversitesinde görev yaparken saha araştırma ekibinde olduğu “Bireyselleştirilmiş Rehabilitasyon Projesi” çalışmaları sürecinde olmuştur. İstanbul’daki cinsel istismar mağduru kız çocuklarının bulunduğu, o dönemde Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezi (BSRM) olarak adlandırılan altı farklı kurumda saha araştırması yapılmıştır. Bu kurumlarda yapılan gözlemler ve edinilen deneyimler sonucunda araştırmacı tarafından bilimsel bir araştırma yapılması ihtiyacı olduğu tespit edilmiştir.

Kurum bakımı sonrası boyutun incelenmesine dair olan istek ise, araştırmacının “Bu çocuklar kurum bakımından sonra, genç bir kadın olarak ne yapıyor ve neler yaşıyor?” sorularına ilişkin derin merakı ile oluşmuştur. Tez çalışmalarına başlamadan önce Haydi Tut Elimi Derneği ile yapılan görüşmelerde, dernek çalışanlarının, kurum bakımı süreci sonrasında yaşanan sorunlara işaret etmeleri ve bu odakta yapılacak bilimsel çalışmalara özellikle ihtiyaç olduğunu

belirtmeleri neticesinde fikir kesinleşerek tez danışmanın da onayıyla araştırma konusu olmuştur.

Sonuç olarak, cinsel istismara maruz bırakılan çocukların, kurum bakımı öncesi, kurum bakımı ve sonrası süreçlerinin üçüne birden odaklanarak konunun bütüncül bir çerçevede ele alınması, yaşam öyküsü yöntemi kullanılarak tüm bu sayılan süreçlerin mağdurun yaşam deneyimleri üzerinden derinlikli olarak incelenmesi ve tespit edilmesi bu araştırmanın, bu konuda yapılmış sınırlı sayıdaki çalışmadan farklı ve özgün olan yönünü oluşturmaktadır. Araştırmanın önemi konusunun özgünlüğündedir; ülkemizde özellikle kurum bakımı sonrası sürece ilişkin, genç kadınlarla doğrudan görüşülerek yapılan doktora tezi düzeyinde, bu kadar kapsayıcı bir çalışma olmamıştır. Kurum bakımı öncesi dönem, bakım süreci ve sürecin sonunda mağdur kız çocuklarının genç birer kadın olarak hayata atıldıktan sonra karşılaştıkları yaşam deneyimleri, kurum bakımının, psiko-sosyal ve ekonomik açıdan gelişimleri ve dönüşümlerine katkısı, yaşam deneyimlerine etkisi ve yarattığı değişimin ele alınması yönüyle de bir ilktir. Akkuş'un "yaşam deneyimleri üzerinden mağdur kız çocuklarının nelere ihtiyaç duyulabileceğinin tespiti için ayrıntılı ve derinlikli sosyal araştırmalara ihtiyaç olduğuna" (Akkuş, 2014, s.283) ilişkin tespiti doğrultusunda da, bu ihtiyaç üzerine derinlikli bir araştırma gerçekleştirilmesi ve bilimsel literatürü tamamlayıcı nitelikte bir araştırma olması açısından da önem teşkil etmektedir.

Bu araştırma sonucunda ortaya çıkan bilgiler, cinsel istismar mağduru çocuklara yönelik sosyal hizmet uygulamalarının geliştirilmesi, ihtiyaçların giderilmesi hususlarında mikro, mezzo ve makro düzeylerde yol gösterici olacaktır. Mikro düzeyde, travmayı yaşayan çocukların hayata en aza indirgenmiş etkilerle devam edebilmesi, mezzo düzeyde ilgili kurumların konuya yönelik sosyal hizmet faaliyetlerini geliştirmesi ya da yeniden düzenlemesi, makro boyutta politika yapıcıların bizzat mağdurların sesini duyarak yasal düzenlemelerde onların istek ve ihtiyaçlarına yönelik gerekli düzenlemelerin yapılabilmesi hususunda rehber olacaktır. Ayrıca, cinsel istismar mağduru çocuk ve kadınlar

için gelecekte yapılacak bilimsel araştırmalar için de bilimsel bir kaynak olacaktır.

Kurum bakımında verilen hizmetler, hizmetin sonlandırılmasında yapılan çalışmalar, kurumdan çıktıktan sonra kurumsal desteğin olup olmaması, kurum bakımından çıkan genç kadınların hayata uyumu ve katılımı için belirleyicidir. Bu süreçlerde yapılan çalışmaların niteliği genç kadınların hayata katılımının niteliğini, sağaltımın olup olmadığını belirlemektedir. Bu faktörleri, bu deneyimleri yaşayan, baskı altındaki gruplardan (eşcinsel, kadın, engelli ... vb.) biri olarak çocukluk çağı cinsel istismarı mağduru genç kadınların, özgür anlatılarına dayanan yaşam deneyimleri doğrultusunda incelemek bu çalışmanın bir diğer önemli ve özgün yönünü oluşturmaktadır.

Araştırma, kız çocuklarının kurum bakımı sürecinde ve bu süreci tamamlayıp genç birer kadın olarak hayata atıldıktan sonra yaşadıklarını görünür kılmayı, seslerini duyurmayı amaçlamakta ve bunu yaşam öyküsü yöntemini kullanarak gerçekleştirmektedir. Konuyla ilgili daha önce yapılan çalışmalarda bu yöntem ve araştırma bağlamının kullanılmamış olması da araştırmanın özgün ve önemli yönlerinden biridir.

Bu araştırmanın önemli kılan bir diğer konu ise çocukluk çağı cinsel istismarı travması bağlamında hayatları şekillenen genç kadınların yaşadıkları sorunlar ve duydukları gereksinimlerin görünür olmasını sağlaması ve genç kadınların seslerinin duyurulmasının sağlanmasıdır.

1.12. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Bu araştırmanın en önemli sınırlılığı araştırma popülasyonunun gizliliği ile ilgilidir. Araştırmada yer alan katılımcılara İstanbul'da faaliyet gösteren Haydi Tut Elimi adlı dernek aracılığı ile ulaşılmıştır. Dolayısıyla katılımcıların sadece İstanbul'da yaşayan ve bu dernek ile iletişimde olan genç kadınlardan oluşması

bu araştırmanın sınırlılığıdır. Dernekten kurum bakımı sonrası süreç için destek alan katılımcılar, kurum bakımından çıkan genç kadın popülasyonu içerisinde güçlenme sürecine de dâhil olan kadınlardır. Bu nedenle derneğin desteğinden yararlanamayan genç kadınlara ulaşamaması ve katılımcıların sadece dernek desteğinden yaralanan katılımcılar olması diğer bir sınırlılıktır.

Bir başka sınırlılık ise araştırma yönteminden kaynaklanmaktadır. Araştırmada retrospektif bakış açısına dayalı yaşam öyküsü yöntemi kullanılmaktadır ve katılımcıların yaşadıkları travmayı hatırlatıcı sorular yönlendirilmektedir. Özkan ve Kaya'ya göre (2015), geçmişe dönük veri toplamada hafıza faktörü ve hatırlanması istenen olay ve koşulların kişide yarattığı etki, cevapların doğruluğunu etkileyebilmektedir. Bu nedenlerle görüşmelerde verilen cevapların doğruluğundan kaynaklanabilecek sınırlılığın en aza indirgenmesi için görüşmeler öncesi bilgilendirilmiş onam esnasında araştırmanın önemi katılımcılara ayrıntılı olarak açıklanmış, gizlilik ve mahremiyet ilkelerine vurgu yapılmıştır.

Araştırmada yer alan katılımcılar kurum bakım sürecinde 2012-2015 yılları arasında bulunmuşlardır. Araştırmanın belli bir zaman kesitine ait olması da bir diğer sınırlılık olarak görülmektedir.

1.13. ARAŞTIRMANIN İŞEVURUK TANIMLARI

Bu başlık altında, metinde sıkça kullanılan bazı kavramların bu araştırma kapsamında neyi ifade etmeleri açıklanmıştır.

Cinsel İstismara Maruz Bırakılan Kız Çocukları

0-18 yaş döneminde aile içinden ya da aile dışından biri tarafından cinsel istismara maruz bırakılan ve cinsel istismarın tespit edilmesiyle kurum bakımı altına alınan kız çocuklarını ifade etmektedir.

Cinsel İstismar Mağduru Genç Kadın

Cinsel istismar tespit edildikten sonra kurum bakımına alınan ve en az bir yıl süreyle kurumda kalan ve araştırmanın yapıldığı tarihte, kurumdan ayrılma süresi en az bir yıl olan genç kadınlardır. Kurumda en az bir yıl kalmış olmak ve kurumdan çıkalı en az bir yıl geçmiş olmak araştırmaya katılım kriterlerini de oluşturmaktadır.

Kurum Bakımı Öncesi Süreç

Bu süreç, cinsel istismarın başlamasına kadarki çocukluk dönemine ilişkin yaşam deneyimlerini, cinsel istismar başladıktan sonraki yaşam deneyimlerini ve cinsel istismarın tespit edildiğindeki yaşam deneyimlerini kapsamaktadır.

Kurum Bakım Süreci

Katılımcıların, cinsel istismar tespit edildikten sonra koruma altına alındıkları Çocuk Destek Merkezlerindeki (ÇODEM) yaşam deneyimlerini ifade eder.

Kurum Bakımı Sonrası Süreç

Cinsel istismara maruz bırakılan ve tespit edildikten sonra kurum bakımına alınan kız çocuklarının, birer genç kadın olarak 18 yaşını doldurmuş olmak, eğitimine devam etmek, psikososyal programı tamamlamış olmak kriterlerine göre kurumdan ayrıldıktan sonraki yaşam deneyimlerini ifade eder.

2. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, veri toplama araçları, veri analizi ve etik konular ele alınmaktadır.

2.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu araştırmada cinsel istismar sonucu ÇODEM’de koruma altına alınan, bakım hizmetlerinden yararlanan ve kurum bakımından çıkan genç kadınların yaşam deneyimlerini, kurum bakım hizmetlerinin sağaltıcılığı ve etkililiği üzerine görüşlerini yansıtabilmek amacıyla nitel araştırma tasarımı kullanılmıştır. Katılımcıların belirtilen hususlardaki ayrıntılı ve derinlikli yaşam deneyimlerine ulaşabilmek için nitel araştırma yöntemlerinden bir olan yaşam öyküsü yöntemi kullanılmıştır. Bu nedenle araştırma retrospektiftir.

Yaşam öyküsü yöntemi nitel araştırmanın doğasına en uygun araştırma yöntemlerinden biridir, zira Kümbetoğlu’na (2005) göre “niteliksel araştırma, sosyal olanın bilgisinin insanların kendi ifade ve anlatılarından derlendiği bir araştırma özelliği (s.34)” göstermektedir. Yaşam öyküsü araştırma yöntemi de insanların yaşam deneyimlerine dayanmaları, somut olmaları, detaylı bilgiler içermeleri, yaşam olayları arasındaki bağlantıları bulmaları ve bireylerin yaşadıkları olayları yorumlama şansı vermelerinden dolayı sosyolojik araştırmalar için kullanışlıdır (Fischer’dan aktaran Bulut, 2014). Cole’a (1994) göre ise “yaşam öyküsü yöntemi, karmaşık, tarihsel, politik, toplumsal, kurumsal ve kişisel koşullardan etkilenmiş bir insan deneyimi ve fenomenine ilişkin bağlamsallaştırılmış bir anlayış geliştirmeye yardımcı olacak bilgileri ortaya çıkarmayı (s.3)” amaçlamaktadır. Cinsel istismar mağduru kız çocuklarının yaşadıkları travmanın hayatlarına etkileri, kurum bakımı süreci ve sonrasında yaşadıkları, kişisel birer yaşam deneyimi olmakla birlikte, bunun çok daha

ötesinde karmaşık, tarihsel, politik, toplumsal ve kurumsal bağlamlara sahiptir. Bu bağlamları anlamlandıracak bilgilere ulaşmak açısından yaşam öyküsü oldukça işlevsel bir yöntemdir. Bunun yanı sıra Durham (2002) yaşam öyküsü yönteminin, “araştırmanın katılımcı için zor ve travmatik bir etkisi olabileceği hassas konuları çalışmak için (s.431)” uygun olduğunu belirtmiştir. Çocukluk çağı cinsel istismarı, çocuk ve yetişkinler üzerindeki kısa ve uzun dönemli etkileri açısından travmatik bir deneyim olup mağdurlarını hassas ve kırılgan bir yapıya getirmektedir. Hassas ve kırılgan yapıdan kaynaklı olarak paylaşılamayan bir deneyim, yaşam öyküsü yönteminin uzun saatlere yayılan görüşme dinamiği içinde katılımcı araştırmacıya yakınlık geliştirdikçe ve rahatladıkça zaman geçtikçe paylaşımda bulunabilmektedir. Bu rahat hissetme durumu, aynı zamanda kişiyi yaşadığı travmatik olaya göre kendini konumlandırması açısından da kişi üzerinde olumlu etkiler bırakmaktadır. Bu durum yaşam öyküsü yönteminin bir başka önemli özelliği olan araştırma sürecindeki iyileştirici özelliğine vurgu yapmaktadır. Baskı altındaki grupların (eşcinsel, kadın, engelli ... vb.) kendileri hakkında daha derin düşünerek, kendileri hakkındaki mitleri, bastırılmış kültürü anlayabilmelerini sağlayarak güç kazanmalarına ve gelecekte karşılarına çıkabilecek olumsuzlukları daha rahat göğüslemelerine yardım eder (Yang, 2008).

Görüşmelerde yöneltile sorular, katılımcıların kendi yaşamlarına bütüncül olarak ve şu an hayatlarında bulundukları noktadan geçmişlerine doğru bakmaları, kat ettikleri yolu görmeleri, kendi güçlerinin farkına varmalarını sağlayan nitelikte sorular olması bakımından yöntemin bu özelliğine ve aynı zamanda katılımcılar açısından da sosyal hizmetin önemli amaçlarından biri olan güçlendirmenin gerçekleştirilmesine hizmet etmiştir. Katılımcılar hayatlarının çeşitli dönemlerinde yaşadıkları istismardan kaynaklı olarak damgalanma ile yüz yüze kalmış ve bunun onları güçsüzleştirdiği olmuştur. Ancak, Atkinson’a (2001) göre yaşam öyküsü yöntemiyle, öyküsünü paylaşan birey daha derin bir kendilik algısı, güçlü bir kendilik imajı ve gelişmiş bir özgüven geliştirir ve yükleri serbest bırakma ve kişisel deneyimi anlamlandırmayla da iyileşme sürecine dâhil olmaktadır. Bireysel anlatıları

göstermesi, detaylı bilgi edinilebilmesi, yaşam olayları arasındaki bağlantıyı göstermesi, katılımcıların hayatlarındaki politik, toplumsal ve kurumsal bağlamları göstermesi, böylesine hassas bir konu için araştırmacı katılımcı arasında güvene dayalı bir diyalogun gelişmesini sağlaması, birey üzerindeki iyileştirici etkisi, damgalanmanın etkisinden kurtulmaya katkı vermesi ve kendilik algısını iyileştirmesi nedenlerinden ötürü yaşam öyküsü yöntemi seçilmiştir. Yaşam öyküsü yönteminin kullanıldığı bu araştırmada, cinsel istismar mağduru olup kurum bakımı sürecine dâhil olmuş ve kurumdan çıkmış genç kadınlarla yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır.

Araştırmanın kuramsal çerçevesini feminist yaklaşım oluşturmaktadır. Bu araştırmada feminizmin yorumlayıcı çatı olarak seçilmesinin nedeni, feminizmin kadının gündelik yaşamı, toplum içindeki konumuna ilişkin güç dengelerini incelemesi ve baskı ve ayrımcılığa uğrayan dezavantajlı bir grup olarak ikincil konuma itilmişliğine yönelik eleştirel bakış açısının, cinsel istismara maruz bırakılan kadınların yaşamları ve bu travmanın yaşamları üzerindeki etkilerini, bu etkilere bağlı olarak şekillenen toplumdaki mevcut konumlarını incelemede güçlü bir anlayış, perspektif ve yorum sağlayacağını düşünülmesidir.

Feminizmin, seçilmesinin bir diğer nedeni ise çocuğun cinsel istismarı konusunda yapılmış bilimsel çalışmalarda en çok kullanılan (Scott, 2001) ve konuyu görünür kılan önemli bir bilimsel yaklaşım olmasıdır. Ayrıca, feminist yaklaşımın, nitel araştırma deseni ve yaşam öyküsü yönteminin kullanıldığı araştırmalar için, kadınların deneyimlerine odaklanması, bu deneyimlere ilişkin onların kendi anlatılarından yola çıkması ve “içeriden bakışa ve içeriden bilgiye” (Kümbetoğlu, 2005, s.53) ulaşılması açısından uygun bir yorumlayıcı çatıdır. feminist bakış açısı kuramcılarını bunu, “kadınların deneyimiyle başlayan ve doğrudan buradan ilerleyen bir dünyayı anlama yolu (Öztaş, 2013, s.38)” olarak da tanımlamaktadırlar.

Çocukken cinsel istismara maruz bırakılan genç kadınların yaşam öykülerine odaklanan bu araştırmada feminist yaklaşımın kullanılması, feminizmin,

kadınların seslerinin duyurulması temel amacıyla da doğrudan örtüşmektedir. Bir travma bağlamında hayatları şekillenen genç kadınların yaşadıkları sorunlar ve duydukları gereksinimlerin görünür olmasını sağlaması açısından da ayrıca önemlidir.

Bu araştırmada elde edilen veriler, genellenemez nitelikte olup, keşfedicidir ve araştırma odağını ve amaçlarını anlamlandırmaya yöneliktir.

2.2. ARAŞTIRMA ÖZNELERİNİN SEÇİMİ

Türkiye’de cinsel istismara maruz bırakılan ve olayın tespit edilmesiyle birlikte kurum bakımına alınan çocuklar ÇODEM’lerde koruma altına alınmaktadır. 2015 yılından önce cinsel istismara maruz bırakılan çocukların koruma altına alındığı Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezleri, 29.03.2015 yılında yürürlüğe giren Çocuk Destek Merkezi (ÇODEM) Yönetmeliği ile birlikte suça karışan ya da suç mağduru olan çocukların koruma altına alındığı Koruma ve Bakım Rehabilitasyon Merkezleri (BSRM), Çocuk ve Gençlik Merkezleri (ÇOGEM) ile aynı isim altında anılmaya başlanmıştır. Dolayısıyla Çocuk Destek Merkezlerine ait veriler, farklı ihmal ve istismar türlerine uğrayan çocuklara ilişkin genel sayıları yansıtır niteliktedir ve istismar türüne göre sayılar kamuoyuyla paylaşılmamaktadır. Bu nedenle ÇODEM’lerde cinsel istismar nedeniyle kurum bakımı altına alınan çocukların sayıları net olarak bilinmemektedir. ÇODEM’lerin bağlı olduğu Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün paylaştığı istatistiklere göre Türkiye genelindeki ÇODEM’lere ilişkin veriler aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 8. Türkiye Geneline Çocuk Destek Merkezlerinde Koruma Altına Alınan Çocuk Sayıları (2015-2019)

Tarih	Kuruluş Sayısı	Bakılan Çocuk Sayısı
Aralık, 2015	67	1.241
Aralık, 2016	68	1.463
Aralık, 2017	65	1.640
Aralık 2018	63	1.632
Aralık, 2019	65	1.571

Kaynak: *Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Çocuk Hizmetleri İstatistikleri, Erişim: 30.03.2021, <https://ailevecalisma.gov.tr/media/41553/kurumsal-istatistikler.pdf>.

Araştırmanın hedef kitlesini oluşturan çocukluğunda cinsel istismara maruz bırakılmış, kurum bakımı sürecine dâhil olmuş ve kurumdan çıkmış genç kadınları bulmak ve onlara ulaşmak araştırmanın zorlayıcı bölümü olmuştur. Çocuk Destek Merkezleri (ÇODEM) gizlilik ve mahremiyet etik ilkeleri uyarınca genç kadınlara ulaşılması konusunda yardımcı olamamışlardır. Hedef kitleye ulaşma çabalarının derinleşmesiyle İstanbul'da faaliyet gösteren, çalışma alanı doğrudan hem kurum bakım sürecinde olan kız çocukları hem de kurumdan çıkan cinsel istismar mağduru genç kadınlar olan Haydi Tut Elimi Derneği'ne ulaşılmıştır. Hali hazırda destek oldukları 64 genç kadından 30'unun araştırma kriterlerine uygun olduklarını ve gönüllü olmaları halinde görüşmelerin gerçekleştirilebileceğini ifade etmişlerdir. Bu araştırmanın öznelarini araştırmada yer almayı kabul eden, çocukluk döneminde cinsel istismara maruz bırakılan, kurum bakımına alınan ve 18 yaşını doldurduktan sonra kurum bakımından ayrılan 12 genç kadın oluşturmaktadır. Bununla birlikte ÇODEM'de çalışan iki sosyal çalışmacı ile derinlemesine görüşme ve dernek temsilcileriyle odak grup görüşmeleri yapılmıştır. Her ne kadar araştırma odağında çocukluk çağı cinsel istismarı mağduru genç kadınlar yer alsa da uzmanlarla yapılan bu görüşmelerde aktarılan, özellikle katılımcıların deneyimleri ile uyuşan söylemlerinin dikkate değer olduğu düşünülmüş ve analizde bu anlatılara da yer verilmiştir.

Thompson'a göre (2004) "geçmişini anlamak istiyorsanız rastgele bir örneklem seçimi yapamazsınız (s. 82)." Araştırmanın retrospektif bir metot olan yaşam öyküsü yöntemi ile yapılması, geçmişte yaşanmış bir dönemi anlamaya yönelik

temel bir amacı içinde barındırmaktadır. Dolayısıyla araştırma görüşmelerine başlarken öncelikli olarak bu amaca hizmet edecek kriterlere uygun bir örneklem seçimi ile amaçlı örneklem seçimi yapılmıştır. İlk yedi görüşme, amaçlı örneklem seçme yöntemine uygun olarak dernek temsilcilerinin 30 kişilik genç kadın havuzundan görüşmeyi kabul edenlerle yapılmıştır. Dajha sonra görüşme yapılan katılımcılar ise görüşme yapılan katılımcıların çalışmanın kapsamını arkadaşlarına ayrıntılı anlatması, onların kabul etmesi ve araştırmacıyı bir sonraki katılımcıya yönlendirmeleri açısından araştırmada örneklem seçiminde kartopu yöntemi de kullanılmıştır. Kartopu veya zincirleme örnekleme tekniği, evreni oluşturan birimlere erişmenin zor olduğu durumlarda kullanılmaktadır ve özellikle nitel araştırmalarda toplumun marjinal gruplarına ulaşmak için kullanılan bir yöntemdir (Baltacı, 2018,). Çocukluk dönemi cinsel istismarı mağduru genç kadınlar hassas ve kırılgan bir grup olmaları nedeniyle araştırmada yer almak konusunda çekince göstermeleri söz konusudur. Arkadaşlarının ve dernek çalışanlarının yönlendirmesiyle katılımcılara ulaşmanın ve ikna etmenin zorluğu kartopu örneklem seçimi yönteminin kullanılmasıyla aşılmıştır.

2.2.1. Dâhil Etme Kriterleri

Katılımcıların seçiminde dikkat edilen kriterler katılımcıların, çocukluk döneminde cinsel istismara maruz bırakılan, istismarın ortaya çıkmasından sonra kurum bakımına alınan, kurumda en az bir yıl kalan, kurumdaki ayrılan ve kurumdaki ayrılmasının üzerinden en az bir yıl geçen genç kadınlar olmalarıdır. Araştırma kriterlerinden kurumda en az bir yıl kalmış olmaları kurumda verilen hizmetleri değerlendirebilecek kadar deneyim edinmiş olmaları açısından ve kurum bakımından çıktıktan sonra en az bir yıl olmuş olması da kurum bakımı sonrasında hayata uyum sürecinde araştırmaya veri sağlayabilecek yoğunlukta deneyim edinebilmeleri ve kurum bakımının sağaltıcı etkilerini görebilmeleri için yeterli uzunlukta bir süre olduğu düşünüldüğünden bu şekilde belirlenmiştir.

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde benzer anlatımların tekrar etmesi ve doygunluk (Thompson, 2004) neticesinde yeterliğe ulaşılması nedeniyle görüşmeler on iki katılımcıyla sınırlandırılmıştır. Neumann'a göre de (2008) nitel araştırmalarda yeterlik, nicel verilerdeki gibi öznelerin sayısına değil, toplanan veri miktarına işaret ettiğini, kâfi miktarda veri toplandığında ve doygunluk gerçekleştiğinde yeterlik sağlanmaktadır. Saha araştırması sürecinde elde edilen verilerin kâfi olduğu ve doygunluğa ulaşıldığı kanaatiyle görüşmeler on iki katılımcı ile gerçekleştirilmiştir.

2.2.2. Öznelerin Özellikleri

Araştırma nitel araştırma deseninde, yaşam öyküsü yöntemine dayalı derinlemesine görüşmeler yapılarak gerçekleştirildiği ve analizde katılımcıların yaşam deneyimlerine doğrudan alıntılar şeklinde yer verildiği için araştırma katılımcılarını tanıtmak, hem onları hem de temaları anlamak açısından önem arz etmektedir. Dolayısıyla bu bölümde, araştırmada yer alan katılımcılar, temalarda ele alınan konular açısından önem arz eden özellikleri, sosyo-demografik bilgileri ve cinsel istismar failinin kim olduğuna ilişkin bulgular üzerinden tanıtılacaktır. Cinsel istismar failinin kim olduğu bilgisi, failin aile içinden (baba-abi) ve aile dışından olmasına göre birçok dinamiği ve dolayısıyla yorumları şekillendirdiği için tanıtıma eklenmiştir. Katılımcıların ailelerine ait sosyo-demografik özelliklere ise ilgili temalarda değinilmiştir. Veri analizi esnasında yaklaşık yüz sayfayı bulan deşifre metinlerinin okunup kategorilendirilmesi esnasında karışıklığa yol açmaması, araştırmacıya kolaylık sağlaması amaçları ve gizlilik ilkesi gereğince katılımcılar numaralar ile temsil edilmiştir.

Katılımcı 1: Katılımcı 1, görüşmenin yapıldığı esnada 22 yaşındadır. Cinsel istismar ortaya çıkmadan önce anne ve babası ile birlikte yaşamaktaydı. Babası düzenli bir işte çalışırken, anne çalışmıyordu. Babasının baskıcı ve sert olduğunu; giydiği kıyafetlere, dışarı çıkmasına, eve giriş çıkış saatlerine ilişkin sert kuralları olduğunu ve genelde izin vermediğini belirtmiştir. Annesinin ise

durumları idare eden, sorun çıkmaması için üstünü örten, orta yolu bulma çabasında bir tutumda olduğunu anlatmıştır. Ailede fiziksel şiddetin olmadığını belirtmiştir. Ancak, psikolojik şiddetin bir türü olan ailenin baskıcı tutumundan dolayı ergenlik dönemine girdiği süreçten itibaren evden kaçmaya başladığını, baskının üzerindeki etkisini hafifletmek için madde kullanmaya yöneldiğini ifade etmiştir. 15 yaşındayken evden en son kaçışında erkek arkadaşına gitmiş ve birlikte olmuşlardır. Erkek arkadaşı kendisinden iki yaş büyüktür. Bu kaçma süreci içinde bir gün parkta erkek arkadaşı ile oturlurken polisin rutin kontrol yapmıştır ve madde etkisinde oldukları tespit edilince polis merkezine götürülmüşlerdir. Erkek arkadaşıyla cinsel birliktelik yaşadığı burada ortaya çıkmıştır. Maruz bırakılacağı muhtemel şiddetten korktuğu ve üzerindeki baskının daha da artacağı endişesiyle polisin eve gönderme teşebbüsüne karşı çıkmış, bunun üzerine kurum bakımına alınmıştır. Erkek arkadaşı ise cezaevine gönderilmiştir. Kurumda 18 yaşına kadar üç yıl kalmıştır. Erkek arkadaşı cezaevinden, kendisi de kurumdan çıktıktan sonra evlenmişler, iki çocukları olmuş, ancak bir süre sonra eşi madde kullanımından ölmüştür. Görüşme yapılan esnada kurumdan çıkalı dört yıl olmuştur. Yine o dönemde ön lisans öğrenciydi ve çalışmıyordu. İki çocuğuyla birlikte kendisine yapılan yardımlarla İstanbul'da yalnız yaşamaktaydı.

Katılımcı 2: Katılımcı 2, görüşme yapılan dönemde 23 yaşındadır Cinsel istismar ortaya çıkmadan önce ailesi ile birlikte yaşamaktaydı. Evde babanın hem anneye hem çocuklara fiziksel ve psikolojik şiddet uyguladığını anlatmıştır. Babasının alkol kullandığını ve düzenli bir işte çalışmadığını, annesinin ise sürekli temizlik işlerinde çalıştığını belirtmiştir. Annesinin evin geçimini sağlayabilmek için çalışmak zorunda olması nedeniyle çoğu zaman evde olmadığını, babasının ise nereye gittiğini bilmemekle beraber, zaman zaman uzun sürelerle evden ayrıldığını söylemiştir. Bu tablo içerisinde katılımcı 16 yaşındayken, abisinin cinsel istismarına maruz bırakılmıştır. Olay, okulda kendi isteğiyle rehber öğretmene anlatması sonucu ortaya çıkmış ve kurum bakımına alınmıştır. Kurumdan 18 yaşında ayrılmış ve görüşmeyi yapıldığı

zaman kurum bakımından ayrılalı 4 yıl olmuştur. Bu dönemde açık öğretim lisesine kayıtlıydı ancak devam etmiyordu. Ailesiyle İstanbul'da yaşamaktaydı.

Katılımcı 3: Katılımcı 3 görüşmenin yapıldığı sırada 21 yaşındadır. Olaydan önce ailesi ile birlikte yaşamaktaydı. Babasıyla ilgili alkol ve kumar bağımlılığı olan, düzenli bir işi olmayan ve ailesine zaman zaman fiziksel şiddet uygulayan biri olduğu bilgisini vermiştir. Annesi ise çocuklarına karşı koruyucu değil; ancak bunun nedeni olarak şiddet korkusu olduğunu ve ayrıca annesinin evde “ezildiğini” belirtmiştir. On iki yaşında babasının cinsel istismarına maruz bırakılmaya başlamıştır ve bu durum on yedi yaşına kadar devam etmiştir. Okulda rehber öğretmenin kendisini gözlemlemesi ve sonunda bir görüşmelerinde durumu rehber öğretmenine anlatması sonucu olay ortaya çıkmıştır. Ancak durum polis merkezine yansıdıktan sonra ailesi, akrabaları suçlandığı için ifadesini geri çekmiştir. Ancak, evde istismar artarak devam etmiştir. Bu şekilde çocuğu suçlamak ve cinsel istismara maruz bırakılmaya devam etmesine neden olmak da bir istismar olarak düşünülmelidir. Süreç içerisinde bir akrabası durumu fark etmiş ve kendisine destek olmuştur. Bir düzenekle istismarı kameraya çekmişler ve katılımcı polise gidilmesini istemediği halde akraba görüntülerle polise başvurmuştur. Böylece olay ortaya çıkmış, katılımcı kurum bakımına alınmış ve baba cezaevine gönderilmiştir. Kurum bakımına alındığında katılımcı 17 yaşındadır. Bir yıl kurumda kalmış ve görüşmenin yapıldığı sırada kurum bakımından ayrılalı üç yıl olmuştur. Yine bu dönemde ön lisans öğrencisiydi, çalışmıyordu ve ailesiyle İstanbul'da yaşamaktaydı.

Katılımcı 4: Katılımcı 4, görüşmenin yapıldığı sırada 24 yaşındadır. Annesi bebekken kendisini terk etmiş, baba sahip çıkmamış, bu nedenle babaannesi tarafından büyütülmüştür. Baba madde bağımlısıdır, suç kayıtları da bulunmaktadır. Bu nedenle babaanne katılımcıyı babadan kaçırarak, adreslerini gizleyerek büyötmeye çalışmıştır. Ancak, katılımcı on yaşına geldiğinde baba izlerini bulmuş, babaanne yaşlı olduğu için karşı koyamamış ve baba, yaşadığı şehirden katılımcıyı kaçırmış, başka bir şehre götürmüştür. Babaanne de daha

sonra arkalarından gitmiştir. Baba 10 yaşından itibaren katılımcıya cinsel istismarda bulunmuş ve onu başkalarıyla birlikte olmaya zorlamıştır. Bunun yanı sıra fiziksel şiddet de uygulamış, aynı şeyleri katılımcının üvey ablasına da yapmıştır. Üvey ağabey de hem katılımcıya hem üvey ablasına fiziksel ve cinsel şiddet uygulamıştır. Baba ağabeyin istismarlarına şahit olsa da engellemek için müdahalede bulunmamış, babaanne olanlara şahit olmuş ancak çok yaşlı olduğu için ve karşı çıkmaya çalıştığında kendisi de fiziksel şiddete maruz bırakıldığı için yaşananlara müdahale edememiştir. Cinsel istismarın ortaya çıkışı ise abğabeyden gördüğü fiziksel şiddet sonrasında komşunun polise ihbarıyla olmuştur. Kurum bakımına alındığında katılımcı on üç yaşındadır ve kurumdan 18 yaşında çıkmıştır. Görüşmeyi yaptığımız sırada kurumdan çikali dört yıl olmuştur. Açık öğretim lisesine kayıtlıdır ama devam etmediğini belirtmiştir. O dönemde evlidir, bir çocuğı vardır ve eşiyle İstanbul'da yaşamaktaydı.

Katılımcı 5: Katılımcı 5 görüşmenin yapıldığı sırada 22 yaşındadır. Cinsel istismar ortaya çıkmadan önce ailesi ile yaşamaktaydı. Hem anneden, babadan hem ağabeyden ağır fiziksel şiddet gördüğünü anlatmıştır. On bir yaşında madde kullanmaya ve evden kaçmaya başlamıştır. Bu kaçmalarda cinsel birliktelikler de yaşamış ve madde kullanımından tutuklanınca cinsel istismar öyküsü de ortaya çıkmıştır. Evdeki şiddet ortamından dolayı eve gönderilmek yerine kurum bakımına alınmıştır. 16 yaşında kurum bakımına girmiş ve iki yıl sonra 18 yaşında kurum bakımından çıkmıştır. Kurumdan çıktıktan sonra edindiğı yabancı uyruklu olan erkek arkadaşıyla evlenmiştir. Görüşme esnasında kurumdan çikali 3 yıl olmuştur. Açık öğretim lisesinden mezun olduğunu ve çalışmadığını belirtmiştir. Eşi ve bir çocuğı ile İstanbul'da yaşamaktaydı.

Katılımcı 6: Katılımcı 6 görüşmenin yapıldığı sırada 22 yaşındadır. Cinsel istismar ortaya çıktığında anneannesiyle yaşamaktaydı. Doğumundan itibaren anneannesiyle büyümüş, babasının evi terk ettiğini annesinin de kendisini sahiplenmeyip anneannesinin yanına bıraktığını belirtmiştir. Böylece anneanne

ve evdeki dayılar tarafından büyütülmüştür. Zaman zaman annesi iletişim kurmuş, diğer kız kardeşleri de anneanneye bırakmıştır. Onları daha sonra yanına alsa da katılımcıyı hiçbir zaman almamıştır. Evde anneanne ve dayılardan fiziksel şiddet görmüş, bunun sonucu olarak kız kardeşiyle evden kaçmaya ve madde kullanmaya başlamışlardır. Polis tarafından madde kullanımından tutuklanmışlar, gebe olduğu anlaşıncı cinsel istismar öyküsü de ortaya çıkmıştır. Kız kardeşi de kendisi gibi cinsel birliktelik yaşamış ve birlikte kurum bakımına alınmışlardır. Kuruma alındıktan sonra kendi isteğiyle gebeliği sonlandırılmıştır. On beş yaşında kuruma girmiş ve on sekiz yaşında kurumdan çıkmıştır. Kardeşi de on sekiz yaşını doldurduktan sonra katılımcıdan bir yıl sonra kurumdan çıkmıştır. Görüşme esnasında kurumdan çıkalı üç yıl olmuştur. Açık öğretim lisesini bıraktığını, çalışmadığını, anneanesi, kız kardeşi ve dayılarıyla birlikte İstanbul'da yaşadığını belirtmiştir. Kardeşinin ve kendisinin o dönemde birer çocukları vardır. Bu çocuklar kurumdan çıktıktan sonra olmuştur. Çocukların babalarıyla birlikte değildirler ve başka erkek arkadaşları vardır. Çalışmamaktadırlar ve ihtiyaçlarının erkek arkadaşları tarafından karşılandığını belirtmişlerdir.

Katılımcı 7: Katılımcı 7 görüşmeyi yaparken 20 yaşındadır. Cinsel istismardan önce babaannesiyile yaşamaktaydı. Annesi bebekken bırakıp gitmiş ve babası da başka bir evlilik yapmıştır. Babanın ikinci evliliğine kadar, baba, babaanne hep birlikte yaşamışlardır. Bu dönemde baba hem katılımcıya hem babaanneye fiziksel şiddet uygulamıştır. On beş yaşındayken arkadaş grubu katılımcıyı zorla bir evde alıkoymuş ve cinsel ilişkiye zorlamıştır. Bu kişiler ona ayrıca yasadışı madde kuryeciliği de yaptırmıştır. Kuryecilik yaparken polis tarafından yakalandığında cinsel istismar olayı da ortaya çıkmıştır. Yasadışı madde taşımaktan önce üç ay ceza evinde yattıktan sonra kurum bakımına alınmıştır. Kurum bakımına alındığında 15 yaşındadır. Kuryelik yaptıranlar da ceza evine gönderilmiştir. İki yıl sonra 17 yaşında halasına teslim edilerek kurumdan çıkmıştır. 18 yaşında bir evlilik yapmış, bir çocuğu ve eşiyle İstanbul'da yaşamaktaydı.

Katılımcı 8: Görüşme yapılırken katılımcı 8, 22 yaşındadır. Doğumundan itibaren ailesi bakımını üstlenmediği için anneanne ve dedesi ile büyümüştür. Burada iyi bakıldığını, ihtiyaçlarının karşılandığını belirtmiştir. Anneannesi yaşlılığa bağlı olarak hastalanıp bakımını üstlenemez olunca katılımcıyı ailesinin yanına göndermişlerdir. Ancak bu zamana kadar hiç görüşmeyen katılımcı ve ailesi arasında iletişim kurulmamış, evde annesi, babası ve kardeşleri tarafından dışlanmıştır. On yaşındayken ağır bir böbrek hastalığı geçirip komşu tarafından hastaneye götürülmüş ve ameliyat olmuştur. Hastanede kaldığı sürede ailesi sahip çıkmamıştır. Doktorlar ailesine ulaşılar da red cevabıyla karşılaşmışlar ve sosyal çalışmacılara haber vermişlerdir. Katılımcı iyileşince hastaneden yetiştirme yurduna götürülmüştür. Katılımcı on yaşından itibaren kurum bakımındadır ancak ÇODEM'e girişi on yedi yaşında olmuştur. Katılımcı cinsel istismara ilişkin anlatımlarda bulunmamıştır. Yöntem bölümünde belirtilen etik ilkeler gereğince araştırmacı da soru yönlendirmemiştir. Bu nedenle diğer katılımcıların kendi istekleriyle anlattıkları gibi bu vakada cinsel istismara ilişkin ayrıntılar yoktur. Katılımcı kurumda bir yıl kalmış ve görüşme esnasında da kurumdan çikali 3 yıl olmuştur. Görüşmenin yapıldığı dönemde açık öğretim lise son sınıf öğrencisidir, bekâr ve İstanbul'da yapılan yardımlarla yalnız yaşamakta ve çalışmaktadır.

Katılımcı 9: Görüşme yapılırken Katılımcı 9, 23 yaşındadır. Kurum bakımına alınmadan önce ailesi ile yaşamaktaydı. Ailede, anne, baba, kardeşler, büyük ağabeyi ve ağabeyinin eşi hep beraber yaşamaktaydılar. Anne baba çalıştığı için katılımcıya ve küçük kardeşlerine ağabeyinin eşi bakmıştır. Hem babasından hem yengesinden fiziksel şiddet görmüştür. Annesiyle iyi geçiniyormuş ama annesi gündüz çalıştığı için sadece akşamları bir arada olabildiklerini, annesinin yengesinin şiddetinden haberi olmadığını belirtmiştir. Yedi yaşındayken ağabeyinin tacizleri başlamış, tacizler dokunmadan ileri gitmemiştir. Bu tacizler ağabeyi evlenene kadar devam etmiştir, ağabeyi evlense bile etkisinin üzerinden atamadığını bir arada olmanın kendisine zor geldiğini anlatmıştır. On altı yaşındayken erkek arkadaşının fiziksel şiddetine maruz bırakıldıktan sonra polis merkezine şikâyetçi olmuştur. Cinsel birliktelik

yaşandığına ilişkin şüphenin olması (sağlık muayenesinden anlaşılamamış), babanın fiziksel şiddetinden korkması ve abisinden uzaklaşmak için kurum bakımına girmek istediğini belirtmiştir. On sekiz yaşında kurumdan çıkmıştır. Görüşme esnasında kurumdan çıkalı dört yıl olmaktadır. Yine o dönem, açık öğretim lisesine devam etmekte ve bir yandan da çalışmaktaydı. Evlidir, ancak eşi cezaevindeydi. Yalnız yaşamakta ve çalıştığı için çocuğuna annesi bakmaktaydı.

Katılımcı 10: Katılımcı 10 görüşmenin yapıldığı sırada 24 yaşındadır. Olaydan önce ailesi ile yaşamaktaydı. Babasının çalıştığını, annesinin ev hanımı olduğunu söylemiştir. Psikolojik şiddetin ve katı kuralların olduğu bir aile yapısı betimlemiştir. Katı kurallara rağmen bir erkek arkadaş edinmiş ve birlikte olmuşlardır. Gebe kalması üzerine olay hastanede ortaya çıkmıştır. 17 yaşında kurum bakımına girmiş, kendi onayıyla çocuk aldırılmıştır. 18 yaşında kurumdan çıkmıştır. Görüşme esnasında kurumdan çıkalı 3 yıl olmuştur. Açık öğretim lisesini bırakmıştır, çalışmamakta ve İstanbul'da ailesiyle yaşamaktaydı.

Katılımcı 11: Görüşme esnasında katılımcı 11, 24 yaşındadır. Cinsel istismar ortaya çıkmadan önce ailesiyle birlikte yaşamaktaydı. Anne ve babasının çalıştığını belirtmiştir. Evdeki genel atmosferi her ailede yaşanabilecek tartışmalar şeklinde betimlemiştir. Madde kullanımı hikâyesiyle gittiği polis merkezinde cinsel istismar ortaya çıkmıştır. Arkadaş çevresinde madde etkisindeyken birliktelikler yaşamıştır. Kuruma girdiğinde on beş yaşındadır ve üç yıl sonra çıkmıştır. Görüşme esnasında kurumdan çıkalı 2 yıl olmaktadır. Kurumdan çıktıktan sonra açık öğretim lisesinden mezun olmuştur. Çalışmıyordu İstanbul'da ailesiyle yaşamaktaydı.

Katılımcı 12: Katılımcı 12 görüşmenin yapıldığı sırada 23 yaşındadır. Kurum bakımına girmeden önce anneannesiyle yaşamaktaydı. Baba aileyi terk etmiş, anne başka bir ilde çalışmaktaydı. Bakımını bebeklikten beri anneanne üstlenmiştir. Kendisini oldukça agresif olarak tanımlamıştır. Bir gün kavga nedeniyle götürüldüğü polis merkezinde cinsel istismar durumu ortaya çıkmış

ancak cinsel istismara ilişkin herhangi bir ayrıntı paylaşmamıştır. 16 yaşında kuruma girmiş ve iki yıl kalmıştır. Görüşme esnasında kurumdan çıkalı iki yıl olmaktaydı. Açık öğretim ortaokul mezunudur. Çalışmıyordu ve kurumdan çıktıktan sonra tanıştığı eşiyle İstanbul'da yaşamaktaydı.

2.3. SAHAYA ERİŞİM VE VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmada veriler katılımcı gözlem, derinlemesine görüşme ve odak grup görüşmeleri ile toplanmıştır.

Çalışılan konunun hem bir inceleme alanı olarak hassas hem de katılımcıların paylaşımında bulunması açısından zorlayıcı olabilecek olması nedeniyle, katılımcılarla ilk temasın doğrudan derinlemesine görüşmelerle olması, araştırmacı tarafından araştırmanın özgünlüğü ve güvenirliliği açısından uygun bulunmamıştır. Bu nedenle saha araştırmasına başlamadan önce araştırmacı, derneğin hedef kitle için yaptığı sosyal aktivitelere ve çalışmalara gönüllü olarak katılımcı gözlem aracı kullanmıştır. “Katılarak gözlemde, gözlemci, gözlenenlerle birlikte olup, onlardan biri gibi davranır” (Karasar, 2009, 158). Bu araştırma açısından katılımcı gözlem, güvene dayalı ilişki geliştirilmesi ve derinlemesine görüşmelerde genç kadınların kendilerini rahat hissederek öykülerini paylaşmaları açısından önemli görülmektedir. Ayrıca, nitel araştırma modeliyle incelenen sosyal bir olgunun, katılımcı gözlem aracı olmadan gerçekleştirilmesi her iki unsur açısından da sosyal bilimlerin doğasına aykırı olacaktır. Atkinson ve Hammersley (1994) de bu hususla ilgili olarak sosyal araştırmanın aynı zamanda katılımcı gözlemin bir formu olduğunu ve sosyal dünyanın, onun bir parçası olmadan araştırılamayacağını belirtmişlerdir.

Katılımcılarla tek tek bilgilendirilmiş onam görüşmesi yapmadan önce araştırmacı, öznelerin görüşmeleri kabul etmesini kolaylaştırmak, katılımcılarla aralarındaki yakınlığı ve güven ilişkisini artırmak amacıyla gönüllü olarak derneğin çalışmalarında yer almış, katılımcı olabilecek 30 kişilik grupla çeşitli sosyal aktivitelerde (gezi, doğum günü kutlaması, kahvaltı organizasyonu gibi)

bir araya gelmiştir. Böylece, potansiyel katılımcıların araştırmacıyı tanımaları sağlanarak görüşmeler esnasında kendilerini daha rahat ifade edebilmeleri, olası güvensizlikten kaynaklanabilecek paylaşımlarında samimi olmamaları ya da sınırlandırarak paylaşımları gibi görüşmelerde ortaya çıkabilecek ve verilerin güvenilirliğini etkileyecek olumsuz etkilerin ortadan kaldırılması amaçlanmıştır. Şehir dışına yapılan gezide genç kadınlarla aynı ortamlarda konaklanması, yemeklerde bir arada olunması, birlikte seyahat edilmesi, sınırlı süreli görüşmelerin ötesinde hayatlarından bir kesime gözlemci olarak katılmak onları hem daha yakından tanımak hem de anlamak açısından araştırmacının sosyal bir ortamda bir çok kriter açısından (akranlarıyla ilişkiler, otorite figürleriyle (dernek çalışanları) ilişkiler, katılım durumları, çocuklarıyla ilişkileri gibi) gözlem yapma olanağı sağlamıştır. Bu süreçte genç kadınların güven duydukları ve kendilerini yakın hissettikleri takdirde kendilerini açmaya, yaşadıklarını paylaşmaya istekli oldukları görülmüştür.

Derinlemesine görüşmeler, Haydi Tut Elimi Derneği yetkililerinin yönlendirmesiyle ulaşılan ve araştırmada yer almayı kabul eden 2 pilot görüşme ve 10 asıl görüşme olmak üzere toplam 12 genç kadının katılımıyla yapılmıştır. Öncelikle dernek yetkilileriyle toplantı yapılarak araştırmanın amacı, yöntemi, görüşme yapılmak istenen katılımcıların özellikleri paylaşılmıştır. Dernek çalışanları, birlikte çalışma yürüttükleri genç kadınlardan otuzunun araştırma amacına uygun kriterlerde olduğunu ve görüşme yapılabileceğini belirtmiştir. Bu toplantıdan sonra öncelikle katılımlı gözlem faaliyetleri gerçekleştirilmiştir.

Gözlem sürecinden bir ay sonra saha çalışmasına başlanmış ve katılımcılarla bilgilendirilmiş onam görüşmeleri yapılmıştır. Bu görüşmelerde katılımcılara araştırmanın konusu, amacı, görüşmelerin nasıl yapılacağı, yönlendirilecek soruların kapsamı, katılımcıların katkılarının önemi, elde edilen verilerin kimlik bilgileri paylaşılmadan sadece bilimsel çalışma için araştırmanın amacına uygun bir şekilde kullanılacağı ve görüşmelerde onay verilmesi durumunda ses kaydı yapılacağı konularında bilgiler aktarılmıştır. Tüm bu bilgilerin yer aldığı bir bilgilendirilmiş onam formu düzenlenerek katılımcılara imzalatılmıştır. Bu

görüşmeler sonucunda araştırmada yer almayı kabul eden 2 genç kadınla pilot görüşmeler ve 10 genç kadınla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Tüm görüşmeler dernek tarafından araştırmacıya tahsis edilen bir odada gizlilik ilkelerine uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Odada araştırmacı ve katılımcı dışında başka biri bulunmamıştır. Bilgilendirilmiş onam görüşmelerinden sonra, veri toplama süreci pilot görüşmelerle başlamıştır.

Soruların işlevselliği, yaşam öyküsü yönteminin görüşme tekniklerine uygunluğu, toplanması hedeflenen verilere ulaşılması, görüşme esnasında ortaya çıkabilecek muhtemel yeni soruların tespiti, işlemeyen soruların formdan çıkarılması ve katılımcıların yaşam deneyimlerini paylaşma şekillerinin gözlenmesi amacıyla iki katılımcıyla pilot derinlemesine görüşme yapılmıştır. Bu görüşmeler neticesinde form revize edilerek işlevsel olmayan sorular çıkarılmış ve paylaşılan spesifik bir deneyime ilişkin daha ayrıntılı bilgi edinmek amacıyla yöneltilecek sorular eklenmiştir.

Görüşmelerde araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır (EK-3). Formda yer alan sorular, literatür taramasıyla ulaşılan benzer çalışmalarda (Akkuş,2014) kullanılan sorular, tez danışmanın ve tez izleme komitesinin yönlendirmesi ışığında oluşturulmuştur. Araştırma soruları, araştırmanın amaçları doğrultusunda ulaşılması hedeflenen verileri elde etmek üzere tasarlanmıştır. Sorular temel araştırma sorularını cevaplandıracak şekilde üç temel odak çerçevesinde hazırlanmıştır:

Birinci odak, çocukluk dönemine ait sorulardır. İstismar öncesi ve istismarın gerçekleştiği süreçteki aile yaşamı, kendilik algıları, hayata bakış açılarını incelemek üzere geliştirilmiştir.

İkinci odak, araştırmanın temel amacı olan kurum bakımı süreci ve bu süreçteki sosyal hizmet uygulamalarının incelenmesini sağlayacak soruların oluşturulmasıdır. Kurum bakımı; kuruma giriş, eğitim, sağlık, beslenme, fiziksel koşullar, çalışanlarla ilişkiler, kurumda kalan diğer kızlarla ilişkiler, kontrol ve

güvenlik, yasal destek, psikolojik destek, kurumdan çıkış, kuruma ilişkin genel düşünceler alt başlıkları altında yer alan sorularla incelenmiştir. Kurum bakım süreci yukarıda sayılan birçok bileşenden oluştuğu için soruların kapsamı geniş olmuştur. Yaşam öyküsü yönteminde katılımcının anlatımını mümkün olduğunca bölmeden dinlemek ve hedeflenen verileri bu anlatı içerisinde çekmek gerekmektedir. Dolayısıyla, başlıklar altında belirlenen soruların tamamı görüşmeler esnasında katılımcılara yönlendirilmemiş genel olarak sorulmuştur. Katılımcının anlatımı esnasında değinmediği sorular olması durumunda araştırmacı o soruları sonradan uygun bağlam içerisinde yöneltmiştir.

Üçüncü odak, kurum süreci sonrası yaşam deneyimleridir. Bu bölüme ait sorular, kurumun, artık birer genç kadın olarak kurumdan ayrılan katılımcıları kurum sonrası yaşama nasıl ve ne kadar hazırladığını ve katılımcıların ekonomik, sosyal ve psikolojik açıdan mevcut durumlarını incelemek üzere geliştirilmiştir. Her ne kadar sorular yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşme tekniği gereğince bu eksenlere göre oluşturulmuş ve araştırmacı bunlardan yararlanmış olsa da temalar nihai olarak katılımcıların anlatılarından ortaya çıkarılmıştır.

Sonuç olarak görüşme formunda yer alan sorular nitel araştırmanın ve yaşam öyküsü yönteminin bütüncül yaklaşımını araştırmada tesis etmek ve katılımcıların yaşam öyküleri içerisinde kendilerini nasıl konumlandıklarını ve açıklanan odaklar arasındaki bağıntıları anlayabilmek üzere geliştirilmiştir.

Yaşam öyküsü yöntemi, katılımcılarla uzun görüşmeler yapılmasını gerektirmektedir. Uzun görüşmelerin katılımcıları yoracağı ilgi, dikkat ve odağın zayıflayacağı ve dolayısıyla kısa ve eksik cevapların verilmesinin önüne geçilmesi amacıyla derinlemesine görüşmeler, bir katılımcıyla en çok iki saat süren iki görüşme şeklinde yapılmıştır. Her bir saatin sonunda on dakika ara verilmiştir. On iki katılımcıyla toplamda 48 saat süren 24 görüşme yapılmıştır.

Odak grup görüşmeleri ise yaklaşık iki saat sürmüştür. Görüşmelerin tamamı, Eylül 2016 - Mart 2017 tarihleri arasında, 6 ayda tamamlanmıştır.

Araştırmada görüşme yapılan katılımcılarla yakın ilişkileri olan Haydi Tut Elimi Derneği çalışanlarıyla odak grup görüşmesi ve cinsel istismar mağduru kız çocuklarının koruma altına alındığı kurumlarda çalışan iki sosyal çalışmacıyla da birebir görüşmeler yapılmıştır. Meslek elemanlarıyla yapılan görüşmelere ilişkin görüşme formları Ek-3'te yer almaktadır. Sosyal hizmet uzmanlarıyla yapılan görüşmelerin odağını kurum için uygulamalar, kurum sonrası hayata hazırlama, izleme ve mağdurların yaşadığı sorunlar oluşturmaktadır. Dernek yetkilileriyle yapılan görüşmelerin odağını ise genç kadınların kurum bakımı sonrası yaşadıkları sorunlar, ihtiyaçları, çözüm yöntemleri ve çözüme ilişkin öneriler oluşturmaktadır. Dernek temsilcileri ve uzmanlarla yapılan görüşmelerin amacı, katılımcılarla yakın ilişkisi olan ve uzman konumunda olan kişilerden alınacak verilerle katılımcıların yaşam deneyimlerine ilişkin anlatıları desteklemek ve bu deneyimlerin uzman gözünden anlatımına da yer vererek bütüncüllüğü sağlamaktır. Bir diğer gerekçe ise katılımcıların öznelliğini yansıtan anlatılarının yanı sıra özellikle kurum bakımı süreci ve sonrası süreç için bu aşamalarda yer almış profesyonellerin de dâhil edilmesiyle onların katkıları aracılığıyla kurum açısından da anlatılara yer vererek incelemeyi genişletmektir.

Genç kadınlarla yapılan görüşmelerin tamamında, kurum müdürüyle ve dernek çalışanlarıyla yapılan görüşmelerde onayları alınarak ses kaydı yapılmış, sosyal hizmet uzmanlarıyla yapılan görüşmede araştırmacı tarafından not tutulmuştur.

2.4. VERİLERİN ANALİZİ

Veriler ses kayıt cihazı kullanılarak kaydedilmiş ve araştırmacı tarafından deşifre edilmiştir. Katılımcılar ve meslek elemanlarıyla yapılan görüşmelerin toplam kayıt süresi otuz saattir ve deşifre metni toplam iki yüz sayfadır. Bu ham verilerin işlenmesi nitel analizin içerik analizi aşamalarına göre yapılmıştır. Nitel

araştırmada araştırmacı, ham verileri kavramsal kategorilere ayırır ve temalar veya kavramlar yaratır (Neumann, 2008). İçerik analizi elde edilen verilerin daha yakından incelenmesini ve bu verileri açıklayan kavram ve temalara ulaşılmasını gerektirir (Yıldırım&Şimşek, 2008). Okumalar esnasında kodlama yapılarak verilerin anlamlı ve mantıklı bir biçimde bir araya getirilmesi ve tanımlanması gerçekleştirilmiştir. Kodlar arasındaki ortak, benzer ve farklılaşan yönlerin incelenmesiyle temalar oluşturulmuştur. Ayrıca temalar arasındaki ilişkiler de yorumlanmıştır.

Bütün bunlardan hareketle, verilerin analizi yapılırken araştırmacının kurgusu gereği, konuya bütüncül bakış açısını muhafaza etmek adına ve çabasıyla içerik analiz ilkelerine göre temalar oluşturulmuştur. Bu bağlamda veriler önceden belirlenen başlıklara göre incelenmiştir; ancak yaşam öyküsü yönteminin de desteklediği biçimde temalar katılımcıların anlatılarına bağlı olarak geliştirilmiş ve araştırma sorularına en iyi karşılık verecek şekilde yeniden düzenlenmiştir. Seçilen araştırma konusunun çok bileşenli ve çok yönlü olması nedeniyle ana temalara ait alt temalar da ortaya çıkmıştır. Bu tematik çerçeveye göre veriler işlenirken araştırmacının açıklamaları, yorumu ve ilişkilendirmelerinin yanı sıra katılımcıların doğrudan alıntılarına da yer verilmiştir. Analiz sonucunda ulaşılan sonuçlar katılımcıların kendi ifadelerinin kullanımıyla desteklenerek anlatımın güçlendirilmesi hedeflenmiştir.

Analiz yapılırken ayrıca “hareketli mercek yaklaşımı” kullanılmıştır. Bu yaklaşım nitel araştırmalarda verilerin analizini yaparken kuramsal çerçeve ve analiz arasında tekrar tekrar gidip gelmeyi, ilişkisel bağlantıları kurmak için “odağı daraltıp genişletmeye dayalı (Glesne, 2013, s.316)” bir çalışmayı ifade etmektedir. Bu bağlamda araştırmacı, analiz yapılırken ve analiz tamamlandıktan sonra “olaya bağlı ifadeler ile evrensel ifadeler (Glesne, 2013, s.316)” arasında bağlantıyı güçlendirmek için hareketli mercek yaklaşımına başvurmuştur. Araştırmacı temaları yorumlarken gerekli yerlerde bağlantıları temellendirmek için odağı genişletip daraltarak tekrar kuramsal çerçeveye ve literatüre başvurmuştur.

2.5. ETİK KONULAR

Bu araştırmada önemli olan ve etik açıdan göz önünde bulundurulması gereken iki temel konu bulunmaktadır. Bunların ilki, çocukluklarında cinsel istismara maruz bırakılan genç kadınların görüşmeler esnasında travmalarının canlanma ihtimalinin ortaya çıkması, ikincisi mahrem ve tabu olarak kabul edilen bir olgunun tarafını oluşturan bireyler olarak analiz ediliyor olma korkusu ya da endişesidir.

Birinci etik konu açısından muhtemel sorun durumlarının ortaya çıkmaması için araştırmacı, derinlemesine görüşmelere başlamadan önce travmaya sahip bireylerle yapılacak görüşme teknikleri hakkında hem literatür incelemesi hem de uzmanlar aracılığıyla bilgi sahibi olmuştur. Bilgilendirilmiş onam görüşmelerinde katılımcılara araştırmanın önemi anlatılırken yaşam deneyimlerini paylaşımlarının sorun alanı için ne derece önemli olduğu vurgusu yapılmıştır. Gizlilik ve mahremiyet etik ilkesi uyarınca, kimlik bilgilerini içeren ya da kimliklerini açığa vuracak herhangi bir ifaden kaçınılarak çalışma içinde yer alacağı konusunda gerekli açıklamalar yapılmıştır. Son olarak da görüşmelerde yöneltilen sorunların travmaya ilişkin ayrıntıları içermediği ve görüşme esnasında kendilerini iyi hissetmemeleri ya da devam etmek istememeleri durumunda görüşmeyi sonlandırabilecekleri belirtilmiştir. Katılımcıların araştırmacıyı önceden tanıyor oluşu birinci temel etik konu açısından ortaya çıkabilecek muhtemel olumsuz durumların en aza indirgenmesini sağlamıştır.

İkinci temel etik konu olan, tabu olarak kabul edilen bir olgunun taraflarını oluşturan bireyler olarak analiz ediliyor olma korkusu, literatürde travma yaşayan bireylerle yapılan araştırmalarda karşılaşılan bir durum (Etherington, 2009) olarak gösterilmiştir. Bu durum, araştırmanın konusu açısından bu çalışma kapsamında da karşılaşılabilecek bir potansiyeldedir. Ancak, bu durum gerek bilgilendirilmiş onam görüşmeleri esnasında gerek derinlemesine görüşmeler esnasında gözlemlenmemiştir. Bunun bir nedeni katılımcıların araştırmacıyı önceden tanıyor oluşu ve geliştirilen güven ilişkisi, diğer nedeni

ise hikâyeleriyle ilgilenen bir araştırmacı tarafından saygıyla ve dikkatlice dinleniyor olmak ve yaşam öykülerinin diğerleri için değerli olduğu (Etherington, 2009) düşüncesini araştırmacının da yardımıyla geliştirmiş olmalarıdır. Bu hususla ilgili olarak Etherington (2009) ayrıca, “hikâyesi ile ciddi bir şekilde ilgilenen birine kendi hikâyesini anlatmanın iyileştirici bir etkisi olduğunu (s.231)” belirtmiştir. “Hikâyem o kadar önemli ki; biri bunu kitabına koyacak.” düşüncesi, negatif bir deneyim olan travmanın bir başkasına yardım etmek üzere yararlı ve pozitif bir amaç için kullanılacak olması görüşmecilerin kendi ifadelerinde de ortaya çıkmıştır:

“Zor durumda olanlar için bir şeyler yapılsın, benim şu ana kadar yaşadıklarımı başkalarının yaşamasına izin vermek istemiyorum. Ellerinden tutmak istiyorum. Nasıl benim elimden tuttular, ben de tutmak istiyorum.” **Katılımcı 2** (23, ailesiyle yaşıyor, çalışmıyor)

Araştırmanın amacı cinsel istismar mağduru kız çocuklarının kurum bakımını genç kadınların bakış açısından incelemek olduğu için görüşmelerde yöneltilen soruların odağı bu çerçeve içinde tutulmuş, katılımcılara travmalarının yenilenmesine ya da canlanmasına neden olabilecek sorular yöneltilmemiştir. Ancak, çocukluk dönemi ve kuruma giriş süreciyle ilgili yaşam deneyimlerini paylaşırken görüşmecilerin bir kısmı istismarın ne zaman başladığı, ne kadar sürdüğü, kim tarafından yapıldığı gibi konuları soru yöneltilmeden anlatmış; yine bir kısmı da daha fazla ayrıntıya girerek istismar sürecinde neler yaşandığını ve o esnada neler hissettiklerini paylaşmışlardır. Görüşmelerin hiçbirinde, istismara ilişkin paylaşımların yapıldığı görüşmeler de dahil olmak üzere, herhangi bir ikincil travma göstergesi olan bir durum (ağlama krizi, görüşmeyi bırakmak isteme, duraksama) yaşanmamıştır. Sadece bir katılımcı konuşmaya ara vermek istediğini belirtmiştir.

Katılımcılardan görüşme yapmayı kabul edenler ile görüşmeler gerçekleştirilmiş, bilgilendirilmiş onam formu imzalatılmış, ses kayıt cihazı kullanmaya izin veren katılımcılarla görüşmelerde ses kaydı alınmıştır. Katılımcılardan alıntı yapılan bölümlerde numaralandırma kullanılmış ve metin içinde yer verilen katılımcı

ifadeleri, açıklanmak istenen konuyu ya da durumu en iyi yansıtan ifadeler arasından seçilmiştir.

2.6 Araştırmacının Deneyimi

Çocukluk çağı cinsel istismarı mağdurları ile birebir etkileşimde bulunarak çalışılması oldukça önemli, değerli ve bir o kadar da zorlu bir süreç oldu. Literatür taraması sürecinde konuya ilişkin bilgiler her ne kadar mağdurların yaşadığı süreçleri, hayat boyu süren etkileri ortaya koysa ve konu hakkında bilgi sahibi oldukça konuya yaklaşılsa da çocukluk çağı cinsel istismarının hem düşünsel hem ruhsal hem de duygusal boyutta kabul edilmesi mümkün olmadığından okudukça bir yandan da olguya bir mesafe inşa edilmiştir.

Literatür taraması tamamlanıp sahaya çıkıp mağdurlarla karşı karşıya gelmek konunun iç yüzünü onlardan duyacak olmak, deneyimlerine şahitlik etmek ve bilgiye ulaşmanın heyecanı ile görüşmeler esnasında veriyi tam toplayabilmek için bilinci açık ve yüksek tutmak gerekliliği ile genç kadınlara doğru yaklaşımda bulunma çabası araştırmacının kendisine duygusal bir bariyer inşa etmesine ve bu kez bilinçli bir mesafe koymasına neden olmuş ve saha araştırma sürecini konunun zorluklarının neden olabileceği duygusal iniş çıkışlar olmadan tamamlamasını sağlamıştır. Bununla birlikte görüşmelere başlamadan önce katılımcılarla etkinliklerde birlikte vakit geçirmek, birlikte bir geziye katılmak, aynı ortamı paylaşmak araştırmacının muhtemel katılımcılar tarafından tanınmasını ve kendisine güvenilmesini sağlamış ve bunlar da kolaylaştırıcı etmenler olmuştur.

Saha araştırması tamamlanıp, kayıtlar deşifre edildikten sonra araştırmacının bütün veriyle baş başa ve karşı karşıya kaldığı analiz sürecinde ise saha araştırması boyunca araştırmacının inşa ettiği bariyerin farkında olmadan çöktüğü, aslında çok derinlerde, dinlenen hikâyelerden, genç kadınların yaşadıkları zorluklardan ve hayatta kalma çabalarından etkilendiği, arka planda ya da bilinçaltında bunun etkilerinin analiz bölümünün yazımı tamamlanana

kadar sürdüğü çok daha sonra araştırmacının kendi duygusal ve düşünsel süreçleri ve araştıma üzerine düşünmeleri ile fark edilmiştir. Bu durum, süreç içerisinde araştırmacının zaman zaman çalışmak üzere metnin başına geçtiğinde duygusal karmaşa, bunalma, odaklanamama gibi yoğun duygular hissetmesine metin ile arasında hem duygusal hem de uzun süreli fiziksel (çalışamama) mesafe koymasına neden olmuştur. Bu durumu zaman zaman danışmanı ile paylaşarak süpervizyon almıştır. Bununla birlikte aynı zamanda analizde ilerledikçe zihinsel ve duygusal karmaşaları da yavaş yavaş çözümlenmiş, değerli ve anlamlı bir çalışma ortaya koymanın tatminine yerini bırakmaya başlamıştır.

Bu çalışma ile araştırmacının kadın-erkek ilişkilerine, cinseyet rollerinin toplumsal inşasına ilişkin sürece, annelik-babalık rollerinin önemine, kadınların var olma mücadelesinin değerine dair bakış açısı büyük ölçüde değişmiştir.

3. BÖLÜM

CİNSEL İSTİSMAR MAĞDURU KIZ ÇOCUKLARININ YAŞANTILARINA VE CİNSEL İSTİSMAR MAĞDURU KIZ ÇOCUKLARINA YÖNELİK SOSYAL HİZMET UYGULAMALARINA İLİŞKİN BULGULAR

Tez araştırmasında elde edilen veriler, nitel araştırma veri analizi yöntemlerinden biri olan içerik analizi kullanılarak analiz edilmiştir. Veriler, araştırma katılımcılarının retrospektif bakış açısıyla yaşam öyküsü yöntemi kullanılarak toplanmıştır ve katılımcıların çocukluk dönemlerinden başlayarak derinlemesine görüşmelerin yapıldığı zaman dilimine kadar olan süreçteki değerlendirmelerine ve yorumlarına dayanmaktadır.

Araştırma kurgusunun, katılımcıların çocukluk dönemlerinden başlayarak yaşadıkları vaka, vakanın etkisi, vakadan sonraki kurum bakım süreci ve kurum bakımından çıktıktan sonraki yaşam deneyimleri ekseninde ilerleyen bütüncül yaklaşımı, okuyucuya ve literatüre, araştırmaya katılan cinsel istismar mağdurlarının deneyimlerine çok yönlü olarak tanık olma, deneyimlerini anlama, kavrama ve bilimsel genellemelere (çıkarımlara) ulaşma açısından önemli bir yol haritası olacaktır.

Katılımcılarla yapılan derinlemesine görüşmelerde, katılımcıların bu araştırmada yer almasını sağlayan temel motivasyonun öncelikle kendi hikâyelerini anlatmak, seslerini duyurmak, ikinci olarak benzer durumda olanlara anlattıkları sayesinde geliştirilecek öneri, hizmet gibi araçlara katkı vererek yardımcı olmak ve üçüncü olarak da olası potansiyel vakaların yaşanmamasına ve önlenmesine katkı vermek olduğu kendileri tarafından açıkça ifade edilmiştir. Yaşam öyküsü yöntemiyle aktarılan retrospektif bireysel hikayeler, araştırmanın bütüncül kurgusuyla bir araya geldiğinde yol haritasının aslında bir açıdan da çarpan etkisi oluşturacak nitelikte olduğu ortaya çıkmaktadır.

Cinsel istismar mağduru kız çocuklarına yönelik sosyal hizmet uygulamalarına ve cinsel istismar mağduru kız çocuklarının yaşantılarına ilişkin analiz sonucunda ulaşılan ana temalar ve ana temaların altında incelenen alt temalar şöyledir:

Tablo 9. Cinsel İstismar Mağduru Kız Çocuklarının Yaşantılarına ve Cinsel İstismar Mağduru Kız Çocuklarına Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamalarına İlişkin Bulgulara İlişkin Ana temalar ve alt temaları

TEMA 1: ÇOCUKLUK DÖNEMİ
Yalnız bir çocukluk
Babanın “yok”luğu
Annenin “yok”luğu
Kopuk kardeşlik bağları
Baskı altında olmak
Şiddet ve korku kaynağı baba
Pasif anne
Kardeşler arası ayrımcılık
Büyükannelelerin kötü muamelesi
Milât
“Olaydan önceki ben”: Olay öncesi kendine ve hayata ilişkin düşünceler
“Olaydan sonraki ben”: Olay sonrası kendine ve hayata ilişkin düşünceler
TEMA 2: CİNSEL İSTİSMARIN TESPİTİ
Çocuğun kolluk kuvvetleriyle/polisle teması
- İfadenin geri çekilmesi
- İhbar sonrası yaşanacakları bilmeme
Öğretmenlerin rolü ve önemi
İkincil örselenme
İlk adım merkezi
Ailenin tutumu
Sosyal çevre etkileşimi
TEMA 3: ÇOCUĞUN CİNSEL İSTİSMARINA İLİŞKİN KURUM BAKIMI SÜRECİ VE VERİLEN HİZMETLERİN ETKİLİLİĞİ
Kuruma giriş
Eğitim
Sağlık
Psikososyal destek hizmetleri
Beslenme
Fiziksel koşullar
Çalışanlarla ilişkiler
Kurumda kalan diğer kızlarla ilişkiler
Kontrol ve güvenlik
Yasal destek
Kurumdan çıkış
Kurum bakımının etkililiğine ilişkin görüşler
TEMA 4: KURUM BAKIMI SONRASI YAŞAM DENEYİMLERİ
Barınma ve ailenin tutumu
Ekonomik zorluklar
İstihdam
Eğitim
Destek mekanizmaları
Kurumsal destek
- İzleme çalışmaları

- Sivil toplum kuruluşlarının desteği
- Vaka yönetimi
Sosyal destek
Sorunlarla baş etme yöntemleri
Kurum bakımı sonrası kendilik algısı değişimi
Evlilik ve karşı cinsle ilişkiler
Annelik
Geleceğe ilişkin düşünceler
Bugünden geçmişe bakış

3.1. TEMA 1: ÇOCUKLUK DÖNEMİ

Araştırma sonucunda elde edilen veriler araştırmacıyı, birinci tema olan Çocukluk Dönemi temasını oluşturmaya götürmüştür. Daha önce araştırmacının amaçları bölümünde açıklandığı üzere araştırma sorularından katılımcıların kurum bakımı öncesi yaşam dönemlerini içeren “Cinsel istismar başlayana kadarki yaşam dinamikleri nasıldır?” ve “İstismar durumunun ortaya çıkmasıyla neler yaşamışlardır?” sorularına ilişkin bulgular bu tema altında yer almaktadır. Katılımcıların anlatımları neticesinde cinsel istismar başlayana kadarki yaşam dinamiklerine ilişkin bulgular aile içi dinamikler ve çocukluk dönemine ilişkin algıları çerçevesinde şekillenmiştir. Bu bağlamda Çocukluk Dönemi teması altında ortaya çıkan ilk alt tema “Yalnız bir çocukluk”tur. Babanın “yok”luğu, annenin “yok”luğu ve kopuk kardeşlik bağları bu alt temanın bileşenleridir. İkinci alt tema ise “Baskı altında olmak”. Bu alt tema ise şiddet ve korku kaynağı baba, Pasif anne, Kardeşler arası ayrımcılık, büyükannelerin kötü muamelesi bileşenlerinden oluşmaktadır. Üçüncü alt tema Milat. Olaydan önceki ben: Olaydan önce kendine ve hayata ilişkin düşünceler ve Olaydan sonraki ben: Olaydan önce kendine ve hayata ilişkin düşünceler başlığını taşımaktadır. Aşağıdaki diyagram Tema 1 ve alt temalarını göstermektedir.

Şekil 2. Tema 1: Çocukluk Dönemi Dinamikleri

Bu diyagramdan anlaşılacağı üzere çocukluk dönemine ilişkin ortaya çıkan alt temalar birbirinden ayrı düşünülemez. Her biri birbiri ile kapsayıcı bir etkileşim içindedir ve ayrıca neden sonuç ilişkisi de oluşturabilmektedir. Örneğin babanın psikososyal “yok”luğunun bir nedeni, babanın şiddet ve korku kaynağı bir figür olarak aile içinde yer alması ve aynı zamanda babanın bu tutumunun çocuğun ihtiyaçları açısından bir “yokluk” oluşturması alt temalar arasındaki etkileşimli ilişkiyi göstermektedir. Aynı zamanda bu alt temalar katılımcıların kendilerine ve hayata ilişkin düşüncelerini hem “olaydan önceki” hem de “olaydan sonraki ben” açısından da etkileyebilmektedir. Daha ayrıntılı analizler aşağıda yer almaktadır.

3.1.1. Yalnız Bir Çocukluk

Çocukların sosyalleşme sürecinin birinci basamağını aile oluşturmaktadır. Çocukların sağlıklı bir benlik algısı, öz saygı, sevgiyi yaşama/gösterme biçimi geliştirme, yaşam deneyimlerine, hayatta karşılaşılabilecek olası sorunlara yaklaşım ve baş etme yolu belirleme, hayata ilişkin genel bir bakış açısı geliştirme gibi yetişkinlik döneminde bireylerin kendilerini ve hayatlarını gerçekleştirmeleri; dolayısıyla sağlıklı bir bireysel yaşama sahip olmaları ve aile kurmaları sosyalleşme sürecinin ilk basamağını oluşturan aile içinde, aile

dinamikleriyle şekillenmektedir. Bireyin yaşamında kim olduğunu ve nasıl bir hayat yaşayacağını belirleyecek bu denli önemli bir etken olan aile, aile içi dinamikler ve bu dinamiklerin çocuğa etkisi, çocuğa yönelik cinsel istismar olaylarının oluşumu ve saptanması süreçlerinde çocuğa etkileri bakımından oldukça önemlidir. Özellikle cinsel istismar failinin aile içinden olduğu durumlarda ailenin “işlevsel aile” dinamiklerine sahip olmadığı görülmektedir. İşlevsel dinamiklerini oluşturan özelliklere baktığımızda sağlıklı ailenin, aile üyeleri arasındaki ilişkiler ve etkileşim, üyelerin rol, sorumluluk ve görevleri gibi temel unsurlarla şekillendiği görülmektedir. Buna göre sağlıklı ailede sevgi koşulsuzdur, rahatça ifade edilir ve aile üyeleri arasında sevgiye dayalı bir paylaşım vardır. Anne-baba ile çocuklar arasında sağlıklı bir iletişim ve diyalog vardır. Aile üyelerinin hem mekânsal hem de psiko-sosyal yönden bir yeri vardır. Psikolojik olarak sağlıklıdırlar. Sorunlar ya da psikolojik olarak olumsuz durumlar ortaya çıksa bile paylaşım ve destek dinamikleri ile birlikte olumsuz durumun ya da sürecin üstesinden gelebilirler; gelemediklerini düşünürseler de yardım alma yoluna başvurabilirler. İşlevsel ailede her çocuğun kendine özgü bir kişiliği olduğu bilinir, kabul edilir ve bireylerin özgürlüklerine, kendilerini gerçekleştirmelerine engel olunmaz. Yine, sağlıklı ailelerde roller açık, belirgin ve birbirini tamamlar niteliktedir. İşlevsel ailelerde rollerin, aile üyelerinin yaşına, cinsiyetine, kültürel değer ve beklentilere uygun olmasına özen gösterilir.

Çocukluk Dönemi teması altında yalnız bir çocukluk ve baskı altında yaşamak alt temalarını oluşturan veriler analiz edildiğinde aile dinamikleri açısından, katılımcıların tamamının yukarıda sayılan işlevsel aile özelliklerine sahip olmadığı görülmektedir. Analiz sonucunda bu alt temalar altında, anne, baba ve kardeşlere ilişkin katılımcıların tamamının en çok dile getirdiği konular aşağıdaki analizde yer almaktadır.

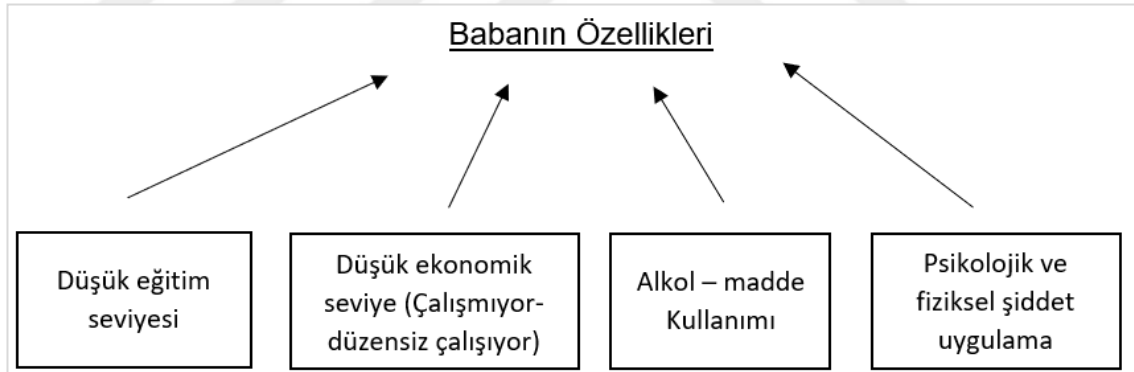
3.1.1.1. Babanın “yok”luğu

Babanın “yok”luğu, katılımcıların ailelerindeki baba figürünün durumunu en iyi belirten ifade olduğu için başlık olarak seçilmiştir. Burada yokluktaki yok’un

tırnak içerisinde olmasının nedeni anlamı vurgulamak. Yokluk, sadece ilk anlamı olan fiziksel olarak orada bulunmama halini değil; bunun yanı sıra fiziksel bulunuşa rağmen psikolojik, duygusal ve sosyal olarak orada olmama durumunu da ifade etmektedir. Baba ile ilgili anlatılan öykülerde en göze çarpan durum bu olduğu için analiz babanın “yok”luğu ile başlamaktadır. Bu bölüm babanın fiziksel ve psikososyal yokluğuna ilişkin analizle başlayacak olup yine bu başlık altında babanın öne çıkan diğer özelliklerine de değinilecektir. Zira bu özellikler aynı zamanda babanın psikososyal yönden babalık görevlerini yerine getirmelerine engel olan bazı faktörleri de içermektedir ve babanın yokluğu ile doğrudan ilintilidir.

“Babamı bilmiyorum, çünkü uzun zamandır görmüyorum.” **Katılımcı 6** (22, anneannesiyle yaşıyor, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

“Babam bizimle ilgilenmezdi. Yurtta anne, baba yok. Evde var ama beni tehlikeden koruyamıyorlar, yaşadıklarımı anlatamıyorum. Beni koruyan kimse yok ailemin içinde.” **Katılımcı 9** (23, evli, yalnız yaşıyor, çalışıyor, 1 çocuğu var.)

Şekil 3. Çocukluk Çağı Cinsel İstismarı Görülen Ailelerde Babanın Özellikleri

Çocukluklarında anne, baba, kardeş olmak üzere aile üyelerinin tamamıyla birlikte yaşayan katılımcı sayısı 7, büyükanne ile yaşayan katılımcı sayısı ise 5’dir. O halde çocukları yalnızlaştıran durumlar nelerdir? Yedi katılımcının babalarıyla birlikte bir aile ortamında bulunmalarına rağmen babaların psikososyal açıdan varlıklarının babalık görevleri açısından oldukça zayıf olduğu görülmektedir. Katılımcıların anlatımlarına göre babaların, babalık ve eşlik görev ve sorumluluklarını yukarıda belirtilen işlevsel aile kriterlerine göre

yerine getirmedikleri tespit edilmiştir. Babaların özellikleri incelendiğinde ise eğitim seviyeleri, çalışma durumları, alkol - madde kullanımları ve cinsel istismarın faili olmaları ve bu faktörlerin babaların çocukları için “var olma” durumlarını fiziksel ve psikososyal açıdan yokluğa dönüştürmelerine ilişkin ulaşılan bulgular şunlardır:

On iki katılımcıdan ikisinin babası okuma yazma bilmemekte, biri ortaokul mezunu ve geri kalan diğerleri de ilkokul terktir. On iki katılımcıdan sadece bir katılımcının babası kiraathane işletmecisi olarak sürekli gelir getiren bir işte çalışırken bir tanesi inşaat işçisi olarak sezonluk çalışmaktadır. Altı katılımcının babası hiçbir işte çalışmıyorken, iki katılımcının babası cinsel istismarın faili olduğu için cezaevinde ve diğer iki katılımcı babalarıyla görüşmedikleri için çalışma durumlarını bilmemektedirler. Çalışmayan babaların olduğu ailelerde geçim, annenin ve çocukların çalışmasıyla sağlanmaktadır. Dört katılımcı küçük yaşlardan beri babaları tarafından okuldan alınarak zorla çalıştırılmış ve ayrıca ekonomik şiddete de maruz bırakılmışlardır. Bu tabloya bakıldığında bu araştırma özelinde cinsel istismar mağdurlarının kent yoksulu olarak tanımlanabilecek derecede sosyo – ekonomik seviyesi düşük çevrelerde yetiştikleri söylenebilir. Daha önce kuramsal çerçeve bölümünde belirtildiği gibi çocukların cinsel istismarı her sosyo-ekonomik seviyede gerçekleşebilmektedir. Ancak yine de “düşük eğitim düzeyi, çoğu zaman çocuk istismarı için risk etmeni olarak bildirilmektedir (Kutsal’dan aktaran Paslı, 2017b). Düşük eğitim düzeyi ve düşük sosyo-ekonomik seviye cinsel istismar ve ensest vakalarının oluşmasına neden olan risk faktörleri arasında olduğu araştırmalarda (Şahin&Taşar, 2012, Bozbeyoğlu vd., 2010, Ayan, 2010, İblioğlu, 2018) belirlenmiştir. Babanın eğitim durumu ve çalıştıkları işler ya da işsiz olmaları açısından elde edilen bulgular alan yazın ile örtüşmektedir.

Anne ve babanın birlikte olma durumları ile ilgili bulgular ise dört katılımcının anne ve babasının halen evli, diğerlerinin boşanmış ya da ayrı yaşamakta olan parçalanmış aile yapısına sahip olduklarını göstermektedir. Ailesiyle iletişimi olmayan iki katılımcı ise bu konuda bilgi verememiştir. Karataş vd.’nin (2020)

yaptığı araştırmaya göre cinsel istismara uğrayan çocukların ailelerinde boşanmanın dörtte bir oranında görülmesi ve yine Küntay ve Erginsoy'un (2005) fuhuşa itilen kız çocukları üzerinde yaptığı araştırmada boşanmış ailelerin %33 oranında bulunması parçalanmış aile yapısının çocukların cinsel istismara uğramalarında önemli önemli bir risk etmeni olduğunu göstermektedir (Paslı, 2017b). Bu araştırmada elde edilen bu bulgunun literatürle örtüştüğü söylenebilir.

Anne babanın bir arada olduğu ailelerde ise iletişim ve etkileşimlerinin niteliği burada önem arz etmektedir. Babaların aile üyelerine yönelik tutumlarına bakıldığında boşanmış aileler dâhil (boşanmadan önceki süreç için) babaların tamamının hem anneye hem de çocuklara psikolojik ve fiziksel şiddet uyguladığı, baskıcı, otoriter, sert ve zaman zaman nedensiz yere sorun çıkaran ve buna dayanarak şiddet uygulayan yapıda oldukları ifade edilmiştir.

“Babam anneme karşı çok şiddet uyguluyordu. Dışarıda bir şeye sinirlense gelip hıncını bizden çıkarıyordu. Babamdan çok şiddet gördüm ben. Bütün aile komple.”
Katılımcı 9 (23, evli, yalnız yaşıyor, 1 çocuğu var.)

“Baba işin içine girince bocalama oluyordu. Çünkü alışkın değiliz. Baba bir üst kademe gibiydi. Babam bizi öyle bir alıştırdı ki kızması zaten dövmeydi.” **Katılımcı 1** (22, evli, çalışmıyor, yalnız yaşıyor, iki çocuğu var.)

Babaların bir diğer göze çarpan ve cinsel istismarın oluşmasına zemin hazırlayabileceği düşünülen özelliklerinden biri ise ya tamamen evden uzakta olmaları ya da dönem dönem eve gelip, kısa süre evde kalıp sonra yine evden uzaklaşmalarıdır. Babanın fiziksel yokluğuna ilişkin önemli bulgulardan biri de budur. Bu durum kız çocuklarıyla babaları arasında baba-kız ilişkisinin, duygusal bağının ve bağlılığının gelişmemesine neden olmaktadır. Özellikle cinsel istismarın failinin baba olduğu durumlarda bu bir risk faktörü olarak bildirilmektedir.

Evden uzakta olan babaların şehir dışına çıktıkları, basit suçlardan cezaevine girip çıktıkları ya da kumar bağımlılığı olup sürekli kahvehanede vakit geçirdikleri ifade edilmiştir.

“Babamla annem arasında fiziksel şiddet çok oluyordu. Babam yedi aydır bizimle değil. Kötü davranışlarından dolayı onu evde kimse istemiyordu. Evden kendi isteğiyle gitti. Bir ara yine geldi ama aynı şeyler oldu sonra yine gitti. Çalışmıyor, hep annemden istiyordu. Gidip kahvede yiyordu. Önceden alkol da alırdı.” **Katılımcı 2** (23, ailesiyle yaşıyor, çalışmıyor)

“Babam içki içerdi sürekli, kumar oynardı. ... Babam bize hiç bağırılmazdı, ama 9 yaşındayken bir kere babamdan dayak yedim. O yediğim ilk dayaktı ama son olmadı. Çok sık dövmüyordu. Onu çığırından çıkaracak bir şey olduğunda döverdi, bir hata yapıldığında ama onun dışında iyiydik yani. ... Zaten babamın da mesleği yok. İnşaatla çalışıyordu. Yazın üç ay çalışırdı.” **Katılımcı 3** (21, annesiyle yaşıyor, çalışmıyor)

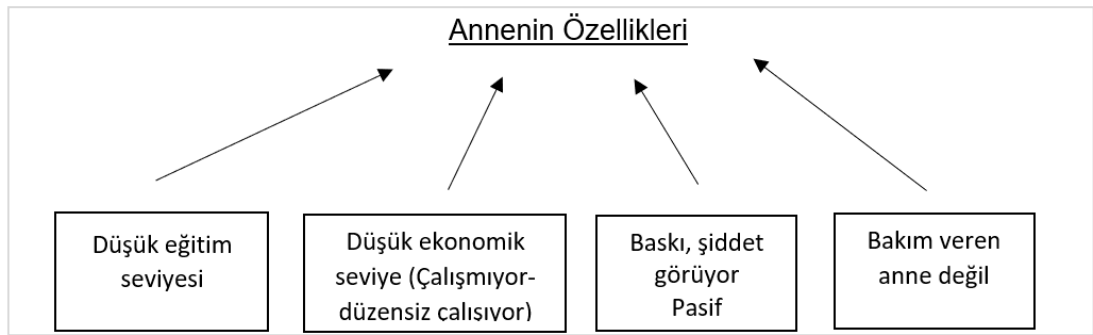
Burada alan yazınla uyumlu olduğu görülen bir diğer nokta ise hedef olarak seçilen kız çocukları ile ilgili olan tespitler noktasındadır. Babanın evde olmaması, evde olan babanın otoriter olması, şiddet uygulaması nedeniyle kız çocuklarının kırılgan hale gelmesi, düşük sosyoekonomik seviyede yaşamalarına ve cinsel istismara uğradıkları yaşların özelliklerine bağlı olarak, maddi ve sosyal yönden bağımlı olma durumları, Johnson’ın (2004) belirttiği anne veya babası sıklıkla evde olmayan, savunmasız ve Groth ve West’in (aktaran Tülü, 2010) belirttiği pasif ve bağımlı çocuklar betimlemesi ile uyuşmaktadır.

Analizde enstest faili olarak babanın fail olduğu katılımcılar açısından babanın düzenli bir işi ve düzenli bir geliri olmaması, madde ya da alkol bağımlılığının olması, şiddet eğiliminin olması ve şiddet uygulaması, düşük eğitim seviyesine sahip olması özellikleri ortaya çıkmıştır. Bu özellikler aynı zamanda babanın psikososyal açıdan yokluğunun da nedenleridir. Bu özellikler, literatürde enstestin, ailede ekonomik kriz, cinsiyet ayrımcılığı, işsizlik, aile içi şiddet, boşanma, parçalanmış aile, babanın sert, ataerkil düşünce yapısına sahip olması, duygusal olarak dengesiz olması ve çocukların dünyaya geldiği ilk yıllarda evde olmaması ve bu nedenle bağ kuramaması özellikleri açısından uyuşmaktadır. Babanın özelliklerine ilişkin ulaşılan bu bulgular, bu araştırma

özelinde babaların çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamak, duygusal bağlılık kurmak, ilgi göstermek gibi babalık rollerini gerçekleştirebilecek düzeyde olmadıklarını dolayısıyla babanın hem fiziksel hem de psikososyal açıdan katılımcılar için “yok” olduğunu göstermektedir.

3.1.1.2. Annenin “yok”luğu

Analiz sonucunda katılımcıların öykülerinden annelerine ilişkin öne çıkan bazı özellikler görülmektedir. Bu özellikler aşağıdaki şekilde verilmiştir. Annelerinin fiziksel olarak yanında olmadığı katılımcıların bakımını aile büyükleri üstlenmiş ve evde çocuklarıyla birlikte olan annelere ilişkin ise düşük eğitim seviyesi, düşük ekonomik seviye, evde baskı şiddet görme ve pasif olma gibi özellikler ön plana çıkmıştır. Yine bu özelliklerin katılımcılarla anneleri arasındaki ilişki ve iletişimi olumsuz etkilediği ve katılımcıların bu manada da çocukluklarında yalnız olmalarına neden olduğu görülmektedir. Bu veriye ilişkin bulgulara annenin ilgili temalarda yer verilmiştir.

Şekil 4. Çocukluk Çağı Cinsel İstismarı Görülen Ailelerde Annenin Özellikleri

Katılımcıların beşinin annesi katılımcılar henüz bebek ya da ilk çocukluk dönemlerindeyken ailelerini terk etmiştir. Bu katılımcılar anneanne ya da babaanneleriyle büyümüşlerdir. Evin geçimi ve çocukların bakımı için anneleri çalışan iki katılımcının ise yine anneanne, babaanne ya da ağabeylerinin eşleri olan yengeleri tarafından bakıldıkları görülmüştür. Sözü edilen beş katılımcının anneleri yaşamları boyunca hayatlarında yokken; çalışmak durumunda olan iki annenin günün büyük bölümünü evden uzakta geçirdiği, çocukların ihtiyaçlarıyla

ilgilenemediği ve çocuklarıyla iletişimlerinin sınırlı olduğu katılımcılar tarafından bildirilmiştir, dolayısıyla bu annelerin de hem fiziksel hem psikososyal açıdan katılımcıların hayatında yoklukları söz konusudur. Geri kalan beş katılımcı anneleriyle birlikte olduklarını belirtmişlerdir. Ancak anneyle olan ilişkilerinin niteliğine ilişkin olarak sadece iki katılımcı annesiyle iletişimlerinin iyi olduğunu belirtmiştir.

“Anneme yaşadığım şeyleri anlatırdım. Babam dışarıda olduğu için annemle hallederdik.” **Katılımcı 1** (22, evli, çalışmıyor, yalnız yaşıyor, iki çocuğu var.)

“Annem bizimle ilgilenirdi. Saçımı tarardı, banyo yaptırırdı. Bizi severdi. Annemi babama göre daha çok seviyorum. Ama annemde çalıştığı için yanımızda olamıyordu. Zaten bu yüzden onu çok özölüyordum.” **Katılımcı 9** (23, evli, yalnız yaşıyor, 1 çocuğu var.)

Katılımcı 9'un bu ifadelerinde annesi ile olumlu ilişkisi olan katılımcının annesi çalışmak zorunda olduğu için evden uzaktadır. Bu ailelerin kent yoksulu olduğu, bazı vakalarda babaların çalışmadığını ve bu nedenle annelerin çalıştığı daha önce belirtilmişti. Katılımcı 9 babanın baskıcı tutumuyla yetiştikleri evde ağabeyinin cinsel istismarına maruz bırakılmıştır. Annenin çalışmak zorunda olması ve bu nedenle evde olamaması durumu cinsel istismarın birincil nedenlerinden biri değildir. Ancak literatürde de ele alındığı şekliyle bu faktör evde baskıcı, otoriter ve çocuklarıyla ilgilenmeyen baba, kız ve erkek çocuklar arasında toplumsal cinsiyet rolleri açısından ayrımcılıkla yetişen çocukların olması faktörleriyle de bir araya geldiğinde bu araştırma özelinde cinsel istismarın nedenlerinden bir olabilmektedir.

Anneleriyle iletişimlerinin iyi olduğunu belirten katılımcılar için bu durum avantaj gibi görünse de cinsel istismar ortaya çıktığında annelerinin kendilerine yönelik tutumlarına bakıldığında annelerin çocuklarının yanında olmadığı görülmektedir. Kendileriyle iletişimlerinin iyi olmadığını ve dolayısıyla da olay ortaya çıktığında çocuğu suçlayan, destek olmayan, yalan söylediğini iddia eden annelerin

yaptığı gibi bu anneler de iletişimleri iyi olarak tanımlanmasına rağmen çocuklarına inanmamış ve onları suçlamışlardır. Dolayısıyla burada annenin çocukla birlikte evde olmasının (fiziken yanında olması) çocuğun aile sıcaklığını hissetmesi açısından yeterli olmadığı, önemli olanın iletişimin sevgiye, güvene, anlayışa dayalı bir niteliğe sahip olmasının gerekliliği olduğu söylenebilir.

“Annem bana inanmadı, şoka girdi. Annem de babam da hep beni suçlu buldular.”
Katılımcı 9 (23, evli, yalnız yaşıyor, 1 çocuğu var.)

“Hiç biri bana inanmadı, hala daha inanmıyorlar, yalan söylediğimi, iftira attığımı düşünüyorlar.” **Katılımcı 2** (23, ailesiyle yaşıyor, çalışmıyor)

Katılımcıların annelerinin eğitim durumlarına bakıldığında ikisinin ilkokul mezunu, birinin ortaokul mezunu, birinin lise mezunu olduğu, dördünün okuma yazma bilmediği belirtilmiştir. Diğer dördünün ise annelerini tanımadıkları için eğitim durumu bilinmemektedir. Literatürde yer alan çalışmalarda eğitim düzeyi düşük olan, okuryazar olmayan ya da ilkokul mezunu olan annelerin çocuklarının daha fazla cinsel istismara maruz bırakıldığı (Paslı, 2017a) tespit edilmiştir.

3.1.1.3. Kopuk Kardeşlik Bağları

Katılımcıların kardeş sayıları açısından demografik verilere bakıldığında kendileri hariç kardeş sayıları şöyledir;

Katılımcı 1: 1 kız, 1 erkek kardeş

Katılımcı 2: 3 kız, 6 erkek kardeş

Katılımcı 3: 2 kız, 2 erkek kardeş

Katılımcı 4: 2 üvey erkek, 1 üvey kız kardeş,

Katılımcı 5: 1 erkek, 1 kız,

Katılımcı 6: 1 öz kız kardeş, 1, üvey abla,

Katılımcı 7: 1 üvey kız kardeş,

Katılımcı 8: 2 kız 1 erkek,

Katılımcı 9: 7 kardeş,
 Katılımcı 10: 3 kardeş,
 Katılımcı 11: 3 kardeş,
 Katılımcı 12: 2 kardeş

şeklinde bir dağılım görülmektedir. Buna göre katılımcıların ailelerinde çocuk sayısının ve dolayısıyla kardeş sayısının fazla olduğu görülmektedir. Kardeş sayısının fazla olmasının nedenlerinden biri katılımcıların anne-babaların ilk ya da ikinci evliliklerinden de çocuklarının olmasıdır. Üvey ya da öz olsun katılımcıların tamamının kardeşleriyle ilişkilerinin kopuk olduğu, paylaşımın çok az olduğu, gerginliklerin ve çatışmaların yaşandığı aktarılmıştır.

Katılımcıların kardeşleriyle olan ilişki dinamiklerinin kardeşlerin cinsiyetine göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Katılımcıların kız kardeşleriyle olan ilişkilerinin erkek kardeşlerle olan ilişkilere göre nispeten yakın ve iletişime dayalı olduğu ifade edilmiştir. Ensest vakalarında kız kardeşler arasındaki yaş farkından dolayı, mağdurların cinsel istismara maruz kalmamaları için kardeşlerini evde yalnız bırakmama ya da bir sonraki hedefin kardeşi olmaması için istismarı bildirme şeklinde koruma rolü üstlendikleri görülmektedir.

“Kardeşlerime sevgimi hiç göstermedim, gösteremedim. Zaten kız kardeşim çok küçüktü, sürekli onu koruma içgüdüğü vardı. Abimlerle pek muhatap olmuyordum.”
Katılımcı 3 (21, annesiyle yaşıyor, çalışmıyor)

“Kardeşlerimle hiçbir paylaşımım olmadı. Hiçbir şekilde hiçbir şeyimi söylemem.”
Katılımcı 2 (23, ailesiyle yaşıyor, çalışmıyor)

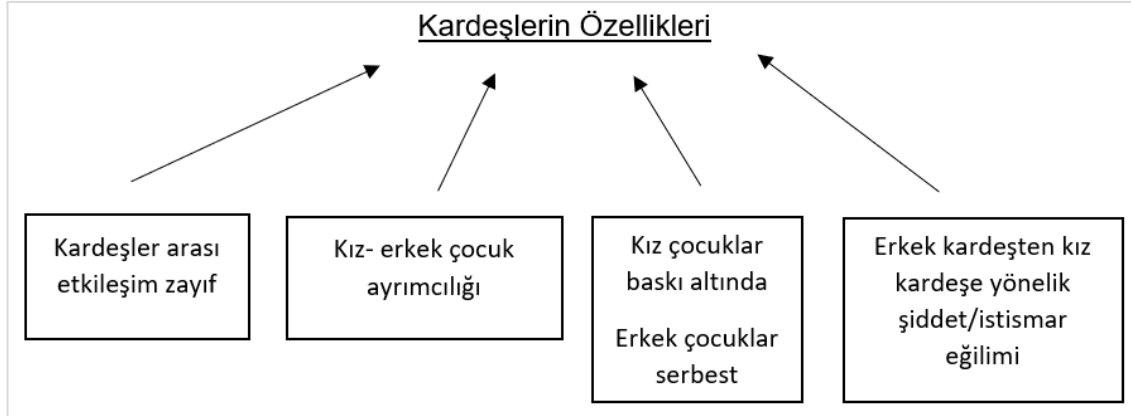
Katılımcılar arasında ağabeyi tarafından cinsel istismara maruz bırakılan dört ensest vakasında ise abilerin kız kardeşleriyle arasındaki yaş farkının en az beş ya da daha fazla olduğu görülmektedir. Dolayısıyla literatüre göre de kardeşler arasındaki yaş farkının fazla olması ve büyük kardeşin diğeri üzerindeki otoritesine dayalı ilişki dinamiğinin istismara neden olabileceği (Polat, 2006) ile örtüşme görülmektedir. Aşağıda yer alan katılımcı ifadeleri bu dinamikleri göstermektedir:

“Benim yurda gitmemin en büyük sebebi abim. Yedi yaşımdan itibaren beni taciz etmeye başladı. Sürekli yeltenme var. Yedi yaşımdan on yedi yaşıma kadar abimle evde bu yönden bir mücadele halindeydim.” **Katılımcı 9** (23, evli, yalnız yaşıyor, 1 çocuğu var.)

“Abim sinir hastası bir insandı. Benim tavırlarım onu daha çok sinirlendiriyordu bu sefer bana şiddet göstermeye başladı. Bir süre dövdü. En son dövmesinde kolum çıktı, gözüm morardı, kafam patladı. ... Hem abimden şiddet gördüm hem de cinsel istismar vardı. Bu bizim hayatımızda kendimi bildim bileli vardı. Ablamı alır götürürdü. Bir ay sonra gelirdi. Her yeri morarmış bir şekilde.” **Katılımcı 4** (24, evli, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

Kardeş cinsel istismarının ortaya çıkma nedenleri sağlıklı aile dinamiklerinin olmaması, iletişim kopukluğu, sağlıklı kardeşlik bağı ve patolojik baba figürünün olması olarak belirtilmiştir (Polat, 2006). Araştırmada da ulaşılan bulgular, bu bilgilerle örtüşmektedir.

Ayrıca sosyal öğrenme kuramına göre çocukların, çevrelerindeki davranış pratiklerini gözlemleyerek ve taklit ederek öğrenmesi, erkek kardeşlerin kız kardeşlerine yönelik fiziksel şiddeti, kız çocuğuna ve anneye karşı baskıcı, otoriter ve sert baba figürünün davranışlarını taklit ederek öğrenmesi yoluyla edindiği söylenebilir. Sosyal öğrenme kuramı aile içi istismar yapıları, anne-babanın rollerini yerine getirmemesi, çocukların pasif kaldığı aile yapıları gelecekte istismarcı olma eğilimlerini arttırabileceğini savunmaktadır (Kaya ve Çeçen&Eroğul’dan aktaran Tansel, 2017). Erkek kardeşin kız kardeşe istismarcı yaklaşımı bu aile dinamiklerinin bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Erkek kardeşin cinsel istismarı sadece sosyal öğrenme yaklaşımıyla açıklamak doğru olmayabilir; ancak cinsel istismara giden yolda şiddetin öğrenilir olduğu gerçeği de yadsınamaz. Bununla birlikte yukarıda sayılan diğer risk faktörlerinin de oluşmasıyla kardeş ensesti ortaya çıkabilmektedir. Hem babanın hem abinin cinsel istismarına maruz bırakılan tek katılımcının vakasında ise cinsel istismarın da öğrenme yoluyla edinildiği söylenebilir. Çünkü baba ve erkek kardeşin cinsel istismar durumunda bir arada olduğu zamanlar olduğu ve ablasına ve kendisine yönelik davranışlarının aynı olduğu görülmektedir. Araştırma kapsamında incelenen vakalar özelinde, ensest vakalarında mikro sistemin istismarın ortaya çıkışında kaynak niteliğinde olduğu söylenebilir.

Şekil 5. Çocukluk Çağı Cinsel İstismarı Görülen Ailelerde Kardeşlere İlişkin Dinamikler

3.1.2. Baskı Altında Olmak

Bu alt tema katılımcıların aile içinde yine anne, baba, kardeşler arasındaki ilişki dinamiklerine ilişkin ifadelerine bağlı olarak ortaya çıkmıştır. Katılımcıların tamamı çocukluk dönemlerinde gerek cinsel istismardan önce gerekse cinsel istismardan sonra baskı altında olduklarına ilişkin her biri kendine özgü olmak üzere ancak “baskı altında olmak” ortak paydasında birleşen öyküler aktarmışlardır. Buna göre cinsel istismar yaşanmadan önceki çocukluk dönemlerinde katılımcıların ev içinde baskı altında oldukları, gergin ve şiddet içeren bir ortam içinde yaşadıklarını, şiddetin kaynağının çoğunlukla baba olduğu, zaman zaman annenin ya da büyükanneler olduğunu belirtmişlerdir. Babanın şiddet uyguladığı evlerde annenin şiddete karşı gelemediği/gelmediği, pasif bir tutum içinde olduğu aktarılmıştır. Evdeki şiddet ortamının yanı sıra erkek çocukların özellikle sosyalleşmeleri açısından kız çocuklara uygulanan katı kurallara tabi olmadığı, kız çocuklara göre daha özgür şekilde davranabildikleri bir tutumla yetiştirildikleri görülmektedir. Bu tutumun yanı sıra erkek çocukların özellikle yaşça büyük olan ağabeylerin kız kardeşlerine hem fiziksel hem psikolojik bazı vakalarda ise cinsel şiddet uyguladığı görülmektedir. Kız kardeşin fiziksel şiddet uygulayan erkek çocukların anne babaları tarafından engellenmediği de aktarılmıştır. Büyükannesi tarafından bakılan beş katılımcının dördünün de yine büyükanneleri tarafından psikolojik ve fiziksel şiddete maruz bırakıldığı öykülerden ortaya çıkmaktadır. Bütün bu temel

konular kız çocuklarının çocukluk dönemlerini genel olarak baskı altında geçirmelerine neden olan temel faktörler olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle her birine alt tema olarak analizde yer verilmiştir. Olay ortaya çıktıktan sonra ise ailenin kız çocuklarını yalancılıkla suçlayan, destek olmayan, yanında yer almayan tutumları da baskının cinsel istismar sonrasında da devam eden onları yine yalnızlaştıran yönünü oluşturmaktadır.

3.1.2.1. Şiddet ve Korku Kaynağı Baba

Yedi katılımcı açık bir şekilde babalarının hem kendilerine hem de diğer aile üyelerine fiziksel şiddet uyguladığını belirtmiştir. Bu katılımcılar içinden iki katılımcı açık bir şekilde babalarını baskıcı, sert ve katı kuralları olan şeklinde tanımlamıştır. Dolayısıyla burada katılımcıların çocukluklarının baskı altında ve şiddet kaynaklı bir korku içinde geçtiği söylenebilir. Aşağıda yer alan ifadeler bunu doğrular niteliktedir:

“Aile şiddeti görüyordum sevgi yoktu, kız kısmı okumaz düşüncesi vardı, okuldan kaçıp geziyordum çünkü dışarı çıkamıyordum. Ailede sıcaklık yok, soğuk, gergin hep. Dayak yiyordum, her şey kısıtlıydı.... Bunalıyordum o yüzden uyuşturucu kullandım. Aileden biraz şiddet görüp psikoloji bozuk olunca insan ne yaptığını bilmiyor.... Eve gitmiyordum arkadaşlarla kalıyordum. Evden kaçınca iki gün dışarıda kalıyordum. Dönünce dövüyorlardı.” **Katılımcı 5** (22, evli, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

Bu alıntıda ailedeki baskı ve şiddet ortamının ve sevgisizliğin bir çocuğun hayatında nelere yol açabileceğinin göstergeleri bulunabilir. Baskı ve şiddetten bunalan katılımcı evden kaçma ve uyuşturucuya yönelme ve en nihayetinde cinsel istismarla sonlanan bir öyküye sahiptir. Bu veriler aileden kaynaklanan risk faktörleri açısından literatürü doğrular niteliktedir. Küntay ve Erginsoy (2005) özgürlük ve sosyalleşme isteğine karşılık şiddet gören kız çocuklarının evden kaçtığını, yanlış kişilere sığınması sonucu cinsel istismara maruz bırakılabildiği ve Öztürk (2009) çocukları disipline etmek için kullanılan katı fiziksel cezaların aile dışından cinsel istismar vakalarında önemli bir risk faktörü olduğunu belirtmektedir.

“Babamla ilişkim çok sıkı ve sertti. Her şeyimi ondan saklardım. Fiziksel şiddet olmazdı ama çok kızardı. ...Baba işin içine girince bocalama oluyordu. Çünkü alışkın değiliz. Babam bizi öyle bir alıştırdı ki kızması, dövmeydi.” **Katılımcı 1**(22, evli, çalışmıyor, yalnız yaşıyor, iki çocuğu var.)

Bununla birlikte babanın alkol ya da madde kullanımı olduğu öykülerde de şiddet varlığını göstermektedir. Üç katılımcının babasının alkol kullandığı ve bunlardan birinin de ayrıca madde bağımlısı olduğu, özellikle alkol ve uyuşturucu etkisi altındayken fiziksel şiddet uygulama sıklıklarının doğru orantılı olarak arttığı belirtilmiştir:

“Babam bizi içip içip döverdi, bize hep gidin çalışın bira alın derdi, ışıklarda mendil sattık, su sattık.... Çok kötüydü, döverdi, içki içerdi, ben korkuyordum ondan, yatağa saklanıyordum, gelip bizi kaldırıyordu, hazır ol, rahat yaptırıyordu. ... Babam bizi dövdüğünde babaannem önüne geçiyordu ama ona da vuruyordu, yumruk attığı için her yeri morluklar içinde oluyordu.” **Katılımcı 7** (20, evli, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

Ensest istismarcılarından biri olan babanın hem alkol hem madde bağımlısı olduğu belirtilmiştir ve cinsel istismarın faili olarak şu anda cezaevinde bulunmaktadır:

“İlk babamla birlikte oldum. Bunları atlattığım için rahatça anlatabilirim. Acı çektiğim için oyun olmadığını anladım. Bağırдыğım halde durmuyordu. Uyuşturucu etkisi altındaydı. Ne kadar bağımlı da olsa kızına nefsi uyanmamalıydı. Uyuşturucu alıyordu ama kendindeydi. Tokadı atıp devam edebiliyorsa kendindedir. Nasıl sigara tiryakisi olunuyor, uyuşturucu da onun için öyleydi.” **Katılımcı 4** (24, evli, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

Görüldüğü gibi hem aile dışından bir bireyin cinsel istismarına maruz bırakılan katılımcının hem de ensest mağduru olan katılımcının babalarının alkol ya da madde bağımlılığı öyküsü vardır. On iki katılımcı içinde üç katılımcının babaları için bu durum geçerlidir. Ancak yine de madde bağımlılığı ve alkol kullanımı özellikle ensest olgusunda aile içi dinamikler açısından risk faktörü olarak tespit edilmiştir (Şahin&Taşar, 2012, Bozbeyoğlu vd., 2010, Ayan, 2010, İblioğlu, 2018). Bulgunun alan yazın ile bu bağlamda örtüştüğü söylenebilir. Özellikle madde etkisi altında kızının durdurmaya çalışmasına rağmen durmayan babanın alan yazında yer alan Dietzel'in sınıflamasında (Gölge, 2019) çocuğa yönelen istismarcılardan madde kullanımı altında dürtüsel olarak çocuğa

yönelen regrese çocuk istismarcı betimlemesine uyduğu söylenebilecek olsa da ancak yine de istismarcıya ilişkin bu tür bir tanımlama da bulunabilmek için istismarcıların kendileriyle de çalışma yapılması gerektiği göz ardı edilmemelidir.

Bu alıntılar dışında diğer katılımcılar da babalarının otoriter olduğu, katı kuralları olduğu, zaman zaman fiziksel şiddet uyguladığı ve babadan çekindiklerini ifade etmişlerdir. Bu verilere göre babanın çocuklarına karşı otoriter bir tutum içinde olduğu, fiziksel ve duygusal şiddet uyguladığı tespit edilmiştir. Babası tarafından cinsel istismara uğrayan iki katılımcının durumunda ise cinsel, fiziksel ve duygusal istismarın bir arada olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte cinsel istismara fiziksel ve duygusal istismarın da eşlik etmesi sadece istismarcının baba olduğu vakalarda değil, istismarcının ağabey olduğu dört vakada ve aile dışından bir bireyin cinsel istismarına maruz bırakılan bir vakada da tespit edilmiştir. Bu bulgu, alan yazında yer alan çocuğun cinsel istismarı vakalarına duygusal ve fiziksel istismarın da eşlik edebildiği bulgusuyla (Dağlı, 2015) örtüşmektedir.

Burada, tüm katılımcılar açısından, babanın evde olsun ya da evden uzakta olsun eşleri ve çocuklarına şiddet uyguladığı tespit edilmiştir. Feminist yorum açısından babanın ailede, toplumsal ataerkilliğin yansıması olarak sahip olduğu erki, evde kadınlar ve çocuk üzerinde cinsel, fiziksel, psikolojik ve ekonomik ve cinsel istismara yol açacak şekilde kullandığı söylenebilir. Kuramsal çerçevede ele alınan radikal feministlerin ataerkil aile kurumunun içinde ataerkil toplumun erkeğe yüklediği rijit aktif rollerin yansıması (Tong, 2009) olarak da değerlendirilebilir. Gücün bu kullanımının aynı zamanda kadınların güçsüz konuma düşmelerinin kaynağı olduğu açıktır. Wearing'in (1986) belirttiği gibi, erkeğin ev ve toplumla ilişkisinde sahip olduğu güç, kadının güçsüzlüğü ve bastırılmışlığı içselleştirmesi ile karşılık bulmaktadır. Anneye ilişkin "pasif anne" alt tema analizinde bu karşılığın belirtildiği şekliyle yaşandığı ve ortaya çıktığına dair analiz yer almaktadır.

Erkeğin (baba, ağabey, aile dışı fail) istismarcı gücü karşısında özellikle kız çocuklarının durumuna bakıldığında, kız çocuklarının evdeki baskı ve şiddet ortamının içinde büyümelerinden kaynaklanan bastırılmış, korku içinde, savunmasız, güçsüz, ekonomik olarak bağımlı ve doğal olarak yetişkin duruşuna sahip olamamadan kaynaklı olarak kendilerini savunma ya da koruma olasılıklarının oldukça düşük olduğu görülmektedir. Bu durum onları ayrıca erkeğin “cinsel sapkınlıklarından dolayı değil, çoğunlukla ana akım erkek cinsel davranışının, kadınları cinsel meta olarak gören ve bu metayı istediği yerde ve zamanda, istediği şekilde kullanma hakkına sahip olduğu inancıyla şekillenen (Ward’dan aktaran Seymour, 1998, s.416) bir bağlam içinde cinsel istismarın mağduru konumuna getirdiği söylenebilir. Enstest vakaları için, katılımcıların anlatımlarıyla görünür olan baba figürünün sahip olduğu özelliklerinin, bu bakış açısı bağlamında katılımcıları nasıl cinsel istismarın mağduru haline getirdiği görülebilir. Literatürde de enstest açısından babanın aile içinde ataerkil ve otoriter tutuma sahip olduğu (Herman&Hirschman, Kempe&Kempe, Rist, Vander Mey&Neff, Meiselman’dan aktaran Solomon, 1992) belirtilmektedir.

Babaların aile üzerindeki bu ataerkil tahakkümü, kız çocuklarının hem doğrudan kendilerine uygulanan şiddet açısından hem annenin maruz bırakıldığı şiddete ve dolayısıyla kadının ezilmesine ve güçsüz bir biçimde konumlandırılmasına şahit olmaları bakımından kız çocuklarının kişilik gelişimleri ve kendi olabilmeleri aile içinde olumsuz bir biçimde şekillenmekte ve beslenmektedir. “Yaşam hakkı ve beden bütünlüğüne yönelik herhangi bir tehdidin varlığı halinde, bir başka ifadeyle düşmanca bir ortamda, bireyin özgür bir şekilde kendi olması ve yetenekleri doğrultusunda kendini gerçekleştirme olanaklı değildir (Songur&Şimşek, 2018, 26).” Nitekim bu ortamdan uzaklaşmak için evden kaçan ve madde kullanan katılımcılar olduğuna ve bu yanlış seçimlerin onları cinsel istismar travmasına taşıyan öykülerine daha önce yer verilmişti. Dolayısıyla burada katılımcılar için birbiri ardından gelen olumsuz yaşam deneyimleri söz konusudur: Önce şiddet ve baskı içeren bir aile ortamı ve bunun kız çocuk üzerindeki etkisi, sonra cinsel istismar travması ve bu travmanın diğerinin üzerine eklenmesi. Bu silsile kurum bakımına alınan

çocukların iyileştirilmesi için yapılması gereken hizmetlere ilişkin oldukça önemli bir bulgudur. Kurum bakımı, her şeyden önce travmayı iyileştirmeye yönelik olmalı ancak bunu yaparken kız çocuklarının cinsel istismara kadar yaşadıkları hayat deneyimlerinin gelişimleri üzerindeki etkisi de göz ardı edilmemelidir. Dolayısıyla kurum bakımı travmayı sağaltırken kişilik gelişimini de olumlu yönde geliştirecek şekilde yapılmalıdır.

3.1.2.2. Pasif Anne

Annelerinin bakımı ile büyüyen katılımcıların ifadelerine göre anne figürünün; koca baskısı altında olduğu, fiziksel, psikolojik, ekonomik şiddet türlerinden birine ya da birkaçına birden maruz bırakıldıkları görülmektedir. Evde babanın şiddetini önlemek adına susan, çocuklarını susturan, aile içi şiddeti ya da bildiği halde cinsel istismarı önlemeye yönelik bir girişi olmayan, görmezden gelen ya da inkâr eden, katılımcıların kendisine ya da diğer çocuklarına bizzat fiziksel ve psikolojik şiddet uygulayan, kadına ilişkin toplumsal cinsiyetçi kalıp yargıların koşullandırmasına göre yaşayan ve çocuklarına da buna göre davranan, sevgi göstermeyen, hem çocuklarıyla hem kocalarıyla iletişimlerinin çok zayıf olduğu ya da hiç olmadığı anneler oldukları tespit edilmiştir. Analiz sonucunda ulaşılan bu bulgu, literatürde de annenin sosyoekonomik destek ağlarının ve hareket alanlarının dar olması annelerin toplumsal cinsiyet ilişkileri sebebiyle eğitim ve istihdam olanaklarından yararlanamaması, yalnızlaştırılması ve baskı altına alınmış olmaları ile açıklanmaktadır (Polat, 2006). Feminist yaklaşım ise kadının aile içinde erkek tarafından domine edildiğinin ve kadının ailede sosyalizasyonunun uysal olma yönünde olduğunu açıklamaktadır (Ollenburger & Moore'dan aktaran Solomon, 1992).

Tüm bu faktörler münferit vakalarda hem çocuğun cinsel istismarının saptanmasına hem de annenin istismarı görmezden gelmesine, örtbas etmesine neden olabilmektedir.

“Annemle babam arasında fiziksel şiddet çok fazla oluyordu. Annem ve babam hep tartışarak konuşurlar. Babam anneme hep sorunlar yaşattı. Bize ve abilerime de. Çok sorunlu, hiç karı-koca ilişkisi yok. Sevgi nedir hiç bilmiyorum. Annem de babamın ona davranışlarından dolayı eksikti. O eksikliği bize de yansıttı.” **Katılımcı 2** (23, ailesiyle yaşıyor, çalışmıyor)

Katılımcı 2’nin ifadeleri, koca şiddetine maruz bırakılan annenin ve bu şiddete tanık olan çocuğu tarafından nasıl görüldüğüne ilişkin önemli bir göstergedir. Annenin “eksik” olarak görülmesi ve bu eksikliği çocuklarına yansıtması, ailenin çocuk gelişimindeki önemi bakımından Katılımcı 2 için bu görevini yerine getiremediğini göstermektedir.

“Aile şiddeti görüyordum, sevgi yoktu, kız kısmı okumaz düşüncesi vardı. Annemden şiddet gördüm. Annem babamı kışkırttı, abimi de. Abim de beni dövdü. Ailede sıcaklık yok, soğuk, gergin hep. Dayak yiyordum, her şey kısıtlıydı, beni imam yapmak istiyorlardı, zorla olmaz bazı şeyler. Kız kısmı evinde oturur, dışarı çıkamaz kafasındaydı annem. Bunalıyordum, o yüzden uyuşturucu kullandım. Aileden biraz şiddet görüp psikoloji bozuk olunca insan ne yaptığını bilmiyor.” **Katılımcı 5** (22, evli, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

Katılımcı 5’in ifadeleri, annesinin toplumsal cinsiyetçi bakış açısını içselleştirdiğini ve çocuklarına bu çerçeveden yaklaştığını göstermektedir.

“Annem dışarıya karşı korumacıydı ama babama karşı değil. Yoksa o da dayak yiyecekti. Annem evde hiç baskı görmedi ama ezildiğini hep hissettim. Çünkü elinde mesleği yok, sırtını yaslayabileceği hiçbir şey yok, onun ezikliğini sürekli yaşayan bir insan. Bazen böyle olmasaydı babana katlanmazdım, size katlanmazdım dediği çok oldu.” **Katılımcı 3** (21, annesiyle yaşıyor, çalışmıyor)

Katılımcı 3’ün ifadelerinden evde kendisinin ve diğer kardeşlerin fiziksel şiddet gördüğü annenin ise buna göz yummak zorunda kaldığı görülmektedir. Katılımcı 2’nin annesi için “eksik” tanımlamasının yanı sıra Katılımcı 3’ün annesini “ezik” olarak tanımlaması dikkate değerdir. Ayrıca burada annenin meslek sahibi olmamasının onu güçsüzleştiren ve baskıya ve şiddete boyun eğdiren bir etmen olduğu görülmektedir. Annenin “ezik”liği katılımcının ifadesine göre ve annenin kendi ifadesine göre tam olarak buradan gelmektedir. Burada kadının sahip olduğu fırsatlar açısından erkeğe göre daha düşük bir yere konumlandırıldığı, bu konumdan dolayı şiddete boyun eğdiği görülmektedir. Burada annenin şiddete boyun eğmesi, radikal feministlerin aileyi, erkeklerin kadınları domine

ederek sosyalleştiği ve kadınların da uysal ve seks objesi olarak sosyalleştiği baskıcı bir kurum olarak tanımlayan (Ollenburger ve Moore'dan aktaran Solomon, 1992) bakış açısıyla uyumludur.

Aileyi kadınlara uygulanan baskının kurumsallaşmış hali olarak görülen Kreps'e (1973) ve Scutt'a (1983) göre çekirdek ailenin doğası erkeğin kadın üzerindeki gücünü kullanmasına olanak tanır ve çocuğun cinsel istismarı da aile içinde kadının baskılanmasının doğrudan sonucu olarak ortaya çıkar. Tong'a göre (2009) ise ataerkil toplum, rijit cinsiyet rollerini kadını pasifleştirmek, erkeği de aktifleştirmek üzere kullanır. Analizde katılımcıların bir bölümü çekirdek aileye, bir bölümü de parçalanmış aileye sahiptir. Enseste maruz bırakılan katılımcıların çekirdek aile içinde bulundukları ve enseste maruz bırakılıp parçalanmış aileye sahip katılımcıların ise babalarıyla ve bakım verenleriyle (üvey anne, büyükanne) çekirdek aile formatında yaşadıkları ve bu ailelerde kadınların daha önce de belirtildiği gibi baskılandığı görülmektedir. Dolayısıyla aile yapısının niteliği, cinsel istismarın ortaya çıkmasına neden olabilecek olumsuz baba figürü özellikleriyle de bir araya geldiğinde Scutt ve Kreps'in tespitleriyle uyumlu görünmektedir. Annenin aile içinde ki bu konumuna ilişkin bulgular, Akkuş'un (2014) araştırmasında "kız çocuklarının bazılarının, annelerinin aile içerisindeki güçsüz pozisyonuna vurgu yapmaları mensubu oldukları ailelerin ataerkil yapısı hakkında fikir vermektedir. (s.158)" bulgusuyla da örtüşmektedir.

3.1.2.3. Kardeşler Arası Ayrımcılık

Analiz sonucunda özellikle erkek kardeşlerle olan ilişkilerin kopuk olmasının temel nedeninin ataerkil bakış açısıyla yetiştirilen ve erkeğin üstünlüğüne dayalı bir anlayışla yaklaşılın erkek ve kız kardeşler arasında, anne babaların ya da diğer bakım verenlerin ayrımcılık yapmaları olduğu görülmüştür. Üç katılımcının öyküsünde erkek kardeşlerle aralarında özellikle dışarı çıkma, dışarı çıkma saatleri, sürekli kontrol edilme konularında ve arkadaşlarla görüşme, okula gitme gibi sosyal yönden gelişimlerine önemli katkısı olacak bu durumlar

açısından kız çocukları baskı altında tutulurken erkek çocuklarının serbest bırakıldıkları tespit edilmiştir.

“Abim de kardeşim de bir çıkarlardı çok geç saatte gelirlerdi. Bir düzen yoktu. Onlara kızmazlardı. Ayrımcılık çok vardı. Onlar erkek bir şey olmaz derlerdi. Birbirimize çok soğuktuk, hala da çok soğuz. Birbirimize bağlı değiliz.”
Katılımcı 5 (22, evli, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

Aynı zamanda abilerin de kız kardeşlere baskı ve şiddet uyguladığı ve ebeveynlerin bu durumu olağan karşılayıp ses çıkarmadıkları görülmektedir. Üç katılımcının öyküsünde özellikle ağabeyinin cinsel istismarına da maruz bırakılan katılımcıların öykülerinde bu durum yaşanmıştır. Toplumsal cinsiyet rolleri ve ataerkil bakış açısının ebeveynlerin çocuklarına ve eşlerin birbirlerine karşı davranışlarında vücut bulmuş halinin kardeşler arası tutum ve davranışları da etkilediği görülmektedir.

3.1.2.4. Büyükannelelerin Kötü Muamelesi

Katılımcıların beşi büyükanneleleri tarafından büyütülmüştür. Babaanne ve anneanne tarafından büyütülen katılımcıların yaşam öykülerinde büyükannelelerin sadece çocuğun fiziksel ve temel bakım ihtiyaçlarını karşıladıkları, psiko-sosyal gelişimlerine katkılarının ise yetersiz ya da olumsuz olduğu görülmektedir.

Anne dışında bakım veren kadın figürünün de eğitim seviyesi ve ekonomik gelir seviyesi düşüktür. Ayrıca, büyükanneleler hem babaları olan kendi çocukları tarafından fiziksel şiddete maruz bırakılmakta hem de kendileri katılımcılara fiziksel ve psikolojik şiddet uygulamaktadırlar.

“Annemi hiç tanımıyorum, biz bebekken gitmiş. Babam ve babaannemle büyüdük. Babam bizi dövdüğünde babaannem önüne geçiyordu ama ona da vuruyordu, yumruk attığı için her yeri morluklar içinde oluyordu.” **Katılımcı 7** (20, evli, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

“Kendimi bildim bileli anneannem vardı yanımda. Anneme gitmek istediğimde annem almıyordu beni. Küçükken ayrımcılık yaşadım. Ablamla kardeşimle ilgilenirdi benimle ilgilenmezdi. Beni sevmiyormuş gibi davranırdı. Onlara her şey alınırdı bana alınmazdı. Kendimi çok yalnız hissediyordum. ... Dayım ve anneannem beni çok döverdi. Çok aşırı dayak yiyordum. Şimdi kendi çocukları var, hadi kızsana onlara da diyorum. ... Anneannem eski kadınlar gibi, korkusuz, eski kafa var onda. Biraz da insanın psikolojisini bozan bir kadın. Söylenmeyecek şeyler söylüyor, küfür ediyor, aşağılayıcı şeyler söylüyor. Benim şimdi psikolojimi o bozuyor. Çocukken dövüyordu. Arkadaşlarımın anneannelerine bakıyorum anlayışlılar benimki öyle değil.” **Katılımcı 6** (22, anneannesiyile yaşıyor, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

Katılımcıların babaları olan oğullarının çizdiği yukarıda açıklanan profille doğru orantılı olarak ve yaşlı olmalarının getirdiği dezavantajlı konum şiddete uğramalarının temel nedenleridir. Büyükkannelerin kendi oğulları tarafından yaşlı istismarına maruz bırakılmaları bu çalışmada ortaya çıkan diğer bir önemli konudur. Yaşlı istismarında oğulları tarafından dövülme, sözlerinin /uyarılarının ciddiye alınmaması, emekli maaşlarına el konulması gibi eylemlere maruz bırakıldıkları katılımcılar tarafından ifade edilmiştir. Ayrıca yine yaşlılıktan kaynaklanan dezavantajlı konumları nedeniyle bu şiddet türlerine karşı koyamadıkları, gerginlik, kavga ve tartışmaların daha kötüye gitmemesi için susmayı ya da katılımcılara yönelik şiddet eylemlerine müdahil olmamayı tercih ettikleri bulgularına da ulaşılmıştır.

Yine bu alt temada da oğulları tarafından şiddete maruz bırakılan yaşlıların durumundan hareketle, yukarıda belirtildiği gibi çekirdek ailedeki ataerkil yapının, sadece eşler arasındaki ya da tez özelinde çocuklara yönelik ilişkileri belirleyici değil, aynı zamanda kuşaklar arası ilişkileri de belirleyici bir yönü olduğu görülmektedir. Bununla birlikte bazı vakalarda büyükkannelerin çocuklara yaklaşımının ataerkil ideolojiden doğru olduğunu görmek mümkündür. Sonuç olarak, bu yaşlı kadınların farkında olmadan, kendilerinin de kurbanı olduğu bu ideolojinin zihniyetine sahip olduğunu ve kendi davranış ve tutumlarıyla ataerkinin yeniden üretimine katkıda bulunduklarını göstermektedir.

Katılımcılardan birinin babaannesinin, babası tarafından cinsel istismara maruz bırakıldığını ve başkaları ile para karşılığında birlikte olmaya zorlandığını bildiği halde, maruz bırakıldığı fiziksel şiddet ve yaşlılığı nedeniyle istismarı

durdurmakta güçsüz kaldığı görülmüştür. İstismara göz yummasının bir diğer nedeni de muhtemel kültürel yaptırımlar olarak ortaya çıkmaktadır.

“Annem beni yirmi günlükken bırakıp gitmiş. Beni babaannem büyüttü. ... Sadece babaannem biliyordu. Müdahale edemezdi çünkü çok yaşlıydı. ... O zaman sadece babaannem vardı. Oda beni susturuyordu. Amcamlar duysa beni yaşatmazlardı. Ben bir şey yapmadım ama beni yaşatmazlardı. Konu kapansın namus temizlensin diye.” **Katılımcı 4** (24, evli, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

Bu vaka da ayrıca, ataerkil bakış açısı ve kültürel özelliklerin katılımcıyı ve bakım vereni, istismarı kabullenmek ve ses çıkaramamak açısından yönlendirmesi ve baskı altına alması da söz konusudur.

3.1.3. Milat

Katılımcıların büyük bölümü görüşmelerde paylaşımlarını yaparken “*olaydan önce, olaydan sonra*”, “*olaydan önceki ben, olaydan sonraki ben*” ifadelerini kullanmış ve bu ayrımı yaşamlarında hissettiklerini ve bu ayrımın hayatlarında önemli bir belirleyici unsur, yaşam öykülerinde bir milat olduğunu belirtmişlerdir.

3.1.3.1. “Olaydan Önceki Ben”: Olay Öncesi Kendine ve Hayata İlişkin Düşünceler

Katılımcıların çocukluk dönemlerinde kendilerini ve hayatı nasıl algılayıp yorumladıklarına ilişkin ifadelerinden tek bir spesifik yapısal ya da dinamiksel özellik tespit edilmemiştir. Hem kendilik algıları hem hayatı algılayış şekilleri farklılık göstermektedir. Kendilik algıları katılımcıların kişilik özelliği olarak nasıl bir yapıda olduklarını görmek, yetiştikleri aile ortamının bu yapı üzerinde etkisi olup olmadığını anlamak, cinsel istismardan sonra kendilik algısı ve hayata ilişkin düşüncelerini de sorarak yaşadıkları travmanın kendilerinde ne yönde / nasıl bir değişiklik yarattığı bağıntısını ortaya koymak açısından önemlidir. Bu temada farklı biçimlerde anlatımlar olduğu için alıntılar üzerinden ve alıntı olarak yer verilmeyen ancak açıklanması önem arz eden hikâyelerinden bazı bölümler de aktararak değerlendirmeler yapılacaktır.

“Çok güzeldi. A. da yaşıyorduk. Kimliğim olmadığı için okula gitmiyordum. Ama müdür okula çağırdı yine de okula gittim. Mahallede arkadaşlarım vardı. Oyunlar oynuyorduk. Çok güzeldi, saftık. Sonra babam gidip gelmeye başladı. Ama babam bizi bulmasın diye taşındık. Ama yine buldu bizi.” **Katılımcı 4** (24, evli, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

Katılımcı 4, bebekken annesi tarafından terk edilmiş, babası uyuşturucu bağımlısı olduğu ve şiddet uyguladığı için babaannesi tarafından babadan kaçırarak A.'da bakılmıştır. Kimliği resmi olarak okula başlayana kadar çıkarılmamış. Dolayısıyla sosyal haklardan resmi olarak yararlanamadan yaşamasına rağmen çocukluk dönemini olumlu hatıralarla hatırlayan katılımcı babasının kendilerini bulmasıyla hayatının olumsuz yönde değiştiğini ifade etmektedir. Üvey ablasını zorla fuhuşa sürükleyen babanın amacı katılımcıyı da aynı şekilde fuhuşa sürüklemek. Katılımcıyı ve babaannesini bulup İ.'ye getirdikten sonra hem kızına cinsel istismarda bulunuyor hem de fuhuşa sürüklüyor. Bu vakada parçalanmış aile yapısının ve ebeveyn ya da bakım verenin çocuğun gelişiminde önemli yeri olan sosyal haklarını çocuğa sağlamama yönündeki ihmallerinin babanın gelişile istismara dönüştüğü görülmektedir.

“Kuruma kadar okulda başarılı bir öğrenciydim, takdir, teşekkür alıyordum. Şimdi görüşmediğim bir arkadaşım vardı o zaman. Ailesi daha serbestti, dışarı çıkabiliyordu. Benim ailem çok sıkıydı. Sadece okula gitmeme izin vardı. Hiçbir yere gidemiyordum. Ben de kaçmayı düşündüm, kaçmaya başladım. ... Özgürlük istiyordum. Ama biraz sabırlı olsaydım şimdi daha değişik olabilirdi bazı şeyler. Mesela şimdi kız kardeşim daha rahat. Pantolon bile giyemezdik, üzerine uzun bir şey giymeden. Bende özentilik de vardı.” **Katılımcı 1** (22, evli, çalışmıyor, yalnız yaşıyor, iki çocuğu var.)

Otoriter ve baskıcı aile yapısıyla büyüyen Katılımcı 1, evdeki gergin şiddet ortamının ve katı yasakların yarattığı baskıyla evden kaçmaya başlıyor. Kendini akranlarıyla kıyaslama, bunların verdiği olumsuz duygularla baş edememe, evden kaçma, maddeye yönelme gibi olumsuz davranışlar sergilemiştir. Evden kaçtığı olaylardan birinde sevgilisiyle birlikte olduğu tespit edildiği için kurum bakımına alınmıştır. Baskıcı ve otoriter aile ortamında büyüyen çocukların istenmeyen davranışlara yöneldiği literatürle de uyusmaktadır.

“Çocukluğum hatırladığım kadarıyla belli bir yaşa kadar iyi geçti. Çok problemleri olan bir çocuk değildim. Ama yaramazdım. Mutluydum yani. Arkadaşlarım vardı oyunlar oynuyorduk. Geziyorduk. Dokuz yaşından sonrasını yaşamadım. Dokuz yaş küçük bir yaş ama o yaşında bile olgun davrandığımı söyleyen çok insan oluyordu. Yani şöyle söyleyeyim. Girdiğim ortamda mutsuzluk olmazdı, insanlarla şakalaşırdım, dışadönüktüm. Bir sürü arkadaşım vardı, o yaşına rağmen. Artık öyle değilim. Şimdi olaylar oldu, sıkıntılar yaşandı düşündüğümün tam tersini düşünmeye başladım. Cana yakın, dışadönük. Olaya kadar olan kısımda kendime çok güveniyordum. Okulda öğretmen bir görev verdiğinde yapamayacağımı düşünsem bile ben üstlenirdim. Olayların üzerine giderdim. İnsanlara çok güvenmiyordum. Televizyonda gördüklerimden dolayı. Öğretmenlerim ve arkadaşlarım dışında yabancı birine asla güvenmiyordum. Öğretmenlerime aşırı güveniyordum.” **Katılımcı 3** (21, annesiyle yaşıyor, çalışmıyor)

Babası tarafından cinsel istismara maruz bırakılan Katılımcı 3, dokuz yaşına kadarki çocukluk dönemini neşeli, mutlu, akademik başarısı yüksek, özgüven ve sorumluluk sahibi olarak tanımlamıştır. Aile içi dinamiklerde, istismar ortaya çıkana kadar babanın dönemsel çalışması, alkol bağımlısı olması ve annenin evin tüm sorumluluğunu yüklenmesi gibi sağlıksız aile özelliklerine ait özellikler olsa da Katılımcı 3 bunlardan etkilenmeden sağlıklı bir gelişim gösterebilmiştir. Ancak, zaman içinde, annenin sürekli çocuklarla yatmasına bağlı olarak Katılımcı 3’ün anne ve babası arasında eşlik rolleri açısından eksiklik olması, alkolizm ve bir dönem evden uzak olup bir dönem sürekli evde olma faktörüyle de bir araya gelince literatürle uyumlu olarak cinsel istismarın oluşmasına zemin hazırlamıştır.

“İçime kapanıktım. Arkadaşlarım gezer eğlenirdi, ben gitmezdim, kendi kendime takılırdım. Uyuşturucuyu da kendim içerdim. Oturur muhabbet ederdik ama bilip bilmeden yalan yanlış konuşurlardı, anneme beni dövdürürlerdi. Kimseye güvenmiyordum hala daha insanlara güvenmem. Sevgi de duymuyorum.” **Katılımcı 5** (22, evli, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

Baskıcı ve otoriter aile dinamiği ve ağabeyleri yanında ayrımcılığa, ağabeylerinin ve ailesinin şiddetine maruz bırakılarak büyüyen katılımcı 5, çocukluk döneminde de yalnız, kendine ve insanlara güven duymayan bir kişilik geliştirmiştir. Katılımcı 5 yaşadığı baskı ve şiddetten uzaklaşmak ya da başa çıkabilmek için evden kaçarak evden uzaklaşması ve madde kullanıma yönelmesi cinsel istismara maruz kalabileceği ortamlara ve düşünce yapısına kendisini itmiştir.

“Başkalarının çocuklarına çok özenirdim, Kendimi çok çirkin bulurdum. Biri söylediğinden değil, ben kendimi çirkin görüyordum. Belki de başkaları çocuklarının saçlarını tarayıp gönderiyorlardı ve benim öyle değildi belki de ondan. Kendimi kötü görüyordum. Kendime güvenmezdim, çekingendim. Babamdan çok korkardım. Babamın ölmesini çok istiyordum. Hemen arkadaşlık kuramazdım. Sanki insanlardan bir zarar ya da şiddet gelecekmiş gibi korkardım. Halam vardı, onunla da fazla görüşmüyordum. Eşi bizi istemiyordu, çünkü babam çok belalı bir tipti. Bir tane arkadaşım vardı, dışarı çıkıp oynadığımızda eve gelince bizi döverdi. Mendil satmaktan dönünce parayı hemen ona veriyorduk, bizi takip etmezdi, zaten bilirdi ne kadar para getireceğimizi, ne kadar satıldığına bakıp hesaplıyordu. Abimle gidiyorduk, o zaman eğlenceli bir şey yapıyormuşum gibi geliyordu, oyun gibi geliyordu.” **Katılımcı 7** (20, evli, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

Alkol bağımlılığı olan, ekonomik ve fiziksel şiddet uygulayan babasıyla ve babaannesiyle büyüyen Katılımcı 7’nin temel ihtiyaçları ve bakımı yeterli şekilde karşılanmadığı için düşük özgüven ve benlik algısı geliştirdiği görülmektedir.

Katılımcıların sadece üçü cinsel istismar olayından önce çocukluk döneminde yaşadıklarına ve kendine ilişkin olumlu ifade kurmuştur. Bunlardan sadece biri ailesiyle, diğer ikisi büyükanneleyle yaşamaktadır. Olumsuz öykülerin temel nedeni katılımcıların parçalanmış aileye sahip olmaları ya da sağlıklı aile içi dinamiklerin olduğu ailelerde büyümüş olmalarıdır. Katılımcıların aile ortamlarında cinsel istismar olayından önce de istismarın çeşitli şekillerine maruz bırakıldığı görülmektedir. Özellikle parçalanmış aileye sahip olan ve annelerinin terk ettiği katılımcıların sağlıklı bir çocukluk dönemi ve sağlıklı bir psikolojik gelişim göstermedikleri ifadelerinden anlaşılmaktadır. Anne tarafından terk edilme, bakım verenin ihmal içeren bakım verme tutumları, çatışmaların olduğu aile yapısı içinde büyüyen çocuklar düşük benlik saygısı ve algısı, özgüvensizlik gibi kişilik özellikleri geliştirirler. Cinsel istismardan önceki çocukluk döneminde zaten böyle bir yapı içinde bulunan çocukların özellikle aile içi cinsel istismar vakalarında istismarın psikolojik etkileriyle de birleşerek yaşam boyu sürecek olan anksiyete bozukluğu, depresyon, posttravmatik stres bozukluğu gibi psikolojik rahatsızlıkların yansırı ilişkilerde dengesizlik, bilişsel yıkım ve madde kullanımı gibi etkilere de neden olmaktadır. Dolayısıyla bu süreçlere maruz bırakılan çocukların profesyonel ve kurumsal olarak desteklenmesi sağlıklı yaşamlar sürebilmeleri açısından elzemdir.

3.1.3.2. “Olaydan Sonraki Ben”: Olay Sonrası Kendine ve Hayata İlişkin Düşünceler

Cinsel istismarın çocuk mağdurlar üzerinde yarattığı etki ve bu etkinin şiddeti, çocuğun kişiliğine, istismarın kim tarafından yapıldığına, istismarın şiddetine ve sıklığına göre değişiklik göstermektedir. Bu temaya ilişkin elde edilen veriler bu bilgiyi doğrular niteliktedir. Ensest vakalarıyla evdeki şiddet ve baskıdan uzaklaşmak için evden ayrılıp erkek arkadaşlarıyla yaşı küçük olduğu halde birlikte olan kız çocukları arasında durumu anlamlandırma, kısa ve uzun süreli duygusal ve psikolojik etkiler açısından farklılıklar bulunmaktadır. Buna göre analiz sonucunda, aile içinde baba ve ağabey cinsel istismarına maruz bırakılan katılımcıların öncelikli olarak iç dünyalarında olayı anlama, anlamlandırma ve geçerli olabilecek mantıksal bir gerekçeye dayandırma çabası içinde olduklarını, ikincil olarak kendilerinin bu olay içindeki konumlarını belirleme çabası içinde olduklarını ve son olarak da yaşanan olayın yıkıcı psikolojik etkilerini yaşamaya ve hayatlarının olumsuz yönde değişimine tanık olma ve adapte olma süreci içinde kaldıkları tespit edilmiştir.

Olayı anlama, anlamlandırma ve geçerli olabilecek mantıksal bir gerekçeye dayandırma çabası kapsamında yaşananların sevgi göstergesi, koruma çabası ve hatta öğretme olabileceğine ilişkin değerlendirmeler de bulunmuşlar ancak yaşlarının ilerlemesi ve konuyla ilgili bilinç seviyelerinin yükselmesiyle bu gerekçelerin doğru olmadığı sonucuna varmışlardır. Bu bilinç düzeyine eriştikten sonra olayın ortaya çıkmaması için faillerin tehditlerine, fiziksel ve psikolojik şiddetlerine maruz bırakılmaya başlamışlardır.

Kendilerinin bu olay içindeki konumlarını belirleme çabasının ise ev dışından failler tarafından cinsel istismara maruz bırakılanlarda daha çok kendini suçlama şeklinde olduğu görülürken, ensest vakalarında daha çok faili suçlama ya da bu olayın yaşanmasına neden olduğu varsayılan annenin suçlanması şeklinde olmaktadır. Katılımcılar tarafından anneyi suçlama, annenin terk edip gitmesi, olayın farkında olmaması, farkında olduğu halde görmezden gelmesi ya

da kabullenemediği için müdahil olmaması nedenlerine dayandırılmıştır. Faili suçlama ise alkol ya da madde bağımlısı olmaları, ruh hastası olmaları, sevmeyi bilmemeleri gibi nedenlere dayandırılmıştır. Babaannesiyle yaşayan, babasının cinsel istismarına maruz bırakılıp fuhuş yaptırılan Katılımcı 4'ün ifadeleri anneyi suçlamaya örnek olarak gösterilebilir:

“Olaydan sonra kendi içimde yaşamaya başladım. Bir şeyleri kendi içimde çözmeye çalıştım ama çok zorlandım. Çok ağladım. Çocukluğumun gittiğini hissettim. Hiçbir zaman kendime zarar vermek istemedim. Kendimi suçlu hissetmedim ama suçlu aradım. Annemi çok suçladım o dönemde. Annemin beni bırakıp gitmesine çok içerledim. Beni bırakmasaydı böyle olmazdı diye düşündüm hep.” **Katılımcı 4** (24, evli, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

Ev dışı cinsel istismar vakalarında kendini suçlama ise baskıya ve şiddete maruz bırakılmalarına rağmen, bu dinamiklere boyun eğmeyip madde kullanımına, evden kaçmaya, sonuç olarak da cinsel istismara maruz bırakılmalarına kendilerinin sebep olduğunu; bunun yerine anne babalarının ya da bakım verenlerin davranışlarına karşı sabırlı olmayı seçmenin daha doğru olmuş olabileceğini retrospektif çerçeveden değerlendirdiklerinde ifade etmişlerdir. Ancak o dönemin koşulları içinde de olanları kabul etmenin, sabırlı olabilmenin çok zor olduğunu, uğradıkları tüm istismar çeşitlerinin dayanılmaz olduğunu da belirtmişlerdir. Burada katılımcıların yaşadıkları koşullar ve bu koşullar içinde var olabilmek için yaptıkları tercihler arasında kaldıkları ve halen daha bu hususta kendilerini suçladıkları görülebilmektedir. Daha önce yer verilen Katılımcı 1'in ifadeleri bunu gösterir niteliktedir.

Cinsel istismarın katılımcılar üzerindeki psikolojik etkilerine bakıldığında hem ensest hem aile dışı cinsel istismar vakalarında katılımcıların kendilerine ve diğer insanlara karşı güvenlerini kaybetme, çevreleriyle iletişimlerini kesme, hayattan kopma, hayattan zevk alamama, kendini sevmeme, apati, öfke, öfkeye dayalı davranışlar sergileme, kendi iç dünyalarına çekilme şeklinde psikolojik değişimler yaşadıkları görülmektedir. Kavramsal çerçevede ayrıntılı şekilde ele alınan cinsel istismarın çocuk üzerindeki kısa ve uzun dönem etkileri açısından değerlendirildiğinde katılımcıların hayatlarında kısa ve uzun dönem psikolojik

etkileri deneyimledikleri görülebilmektedir. Ancak vakaların büyük kısmında tek başına cinsel istismarın bu değişimlere neden olmadığı görülmektedir. Cinsel istismarın yanı sıra, cinsel istismardan önce de aile yapısının parçalanmış, baskıcı-otoriter aile yapısında olması ve yine cinsel istismardan önce, cinsel istismar süresince ve sonrasında da şiddet türlerinin yaşanıyor olması bir arada, bu psikolojik tablonun ortaya çıkmasının nedeni olarak tespit edilmiştir.

Babasının cinsel istismarına maruz bırakılan Katılımcı 3 ile ağabeyinin cinsel istismarına maruz bırakılan Katılımcı 9'un olayları nasıl algıladığı ayrıntılı ifadesiyle aşağıda yer almaktadır:

“O dönemi çok hatırlamıyorum. Ya yedinci ya sekizinci sınıftaydım. Tam tarih hatırlamıyorum. İlk zamanlar oyun sanıyordum. Dediğim gibi, babam küçüklüğümüzden beri bizimle ilgilenirdi. Bizimle dışarı çıkıp top oynayan bir insandı. Benimde çalışma hayatım bitmişti. Okuldan sonra evde oluyordum. Babam da evdeydi hep. Bizimle ilgileniyor, şakalaşiyor, oynuyor, bir şeyler yapıyor. Arada tabi dokunup öpmeleri de oluyordu. Tabi her babanın olduğu gibi. Ben öyle düşündüm. Aksini düşünmedim. Düşünmek istemedim. Öyle düşündüğüm için bir şey demedim, hep sustum. Aslında yaptıkları baba-kız sevgisinin gösterilmesinden fazlasıydı. Çünkü açık konuşayım size, zaten o yaştaki bir çocuğun cinsellikle ilgili bir bilgisi olamaz. O konuyla alakalı bir şey bilmesi saçma olur. Bilen arkadaşlarım vardı. Diyorsun ki işte babam beni çok seviyor, belli bir zaman geçti, belli zaman dediğim iki yıl geçti üzerinden. İşte öpüyor, dokunuyor, okşuyor. Sekizinci sınıfta artık, bizim okula terapistler gelirdi, genç kızlık hakkında bilgi verirlerdi. Bundan sonra babamın hareketlerini izlemeye başladım. İnternette araştırmaya başladım. Babam yapmaz demek istiyorum ama araştırdıkça, bilgi aldıktan sonra anladım ki babamın yaptıkları baba kız sevgisinden öteymiş. Ruh hali olarak çok iyi değildim. Hayatımın en berbat zamanlarıydı. Tamamen kendimi dışarıya kapatmıştım. Kimse duymasın. Aslında biraz utanç vardı. Kimsenin yüzüne bakamıyordum. O yüzden kimseyle konuşmamam gerekiyordu. Herkesi kendimden uzaklaştırıyordum. Aslında bu olayın üzerimde yarattığı etkiden dolayı uzaklaşanlar da oldu. Çünkü ters davranıyorsun, girdiğin ortama ayak uyduramıyorsun. Sürekli aklında o olay var. Eve gitme korkusu, eve gitsem yine aynı şeyler yaşanacak diyorsun. Artık kendimi düşündüğüm için kimseyle konuşmuyordum. (Kendini koruma altına alma çabası) Öğretmenime de anlatmadım, ona da agresif davrandım. Daha iyi durumda olabileceğime inanmıyorum. İnsanların bir şey yapabileceğini düşünmüyordum. En güvendiğiniz insan anneniz, babanızdır. Düşünüyorsunuz 7/24 aynı çatı altındasın. Seni koruması gereken insan hayatta en kötü şeyi gösteren insan oluyor. Ona karşı güvenin kırılıyor, dışarıya da güvenin kırılıyor.” **Katılımcı 3** (21, annesiyle yaşıyor, çalışmıyor)

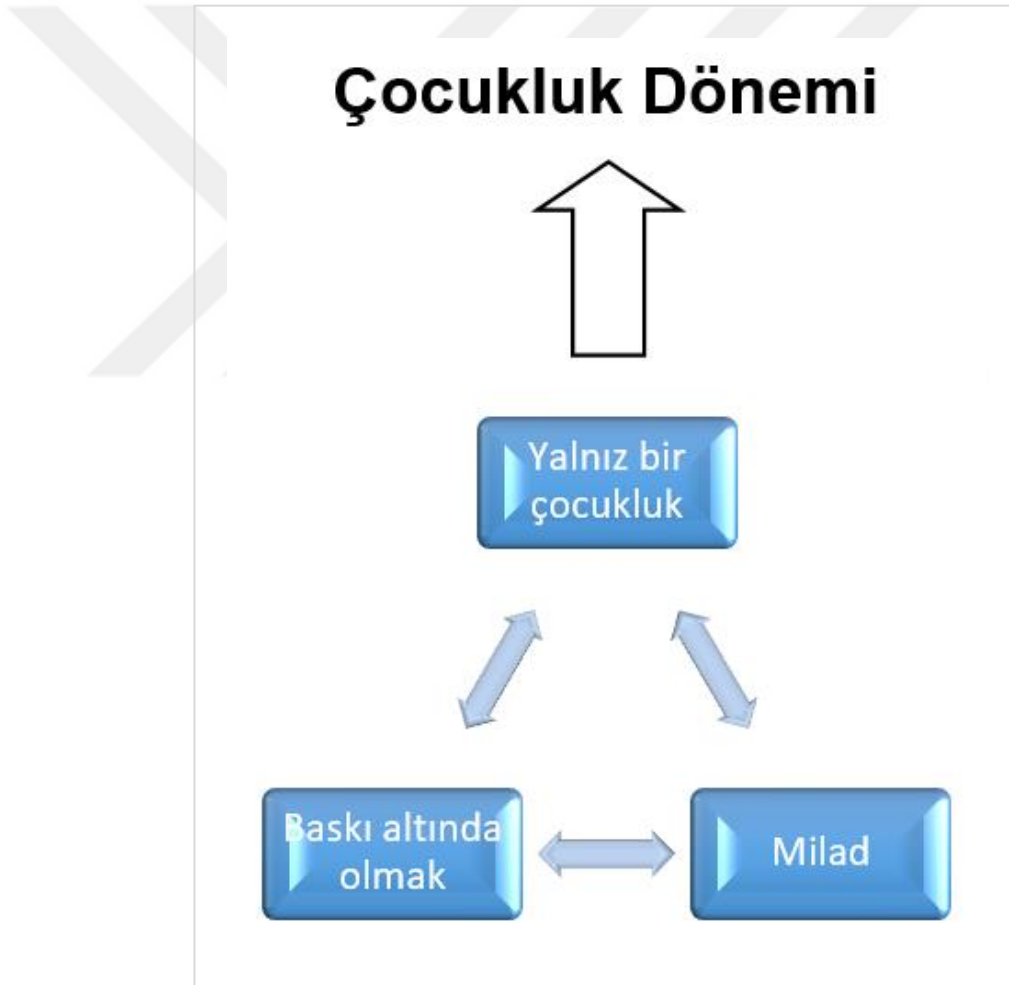
“Abimle olanlardan dolayı çok üzülüyordum. Abi ya bu diyorum. Bir insan nasıl böyle bir zihniyete sahip olabilir. Nasıl kardeşine bunu yapar ve üstüne beni tehdit ediyor, dövüyor, sövüyor. Çok berbat bir çocukluğum oldu. Çok dokundu öyle. Sevgiden mi acaba diyordum. Adını koyamıyordum, anlamıyordum. Böyle yapıyor ama beni dışarıdaki erkeklere karşı kendimi koruyabileyim diye mi yapıyor acaba diye düşündüm. Öğretmeye çalışıyor, ne yapmaya çalıştığını bir türlü

anlayamadım. Bir türlü yakıştıramıyordum, bir türlü bana bunu yapıyor diyemiyordum, bunu dediğim anda orda olmamam lazımdı. (Durumla baş etmek için kendince mantıklı bir neden bulmaya çalışıyor.) Bunu ya söylemem lazım, ya ona boyun eğmem lazım ya da gitmem lazım. Ben gitmeyi tercih ettim. Yurda gittim.” **Katılımcı 9** (23, evli, yalnız yaşıyor, 1 çocuğu var.)

Analiz sonucunda ulaşılan birinci tema ve alt temalarına ait bulgular, araştırma kurgusundaki, kurum bakımından önceki sürece ilişkin araştırma sorusu olan “Cinsel istismar başlayana kadarki yaşam dinamikleri nasıldır?” sorusuna cevap niteliğindedir. Buna göre birinci tema olan Çocukluk Dönemi teması altında analiz, baba, anne ve kardeşler açısından incelenen aile içi dinamikler, aile üyelerinin özellikleri ile şekillenmiştir. Sonuç olarak katılımcıların sahip olduğu parçalanmış ya da sağlıklı aile yapılarının, toplumsal cinsiyet rolleri açısından anne babalık rollerinin ifası, kız çocuk ve erkek çocuk arasında ayrımcılık yapılması, evdeki kız çocuklara yönelik baskıcı tutumun ve özellikle ensestir literatürde yer alan “toplumsal cinsiyet perspektifi açısından ailenin uyumlu ve eşitlikçi bir kurum olmadığı (Çavlin ve ark. 2018, s. 15)” ve “ailede cinsiyet ve yaşa dayalı eşitsiz güç ilişkilerinin fiziksel şiddet de olduğu gibi daha güçlü şekilde cinsel şiddette ortaya çıktığı (Çavlin ve ark., 2018, s.27) yaklaşımlarıyla da uyumaktadır. Ayrıca katılımcıların aileyi destekleyici bir kurum olarak deneyimleyememeleri onları yalnızlaştıran bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Cinsel istismardan önce kendilik algısı ve hayata ilişkin düşünceler ve Cinsel istismardan sonra kendilik algısı ve hayata ilişkin düşünceler alt temalarında ise, analiz sonucunda, katılımcıların cinsel istismar vakasından önce yaşadıkları aile ortamlarının, sağlıklı bir psikososyal gelişime elverişli olmadığı, kendilik algısı, özgüven, diğer insanlara güven duyma dinamiklerinin düşük olduğu bulgularına ulaşılmıştır. Cinsel istismar olayından sonra ise özellikle aile içi cinsel istismara maruz bırakılan katılımcıların ciddi özgüven ve benlik algısı kaybı yaşadığı, depresif, olumsuz, çaresiz, güçsüz kişilik özellikleri gelişimi neticesinde hayata ilişkin bakış açılarının da bu yönde olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların ailelerinin tamamının sosyo-ekonomik seviyelerinin düşük olmasının yanı sıra ataeril aile yapısında oldukları görülmektedir. Yoksulluğun getirdiği zorlukların (babanın çalışmaması, annenin çalışarak eve bakması gibi) yanı sıra ailenin ataeril yapısının özellikle anneler ve kız çocuklar

üzerindeki baskısı durumu daha zorlu hale getirmektedir. Ataerkil zihniyete sahip annelerin de katılımcıların yanında olmaması ya da baskı nedeniyle kız çocuklarına sahip çıkamaması katılımcıları iyice yalnızlaştırmaktadır.

Buna göre birinci tema olan çocukluk dönemi teması kapsamında katılımcıların yaşam öykülerine ilişkin deneyimlerinin yalnız bir çocukluk, baskı altında olmak ve milat olmak üzere üç ana ekseninde yoğunlaştığı ve alt temaları oluşturan bu konuların birbirini besleyen, karşılıklı ilişki içinde olan bir döngüyle katılımcıların hayatını şekillendirdiği ortaya çıkmaktadır.

Şekil 6. Çocukluk Dönemi Teması ve Alt Temalarına Ait İlişkiler

3.2. TEMA 2: CİNSEL İSTİSMARIN TESPİTİ

Tema 2 altında yer alan alt temalar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 10. Tema 2 Cinsel İstismarın Tespiti ve Alt Temaları

TEMA 2: CİNSEL İSTİSMARIN TESPİTİ
Çocuğun kolluk kuvvetleriyle/polisle teması
- İfadenin geri çekilmesi
- İhbar sonrası yaşanacakları bilmeme
Öğretmenlerin rolü ve önemi
İkincil örselenme
İlk adım merkezi
Ailenin tutumu
Sosyal çevre etkileşimi

Cinsel istismarın saptanma öykülerinde ev dışı ve ev içi faillele gerçekleşen cinsel istismar vaka türlerine göre farklılıklar olduğu görülmektedir. Araştırmadaki enstest vakalarının saptanması katılımcıların durumlarını kendi istekleriyle rehber öğretmenlerine anlatması ya da rehber öğretmenlerinin kendilerindeki değişimleri fark edip görüşmeye çağırması neticesinde anlatmaları şeklinde olmuştur. Katılımcıların ifadelerinden rehber öğretmenin vakayı öğrendikten sonra okul yönetimine, kolluk kuvvetlerine haber verdiği ve bir vakada kolluk kuvvetlerinin ve çocuk psikoloğunun aynı anda okula müdahale etmek üzere gelmelerinin sağlandığı görülmüştür.

Enstest ve ev dışı faillele gerçekleşen çocuğa yönelik cinsel istismar vakalarının çok azının ortaya çıktığı, ortaya çıkanların büyük bir bölümünün ise okuldaki rehber öğretmenlerin çalışmalarıyla olduğu literatürde de aynı şekilde yer almaktadır. Ancak yine literatürde bazı çalışmalarda (Paslı, 2017b) çocuğun cinsel istismarı ilk anlattığı kişinin aileden biri ve çoğunlukla anneler olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. 2001-2008 yılları arasında cinsel istismara uğrayan ve Gazi Üniversitesi Çocuk Koruma Merkezince adli ve sosyal hizmet bildirimleri yapılan 73 çocuğun % 40'ının yaşadığı cinsel istismarı ilk olarak annelerine, % 10'unun ise arkadaşlarına anlattığı tespit edilmiştir (Paslı, 2009). Karataş vd.'nin (2020) yüz altmış iki mağdur çocuğun dosya bilgileri üzerinden yaptıkları

araştırmaya göre de çocukların %22,8'i yaşadıklarını ilk olarak annelerine, %16,7'si güvenlik birimlerine, %14,'si arkadaşına anlatmıştır. Bu araştırma özelinde ise yapılan on iki görüşmede katılımcıların tamamı istismarı ilk olarak aile bireyleriyle paylaşmadığını söylemiştir. Katılımcılardan ikisi yaşadıklarını rehber öğretmenleriyle paylaştığını belirtmiştir. Dördü madde etkisindeyken tutuklanıp çocuk şubeye götürüldüklerinde buradaki ifadelerinde erkek arkadaşlarıyla birlikte olduklarının anlaşılmasıyla ortaya çıktığını anlatmıştır. Bir katılımcının evde ağabeyi tarafından uğradığı fiziksel şiddet üzerine komşu tarafından polise ihbar edilmesiyle ağabeyinin ve babasının cinsel istismarına maruz bırakıldığı, bir katılımcının kuryelik yaparken polis tarafından tutuklanmasıyla fuhuş yaptırılarak cinsel istismara maruz bırakıldığı, bir katılımcının erkek arkadaş şiddeti sonucu polise başvurmasıyla, bir katılımcının kavga sonucu polis merkezine götürülmesiyle ve bir katılımcının da gebe kalması ve bunun hastanede ortaya çıkmasıyla cinsel istismara maruz bırakıldıkları belirlenmiştir. Aile bireyleri ise istismarı yukarıda belirtilen şekillerde ortaya çıktıktan sonra öğrenmişlerdir.

3.2.1. Çocuğun Kolluk Kuvvetleriyle Teması

Cinsel istismarın ortaya çıkış şekilleri incelendiğinde tespitin en çok polisle başka nedenlere girilen etkileşim sonucunda yapıldığı ve ikinci olarak ise okuldaki rehber öğretmenler vasıtası ile olayın ortaya çıktığı görülmektedir. Dolayısıyla burada ilkinden başlayarak; öncelikle çocukların polisle olan temasının ve sonra da rehber öğretmenle olan temasının niteliğinin oldukça önem arz ettiği görülmektedir. Polisin çocukla ilk temasta neden gözetmeksizin çocuk dostu bir meslek anlayışıyla çocukların içinde bulundukları durumun koşulları da göz önünde bulundurularak, çocukların ihtiyaçlarının ve özelliklerinin bilgisine sahip, çocuklara uygun bir yaklaşım ve iletişimi içeren bir tutum içerisinde bulunmaları gerekmektedir. Çocuk adalet sistemine girmiş her çocuğun korunmaya muhtaç çocuk olduğu gerçeğinden hareketle, çocuğun sisteme adım attığı bu ilk noktada çocuğun ikincil örselenmesine sebebiyet verilmemelidir. Çocuğun cinsel istismar öyküsü ortaya çıktıktan sonra ise polisin

çocuğa yönelik tutumu çocuğun yaşadığı travmayı göz ardı etmeyecek şekilde olmalı ve ifadenin alınması için yönetmelikle (Adli Görüşme Odaları Yönetmeliği, Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Yönetmeliği) belirlenen kurallara uygun hareket edilmesine özen gösterilmelidir. Bu konuyla ilgili ayrıntılara daha önce dördüncü bölümdeki çocuk cinsel istismarı alanında hizmet veren kurumlar başlığı altında ele alınmıştır.

Ev dışından istismarcılar tarafından gerçekleştirilen cinsel istismar vakalarında olayın ortaya çıkış seyrinde ev içi dinamiklerin neden olduğu bir bağıntı görülmektedir. Ev dışında bir fail tarafından cinsel istismara maruz bırakılan katılımcılarının tamamının evdeki ortamdan uzaklaşmak kaygısı içinde evden kaçma, madde kullanma gibi eylemlerle hareket ettiği görülmektedir. Birinci temada bu bulgular ele alınmıştı. Katılımcıların beşi madde kullanımının, olumsuz arkadaş çevresi edinmenin bir getirisi olarak kandırılarak ya da madde etkisindeyken hali hazırda o dönem için arkadaşları olan kişilerle cinsel birliktelik yaşamışlardır. Vakanın ortaya çıkışı ise kolluk kuvvetlerine kendilerinin şikâyetinde bulunması ve madde kullanımından dolayı kanunla ihtilafa düşme sonucu ifadelerinde reşit olmadan cinsel birliktelikte bulunduklarının da ortaya çıkması ve sonrasında kurum bakımına alınmaları şeklinde olmuştur.

“Birlikte olduğum kişiyle birbirimize girdik, bana tokat attı. Zoruma gitti, sen nasıl bana vurursun diye, kalktım yalın ayak karakola koştum. Dedim ki tamam artık iş çığırından çıktı, bu beni rahat bırakmayacak zaten bugün olmasa yarın ailem duyacak, en iyisi ben gideyim kendi kendime olayları çözeyim. Karakola gittim, böyle bir durum oldu, Benden 4-5 yaş büyüktü. Askerliğini yapıp gelmişti. Ben reşit olmamıştım. Hastaneye gittik muayene oldum, kız olduğum ortaya çıktı. Yalan söylemiş. Olay patlak verdi. Onun ailesi bizimkilere gitti. Bir sürü olay oldu. Doktor kızlık zarı esnek diye dip not düştü. Olmuş da olabilir, olmamış da. O bilinmezlikle yaşamak zor. Duyuldu zaten. Babam karakola geldi nerde o diye ortalığı yıkıyor. Beni soruyor. Ona göre ben suçluyum, annem suçlu. Sen o kızı gönderdin bak böyle oldu. Halbu ki her seferinde o beni gönderiyor. (çalışması için işe) Baktım işin içinden kurtulamayacağım. ...Emniyet müdürü vardı. Kızım iki yolun var dedi: Ya buradan çıkar ailenin yanına gidersin, artık orada ne olur bilmiyoruz, seni onlara vermek zorundayız, ya da çocuktan şikâyetçi olursun, sonuçta sana bunu yapmış da olabilir senin isteğin dışında. (Madde etkisi altında olduğu için hatırlamıyor) Şikâyetçi olursan seni yurda göndeririz. Bende şikâyetçi oldum. Yurtta okuluna da devam edersin, bak çok başarılısın, düzenli bir hayatın olur, ailenle istersen ilerde tekrar bir bağ kurarsın ama şu an mantıklı değil. Onlar öyle söyleyince ben de mecburen yurdu tercih ettim. **Sadece polisle mi görüştün yoksa orada bir sosyal çalışmacı ya da psikolog var mıydı? Vardı. Önce polisle mi konuştun yoksa onlarla mı? Polisle. Bu öneriyi polis mi yaptı, sosyal çalışmacı mı?**

Aslında seçenek sundu, tercihi bana bıraktı. Bunu polis söyledi. Çünkü eve gitmek istemiyorum.” **Katılımcı 9** (23, evli, yalnız yaşıyor, 1 çocuğu var.)

Katılımcı 9’un öyküsüne bakıldığında kendinden yaşça büyük erkek arkadaşında fiziksel şiddet görmüş, cinsel istismarın olup olmadığına dair kesin bir bilgi yok, yukarıdaki alıntıda yer almasa da evde ağabeyi de cinsel olarak istismar etmekte ve ayrıca babasını fiziksel şiddetine maruz bırakılmış ve polis merkezinde de aynı tavrı sürdürmüştü. Burada oldukça karmaşık ve birden fazla istismarın olduğu bir vaka söz konusu. Polisin burada her ne kadar babacan bir tavır sergilediği görülse de çocuğun kurum bakımına ilişkin bilgilendirilmesi, eve gitmesi ya da kurum bakımına girmesi sonucunda yaşanabileceklere ilişkin olasılıkların neler olduğunun çocuğa (müracaatçıya) anlatılması sosyal hizmetin alanına girmekte ve sosyal çalışmacının görevidir. Üstelik orada bir sosyal çalışmacının olmasına rağmen bu işi polisin yapması uygulamada yapılan yanlışlara bir örnek olarak gösterilebilir. Çocuğun içinde bulunduğu durumu anlamak, empati kurmak, çocuk dostu sosyal hizmet anlayışıyla çocuğa yaklaşmak, istismarı tanımlamak ve çocuğun ihtiyacını belirlemek öncelikle sosyal çalışmacının görev tanımında yer almaktadır. Dolayısıyla polis merkezinde çocuğun ifadesi sosyal çalışmacı eşliğinde alındıktan sonra çocuğun ihtiyacına göre nereye gidileceğine çocuk ve sosyal çalışmacı baş başa yaptıkları bir görüşmede birlikte karar vermelidir.

3.2.1.1. İfadenin Geri Çekilmesi

Görüşmelerde olayın ortaya çıkışıyla ilgili ortaya çıkan bir diğer önemli sonuç ilk ifadelerini verdikten sonra katılımcıların (bu araştırmada iki katılımcı) ifadelerini yalan söyledim diyerek geri çekmesi ve dosyanın kapatılmasıdır. İfadelerin geri çekilmesi sadece enstest vakalarında olmuştur.

“Sonra eve gittik (polis merkezinden), babamı alıp karakola getirdiler, sonraki gün de adliye gittik. Bir kere resmi polis gelip alınca beni adliyeye götürmek için o zaman bir şeyler duymuşlar. O gün evden kaçtım, kaçarken yakaladılar. Adliyede ifademi değiştirdim herkes beni suçlayınca. Tam tersini söyledim. Madem bir şey yoktu bunları nasıl anlattın dediler. Televizyondan gördüm dedim. Yurda gitmek

ister misin diye sordular. Hayır dedim, evet desem ifademin yalan olduğu anlaşılacaktı.” **Katılımcı 3** (21, annesiyle yaşıyor, çalışmıyor)

Katılımcıların ifadelerini geri çekmelerinin nedenleri, olay kolluk kuvvetlerine intikal ettikten sonraki sürecin çocuğu korkutması, aile içi dinamiklerde yaşanacak büyük değişimlerin (ekonomik ve sosyal olarak yaşanacak kayıplar) aileyi bulunduğundan daha kötü duruma düşürecek olmasına dair endişe ve kaygı, bu durumdan en çok etkilenecek aile üyelerine karşı (anne ve küçük kız kardeşler) korumacı olma arzusu, anlaşılama ve suçlanma korkusu olduğu tespit edilmiştir. Bu tespit literatürde yer alan akomodasyon sendromu olarak adlandırılan istismara karşı geliştirilen savunma mekanizmasıyla da örtüşmektedir. Mağdur, ailesini kaybetme korkusu ve istismar failinin olayın gizli tutulmasına ilişkin ikna edici ifadeleri karşısında çelişkiye düşmekte ve çaresizlik yaşamaktadır. Ancak, bu araştırmada katılımcıların ifadeleri, akomodasyonun sadece aileyi kaybetme korkusu ile ortaya çıktığını göstermektedir.

“Kız kardeşim benim yanımdaydı. Onu korumaya çalıştım, ona odaklandığım için kendimi düşünmedim. Zaten orada kalmamın, susmamın tek nedeni annemdi. Annem üzülmesin, işte kız kardeşim babasız büyümesin, çünkü kız kardeşime karşı bir şeyi yoktu. Annemin babamdan başka kimsesi yok, ben böyle yaparsam ne olur gibi şeyler düşünüyordum. Kendimi hiç düşünmedim.” **Katılımcı 3** (21, annesiyle yaşıyor, çalışmıyor)

Genel olarak cinsel istismarın çocuk tarafından anlatılmaması, saklamanın tercih edilmesi ve katılımcıları anlatımlarına göre ifadenin geri çekilmesinin sebeplerinin aynı olduğu görülmektedir. Literatürde (Nasıroğlu 2014, İblioğlu, 2018), kendisinin ya da sevdiklerinin zarar göreceği korkusu, aileyi parçalanmaktan kurtarma kaygısı, otorite figürü olan istismarcıdan korkma şeklinde ifade edilen olayı paylaşmama şeklinde sıralanan nedenlerin analiz sonucunda da benzer olduğu bulunmuştur.

3.2.1.2. İhbar Sonrası Yaşanacakları Bilmeme

Bir diğer önemli bulgu ise cinsel istismara maruz bırakılan çocukların hangi hizmet kanallarından nasıl yardım isteyeceklerine ilişkin bilgi sahibi

olmamalarıdır. Araştırma katılımcılarından sadece biri bu konuyu doğrudan ifade etmiştir. Sadece bir kişinin bile ifade etmiş olması konunun önemi açısından yeterli görülmektedir. Sadece cinsel istismar açısından değil, istismarın diğer türlerine (fiziksel, duygusal, ekonomik) de maruz kalınması durumunda kimden, nasıl ve hangi yollarla yardım istenebileceğine ilişkin bilgi sahibi olmak istismarın ortadan kalkmasında ve önüne geçilmesinde büyük rol oynayacaktır. Katılımcı 9'un şu ifadeleri konunun önemini göstermektedir:

“Karakola başvurdum. Beni buradan ilk adıma gönderdiler. Polisler de dâhil hiç kimseye abimle olanları anlatmadım. (Not: Başvuru aile dışından istismara maruz kalınca oluyor. Ancak aynı zamanda daha öncesinde ağabeyinin de cinsel istismarı söz konusu) İki gün ilk adımda kaldım. Taksimde. Önce annemle kardeşim geldi. Bana bir şeyler getirdi. Gelmek istemiyorum dedim. Daha abimin olaylarını anlatmamıştım. Baban sana bir şey yapmayacak o olayları kapattık. O çocuğa da bir şeyler yapmayacaklar dedi. Ama benim sevindiğim konu abimden kurtulmuş olmak. Öyle bir yerin varlığını bilmiyordum. Bilseydim en başından abimi şikâyet eder giderdim. Ben şikâyet edip eve geleceğim diye biliyordum.” **Katılımcı 9** (23, evli, yalnız yaşıyor, 1 çocuğu var.)

Görüldüğü gibi Katılımcı 9 yıllarca evde ağabeyinin cinsel istismarına maruz bırakılmıştır ve evde yaşanacak olumsuz durumların çekincesiyle bu durumu kimseyle paylaşmamıştır. Ev dışından biri tarafından cinsel istismara maruz bırakılması neticesinde yine ağabeyiyle ilgili olan istismarı anlatmadan karakola başvurmasıyla ağabeyinin cinsel istismarından kurtulabiliyor. Bu vaka bize, aile içi cinsel istismardan ancak başka bir cinsel istismarı kullanarak kurtulunacak kadar yaşananları paylaşmaktan çekinildiği ve kız çocuklarının paylaşmayıp cinsel istismara maruz bırakılmayı sürdürdüklerini göstermesi açısından oldukça çarpıcıdır. İkinci çarpıcı olan nokta ise Katılımcı 9'un yardım alabileceği kişi ve kanallar hakkında bilgi sahibi olmaması, şikâyetten sonra eve dönüp evde yaşanılacaklarla yüzleşmek zorunda kalacağını düşünmesidir. “*Öyle bir yerin varlığını bilmiyordum. Bilseydim en başından abimi şikâyet eder giderdim. Ben şikâyet edip eve geleceğim diye biliyordum.*” sözleri özellikle çarpıcıdır ve çocukların bilgilendirilmesi hususunda yapılan çalışmaların yetersiz kaldığını göstermektedir. Okullarda, eğitim düzeyi (ilk, orta öğretim) ayırt etmeksizin çocukların yaşlarına uygun ve bulundukları dönemin özelliklerine uygun ifade ve anlatımlarla yine sadece cinsel istismar konusunda değil; istismarın tüm türleri

açısından kimden, nasıl yardım isteyecekleri, sürecin nasıl işlediği ve yalnız olmadıkları, yaşadıkları olumsuz durumu yaşamaya devam etmek zorunda olmadıkları anlatılmalıdır.

3.2.2. Öğretmenlerin Rolü ve Önemi

Bu araştırmada bulgularan, cinsel istismarın ortaya çıkış yollarından bir diğeri olan rehber öğretmenlerin farkındalığı yine önem arz etmektedir. Okulda çocuk ve gençlere yönelik rehberlik çalışmalarının önemi bu araştırma özelinde de böylece ortaya çıkmaktadır. Cinsel istismarın tanınması ve önlenmesinde de öğretmenler ve okulların rolü önemlidir ve eğitimciler çocuk istismarının tanınması ve önlenmesi açısından önemli bir konuma sahip bulunmaktadır (Aksel&Yılmaz, 2015, Doğan&Bayar, 2018). Okul rehber öğretmenlerinin iş yüklerinin ve dosya sayılarının fazla olması, birçok istismar vakasının gözden kaçırılmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla bu araştırmayla elde edilen çocuk istismarının okulda tespit ediliyor olmasına ilişkin bu sonuç, okul sosyal hizmeti uygulamasının koruyucu ve önleyici çalışmalar yapmak açısından önemini ve gerekliliğini ortaya çıkardığı söylenebilir. Bu konuya ilişkin katılımcı ifadeleri aşağıda yer almaktadır:

“Okulda rehber öğretmene anlattım. Derslerimi anlamıyordum, algılamıyordum, önce derslerle ilgili konuşuyordum, artık dayanamadığımda anlattım. Abim beni taciz ediyor, cinsel istismarda bulunuyor, ben kendimi çok kötü hissediyorum dedim. O da okuldan sorumlu olan polise bildirdi. Karakola gittik ifade verdim, yanımda polis vardı ve rehber öğretmenim ve bir bayan vardı, o ifademi aldı. Oradan yurda yerleştirildim. Ailemdeki herkes öğrendi ama ben hiçbir şekilde anlatmadım. İlk adımdakiler anlattı onlara. Sonra ben anneme anlattım.” **Katılımcı 2** (23, ailesiyle yaşıyor, çalışmıyor)

3.2.3. İkincil Örselenme

Cinsel istismarın tespit sürecine ilişkin olarak araştırmada bulgularan bir diğer konu çocukların yaşadıkları cinsel istismarı birden fazla defa anlatmak durumunda kalmaları ve bundan dolayı ikincil örselenmeye maruz bırakılmalarıdır. Çocuğa yönelik cinsel istismar ortaya çıktıktan sonra vakalara müdahale eden ilk resmi kurumlar ihbarın yapıldığı yere göre kolluk kuvvetleri,

savcılık, çocuk koruma merkezleri ya da çocuk izlem merkezleri olabilir. Cinsel istismara maruz bırakıldığı ihbar ya da başvuru ile saptanan çocukla ilgili yasal süreç ilk olarak bu kurumlarla başlar. Emniyet müdürlüğü çocuk şube vakaya ilişkin ihbarları aldıktan sonra mağdur taraf olan çocuğun ve vakayla ilişkili birinci dereceden yakınlarının ifadelerini alır. Çocuğun ifadesi, çocuk için düzenlenmiş bir görüşme odasında sosyal çalışmacı ya da psikolog eşliğinde kayıt altına alınarak alınır. Çocuğun ikincil travma yaşamasını engellemek amacıyla yapılan bu düzenlemeler, çocuğun resmi ve yasal süreçler içinde bulunmaktan ötürü yaşayacağı potansiyel rahatsızlıkları (yabancılaşma, etiketlenme korkusu, bir sonraki adımda ne olacağını bilememekten kaynaklanan endişe ve korku, özellikle kız çocuklar için erkeklerin yoğunluklu olarak çalıştığı ortamda vakayı anlatmanın yaşattığı gerilim duygusu) en aza indirmek amacıyla yerine getirilmelidir. Ancak uygulamaya bakıldığında bu standartların halen olması gerektiği gibi gerçekleştirilmediği görülmektedir. “Yasal süreçte emniyetten başlayan, sağlık kuruluşlarında devam eden, mahkemeye kadar uzanan işlemlerde çocuğun örselenmesi, sistemde yeniden travmaya uğraması kaçınılmaz bir sonuç olmakta; çocuklar daha çok profesyonellerin uygulamaları nedeniyle ikinci hatta üçüncü travmalara uğramaktadır (Paslı, 2017, 217).” Bu araştırma özelinde katılımcıların ikincil örselenmeye ilişkin anlatıları şöyledir:

“Artık sekizinci sınıfta derslerim baya kötü olmaya başladı. Sosyal bilgiler öğretmenim vardı. O öğretmen o yıl geldi bizim okula. Öğretmenlerim öğretmenler odasında benimle ilgili konuşuyorlarmış, Neden böyle oldu? Neden kötü oldu? O da beni çekti bir köşeye, derslerin çok iyiymiş neden böyle oldu diye sordu. Arkadaşlarıyla ilişkilerin kötüymüş. O dönem gerçekten de öyleydim, kimseyle konuşmuyordum. ...Okula psikolog çağırmış. Önce ona anlattım. Okul idaresine haber vermiş. Ertesi gün okula geldiğimde beni çağırdılar. Neler olduğunu sordular. Onlara da (okul idaresine) anlattım. Annemi okula çağırdılar. Yardım etmek istiyoruz, kızınızın o evde olması doğru değil dediler. Annem ilk duyduğunda şok oldu. İfade verirken her şeyi ayrıntılı anlattırdılar. İfade verirken polis yoktu, bir psikolog vardı. Erkek psikologdu. Psikologdan sonra ifadem alındı. **Psikoloğa anlattıklarınla ifadende söylediklerin aynı şeyler miydi?** Evet.” **Katılımcı 3** (21, annesiyle yaşıyor, çalışmıyor)

Katılımcı 3'ün istismar vakasının ortaya çıkışında öğretmenin önemli rolü olduğu görülmekle birlikte, olayı öğretmene, okula çağrılan psikoloğa ve okul yönetimine, ifade vermek için götürüldüğü karakolda ayrı ayrı zamanlarda önce bu defa başka bir psikoloğa sonra psikolog olmadan polise anlatmak suretiyle

en az dört kere yaşadıklarını anlatmak zorunda kalması mağdurun ikincil travma yaşamasına neden olması açısından müdahalede istenmeyen bir durumdur. Bu durumun ortadan kaldırılmasına yönelik olarak ÇİM, çocuk şube ve çocuk şube olmayan polis merkezlerinde çocuğun tek bir defa ifadesinin alınmasını sağlamak ve ikincil travmaya maruz bırakmamak için düzenlemeler yapılmıştır. Burada resmi makamların olayı ele alış ve yönlendirme biçimlerinde hem duyarlılık olmadığı hem de kopukluk olduğu görülebilmektedir. Yapılması gereken vakanın rehber öğretmenle paylaşılmasından sonra, çocuğun olayı okul yöneticilerine de tekrar anlatmadan ya kolluk kuvvetlerine ya da ÇİM'e bildirimde bulunulmasıdır. Burada rehber öğretmenin çocuktan aldığı hikâyeye yeterli olmalı ve okul yönetimiyle ya da okula gelen polislerle çocuk tekrar tekrar olayın anlattırılması şeklinde görüştürülmemelidir. Bunun yerine doğrudan karakolda ya da ÇİM'de bir defada uzmanlar eşliğinde çocuğun istismar öyküsü alınmalıdır. Literatürde de ÇİM'lerin kuruluş amacı ve işlevlerinden biri, Cinsel istismara uğrayan çocuklara bilinçli ve etkin bir şekilde müdahale edilmesi, cinsel istismara uğramış çocukların yasal süreçte tekrar tekrar öykü vererek ikincil örselenmesini en aza indirmek (Paslı, 2017b) şeklinde belirtilmiştir.

Ayrıca, aynı katılımcı polis merkezinde görüşme yaptığı psikoloğun erkek olduğunu ve bundan rahatsızlık duyduğunu da belirtmiştir:

"Karakolda olayı önce polise kısaca anlattım. Daha sonra bir psikologla görüşturdüler. Erkek psikologdu. İfade verirken her şeyi ayrıntılı anlattırdılar. Psikologdan sonra ifadem alındı. **Psikoloğa anlattıklarınla ifadede söylediklerin aynı şeyler miydi?** Evet. **Görüştüğün kişilerin erkek olması seni rahatsız etti mi?** Evet fazlasıyla. Ayrıntıları anlatırken utanıyorsun ister istemez. Karşımda kadın olsaydı daha rahat olurdum. **Erkek oldukları için söylemediğin şeyler oldu mu?** Hayır, yine de her şeyi söyledim." **Katılımcı 3** (21, annesiyle yaşıyor, çalışmıyor)

Cinsel istismara maruz bırakılan özellikle kız çocuklarının vaka öyküsünü anlatırken karşılarındaki uzmanın kadın olması gerekliliği de ayrıca bulgulanmıştır. Burada bu görev için çağrılan uzmanın cinsiyetinde seçim yapmak o an için imkânlara göre mümkün olmayabilir; ancak yine de olaya ilişkin ayrıntıları olduğu gibi öğrenmek, çocuğun durumunu anlamak,

ihtiyaçlarını doğru Şekilde karŐılayabilmek, faili cezai yaptırımlar açısından doğru Şekilde değerlendirebilmek açısından önemli bilgiler alınan bu görüşmelerde bu türden bir rahatsızlığın bilgi saklamaya neden olma ve süreci olumsuz etkilemesine izin verilmemelidir. Dolayısıyla tüm kolluk kuvvetlerinin kız çocuğunun cinsel istismarı vakaları için ulaŐılabılır kadın uzmanlar çalışma ağlarında ve işbirliği süreçlerinde olmalıdır. Katılımcı 3 duyduğu rahatsızlığa rağmen ayrıntıları paylaŐmıŐtır ancak her mağdurun aynı özelliklerde olmadığı ve konuşmaktan çekinerek paylaşımları sınırlı tutabilecekleri göz önünde bulundurulmalıdır.

Cinsel istismara maruz bırakılan ocuk kolluk kuvvetlerinde ifadesi alındıktan sonra tıbbi muayene için ilgili hastanelere yönlendirilir ve muayeneden sonra vakaya ilişkin tıbbi rapor alınır. Doğrudan ÇİM'e getirilen çocukların tıbbi muayeneleri ve rapor düzenlemesi, ifade alındıktan sonra aynı kurum içinde gerçekleştirilir. Böylece, ocuk izlem merkezlerinin çocukların ikincil örselenmesini en aza indirmek iŐlevinin yanı sıra adli ve tıbbi işlemlerin bu alanda eğitimli kişilerden oluşan bir merkezde ve tek seferde gerçekleştirilmesi iŐlevinin (Paslı, 2017b) gerçekleŐtirilmesiyle çocuğun sistem içinde kurumdaki sürüklenmesi ve bunun getirilerinden etkilenmemesi sağlanır. Bu araştırmada katılımcıların çoğu tıbbi muayeneye ilişkin görüş bildirmemiŐ, bildiren az sayıdaki katılımcılar da hastane ortamının kendilerini rahatsız ettiğini belirtmişlerdir. Buradaki rahatsızlığın nedenine bakıldığında, hali hazırda damgalanma, suçluluk duyma gibi duygular içinde bulunan çocuğun, ayrıca muayene amacının çalışanlar tarafında bilinmesi onlar üzerinde baskı oluşturmakta, kendilerine yönelik bakıŐları bile bu çerçeveden değerlendirmekte ve hissettikleri duygulara ilişkin hassasiyetleri daha da artmaktadır. Çocukluğunda cinsel istismara maruz bırakılmış kadınlarla yapılan bir araştırmanın sonuçları ile bu bulgunun örtüştüğü görülmektedir. Bu araştırmanın sonuçları hastanelerde sağlık personelinin ve sağlık kuruluşlarının genel ortamının güvende hissettirmesi, muayene odalarında mahremiyetin sağlanması, gizliliğin korunması, yargılama ve acıma içeren tutum sergilenmemesi, empati, süreçle ilgili bilgilenme ve glenme gereksinimine

işaret etmektedir (McGregor'dan aktaran Karataş, Öztürk, Albayrak, Aslan, 2018). Paslı (2017a) da araştırmasında adli tıp muayenelerinde olumsuz tutum ve davranışların söz konusu olabildiğini bulgulamıştır. “Adli muayenelerde çocuğa yönelik tutum ve davranışlar, çocuğun ve de annenin kendilerini değersiz ve güçsüz hissetmesine neden olabilmektedir. Tersine güven verici yaklaşımlar ise, bu süreci atlatabileceklerine ilişkin umudu geliştirmektedir (Paslı, 2017, 216).” Dolayısıyla ÇİM’lerde hizmetlerin tek bir çatı altında ve sadece bu konuya odaklanmış uzmanlar tarafından veriliyor olması ya da ÇİM olmayan yerlerde hastanelerde ilgili personelin duyarlı yaklaşımı bu hassasiyetlerin ve ikincil örselenmelerin de önüne geçecektir. İfade alma, tıbbi rapor alma gibi işlemler tamamlandıktan sonra kurum bakımına alınacak olan kız çocukları, sürekli kalacakları kurumların belirlenmesi ve ayarlanması sürecini geçirdikleri İlk Adım adı verilen kurumlarda kısa sürelerle gözetime alınırlar. Bu araştırmanın katılımcılarının tamamı İlk Adım kurumlarında kalmıştır. İlk Adım Merkezi, kurum bakımının ilk aşamasını oluşturduğu ve çocuğun kurumsal bakım sürecine ilk defa dâhil olması nedeniyle önemlidir. Çünkü çocuk burada kurum bakım sürecine dair kendini neyin beklediğine ilişkin ilk izlenimlere sahip olmaktadır. Ancak, İlk Adım Merkezi sadece cinsel istismar mağduru çocukların değil, fiziksel, duygusal istismar mağduru, evden kaçan, aile ihmaline uğrayan, suça ya da fuhuşa sürüklenen, madde bağımlısı, refakatsiz olan çocukların da ilk barındırıldığı yerdir. İlk adım merkezlerine ilişkin bulgulara İlk Adım Merkezleri ve İlk Koruma alt teması altında yer verilmiştir.

3.2.4. İlk Adım Merkezi ve İlk Koruma

İlk Adım Merkezlerinde farklı travmalara, vaka öykülerine ve özelliklere sahip çocukların en az üç gün en çok yirmi gün süreyle bir arada bulunması ve etkileşime girmesi söz konusudur. Katılımcıların tamamının anlatımlarına göre bu etkileşimler olumsuz olmakta, kısa süre için orada bulunsalar ve amaçları açısından uygulamaları farklı olsa bile çocukların hayatlarını sürdüreceği kurum bakım sürecine ilişkin olumsuz bir ilk izlenim oluşturmakta ve kurumda bakımına

girmek konusunda isteksizlik ya da olumsuz duygular uyandırdığı tespit edilmiştir:

“İlk adımda on beş gün tanıma zamanı geçirdim. Hangi yurda nakil olacağım için. Anne vardı, üst araması yaptılar, anadan doğma soydular, domal kalk hareketler yaptırdı. Kabul etmedim, buraya gelen herkese aynı şeyi yapıyoruz dedi. Sonra kıyafet verdi. Sabah olunca psikologla görüştüm. Dosyadan okuyor zaten ama anlattırdı hayatımı. Ondört yaşındaydım, lise bire gidiyordum. Orayı hiç sevmedim. Camdan dahi baktırmıyorlardı. Çalışanlar katıydı. Kızlar değişikti, kendimi tuhaf hissettim. Kızlar camdan çıkarıp iç çamaşırlarını sallıyorlardı, cinsel şeylerden bahsediyorlardı, annelere küfürlü konuşuyorlardı.” **Katılımcı 6** (22, anneannesiyle yaşıyor, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

“Bizi kardeşimle beraber Taksim İlk Adıma götürdüler. On beş, yirmi gün burada kaldık. Sabaha karşı gittik. Psikologla görüştük. Sonra kayıt alındı, eşyalarımız, üzerimiz arandı, bizi odamıza yerleştirdiler. Cep telefonumu aldılar sadece. Psikoloğa olayla ilgili hiçbir şey anlatmadık. Burada dışarı çıkmak yasaktı. Sürekli odada kaldık. Sadece yemek yerken yemekhaneye iniyorduk. Sıkılıyordum, sinirlerimi yıpratıyorlardı. Tanımadığım bir sürü kız var, hepsinin psikolojisi bozuk.” **Katılımcı 3** (21, annesiyle yaşıyor, çalışmıyor)

Katılımcıların tamamı İlk Adım Merkezinde kaldıkları sürece ilişkin olumsuz görüş beyan etmiştir. Yukarıdaki alıntılar aralarında en çarpıcı olan ve durumu açık bir şekilde ortaya koyan anlatımlardır. Bu anlatımlar değerlendirildiğinde; çocukların, eğer cinsel istismar evde ya da yakın çevrede gerçekleşiyse eve ya da o çevreye tekrar dönmemeleri ve sürekli olarak kalacakları kurumun belirlenmesine kadar geçecek zamanda barınma ve koruma altına alınmaları ve ihtiyaçları olan hizmet modellerinden yararlandırılmalarını tespit etmek ve bu hizmeti sağlamak açısından İlk Adım Merkezlerinin varlıklarının gerekli olduğu görülmektedir. Ancak; bu gerekliliğin aşağıda ifade edilen olumsuz sonuçları ve etkileri yaratmaması gerekmektedir. Analiz sonuçlarına göre;

Kuruma ilk girişte çocuklar tarafından anne olarak isimlendirilen bakım memurlarının arama yapıyor olması sahip oldukları eğitim, donanım ve yeterlilik açısından uygun değildir. Çocuğun yüksek yararı ilkesi gereğince aramanın nasıl yapılacağı ve arama esnasında istenmeyen madde ve objelerin bulunması durumunda nasıl bir tavır sergileneceği bakım memurlarının değil; çocuğa doğru şekilde yaklaşma ve iletişim şekli konusunda eğitim almış ve yeterliğe sahip uzmanlar tarafından yapılmalıdır. Arama yapılmasını gerektiren kurumlara

girişte aramaların kolluk kuvvetleri ve infaz koruma memurları tarafından yapıldığı ve aramanın cinsiyete göre kadınlar için kadın, erkekler için erkek çalışanlar tarafından yapıldığı görülmektedir. İlk adım kurumlarında aramanın zaten hali hazırda kolluk kuvvetleriyle işbirliği halinde çalıştıkları için yine onlar tarafından cinsiyet hassasiyeti gözetilerek ve çocuğun insan haklarına uygun olarak yapılmalıdır. Buna göre çocuğun çıplak kalacak şekilde soyundurulması ve oturup kaldırma şeklinde yapılan arama istismarın başka bir çeşidi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bulgu Akkuş'un(2014) araştırmasındaki bulgu ile de örtüşmektedir. Bu uygulamanın ilk adım istasyonu statüsündeki kuruluştaki kalan kız çocukları açısından travmatize edici bulunduğu anlaşılmaktadır (S. 168).

- İlk Adım Merkezlerinde çocukların asıl kalacakları kuruma nakillerinin yapılmasına kadar dışarı çıkarılmaması özellikle madde bağımlısı, suça ve fuhuşa sürüklenen çocuklar açısından önleyici ve koruyucu olması açısından bir gerekliliktir. Ancak bunlardan farklı öykülerle gelen, daha az karmaşık ve hayati risk teşkil etmeyen öyküleri olan çocukların gözetim eşliğinde belli standartlar çerçevesinde kurum dışına çıkarılması sağlıklı bir süreç geçirmeleri açısından önemlidir. Özellikle cinsel istismara uğrayan çocukların hali hazırda suçluluk, etiketlenme duyguları içinde olmaları ve kuruma kapatılmaları onlarda "Suçlu bireyler kapatılır." düşüncesi nedeniyle haksızlığa uğrama duygularını pekiştirmekte ve suçluymuş gibi katı muamele görmeleri açısından kurum bakımına olan güvenlerini zedelemektedir. Akkuş (2014) da benzer şekilde araştırmasında ilk adım merkezlerindeki mekânın yetersizliği ve kapatılma ile ilgili bulgulara ulaşmıştır. Buna göre, kız çocuklarının kuruluş dışına tek başlarına çıkamadıkları, yalnızca acil ihtiyaçlara cevap verebilecek çalışmaların (sağlık hizmeti, hukuki destek, resmi yazışmalar vb.) yapıldığı ve sosyal kültürel faaliyetlerin oldukça sınırlı şekilde gerçekleştirildiği görülmüştür (s.163). Bu faktörlerin hem kız çocuklarının kuruluşa aidiyet duygusunun oluşmasının önünde engel teşkil ettiğini hem de kapatılma halini oluşturduğunu vurgulamıştır. Araştırmanın bulguları bu tespitler ile örtüşmektedir.

- İlk Adım Merkezinin işlevselliğini olumsuz etkileyen en önemli unsurlardan biri yukarıda da değinilen farklı öykülere sahip çocukların etkileşime açık bir şekilde bir arada barındırılmasıdır. Farklı sorun alanları nedeniyle farklı özellikte psikososyal işlevsizliklere ya da bozukluklara sahip çocukların birbirleri üzerinde, hali hazırda psikolojik, ruhsal, zihinsel, sosyal rahatsızlıklarını artıracak etkileşimler meydana gelmektedir. Katılımcıların yukarıda aktarılan ifadeleri bu tespiti kanıtlar niteliktedir. Bu olumsuz etkileşimin önüne geçmek için İlk Adım Merkezlerinde, kaynakların kullanımı açısından da gerçekçiliği de elden bırakmadan, buraya gelen çocukların geliş nedenlerine göre bir kategorilendirmeyle kaldıkları odaların buna göre düzenlenmesi, gruplar arasındaki etkileşimlerin en az olacağı şekilde ortak alan kullanımlarının düzenlenmesi şeklinde yeniden yapılandırılmaya gidilebilir.

3.2.5. Ailenin Tutumu

Cinsel istismar vakası ortaya çıkıp kolluk kuvvetlerine intikal ettikten sonra aile içi dinamiklerde büyük bir sarsılma ve yıkım ortaya çıkmaktadır. Özellikle enstest vakalarında aile bireyleri arasındaki iletişim dinamikleri değişmekte, aile sağlıklı aile yapısına sahip olsa da derinlerde yatan ancak hiç ifade edilmemiş olan güven duygusu büyük darbe almakta, babanın ya da ağabeyin ceza evine girecek olmasından dolayı evin geçimini sağlayan kaynak ortadan kalkmakta, anne ve diğer kardeşler zorlu durumlarla baş etmek durumunda kalmaktadır. Akkuş da (2014) araştırmasında aile içi cinsel istismara uğramış kız çocuklarının aileleri tarafından istenmeme ve bunun sonucu olarak da aileye güven kaybı ve aile ile iletişimi reddetme şeklinde davranış geliştirdiklerini ve yine cinsel istismar vakalarında çok rastlanan ailenin kız çocuğuna inanmaması ve destek sunmaması durumunun kız çocuklarını oldukça kırılğan hale getirdiğini tespit etmiştir.

Cinsel istismarın sayılan aile üzerindeki bu ciddi etkilerinden dolayı tüm bunlarla yüz yüze gelmek istemeyen aile bireyleri baba ve ağabeyin fail olduğu

durumlarda bu kişi genellikle anne olmaktadır-kabul etmeme ve inkâr etme davranışı göstermektedirler. İnkârın bir diğerk sebebi ise kocasının ya da oğlunun cinsel istismar eylemini gerçekleştirebilecek olmasına inanmamak ve buna ihtimal vermemektedir. Ancak neden bunlardan hangisi olursa olsun zaten travmaya maruz bırakılmış kız çocuğunun annesini de bu süreçte yanında görememesi onu iyice yalnızlaştırmakta, güven duygusunu ciddi şekilde zedelenmekte, çaresiz hissettirmektedir. Sadece annelerin değıl, ağabeylerin fail olduğu durumlarda babaların da aynı şekilde inanmadıkları hatta kızlarına yalan söyledikleri gerekçesiyle psikolojik ve fiziksel şiddet uyguladığı tespit edilmiştir.

Literatürde cinsel istismar karşısında annenin sessiz kalışına ilişkin karşıt iki görüş vardır. İlkine göre ataerkil sistem, kadına çocukların ve evin bakımını üstlenme, onlarla ilgili sorunları çözme rolünü yüklemektedir. Çocuğun korunmasından da sorumlu olan anne, cinsel istismar olayında sessiz kaldığında suçlanmaktadır. Yasalar da istismarı bilen kişinin ihbar etmesini, etmediğı takdirde suçlu olduğunu belirtmektedir. Bu görüşler ve düzenlemeler cinsel istismarın önlenmesi adına doğrudur ancak, eksiktir. İkinci görüş bu eksikliğe odaklanır. Buna göre annenin susmasının nedenlerine bakılmalıdır. Daha derinlemesine incelendiğinde, annenin yine ataerkil sistemin bir dayatması olarak aileyi korumak, topluma karşı ailenin bütünlüğünü sağlamak rollerini gerçekleştirmek adına sessiz kalmış olabileceğı de değerlendirilmelidir. Sadece ailenin toplum karşısındaki konumu değıl, kadının sosyal ve ekonomik yönden kırılgan ve güçsüz konumda olması annenin sessiz kalmasının diğerk nedenleridir. Dolayısıyla burada kadını güçsüzleştiren toplumsal cinsiyetçi söylemlerin cinsel istismar karşısında nasıl davranması gerektiğine ilişkin çelişkili bir durum yarattığı görülebilmektedir. Burada önemli olan “annenin çocuğunu korumadığı ya da koruyamadığı koşulların nasıl olduğunu anlamak ve anneyi bu koşullar ağıısından güçlendirmenin (Çavlin, 2018, s. 29)” gerekliliğini kavramaktır. Dolayısıyla sosyal çalışmacılar cinsel istismar konusuna eğilirken ve çocukla çalışırken aileyle birlikte çalışmalı ve çocukları yalnızlaştıran etkenlerden bir olan annenin inkârı ya da suçlamasının

nedenlerini de araştırmalıdır. Aşağıda yer alan alıntılarda olduğu gibi aileyi koruma, bir aile bireyini koruma, ekonomik yönden kırılgan olma gibi durumlarda anneyi de güçlendirme çalışmanın bir parçası olmalıdır.

“Hiçbiri inanmadı, hala daha inanmıyorlar, yalan ve iftira attığımı düşünüyorlar. En ufak şeyde bunu yüzüme vururlar.” **Katılımcı 2** (23, ailesiyle yaşıyor, çalışmıyor)

“Annem inanmadı, eşim yapmaz böyle bir şey, kızım yalan söylüyor, yuvamı dağıtmak istiyor gibi kelimeler kullandı. Zaten durum belliydi. Herkese karşı çok agresiftim. Annem hiç inanmadı o dönem, belki sonradan inanmıştır bilmiyorum, hiç sormadım bana inanıyor musun? diye. Annemle bu konuları konuşmuyoruz.” **Katılımcı 3** (21, annesiyle yaşıyor, çalışmıyor)

Annem inanmadı, şoka girdi. Dedim ki gittiğinde arkandan niye ağlıyordum, neden tek başıma evde durmuyordum, sana hep gitme diyordum, işte bu yüzden. Dizlerini dövmeye başladı. Şimdi napıcam, babana nasıl söylesem evde cinayet çıkar. Kimseye söyleme abinin katili olurlar dedi. Benim yurttta kalmama ikna oldu.” **Katılımcı 9** (23, evli, yalnız yaşıyor, 1 çocuğu var.)

Cinsel istismar olayı saptandıktan sonra aile üyelerinin ve özellikle annelerinin desteğini alamayan katılımcılar, bu tutum karşısında öfke ve kişileri suçlama eğilimlerinin çok daha fazla olduğunu ve bunun psikolojik durumlarını çok daha olumsuz etkilediğini ifade etmişlerdir. Buna karşılık yapılan çalışmalar “mağdurların aile bireylerinden alacakları desteğin istismarın travmatik sonuçlarını azaltma açısından önemli olduğunu (Çavlin ve ark., 2018, s.25)” belirtmektedir. Analiz sonucunda ulaşılan sonuçlar literatürdeki bu tespit ile uyusmaktadır.

Aile dışı cinsel istismar vakalarında ise katılımcılar ailelerinden psikolojik ya da fiziksel şiddet gördüklerini ve evden kovulduklarını belirtmiştir.

3.2.6. Sosyal Çevre Etkileşimi

Katılımcıların ailelerinin, parçalanmış ve sağlıklı aile yapılarının bir sonucu olarak akrabalık ilişkilerinin de hiç olmadığı ya da çok zayıf olduğu görülmüştür. Ayrıca bu durum sosyal olarak izole olan ailelerde cinsel istismarın daha fazla görülmesi (Aktepe, 2009) açısından da literatürle uyumludur. Sosyal çevreden

akrabaların olaydan haberdar olmamasının nedenlerinden birini bu unsur oluştururken diğeri ise ailenin maruz kalacağı etiketlenme ve damgalanma kaygısıdır. Bu nedenle aileler olayı yakınlarıyla paylaşmamışlardır. Sadece, cinsel istismarın ortaya çıkmasından sonra babanın fail olduğu ve ceza aldığı vakalardan birinde akrabalar bilgi sahibi olmuş diğeri vaka da ise akraba ilişkileri olmadığı için katılımcının ifadesine göre bilmeleri kendisi açısından önem arz etmemiştir.

Ensest yaşanan vakaların hiçbirinde katılımcılar arkadaşlarıyla yaşadıklarını etiketlenme korkusuyla paylaşmamışlar olay ortaya çıktıktan sonra kurum bakımına alındıkları için ve olayın üzerlerindeki olumsuz psikolojik etkilerinden dolayı arkadaşlarıyla görüşmeyi kesmişlerdir. Cinsel istismarcının aile dışından olduğu vakalarda katılımcılar o dönemde hali hazırda cinsel istismar failinin arkadaşlarıyla arkadaşlıklar. Bu nedenle bu arkadaşlar olaydan haberdardılar. Katılımcılar kurum bakımına girdikten sonra bu kişilerle görüşmeyi bırakmışlardır. Ancak, bir katılımcı, kurumdaki kaçtığı dönemde arkadaşlarıyla tekrar iletişime girmiş ve onların yönlendirmesiyle uyuşturucu kuryeliği yaparken yakalanıp ceza aldığı için bu olaydan sonra tamamen görüşmeyi bırakmıştır.

Hiç kimse bilmiyor, sadece bizim ailemiz içinde. **Katılımcı 2** (23, ailesiyle yaşıyor, çalışmıyor)

Akdaşlarım ve akrabalarımızdan hiç kimse bilmiyor, sadece bizim aile. Akrabalarını arayıp soran görüşen biri değilim. Ailemle ilişkim yok akrabalarım la hiç yok. Evde yaşananlardan dolayı ailemle böyleyiz. **Katılımcı 9** (23, evli, yalnız yaşıyor, 1 çocuğı var.)

Akrabalarım bizi görmeye hiç gelmediler. Sadece amcamın kızları geldi bizi görmeye yurda. Amcam çok tepkiliydi, kardeşime iftira attın, gelme buraya öldür kendini gibi şeyler söylüyordu. Olayı bilen sadece iki amcamın kızı ve bir de halam var. Başka kimse bilmiyordu. Ama şuan herkes biliyor. Biz hiçbir şeyini görmedik amcamın dediler. Herkes beni suçladı. Arkadaşlarım bilmiyordu. **Katılımcı 3** (21, annesiyle yaşıyor, çalışmıyor)

Katılımcı 3'ün ifadelerinde diğlerinden farklı olarak geniş ailenin olayı bildiğı, Katılımcı 3'ün kamera kayıtlarıyla istismarı belgelemesine rağmen amcanın katılımcıyı iftira atmakla suçladığı ve üstü kapalı bir şekilde tehdit ettiğı

görülmektedir. Ataerkil aile yapısının erkeği ayrıcalıklı kılan yapısının (Yuval&Davis'den aktaran Buz, 2009) burada bir yansıması görülmektedir. Ataerkil geniş ailedeki diğer “ayrıcalıklı” erkek tarafından kız çocuğunun cinsiyet eşitsizliğinin ve çocuk olmaktan kaynaklanan dezavantajlı konumu sonucunda yaşadığı travmaya rağmen ve üstüne suçlu pozisyonuna itilerek bir de hak ihlaline maruz kaldığı görülmektedir. Aileyle ve çocukla yapılacak sosyal hizmet çalışmasının ise bu vaka özelinde geniş aileye doğru genişletilmesi gereği açık bir şekilde ortadadır. Sosyal hizmet müracaatçının içinde bulunduğu durumu bütün yönleriyle ve vakaya dâhil olan tüm sistemler, kurumlar ve kişiler açısından değerlendirip müracaatçının ihtiyacına göre bir müdahale geliştirir. Babanın fail olduğu bu ensest vakasında hali hazırda parçalanmış olan bu aileye bir de akrabadan bireylerin faili destekleyen, mağduru suçlayan tutumu eklenince hem aile hem de mağdurun örselenmesi açısından zorlu bir durum ortaya çıkmaktadır. Burada aile ve ilgili akrabalarla eğitici, önleyici ve koruyucu sosyal çalışmanın yapılması bir gereklilik olarak görülmektedir.

Analiz sonucunda ulaşılan üçüncü temaya ait bulgular, araştırma kurgusundaki, kurum bakımından önceki sürece ilişkin araştırma sorusu olan “İstismar durumunun ortaya çıkmasıyla neler yaşamışlardır?” sorusuna cevap niteliğindedir. İkinci tema olan Cinsel istismarın ortaya çıkış süreci teması, Ortaya çıkışın niteliği, Ailenin tutumu, Sosyal çevre etkileşimi olmak üzere üç alt temaya ayrılmıştır. Analiz sonucunda istismarın ortaya çıkışının aile içi cinsel istismar vakalarında katılımcıların okuldaki rehber öğretmenle paylaşımı (2 katılımcı), aile dışı cinsel istismar vakalarında başka nedenlerle kolluk kuvvetleriyle ihtilafa düşme (altı katılımcı) sonucunda ortaya çıktığı sonuçlarına ulaşılmıştır. Öğretmenlerin ve rehber öğretmenlerin cinsel istismar vakalarının ortaya çıkmasındaki rolü ve önemine daha önce değinilmişti. Başka nedenlerle kolluk kuvvetleriyle ihtilafa düşme sonucu olarak cinsel istismarın ortaya çıkması bu çalışmadaki altı vaka açısından, literatürde yer alan, çocuğun cinsel istismarının genelde gizli kaldığı ya da tesadüfen ortaya çıktığı bilgisi (Dağlı, 2006) ile örtüştüğü görülmektedir.

Aile tutumu açısından ise aile içi cinsel istismar vakalarında katılımcıların ailenin hiçbir üyesinden destek görmediği, yalan söylemekle suçlandığı ve süreç içerisinde yakın sosyal destek mekanizmalarından yoksun kaldıkları, ailenin tepkisel, suçlayıcı tutumları ve bunun yarattığı gerginlik ve karmaşa ile tek başlarında kaldıkları tespit edilmiştir. Aile dışı cinsel istismar vakalarında ise katılımcıların ve annelerinin baba tarafından, çocuklarına karşı tersi bir tutum içerisinde olmalarına rağmen rahat ve serbest olmakla suçlandıkları ve yine özellikle baba ve ağabeyler tarafından, bazı vakalarda anneler tarafından da, psikolojik ve fiziksel şiddete maruz bırakıldıkları görülmektedir.

Duyuldu zaten. Babam karakola geldi nerde o diye ortalığı yıkıyor. Beni soruyor. Ona göre ben suçluyum, annem suçlu. Sen o kızı gönderdin bak böyle oldu (çalışmaya). Hâlbuki her seferinde o beni gönderiyor. **Katılımcı 9** (23, evli, yalnız yaşıyor, 1 çocuğu var.)

Ben annemin derdine derman olmaya çalışıyorum. Kendi derdimi ona anlatmıyorum. Annemin tepkilerini görünce öğretmenim çok sinirlendi. Ertesi gün okula polis çağırıldılar... Şikâyetçi olduğumu söyledim, çok bıkmıştım, annemin o tepkisini gördükten sonra da ne olacaksa olsun dedim. Kurtulmak istedim, annemden de ailemden de uzaklaşmak istedim. **Katılımcı 3** (21, annesiyle yaşıyor, çalışmıyor)

Tüm bu bulguları değerlendirdiğimizde meselenin sadece kız çocuğunun aile içinde ya da dışında bir fail tarafından cinsel istismara maruz bırakılması olmadığını, bununla birlikte çocuğun içinde bulunduğu aile yapısının da meselenin madalyonun bir diğer yüzü olduğunu görülmektedir. Yukarıda değinildiği gibi ataerkil aile yapısının cinsel istismar ortaya çıktıktan sonra babaların ve annelerin çocuklarının yanında yer almak, onu anlamak, ona destek olmak yerine baskın ve baskıcı baba ile bu ideolojiyi benimsemiş ya da bu ideolojinin altında ezilmiş annenin kendi kız çocuklarını bir kere daha mağdur etmesi söz konusudur. Sonuç olarak, istismarın ortaya çıkış sürecinde yaşananlar, ailenin tutumu ve sosyal çevre desteği açısından cinsel istismara maruz bırakılan katılımcıların, istismar ortaya çıktıktan sonra da temel sosyal destek mekanizmalarından yoksun kaldıkları ve süreç içerisinde ataerkil ve işlevsel olmayan aile yapısının katılımcıların yalnızlığının devam etmesine neden olduğu görülmektedir.

3.3. TEMA 3: ÇOCUĞUN CİNSEL İSTİSMARINA İLİŞKİN KURUM BAKIM SÜRECİ VE VERİLEN HİZMETLERİN ETKİLİLİĞİ

Bu tema, araştırma katılımcılarının kurum bakımına ilişkin değerlendirmelerine dayalı analizden oluşmaktadır. Katılımcılara, görüşmelerde kurum bakımı sürecine ilişkin, ÇODEM'lerde verilen hizmetlerin ve koşulların tamamını kapsayan, kuruma kabul, eğitim, sağlık, beslenme, fiziksel koşullar, çalışanlarla ilişkiler, psiko-sosyal destek, kurumda kalan diğer kızlarla ilişkiler, kontrol ve güvenlik, yasal destek, kurumdan çıkış ve izleme hizmetleri ile Kurum bakımının etkililiğine ilişkin görüşlere dair sorular yöneltilmiştir. Alınan cevaplar literatürdeki konuyla ilgili mevcut bilgiler, yapılmış çalışmalar ışığında değerlendirilmiş ve bulgulara ulaşılmıştır. Tema üç altında yer alan alt başlıklar aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 11. TEMA 3: Çocuğun Cinsel İstismarına İlişkin Kurum Bakım Süreci ve Verilen Hizmetlerin Etkililiği Teması ve Alt Temaları

TEMA 3: ÇOCUĞUN CİNSEL İSTİSMARINA İLİŞKİN KURUM BAKIMI SÜRECİ VE VERİLEN HİZMETLERİN ETKİLİLİĞİ
Kuruma giriş
Eğitim
Sağlık
Psikososyal destek hizmetleri
Beslenme
Fiziksel koşullar
Çalışanlarla ilişkiler
Kurumda kalan diğer kızlarla ilişkiler
Kontrol ve güvenlik
Yasal destek
Kurumdan çıkış
Kurum bakımının etkililiğine ilişkin görüşler

Çocuğun cinsel istismarına ilişkin kurum bakım süreci ve verilen hizmetlerin etkililiği teması kurum bakımı sürecine ilişkin araştırma soruları olan “Kurum bakım sürecine ilişkin değerlendirmeleri nelerdir?, Cinsel istismar mağduru kız çocuklara yönelik kurum bakımı nasıl işlemektedir?, Cinsel istismar mağduru kız çocukları, kurumdaki sosyal hizmet uygulamalarından nasıl

yararlanmaktadırlar?, Cinsel istismar mağduru kız çocuklarına yönelik sosyal hizmet uygulamalarının sağaltıcı etkileri nasıldır?” sorularına ilişkin bulguları göstermektedir.

3.3.1. Kuruma Giriş

Katılımcıların kuruma gelişleri hafta içi günlerdeyse öncelikli olarak kurum müdürüyle sonra psikolog ya da sosyal çalışmacıdan biriyle görüşmüşlerdir. Bu görüşmelerde kısaca kuruma geliş hikâyeleri alınmış ve genel olarak kurum kuralları anlatılmıştır. Katılımcıların kuruma gelişleri hafta sonu günlerde olmuşsa nöbetçi uzmanla görüşme yaptıklarını kalacakları odalara yerleştirildiklerini ve Pazartesi günü mutlaka kurum müdürüyle görüştüklerini beyan etmişlerdir. Kurum tanıtımını ve odalarının gösterilmesini annelerin yaptığını ve ilk geldiklerinde depodan ihtiyacı olacak kişisel bakım eşyaları, nevresim, kıyafet gibi eşyaları aldıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların kuruma kabul / ilk giriş ile ilgili beyanları aşağıda yer almaktadır:

“İlk geldiğimde önce sosyal hizmet uzmanıyla sonra müdürle görüştüm. Alışmam da bir hafta sürdü.” **Katılımcı 4** (24, evli, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

“İlk önce müdürle ve sosyal hizmet uzmanıyla bir araya geldim, konuştuk. Odaya anne çıkardı”. **Katılımcı 1** (22, evli, çalışmıyor, yalnız yaşıyor, iki çocuğu var.)

“İlk psikologla görüştük. O nöbetçiydi. Her şeyi anlattım, neden burada olduğumu. O da bana oradaki süreci anlattı. Kurum müdürüyle ertesi gün görüştük. İşleyişle ilgili bilgi verilmedi. Bizi odamıza anne çıkardı.” **Katılımcı 3** (21, annesiyle yaşıyor, çalışmıyor)

“Psikologla görüştüm. Görüşmeye aldılar. Dosya üzerinden konuştuk. Bazı kurallardan bahsetti. Kâğıt verdi, kurumu tanıttı. Anneler ilgilendi, kıyafet verdiler, depoya götürdüler, ihtiyacın olanları al dediler, bütün kişisel bakım eşyaları vardı.” **Katılımcı 6** (22, anneannesiyle yaşıyor, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

“Önce psikologla görüştüm. Genel bilgiler aldı, ne yaşandığını sordu. İlk gittiğimde hafta sonuydu. Ertesi gün müdürle görüştüm. Yeni kıyafetler verdiler, diş fırçası kişisel bakım eşyaları verdiler. Yatağımı gösterdiler, çarşafı verdiler.” **Katılımcı 9** (23, evli, yalnız yaşıyor, 1 çocuğu var.)

“Müdür kuralları anlattı. Sonrada sosyal servisten psikologla görüştüm. Bakıcı annelerin şefi oluyor beni ona götürdüler, oda bana ihtiyacım olacak şeyleri verdi.”
Katılımcı 7 (20, evli, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

İfadelerden de anlaşılacağı üzere kuruma kabul belirlenen standartlar çerçevesinde tüm çocuklar için aynı şekilde uygulanmaktadır. Ancak kurumun tanıtımının ve kuralların aktarımının müdür, sosyal çalışmacı, psikolog ve bakım elemanları olmak üzere çalışma günleri açısından farklı meslek elemanları tarafından yapıldığı tespit edilmiştir. Kuruma geliş, kurumla ve orada çalışanlarla ilk temas, çocukta tüm bunlara ilişkin ilk izlenimi oluşturacağı için önemlidir. Bilmediği bir ortama, travmanın etkileri altında, kafasında sorularla ve çekincelerle gelen bir çocuk için zordur. Kurumu benimsemek açısından ve çocuğun içinde bulunduğu bu zorlu durumu asgariye indirmek açısından ilk izlenim, çocuğun nasıl karşılandığı elzemdir. Uzun süre kalacağı bu yerde nelerle karşılaşacağı, neler yapması gerektiği, kuralların neler olduğu doğru ve tam bir şekilde aktarılmalıdır. Bu kriterler göz önüne alındığında aktarımın müracaatçıyla ilk temasta güven, sıcaklık ve empatiye dayalı bir ilişki kurulması açısından bakım elemanları tarafından değil, bunun eğitimini alan ve görev tanımında bulunan müdür, sosyal çalışmacı ya da psikolog gibi meslek elemanları tarafından yapılması gerekmektedir. Zira kız çocukları ile kuruluşa geldikleri ilk günden itibaren iletişim kurma biçiminin önemli olduğu düşünülmektedir (Akkuş, 2014, 168). Akkuş'un (2014) araştırmasında kız çocuklarının ifadelerinden personel tarafından kuruluş işleyişinin anlatılması ve binanın tanıtılmasının adaptasyon sürecinde oldukça yardımcı olduğu anlaşılmıştır (s.168).

Katılımcıların anlatıları incelendiğinde tanıtımın ve aktarımın bakım elemanları tarafından da yapıldığı görülmüştür. Yine katılımcıların ifadeleri incelendiğinde, kuruma kabulü yapan meslek elemanlarının ise çocuklara ait ilk adımdaki uzmanlar tarafından kendilerine teslim edilen dosyaları olmasına rağmen, katılımcılara geliş nedenlerini sorması ve yine yaşanan olayları kuruma gelir gelmez anlatmak durumunda bırakılmaları hem ikincil örselenme açısından hem

de yukarıda değinilen ilişki kurma dinamikleri açısından olumsuz uygulama örneği olarak değerlendirilmektedir.

3.3.2. Eğitim

Kurumda eğitim hizmetleri, zorunlu temel eğitim, mesleki eğitim ve hobi eğitimleri olmak üzere üç türdedir. Kurumda öğrencilerin eğitimlerine ilişkin danışmanlık hizmetlerini sosyal çalışmacı ya da psikologlar yürütmektedir. Her bir uzman danışmanı olduğu çocuğun eğitim faaliyetlerinden sorumludur ve gerekli işlemleri ve takibini yapmaktadır. Danışman çocukla yaptığı görüşmelerde çocuğun kaldığı yerden eğitimine devam etmesi hususunda teşvik edici davranmaktadır. Çocukların kuruma geldikten sonra zorunlu temel eğitimlerine devam etmeleri için çocuğun durumuna göre kaydı açık öğretim ya da örgün eğitime yaptırılır. Burada çocuğun durumunu belirleyen vaka öyküsüne göre kurum dışına çıkmasında sakınca oluşturan bir durum olup olmadığı, örgün eğitime devam etme isteği gibi kriterlerdir. Katılımcılar danışmanlarının tüm bu görevleri yerine getirdiğini belirten aktarımlarda bulunmuşlardır. Ancak birkaç katılımcı, psikolojik durumlarının ders takibi için elverişli olmamasından, bulunma ve zarar görme kaygılarından ya da sadece okula gitmek istemediklerinden dolayı eğitimlerine devam etmediklerini belirtmişlerdir. Akkuş'un (2014) araştırmasında da örtüşen bir şekilde ciddi travma ve psikolojik sıkıntılar ile başa çıkmaya çalışan kız çocuklarını eğitime yönlendirmenin personel için zorlu olduğu bulgulanmıştır. Bu durumda olan çocuklar için danışmanlar çocukları eğitime devam edebilmeleri için cesaretlendirmekte, psikososyal destek sunmakta ancak yine de katılımcıların üçü kurumda kaldıkları süre içinde eğitime devam etmediklerini bildirmişlerdir.

Çocuklarla aramda çok yaş farkı vardı. Bir hafta gidebildim okula. Zaten kötü bir ruh halim vardı, dersi dinleyemiyordum. Okula gelip beni alacaklar gibi geliyordu. Yerimi bilmiyorlar ama korkuyordum. Çocukların benden küçük olmasını bahane ettim. Müdür çok kızdı bana ama gitmemeyi kafama koydum, gitmedim. Ayrıldıktan hemen sonra açık öğretime yazıldım. **Katılımcı 7** (20, evli, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

Katılımcı 7 birkaç defa üst üste sınıfta kaldığı için diğer öğrencilerle arasında yaş farkı oluşmuş. Ancak burada okula devam etmemesinin asıl nedeni kendisinin de belirttiği gibi içinde bulunduğu ruh hali ve korkularıdır. Burada olumsuz ruh hali, katılımcının cinsel istismarın kısa ve uzun dönemli etkilerinden psikolojik olanlarının etkisi altında olduğunu ve bu nedenle eğitim hayatına devam edemediğini göstermektedir. Burada öncelik katılımcının travmasının tedavisi, istismarın psikolojik etkilerinin en aza indirilmesi ve sonrasında hazır olduğunda eğitime devam etmesi yönünde olmalıdır. Katılımcının anlatımlarından görüldüğü üzere cinsel istismara uğrayan çocukların psikolojik durumları eğitime katılımlarını da olumsuz şekilde etkilemektedir. Dersi anlama, okuldaki diğer çocuklarla iletişim kurma gibi bilişsel ve etkileşimsel süreçlerinin işlev kaybına uğradığı bulgusu literatürle de desteklenmektedir (Kaplan, 2002). Ayrıca vakanın niteliğine göre, bu vakada olduğu gibi, hayati risk oluşturan durumlar da örgün eğitime devamı engellemektedir. Katılımcı 7 cinsel istismar öyküsünün yanı sıra uyuşturucu kuryeliğinden kısa süre de olsa ceza almıştı ve onu uyuşturucu satmaya zorlayanlar tarafından tehdit edilmekteydi. Ancak kişilerin cezaevine girmesiyle bu risk ortadan kalkmış olsa da bu kişilerin tanıdıkları tarafından kaçırılma gibi endişeleri katılımcının korkularının geçmediği görülmektedir. Bu durum iyileşmenin bel kemiğini oluşturan psikososyal destek hizmetlerinin işlevselliğini görmek açısından önemli bir bulgudur. Katılımcının asıl korku duyduğu konuyu danışmanıyla paylaşmadığı verilen danışmanlık hizmetinin bu korkuyu ortaya çıkaramamış olması, hizmetin bu manada yetersiz olduğunun göstergesi olabilir. Görüldüğü gibi vakalar kurum bakımı sürecine yani devlet koruması altına alındıktan sonra bile etkilerini sürdürebilmektedir. Dolayısıyla sosyal hizmetin temel ilkelerinden olan kişiyi ve olayları kendine özgülüğü ve biricikliği içinde değerlendirmek ve ona göre müdahale de bulunup hizmetlerden yararlandırmak oldukça önemlidir. Mağdurların hayati risklerinin olduğu vakalarda ikamet değiştirme uygulaması, Katılımcı 7 için başka bir şehirdeki ÇODEM’de kurum bakımına alınması şeklinde olabilirdi. Bu da bize kurum bakımına alınmış olmanın muhtelif vakalar açısından koruyucu olmak adına yeterli olmadığını göstermekte ve mağdur ve

vakalara ilişkin değerlendirmelerin çok yönlü yapılması gerektiğinin önemini vurgulamaktadır.

Mesleki eğitimler kapsamında kurumlarda estetisyenlik, kuaförlük, aşçılık gibi alanlarda eğitimler verilmiştir. Boş zaman etkinlikleri ya da hobi kursları olarak da kurum içi ve dışında el sanatları, İngilizce, bilgisayar, spor, dans alanlarında eğitimler verilmiştir. Meslek edindirme kurslarından aldıkları sertifikalarla katılımcılardan sadece biri iş sahibi olmuş ancak diğerleri kendileri için yararı olmadığını ifade etmiştir. Gerek meslek edinme kursları gerekse hobi kursları kurum bakım sürecinde sosyalleşmenin, yeteneklerini geliştirmenin, sosyal beceriler geliştirmenin önemli bir aracıdır. Kendileri için yararı olmadığını belirten katılımcılar bu ifadeyi mesleki eğitimler ve oradan aldıkları sertifikalar ve bunlar sayesinde bir meslek sahibi olma açısından belirtmişlerdir.

Yine katılımcıların anlatılarından genel olarak bütün eğitimlerin (temel, mesleki, hobi) eğitimlerden yararlanmayanlar haricinde diğerleri için, kurum bakımından sonra niversite eğitimine devam edebilmeleri ve sosyal ve gelişimsel yönden kendilerini hayata hazırlamaları açısından kendileri için faydalı olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

“Güzellik kursuna katıldım. Sertifika aldım. Ama hiç bu alanda alışamadım. El işleri vardı ama hobiydi. Mesleğe yönelik değildi. El işleri yapıp satıyorduk. Meslek olarak kuaför, güzellik uzmanlığı vardı. Bir arkadaşım şimdi yer açtı”. **Katılımcı 9** (23, evli, yalnız yaşıyor, 1 çocuğu var.)

“Açık liseye ilk adımdayken kaydım yapıldı. Çok fazla ilgili değildim. Ben istemedim, kuaförlük vardı, en son müdürüm yönlendirdi, bir vakfın sahibi (Murat Akdoğan Vakfı) yapıyormuş, müdürün zorlamasıyla gittim, estetisyenlik eğitimi aldım. Adam sınavdan başarısız olanları almayacağım işe dedi. Sınavım iyi geçti, yurttan çıkmaya yakinken, çıktıktan sonra gidecek hiçbir yerim ve kimsem olmadığı için lojman verelim deyip beni işe aldılar. Benim için o çok iyi bir avantaj oldu. Müjdat Gezen’e gitmek istiyordum, creti için gönüllü buldular. Özel kurs olduğu için sağlanmaz devlet tarafından. Orayı bitirdim, belgemi aldım. TRT de Beni Böyle Sev dizisinde oynadım. Baktım çok yorucu uzaklaştımdan biraz.” **Katılımcı 8** (22, yalnız yaşıyor, alışıyor.)

Katılımcı 9 ve Katılımcı 8’in ifadelerinden mesleki eğitimler ve boş zaman değerlendirme etkinliklerinin işlevsel olarak kurum bakımı sürecinde

sürdürüldüğü anlaşılmaktadır. Kurumda kalan çocukların ilgi düzeylerine göre kimi için verimli olmakta kimi için ise işe yaramamaktadır. Katılımcılar arasından bu eğitim ve etkinliklere hiç katılmadıklarını, ilgilenmediklerini ifade edenler olmuştur. Burada ilgi düzeylerinin dışında çocuklarda hali hazırda var olan hayata ilişkin olumsuz kalıp yargılarının bu eğitim ve etkinlikler için de işe yaramayacakları, gereksiz oldukları şeklinde bir değerlendirme yapmalarına neden olduğu ve genel ilgisizliklerinin eğitim ve etkinliklere de bu şekilde yansıdığı görülmektedir. Dolayısıyla genel psikolojik durumlarının hayata katılım, kendi için bir şey yapma, gelişme ve ilerleme için fırsatları değerlendirme amaçlarına sahip olma ya da bu amaçları gerçekleştirme noktasında etkili olduğu görülmektedir. Güçlendirmenin bir parçası olan bu amaçlar ve bu amaçları gerçekleştirmeye yönelik eylemlerin çocuk tarafından düzenli ve sürekli bir şekilde yapılabilir olması psikolojik ve zihinsel işlevselliğine bağlıdır. Dolayısıyla katılım göstermeyen çocuklara yönelik psikososyal desteğin çocuğun katılımını sağlayabilecek şekilde güçlendirme odaklı olması gerekir.

Mesleki eğitimlere bakıldığında estetisyenlik, kuaförlük, masaj gibi sınırlı konularda eğitim verildiği, daha çok kadınların yapabileceği işler bakış açısıyla bu konuların seçildiği ve toplumsal cinsiyet rolleri şartlanmalarından kurum bakım sürecinde de etkilenildiği görülmektedir. Katılımcıların sadece biri bu eğitimlerden doğrudan iş sahibi olmuş, bir diğeri başka bir arkadaşının eşinin maddi desteğiyle kuaför açabildiğini söylemiştir. Bu araştırma sonucunda konuya ilişkin elde edilen bulgu, bu kursların meslek edinmede etkili ve işlevsel olmadığına yöneliktir. Yukarıda verilen alıntılardan Katılımcı 8'in anlatımında bir vakıf adı göze çarpmaktadır. Yapılan araştırma sonucunda adı geçen vakfın İstanbul Kalkınma Ajansı ve kızların kurumda kaldığı dönemdeki adıyla Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının işbirliği ile gerçekleştirilen ve mali finansmanının Kalkınma Ajansı tarafından sağlanan "Devlet Himayesi Altındaki Genç Kızlara Meslek Edindirme Eğitimi Projesi " adlı bir proje hizmeti olduğu görülmektedir. Katılımcı 8'in paylaşımı ile bilgi sahibi olunan bu çalışma ülkemizdeki iyi uygulamalara örnek olarak verilebilir. Bu proje ile estetisyenlik, el ve ayak

bakımı, hasta danışmanlığı alanlarında kurum bakımının altında bulunan yüz kız çocuğuna on aylık mesleki eğitim verilmiş ve sınavda başarılı olanlar Vakfın işbirliği kurduğu kurumlarda istihdam edilmişlerdir. Bu örnek, kurum bakımının yanı sıra kız çocuklarının hayata hazırlanmasında kurumlar ve sektörler arası işbirliğinin önemini göstermektedir.

“Takı, matematik dersi oluyordu. İlahiyattan geliyorlardı haftada bir gün Kuran okunuyordu. Sonra dansa başladım. Taksimde Bilgi Üniversitesinin Latin dansları kursuna başladım. Oradan sonra daha çok çevrem oldu, kendime daha çok güvenim geldi. Karşımdaki insanlar daha olgun. Hem fiziksel hem beyinsel olarak konuşabileceğim insanlardı. Diğer kızlar bilgisayar kursuna, muhasebeye, tasarım kursuna, İngilizceye gidiyorlardı. Bu konuda haklarını yiyemem bizi hayat hazırlamak için birçok eğitime gönderdiler.” **Katılımcı 4** (24, evli, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

Kurum içi ve proje çalışmalarının yanı sıra kurumun, kurum dışından kurslara katılımı da desteklediği görülmektedir. Özel kurslara katılım bağışlarla olmaktadır ve bu bağışlar sivil toplum kuruluşları aracılığıyla sağlanmaktadır. Sivil toplum kuruluşlarının çocukların psikolojik ve sosyal yönden desteklenmelerine katkısı önemli olduğu analizle ulaşılan bir diğer bulgudur. Katılımcı 4’ün ifadesine göre de kurum bu işbirliğini sağlayacak yönde işlevsel ve etkili çalışmalar yapmaktadır. Mesleki eğitimi ve kurslar dışında, sosyal ve boş zaman değerlendirme etkinlikleri kapsamında geziler, kültürel faaliyetler, spor imkânları kurum tarafından sunulmaktadır. Katılımcılar sosyal faaliyetlerin kendileri için yararlı olduğunu belirtmişlerdir. Yine kendi ifadelerine dayanarak sosyal ifadelerin katılımcıların sosyal gelişimlerini ve kişilik gelişimlerini olumlu yönde desteklediği görülmektedir; bu manada bu hizmetlerin işlevsel olduğu söylenebilir.

3.3.3. Sağlık

Katılımcıların tamamı kurumda kaldıkları süre içinde ciddi bir fiziksel sağlık sorunu yaşamadıklarını, grip olduklarında bile hastaneye götürüldüklerini söylemişlerdir. Kurumda bir kurum hemşiresi bulunmakta, çocukların herhangi bir sağlık sorunu olduğunda kurum aracılığıyla hastaneye götürülmektedirler. Rutin

sağlık kontrollerinin yapılması, ilaç alanların ilaç takiplerinin yapılması, gerektiğinde hastaneye götürülmesi kurumda sağlık hizmetlerinin işlevsel olduğunu göstermektedir.

“Üç, altı ayda bir kan tahlili yapılıyor rutin. Bir sorun olduğunda da hemen araçla hastaneye götürülüyor.” **Katılımcı 1** (22, evli, çalışmıyor, yalnız yaşıyor, iki çocuğu var.)

“Hasta olan çocukların günlük ilaçları veriliyordu.” **Katılımcı 5** (22, evli, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

Ebeveyn Bakımından Yoksun Çocuklar İçin Minimum Standartların Uyarlanması Çalışma Raporu, Sağlık Standardı (2008), “Kurum/kuruluşlarda yeterli sayı ve nitelikte sağlık personeli (doktor, sağlık memuru, hemşire, psikolog vb.) görev yapar ve sağlık sorunlarında çocukların sağlık hizmetlerine ve kurumlarına erişimi hızlıdır.” maddelerine göre analiz sonuçları sağlık hizmetlerinin işlevsel olduğunu göstermektedir.

Akkuş’un 2014 yılındaki araştırmasında sağlık hizmetlerine ilişkin elde edilen bulgular arasında sağlık sorunlarının umursanmaması, giderlerin devlet tarafından karşılanmaması sorunları belirtilmişse de katılımcıların genel olarak sağlık hizmetlerinden memnuniyet duyduğu, rutin sağlık kontrollerinin yapıldığı dile getirilmiştir. Bu manada olumsuz bulgular açısından sağlık hizmetlerinde iyileşmeler olduğu düşünülebilir ve olumlu bulgular açısından da bu araştırmanın bulgularının örtüştüğü söylenebilir.

Cinsel istismara maruz bırakılan çocukların uzun ve kısa vadede fizyolojik ve/veya psikolojik sağlık sorunlarına sahip olabileceği daha önce kavramsal çerçevede belirtilmiş ve açıklanmıştı. Katılımcıların hiçbiri kurumda kaldıkları süreç içinde ya da görüşmenin yapıldığı dönemde travma kaynaklı fizyolojik bir sağlık sorunu yaşadıklarını belirtmemişlerdir. Ancak yedi katılımcı kurumda kaldıkları dönemde travma kaynaklı olarak depresyon, anksiyete, korku, unutkanlık, saldırganlık gibi psikolojik sorunlar yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Katılımcıların psikolojik sağlıklarına ilişkin yapılan iyileştirme çalışmalarına ilişkin analiz psikososyal destek hizmetleri alt teması altında verilmiştir.

3.3.4. Psiko-Sosyal Destek Hizmetleri

Çocuk Destek Merkezlerinde psikososyal destek hizmetleri kurumdaki sosyal servis birimi tarafından verilir ve bu birimde sosyal çalışmacı, psikolog, çocuk gelişimci, öğretmen ve sosyolog melek uzmanları olarak görevlendirilir. Her birinin görev tanımı Çocuk Destek Merkezi Yönetmeliği ile ayrı ayrı belirlenmiştir. Ayrıca 2014 yılından itibaren Çocuk Destek Merkezlerinde çocukların psikososyal yönden rehabilitasyonlarının sağlanması ve travmanın etkilerini en aza indirmek amacıyla Anka Çocuk Destek Programı kullanılmaktadır. Bu program kapsamında öncelikle çocukların kuruma ilk kabullerinde temel ihtiyaçlarının belirlendiği ve risk değerlendirmesinin yapıldığı bir çalışma yapılır. Bu çalışmada Bireysel İhtiyaç ve Risk Değerlendirme Formu (BİRDEF) isimli form doldurulur ve çıkan sonuçlara göre, çocuğun bireysel ihtiyacına göre bireysel danışmanlık, grup çalışması, aile ile çalışma, destekleyici ortam sunma çalışmaları çocuk için belli bir program düzeninde uygulamaya konulur.

Anka'nın etkililiğine ilişkin olarak programın uygulayıcısı olan sosyal çalışmacılar şunları söylemişlerdir:

“BİRDEF çocuğun neye ihtiyacı olduğunu gerçekten önümüze döküyor. Ankara'dan da görülebiliyor. Hepsi Anka kapsamında oluyor. Ankanın Yönergesi var. Müdürün meslek elemanı olması çok önemli. Çocukların kurumdaki vaktini iyi değerlendirme ve bütün günün programlanmaya ve bir o kadarda özgür olmaya ihtiyaçları vardı. Basamaklandırma, cezadan çok eğitim, üç farklı grup çalışması, bireysel özelliklere göre şekillendirilmiş bireysel çalışma planı var. Bunun dışında her çocuğun günlük programı var. Bu programda yerine getirdiklerine göre puan alıyor. Gelen çocuk birinci basamaktan başlıyor, davranışları puan alıyor. Tüm çalışanlar çocuğu puanlıyor. Puanlar arttıkça basamak yükseliyor ve hakları artıyor. En çok üç basamak var.” **Sosyal çalışmacı 1**

Çocukların sağaltımına odaklanan kurum bakım sürecinin çocukların psikososyal gelişiminin ve travmalarının mümkün olduğunca iyileştirilmesini

amaçlamaktadır. Bunun yapılabilmesinin yolu da sosyal hizmetin de temel ilkelerinden biri olan müracaatçının biricikliğin kabulü ve bireysel farklılıkları gözeten yaklaşımın uygulamada kullanılmasıdır. Dolayısıyla cinsel istismar mağduru çocukların kurum bakım sürecinde bu ilkeler uyarınca değerlendirilmesi ve müracaatçıyı bireyselliği içinde değerlendiren bir yaklaşımın uygulamada esas olması gerekir. Anka programı her ne kadar temel olarak bu yaklaşımı amaçlasa da, temel yaşam becerilerinin geliştirilmesi açısından bulgular olumlu iken; travmanın iyileştirilmesi noktasında bulgularan eksiklikler (ileride ayrıntılı değinilecektir.) programın daha kapsamlı değerlendirilmesini gündeme getirmektedir.

Ayrıca, daha önce değinilen sosyal hizmetin, müracaatçının özgürlüğünü ve kendi kendine yetebilmesini hedefleyen “özgürleştirici uygulamasının (Thompson, 2013, 198)” kurum bakım sürecinde de benimsenmesi gerekmektedir. Kurum bakımında, kız çocuklarının kontrolünü sağlayabilmek adına gerçekleştirilen bazı uygulamaların (bakınız: Kavramsal çerçevede özgürlük-kontrol başlığı), kız çocukların genç birer kadın olma yolunda ve kurum bakımından çıktıktan sonra, kendilerini gerçekleştirmelerinde ve özgürce karar verebilme becerilerinde etkisi olduğu görülmektedir. Hizmetler ve uygulamalar planlanır ve uygulanırken temel amaç; kurumdaki uzmanların çocuklar üzerinde kontrol sağlamasından çok, genç kadınların kendi yaşamlarında kontrol kazanmasını sağlamak olmalıdır.

Bu araştırmada kurumda çocuklara yönelik verilen psikososyal destek hizmetleri özellikle ele alınmıştır. Kurum bakım süreci çocukların, cinsel istismarın etkileriyle aile ortamında olmadan tek başlarına kaldıkları, yeni ve yabancı bir ortamda yaşamaya başlamanın getireceği potansiyel kaygılarla birlikte baş etmeleri gereken karmaşık bir süreci şekillendirmektedir. Ayrıca kurum bakımının birincil amaçlarından biri de çocuğun yaşadığı, kendisini ve hayatını şekillendirecek olan bu psikososyal etkileri en aza indirecek, sağaltacak ve çocuğun baş etme becerilerini geliştirecek çalışmaların yapılması ve çocuğun güçlendirilerek desteklenmesidir. Bu amaca ilişkin görevleri gerçekleştirmek

doğrudan çocuğun kurumdaki danışmanının ve sosyal servisin görevi olmakla birlikte diğer birimler ve çalışanlar da bu amacı gerçekleştirmek üzere kendileri için tanımlanmış olan görevleri tamamlayıcı olarak yerine getirirler. Kurumda bulunan psikolog ve sosyal çalışmacılar çocukların danışmanlık görevini yürütürler. ÇODEM Yönetmeliğinin altıncı bölümünde “Madde 25 Danışman ve görevleri bölümünde tanımlanan çocuğun psikososyal gelişimine yönelik,

- Çocuğa ilişkin yürütülecek psikososyal destek programını en geç on gün içinde hazırlayarak uygulamak ve üç aylık dönemlerde değerlendirme yapmak,
- Çocukların yeteneklerine ve isteklerine göre sosyal, kültürel ve sportif etkinliklere düzenli katılımlarını sağlamak, izlemek, denetlemek, değerlendirmek ve raporlamak,
- Çocukların sağlıklı gelişimlerinin sağlanması amacıyla toplumsal ve kültürel kurallar, görgü ve nezaket kuralları, kişiler arası iletişim, temizlik, düzen, giyim ve benzeri konularda olumlu alışkanlıklar kazanmalarını sağlamak,
- Çocukların merkezden ayrıldıktan sonraki hayata hazırlanması amacı ile değerlendirme yapmak ve gerekli çalışmaları yürütmek,
- Çocuklara yaşam becerileri kazandırabilmek amacı ile kendi yaşam alanının tertip, düzen ve temizliği, kişisel bakım konusunda sorumluluk ve görev vermek,
- Çocuğun günlük yaşam programını ve kendisine bağlı bakım elemanlarının günlük çalışma programlarını oluşturmak, takip etmek ve çocuk ile ilgili bakım elemanlarından geri bildirimler almak,
- Merkezde bulunan çocukların psikososyal özelliklerini göz önünde tutarak aile bağlarını güçlendirici yönde çalışmalarda bulunmak,
- Psikososyal destek sürecine ilişkin çocuk, aile ve sosyal çevresi ile gerekli mesleki çalışmaları planlamak (ÇODEM Yönetmeliği)

gibi görevleri yerine getirmesi gerekmektedir. Yukarıda verilen maddelerde yer alan hizmetlere ilişkin katılımcıların deneyimleri hakkındaki bulgulara aşağıda

yer verilecektir. Katılımcıların ifadelerine göre uygulamada olanları analiz ettiğimizde ise aşağıdaki bulgular ortaya çıkmaktadır:

Katılımcılarla yapılan görüşmelerde öncelikli olarak tespit edilen bulgu, katılımcıların danışmanlarının sosyal çalışmacı ya da psikolog unvanlarını bilmemeleridir:

Kim psikolog, kim sosyal hizmet uzmanı bilmiyordum. **Katılımcı 3** (21, annesiyle yaşıyor, çalışmıyor)

Diğer katılımcıların ifadelerinde de psikolog ve sosyal çalışmacı ayrımı yapmadan danışmanlar, psikologlar ya da ablalar diye bahsettikleri görülmüştür. Uzmanların unvanları arasındaki ayrımı bilmemelerinin bir nedeni, görev tanımları açısından uzmanların kendilerini tanıtırken çok belirleyici ifadeler kurmamaları, bir nedeni de psikolog ve sosyal çalışmacının kurumda aynı görevleri yapıyor oluşu ve katılımcıların uzmanları kendilerine göre tek bir unvan altında genelliyor olmaları olabilir. Yine de bu durum katılımcılar ve uzmanlar arasındaki ilişkinin niteliği açısından önemli bir gösterge olarak düşünülebilir.

İkinci bulgu, kendileri için belirlenen danışmanlarla devam edenlerin yanı sıra bazı çocukların süreç içinde kendilerini yakın hissettikleri sosyal çalışmacı ya da psikologla kendi seçimi doğrultusunda görüşmeye devam etmeleridir:

Ben müdürle daha yakın ilişki kurmuştum. Kim kime kendini daha yakın hissederse onunla devam ediyordu. Bunu aslında kızlar kendileri belirliyordu. **Katılımcı 9** (23, evli, yalnız yaşıyor, 1 çocuğu var.)

Benin danışmanım ablaydı. Daha sonra psikoloğa da anlattım. **Katılımcı 4** (24, evli, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

Sosyal hizmette mesleki çalışmanın gerçekleşebilmesi için sosyal çalışmacı ve müracaatçı arasında güvene dayalı bir ilişki kurulması ilk adımdır. Bu ilişki kurulamadığında müdahalenin etkililiği de başarılı olamayacaktır. Bu ilişkinin kurulması sosyal çalışmacının aldığı eğitim kapsamında müracaatçıyla iletişim

kurma tekniklerini ve becerilerini iyi kullanmasıyla sağlanacaktır. Kurumda cinsel istismar mağduru çocukların müracaatçı olduğu düşünüldüğünde sosyal çalışmacının temel iletişim becerilerinin yanı sıra cinsel istismar travması yaşamış çocukla iletişim kurma konusunda özelleşmiş bilgiye ve becerilere sahip olması bir gerekliliktir. “Çocuğa yaklaşım, istismarın ve sorunun ehemmiyetinin farkında olma, istismara ilişkin bilgi ve beceri temelinin güçlü olması travma sonrasına ilişkin profesyonelin tutumu ve yaklaşımı adına önemli değişkenlerdir (Barut, 2021, 611).” Yukarıda yer alan katılımcı ifadeleri, kurumda danışmanlar (sosyal çalışmacı, psikolog) ve müracaatçıları (çocuklar) arasında kurulan iletişimin ve ilişkinin yukarıda açıklanan dinamikler açısından yeterli olmadığını göstermektedir. Burada sosyal çalışmacıların travma öyküsü olan çocuklarla çalışma konusundaki işlevsellikleri; aldıkları eğitimin yeterliliği ya da bu alanda çalışma deneyimlerinin yeterliliği açısından sorgulanabilir. Akkuş (2014) araştırmasının kurumda çalışan meslek elemanlarıyla yaptığı görüşmelerinden elde ettiği bulgular kısmında bu konuya değinmiştir. Buna göre bu konuyla ilgil bulgular arasında personelin ihtisaslaşmaya yönelik eğitim programlarına ihtiyaçlarını dile getirmesi ve özellikle madde kullanımı, cinsel eğitim, travma ile başa çıkma vb. konularda özel eğitimin yanı sıra söz konusu eğitimlerin kız çocuklarının yaş gruplarına göre de ele alınması gerekliliği vardır.

Güven ilişkisinin kurulamadığına dair bir diğer örnek Katılımcı 4'ün ifadeleridir:

Kuruma ilk gittiğimde ne yaşadığımı anlatmadım. Sonradan anlattım. Hemen anlatmadım çünkü güvenemedim. Ama inanmadıklarını hissettim. **Katılımcı 4** (24, evli, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

Burada katılımcı 4'ün ilk geldiğinde güven hissedememesi sosyal çalışma açısından olağan bir durum olarak görülebilir, güven inşa etmek belli bir süre çalışma gerektirebilir. Ancak burada önemli olan katılımcının paylaşımından sonra hissettikleridir. Güvene dayalı profesyonel ilişkide müracaatçının, anlaşıldığını, yargılanmadığını, söylediklerinin değeri ve anlamı olduğunu hissediyor olması müdahalenin başarısı açısından oldukça önemlidir. Danışmanların müracaatçıya olan yaklaşımlarının da yine Katılımcı 4 özelinde

işlevselliğinin yeterli olmadığı söylenebilir. Danışman müracaatçı etkileşiminde ortaya çıkan bu dinamiklerin daha önce kuramsal çerçevede bahsedilen özgürlük- kontrol ilişkisi ve danışman-müracaatçı ilişkisinin gereklerine uygun olması gerekmektedir. Ancak bu vaka özelinde gerekliliklerin gerçekleşmediği görülmektedir.

Üçüncü önemli bulgu ise kurum içinde danışmanların çocuklarla bireysel görüşmeler şeklinde yaptıkları psikososyal desteğin katılımcıların çoğunluğu açısından işlevsel olmadığına ilişkindir. Analiz sonucunda, katılımcıların anlatılarından bunun farklı nedenleri olduğu görülmektedir. Bu nedenler katılımcıların psikolojilerinin bozuk olması, kendi bildiğini/istediğini yapma arzusu, kendini yalnız hissetme, görüşmelerde söylenen güçlendirici ve destekleyici ifadelerinin etkilerinin kısa sürmesi, stajyer öğrencilerin varlığı, danışmanların tayinle sık değişimi, uzmanların ilgisizliği olarak belirtilmiştir. Bunlara ilişkin katılımcıların anlatılarından alıntılar şöyledir:

“Hep aynı durumda hissettim kendimi. Bana hiçbir şekilde faydası olmadığını düşünüyorum. Kendimi ne kadar ifade etsem de beni anlamadıklarını düşünüyorum. Anlattım da ne oldu?” **Katılımcı 2** (23, ailesiyle yaşıyor, çalışmıyor)

Katılımcı 2 de yukarıda yer alan Katılımcı 4’ün kendine inanılmadığını düşünmesine benzer bir şekilde uzmanlar tarafından anlaşılmadığını düşünmektedir. Bu vaka da kurumun kontrol odaklı olduğunun bir başka göstergesidir:

“Ara ara görüşmeler yapılıyordu. Genelde onlar çağırıyorlardı. İki haftada bir şekilde. Nasılsın, hayatın nasıl gidiyor gibi sorular soruyorlardı. Beni bir kişi takip ediyordu ama diğer uzmanlar da bizi merak ettiklerinden soruyorlardı. Görüşmeler terapi gibi değildi. Kurum müdürüyle yaptığım görüşme benim için daha faydalıydı.... Ondan (danışman) önce müdürle görüştüğüm için ve uzman da aynı şeyleri söylediği için pek etkili olmuyordu. ” **Katılımcı 9** (23, evli, yalnız yaşıyor, 1 çocuğu var.)

Katılımcı 9 kurum müdürüyle daha yakın ilişki kurduğu için görüşmelerini onunla yapmış. Ancak burada danışmanın sorumlusu olduğu çocuğun psikososyal iyileşmesine ve gelişimine yönelik süreğen ve düzenli bir şekilde yapması

gereken çalışmanın kesintiye uğradığı ve amaca yönelik çalışmanın aksadığı, dolayısıyla da işlevselliğin gerçekleşemediği görülmektedir. Katılımcı 9 aynı zamanda danışmanlarıyla yaptıkları görüşmelerin terapi gibi olmadığını belirtmiştir. Daha önce katılımcıların travmaya bağlı psikolojik rahatsızlıklar yaşadıklarını söyledikleri belirtilmişti. Çocukluk çağı cinsel istismarına bağlı olarak gelişen semptomların çoğunun profesyonel müdahaleler sonucu başarıyla tedavi edilebileceği bildirilmektedir (Saywitz, Mannarino, Berliner& Cohen, 2000). Dolayısıyla katılımcıların psikososyal rahatsızlıklarının ihtiyaçlarına göre öncelikli olarak danışmanlarıyla yapılacak terapötik çalışmada sağaltılmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu alt temanın giriş kısmında ÇODEM’lerde danışmanların görevleri arasında psikososyal destek çalışmalarının var olduğu belirtilmişti. Bu çalışmaların yetersiz kaldığına, görüşmelerin düzenli yapılmadığına ilişkin diğer anlatılar ise şöyledir:

“Kendi danışmanım olan ... ablayla konuşuyorduk. Hastaneye yönlendiriyordu. Neden hep anlatmak zorunda kalıyorum diye düşünüyordum. Bana destek olduklarını, güç verebildiklerini düşünmüyorum. İyilerdi, ilgi gösteriyorlardı ama söyledikleri beni etkilemiyordu. Ben kendimi hep yalnız hissettim.... Görüşmelerde söyledikleri bana kendimi daha iyi hissettiriyordu. Belli bir süre sürüyordu ama sonra yine eski halime geri dönüyordum.” **Katılımcı 2** (23, ailesiyle yaşıyor, çalışmıyor)

“Çok yanlarına gidip şu sıkıntım var dediğim olmadı ama konuşmak isteyip yanlarına gittiğimde konuşuyorlardı. Bir yılda iki kere görüştük. Düzenli bir gelişme olmadı. Destek almadım. Sadece biz ihtiyaç duyduğumuzda gidiyorduk. Bazen de onlar çağırıyordu.” **Katılımcı 3** (21, annesiyle yaşıyor, çalışmıyor)

“Çok ilgililerdi. İsteklerimi sorarlardı. Her şeyi rahatça konuşamıyordum. Çekiniyordum. Staja gelen üniversiteliler oluyordu. Onlarla paylaşabilirler belki diye anlatmıyordum. Sosyal hizmet uzmanının bana yardımcı olduğunu düşünmüyorum. Söylenenlere tamam diyordum ama dinlemiyordum. Kendi bildiğimi yaptım. Aslında çok da güzel konuşuyorlardı ama galiba ben onların verdiklerini almaya istekli değildim. Onların davranış şekilleri iyiydi. Bende bitiyordu her şey. Ben isteseydim olabilirdi ama ben istemediğim için olmadı.” **Katılımcı 7** (20, evli, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

Katılımcı 7’nin ifadeleri danışmanlarla yapılan görüşmelerle ilgili başka bir konuya dikkat çekmektedir. Staja gelen öğrencilerin kurumdaki varlığının görüşmelere katılmasalar bile katılımcının danışmanı ile olan paylaşımlarını etkileyebileceği görülmektedir. Burada danışmanın katılımcıya bu konuda gizlilik ve mahremiyet ilkesi gereğince bilgi vererek güvence sağlama hususunda da

sorunlar olduğu görülebilir. Psikososyal çalışma kapsamında yapılan görüşmelerde sağaltımın sağlanabilmesi için, sosyal hizmette de görüşme ilkelerinden olan müracaatçının olduğu yerden başlama, müracaatçının hazır bulunuşu ve karşılıklılık ilkelerinin sağlanmış olması gerekir. Katılımcı 7 örneğinde bu ilkeler sağlanamadan çalışmanın sürdürüldüğü görülmektedir. Bu da çalışmanın işlevselliği ve etkililiğini olumsuz yönde etkileyen diğer bir bulgu olarak ortaya çıkmaktadır.

Sosyal çalışmacılarla yapılan görüşmeler de psikososyal görüşmelerin bir terapi niteliğinden çok destek niteliğinde olduğunu şöyle açıklamıştır:

“Rehabilitasyon yok, destek var şu anki isim daha doğru. Her çocuğun kendine özgü programı var. Uygulamada iyi yapılıyorsa iyi bir şey Anka. Meslek elemanı az olduğunda, evrak işi çok olduğunda iyi uygulanmıyor. Bir alt basamağa düşüyor.”
Sosyal çalışmacı 2

Bu oldukça çarpıcı bir açıklamadır. Psikososyal desteğin yanı sıra travmanın etkilerinin sağaltılması için cinsel istismar mağduru çocukların istismarın kısa ve uzun dönemli etkilerinden kurtulabilmeleri için rehabilitasyon gereksinimi vardır ancak, kurumda rehabilitasyon olmadığı uzman tarafından açıkça ifade edilmektedir. Benzer şekilde Akkuş (2014) da araştırmasında meslek elemanlarının, rehabilitasyon sürecinin ancak kız çocukları ile birebir ilgilenildiğinde başarılı olabileceğine dair öne çıkmaktadır. Sosyal çalışmacıların birebir şekilde kız çocuklarıyla ilgilenememesinin muhtemel nedenlerine ilişkin bulgulara aşağıda değinilmiştir.

Diğer önemli bulgular ise meslek elemanlarının yoğunlukları, yoğunluklarından ve çalıştıkları alanın getirdiği duygusal emekten kaynaklanan yorgunlukları ve tayinlerin danışanlarla yapılan çalışmaların sürekliliğini olumsuz etkilemesi. Katılımcı 5 bu durumu şöyle anlatmıştır:

“Bir sorunun olduğunda hep onlara anlatırdım. Her şeyimi anlatırdım. Anne baba gibi görüyordum kendilerini. Uzmanlar yardımcı oluyordu ama çok fazla değişim oluyordu, tayinleri çıkıyordu. Bazıları gelişimizi önemsiyordu bazıları da hiç

önemsemiyordu, sanki kaçıyorlardı çocuklardan. Yoğunuz diyorlardı, çocuklardan yorulmuşlardı galiba.” **Katılımcı 5** (22, evli, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

Bu değerlendirmelere göre psikososyal destek hizmetlerinin etkililiğinin yorgunluk ve yoğunluk kaynaklı olarak düşük olmasının kurumlarda yeterli sayıda meslek elemanı olmaması nedeniyle olduğu söylenebilir. Ebeveyn Bakımından Yoksun Çocuklar İçin Minimum Standartların Uyarlanması Çalışma Raporuna göre “personel için stresi azaltma, dinlenme vb. konularda stratejilerin olması çocuk koruma uygulaması standardı açısından önemlidir (2008, s. 33).” Buna göre araştırmanın uzmanların yorgunluk ve yoğunluk kaynaklı olabilecekleri işlevsiz çalışmaları bulgusu, uygulama standartlarının olması gerektiği gibi uygulanmadığını göstermektedir.

Katılımcıların meslek elemanlarının psikososyal destek/ sağaltım çalışmalarına ilişkin olumsuz görüşlerinin nedenleri olarak meslek elemanlarının çalışma koşulları ya da sistemin zorlayıcı yapısını göz ardı etmemek gerekir. Bu hususlarda Akkuş’un (2014) araştırma bulguları madalyonun diğer yüzünü gösterir niteliktedir. Buna göre;

“Yetersiz sayı ile çalışma yürüten sosyal servislerde, kız çocukları ile bireysel görüşmelerin çok kısa tutulduğu ve görüşmeler arasındaki sürenin oldukça uzun olduğu, yazılması gereken raporların geciktiği, aileye döndürülebilecek kız çocuklarının incelemeleri yapılamadığı için kuruluştaki kalmaya devam ettikleri ve kız çocuklarının durumdan rahatsızlıklarını bildiren eylemlerde bulundukları (s. 208), personelin kız çocukları ile ilgili sürekli olumsuz olaylara tanıklık etmek ve bu nedenle psikolojik anlamda olumsuz etkilendikleri ve bunun önüne geçmek için personel kendisini iş kendilerinde yaratacağı olumsuz etkilerden koruyabilmek adına kız çocukları ile arasına mesafe koyma temelinde bazı stratejilere başvurmak durumunda kaldıkları, ayrıca görev tanımının muğlaklığı, personelin iş tanımının içinde yer alması da kız çocukları ile ilgili birçok konu ile ilgilenmek durumunda kalmaları, organizasyon eksikliğinin iş akışına eşlik etmesi tükenmiş hissetme eğilimini beslemesi bulgulanmıştır (s. 214-215).”

Bu araştırmada görüşülen sosyal çalışmacılar da tükenmişlik konusunda benzer ifadeler kurmuşlardır. Bu manada her iki araştırmanın bulgularının örtüştüğü görülmektedir.:

“Yönetmelikte her on çocuğa bir danışman düşer deniliyor ama hiçbir kurumda on çocuğa bir danışman düşecek kadar meslek elemanı sayısı yok. Gece nöbeti var. Sayı

az olduğu için sıkıntı oluyor. Her on çocuğa bir öğretmen düşer diyor yönetmelik ama biz de hiç yok. Yönetmelik güzel ama uygulamada yok. Uygulansa sonuçlar daha güzel olur. Meslek elemanı ihtiyacımız var.” **Sosyal çalışmacı 1**

Bu bulgular psikososyal destek ve rehabilitasyon hizmetleri açısından etkililiğin ve işlevselliğin artırılması adına işleyişte önemli düzenleme ve değişikliklerin yapılması gerektiğini ortaya çıkarmaktadır.

Katılımcıların psikososyal hizmet biriminden yardım aldıkları diğer konular ise diğer çocuklarla yaşanan tartışmalar, okulla ilgili konular, harçlık, maddi manevi sorunlar şeklinde ifade edilmiştir. Katılımcılar bu konuların çözüme ulaştırıldığını ve danışmanların ilgili olduğunu belirtmişlerdir.

Bu bulgulardan anlaşıldığı üzere katılımcıların büyük bölümü için danışmanlarıyla yaptıkları psikososyal iyileştirme amaçlı görüşmeler faydalı ya da güçlendirici olarak nitelendirilmemiştir. Katılımcılardan sadece biri danışmanıyla olan görüşmelerinde kendini rahatlamış ve sorunlarını çözümlenmiş hissettiğini belirtmiştir. Ancak bunun da danışmanıyla günlük yaşam pratiklerine ilişkin paylaşımlarına ait olduğu görülmektedir:

“Ben kendim gidiyordum. O da çağırıyordu. Haftada bir, iki çağırıyordu. Bir, iki saat görüşüyorduk. Rahatlamış hissediyordum. Problemlerimin çözüldüğünü hissediyordum. Okulda bir sorun yaşadığımda gelip ben ablasıyım deyip beni sahiplenirdi. Toplantılarıma gelirdi. Abla beni yönlendiriyordu. Bunu yapma şunu yap, bir de böyle deneyelim, sen kendini nasıl rahat hissediyorsan öyle yapalım yapmak istediğin bir faaliyet ya da gitmek istediğin bir yer var mı gibi soruyorlardı. Bir gün ayarlayıp hep beraber yapalım diyorlardı.” **Katılımcı 6** (22, anneannesiyile yaşıyor, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

Literatüre baktığımızda cinsel istismar sonrası mağdurda görülen travma sonrası stres bozukluğu, akut stres bozukluğu, depresyon gibi psikolojik etkilerin, mağdurun olay sonrası aldığı psikolojik destekle doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir. Psikolojik destek, bu etkilerin sürekliliğini, mağdurun hayatına etki derecesini belirleyen faktörlerdendir (Karbeyaz vd., 2012). Bununla birlikte psikiyatrinin alanına giren akut psikolojik rahatsızlıklar için sadece kurum danışmanı görüşmeleri de yeterli olamayabilmektedir. ÇODEM yönetmeliğinin on dördüncü maddesi olan Psikososyal Destek Programı

uyarınca da psikiyatrik tedaviye ihtiyaç duyduğu tespit edilen çocukların, durumlarına uygun en yakın sağlık kuruluşunda tedavileri başlatılması ve tedavi programının çocuğun danışmanınca takip edilmesi hususunda düzenleme yapılmıştır. Kurumda kalan çocukların psikososyal yönden iyileştirilmelerinin önemli bir bölümünü de kurum dışında aldıkları profesyonel destekler oluşturmaktadır. Buna göre çocuklar, ÇODEM'in anlaşma yaptığı bir kamu hastanesine götürülmekte ve psikiyatrla görüştürülmektedirler.

Kurum dışı psikososyal destek hizmetlerine ilişkin bulgular da bu hizmetlerin işlevsel olmadığını göstermektedir. Katılımcıların önemli bir bölümü psikiyatrla olan görüşmelerin kendilerine bir şey katmadıklarını, herhangi bir destek görmediklerini ve sadece ilaç yazdırmak için götürüldüklerini ifade etmişlerdir. Yine katılımcıların büyük çoğunluğu kullandıkları ilaçların kendilerini olumsuz etkilediğini, sersemlettiğini, yavaşlattığını ve sürekli uykulu olduklarını söylemişlerdir. Ancak, ilaçla tedavi cinsel istismar mağduru çocukların duygu durumlarını düzenlemek için kullanılan ve olumlu sonuçları araştırmalarla da saptanmış bir uygulama (Demir, 2008) olduğu literatürde belirtilmektedir. En sık kullanılan ilaçlar antidepresanlar, anksiyolitikler ve antipsikotikler, duygu durum düzenleyicileridir (Erden, Kılıç, Uslu&Kerimoğlu, 1997). Duygu durum düzenleyicilerin bipolar bozukluk tedavisine benzer yollarla travma sonrası stres bozukluğundaki duygulanım dalgalanmalarına fayda sağladıkları düşünülmektedir (Friedman&Schnurr, 2000).

Ülkemizde cinsel istismar mağduru kız çocuklarının kaldıkları kurumdaki ilaç kullanım durumlarına ilişkin Nasıroğlu ve arkadaşlarının 2012 yılında o zamanki adıyla Sosyal Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi olan bir merkezde 2004-2010 yılları arasında yatarak bakım ve tedavi gören 8-18 yaşlarında toplam 152 cinsel istismar mağduru kız ile yaptıkları çalışmada, olguların %95.4'ünün tedavisinde en az bir ilaç kullandığı, en sık kullanılan ilaçlar antipsikotikler (%81.4) olduğu, bunu duygu durum düzenleyicilerin (%51.7), antidepresanların (%25.5) ve diğer ilaçların (%15.2) izlediği bulgulanmıştır. Kuruma yerleştirilen çocuklarda ilaçlar %76-98 arasında kullanılmaktadır. En sık

antipsikotiklerin(%81,4) kullanıldığı ve öncelikle yıkıcı davranışların tedavisinde tercih edildikleri bildirilmiştir. Travma sonrası stres bozukluğu tanısı konan kızların %75"inde antipsikotik ilaçlar kullanılmıştır (Nasiroğlu, Tahiroğlu, Avcı, Çelik&Öztürk, 2012). Bu çalışmada sadece ilaç kullanım düzeylerine yer verilmiş olup, ilaçların kızlar üzerindeki olumsuz etkilerine değinilmemiştir. Ancak bununla birlikte daha önce de belirtildiği gibi ilaç tedavisi duyguları düzenlemek için gerekli olsa da bunun bireysel psikoterapiyle eş zamanlı olarak gerçekleşmesi ve iyileşme görüldükçe yavaş yavaş ilacın kesilmesi bu süreç için esastır. Kurumdaki uygulamaya baktığımızda çocuklar için sağaltıcı bir terapi olmamakla birlikte ilaç tedavisi kuruma girdikten çıkana kadar devam etmektedir.

Bu çalışmadaki katılımcıların konuya ilişkin anlatıları ise şöyledir:

"Hepimizi Bakırköy'e götürüyorlardı. Sadece biz anlatıyorduk, hiçbir şey demiyorlar, konuşmuyorlardı, sadece ilaç yazıp gönderiyordu. Beni bir daha buraya getirmeyin dedim. İlaç hiçbir işe yaramıyordu. Hep beni uyuttu, kilo aldım. Yavaşlatıyordu. Sevmiyordum. Sonra ilaçları bıraktım. Ama beni yatırdılar bu sefer, çünkü kendimi öldürmeyi düşündüğümü söylemişim. Üç gün sonra çıkardılar, yatacak durumun yok senin dediler. Yine de ilaca devam ettim. Şuan ilaç kullanmıyorum artık."

Katılımcı 6 (22, anneannesiyle yaşıyor, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

"Psikiyatrla bir şey konuşmuyorduk açıkçası, sizinle daha çok şey konuştum öyle söyleyeyim. Nasılsın iyi misin? Ruh halini ölçmeye çalışıyordu. İlaç yazıp gönderiyordu. Verdikleri tedavinin bana etkisi olmadı. İlaç daha kötü yapıyor, uyku hali yapıyor, rahatlayacaksın diyorlar ama öyle olmuyor. Devletin yaptığı çocukları ilaca alıştırmak. Çünkü yurttan da uyumamız için uyku ilacı veriyorlardı. Daha geldiğimin ilk günü bana ilaç vermedeki amaç ne, kahvaltıdan sonra antidepresanlar veriliyor herkese. Ne teşhis koyuldu da bana ilaç verdin. Yurdun en kötü tarafı bu bence. Sekiz, dokuz yaşındaki küçük kızlara da ilaç veriyorlar."

Katılımcı 3 (21, annesiyle yaşıyor, çalışmıyor)

"Sinirliydim, robot gibiydim, unutkanlık vardı, kafam gidip geliyor, hala daha öyleyim. Ders çalışıyorum ama aklımda bir şey kalmıyor. Destek çok yetersizdi. Yapılan girişimlerin devamı olmadı. Düzenli bir terapi yoktu. Değişim oldu ama işe yaramadı. Olumlu bir değişiklik olmadı çünkü süreklilik yoktu. Hala daha sorunlarım devam ediyor. Doktora da gitmek istiyorum ama durumum yok."

Katılımcı 5 (22, evli, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

Psikiyatrla yapılan görüşmelerin ve ilaç kullanımının yeterli olmadığı yönünde dernek temsilcileri ve sosyal çalışmacılar da olumsuz görüş bildirmişlerdir:

“İlaç tedavisi yeterli olmuyor, psikiyatrist sürekli değişiyor, sonrada psikiyatrist ve psikologlara inanmıyorlar. Psikoterapi ayağı olmalı. Gerçekten yetkin psikologlarla sonuçlar daha farklı olur.” **Sosyal çalışmacı 1**

“İlaç tedavisi ihtiyacı olana veriliyor. Terapiyle devam edilmeli ama o imkân yok. Doktor dinlemiyor. Biz de istemiyoruz. Çünkü biz de cevap alamıyoruz doktordan.” **Sosyal çalışmacı 2**

“Psikiyatrik tedavinin yetersiz olduğunu düşünüyorum. Travmadan dolayı davranışları normal değil, agresif, saldırgan oluyorlar, kaçma eğiliminde oluyorlar, kaçıp hamile olup geliyorlar.” Bir kere oldu artık deyip ilişkiye giriyorlar. 35 yaşında adam 17 yaşında kız seviyorum ben diyor. Çocuğu isteyerek yaptım diyor. Bunun isteyerek olduğunu düşünmüyorum. Bunlar sağlıksız düşünceler, bu sağlıksız düşünceleri düzeltmek için psikiyatrya gönderiyorlar, onlar da ilaçları veriyorlar, yine bilinçli düşünemiyor.” **Dernek temsilcileri**

Uzmanların ifadeleri psikososyal desteğin bizzat uygulayıcıları olarak, kurumdaki psikososyal desteğin yeterli olmadığı, cinsel istismar konusunda yetkin psikologlarla düzenli terapilerin yapılması gerektiğine ilişkin önemli bulgular vermektedir. Düzenli psikoterapilerin olmamasını imkânsızlığa bağlayan uzmanın görüşleri devletin bu konudaki çalışmaları planlar ve uygulamaya koyarken eksik kaldığı yönleri de göstermektedir. Psikososyal gelişimi hedefleyen Anka programının da bu açıdan yetersiz ve eksik kaldığı görülmektedir. Bir başka önemli husus da hastanedeki doktor ile kurumdaki danışman arasındaki iletişimde yaşanan kesinti ve aksaklıklardır. Buradan danışman olarak katılımcıların takiplerini yaptıkları ancak doktora ulaşmakta sorun yaşadıkları görülmektedir. Dernek temsilcilerinin ifadeleri ise davranış ve duygu durumunu düzenlemek için kullandıkları ilaçların, tercihlerinde ve davranışların ifasında kızları olması gerektiği gibi iyileştirmedeğini görmek açısından önemli birer kanıttır.

Kurum dışı psiko-sosyal destek kapsamında psikiyatrlarla yapılan görüşmelere ilişkin sadece bir katılımcı olumlu görüş bildirmiştir:

“Bakırköy’deki doktor iyiydi, ilaç kullanmadım sadece uyku için ben kendim istedim yarım doz uyku için ilaç verdi. Bu doktorla görüşme benim için çok faydalı oldu. Doktor objektifti, benden hiçbir çıkarı yoktu. O yüzden söyledikleri benim için çok önemliydi. Öz güvenimi artırdı.” **Katılımcı 9** (23, evli, yalnız yaşıyor, 1 çocuğu var.)

İlaç tedavisi yukarıda değinildiği üzere akut psikolojik rahatsızların tedavisinde faydalı olabilmektedir. Ancak katılımcıların anlatımları ilaç tedavisinin olumsuz etkilerinin de olabileceğini göstermektedir. Burada önemli olan bireysel değerlendirme yapılarak ihtiyaca göre uygun ilaçların kullanımının sağlanmasıdır. İlaç tedavisinin tek başına bir çözüm olmadığı, düzenli bir terapi ile desteklenmesi ve iyileşme durumunda kesilmesi ve bu süreçte terapinin devam etmesi ilaç tedavisinin olumsuz etkilerinin yaşanmaması açısından uygulanabilir.

Cinsel istismar mağduru çocukların ilaç tedavisine ilişkin yapılan bir başka araştırmada da psikopatoloji saptanan toplam altmış hastanın altı ay sonraki durumları değerlendirildiğinde yirmialtısının (%42,6) tedavi ile düzeldiği, yirmiyedisinin (%44,3) tedaviden fayda görmediği, altısının (%5,3) kısmen düzeldiği, ikisinin (%3,3) takibe gelmediği için değerlendirilemediği belirlenmiştir (Uytun&Öztop, 2016). Bu araştırma ilaç tedavisinin etkililiği ile ilgili olarak çocuğun durumuna göre etkililiğin değişebileceğini göstermektedir. Burada psikiyatrik ilaç tedavisi için çocuğun ihtiyacına göre tespit yapıp terapi ile desteklenerek tedavinin yürütülmesi gerektiği sonucu çıkarılabilir. Cinsel istismara maruz bırakılan çocuklarda bireysel farklılıklar göz önünde bulundurularak bir tedavi planı uygulanmalıdır ve tedavide çocuğun ihtiyacına göre bireysel ve grup terapileri, oyun terapisi, aile terapisi ve ilaç tedavileri kullanılabilmektedir (Dedeler, Öpöz, Öztürk, 2016, s. 5-6).

3.3.5. Beslenme

Beslenme konusunda katılımcıların paylaşımlarına göre genel yemek yeme düzenin farklı kurumlarda aynı olduğu, mutfağın yemek saatleri dışındaki kullanımına ve yemeğin güzel olmasına ilişkin farklı kurumlarda farklı uygulamalar olduğu görülmüştür. Kurumlarda beslenme saatleri bellidir ve düzenli bir şekilde o saatlerde mutfakta toplanarak yemek yenilmektedir. Kurumların tamamında yemekler dışarıdan gelmektedir. Katılımcılar yemeklerin lezzet olarak iyi olduğunu, yemeklerden memnun olduklarını ancak günlere göre

hep aynı yemeklerin geldiğini, bundan sıkıldıklarını belirtmişlerdir. Ara öğünler de ise kendi harçlıklarıyla aldıkları yiyecekleri (abur cubur) yediklerini ya da kendileri mutfakta bir şeyler yaptıklarını söylemişlerdir. Canları belli bir yemek istediğinde eğer mutfakta imkân varsa kendilerinin yaptıklarını yoksa yemek dışarıdan geldiği için yapacak bir şey olmadığını ifade etmişlerdir. Yemek saatlerinin çocukların sosyalleşmesine katkısına ilişkin olarak ise katılımcılar fark yaratacak bir ifadede bulunmamışlardır.

“Sabah kahvaltı, öğle yemeği, beş çayı, akşam yemeği ve ara öğün vardı. Ara öğünde çay poğaça olurdu. Yemekleri beğeniyordum. Arkadaşlarım çok şikâyetçiydi. Aynı günlerde aynı yemek çıkıyordu. Mesela pazartesi pırasa olduğunu biliyoruz. Lezzetleri güzeldi. Canımız bir şey çekince yapamıyorduk, paramız varsa alabiliyorduk. Bir kişi herkesin siparişini alıp geliyordu. Yemekler bir ortamda yeniyordu. Tartışma olmuyordu aramızda yemek esnasında.” **Katılımcı 7** (20, evli, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

“Yemekler güzeldi, öğünler bize yetiyordu, ara öğünlerde kendimiz istediğimiz yemekleri yapıyorduk, börek, çay, bizi kısıtlamıyorlardı. Ev mutfağı gibi iki büyük masa vardı. Aynı anda yiyorduk. Çok kalabalık değildik. Sıkıntı çıkmıyordu. Kendi evimizde yemek yiyormuş gibi zaten orayı evimiz gibi görüyorduk.” **Katılımcı 6** (22, anneanesiyle yaşıyor, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

Katılımcıların kurduğu ifadelerden mutfağın kullanımına ilişkin kurumlar arasında müdürün izin verme durumuna göre farklılık olduğu görülmektedir. Buna göre mutfağı istediklerinde kullanabilen, istedikleri yemekleri yapabilen katılımcıların kurumu evleri gibi gördükleri yönünde ifadeleri olmuştur. Yemeklerin öğünlerde kendilerine yettiğini de belirtmişlerdir. On iki katılımcıyla yapılan bu nitel araştırmanın sonuçlarının olumlu yönde görüş göstermesine karşılık, bir nicel araştırma sonucuna göre genellenemez olduğunu burada belirtmek gerekmektedir. Zira Akkuş (2014) araştırmasında beslenmeye ilişkin olarak olumsuz bulgulara ulaşmıştır. Buna göre; “yemeklerin doyurucu olmaması, çeşitlerin fazla olmaması, ihtiyaç duyulduğunda yiyeceğe ulaşılabilmesi, kız çocuklarının yemeği beğenmediği zaman personel tarafından tepki gösterilmesi en çok dile getirilen konular arasında yer almaktadır (s.182).” Bu bulgu aynı zamanda uygulamada farklılıklar olduğunu gösterir niteliktedir.

3.3.6. Fiziksel Koşullar

Kurumların fizik koşullarıyla ilgili olarak farklı kurumlarda kalan katılımcılar farklı görüşler beyan etmişlerdir. Buna göre katılımcıların tamamı kurumların koğuş düzeninden çok ev ortamı şeklinde olmasını sevdiklerini, ortak kullanım alanlarının rahat olduğu belirtmişlerdir. Ancak ortak kullanım alanlarına ilişkin olarak özellikle TV izlenen ortak yaşam alanında, izlenecek program nedeniyle tartışmalar yaşandığı ve bazı kurumlarda eşyaların eski olmasının kendilerini iyi hissettirmedeğini ifade etmişlerdir. Ancak genel olarak kurumun fiziki şartlarına ilişkin memnuniyetlerini ifade etmişlerdir.

Analizde, odalarda kalan kişi sayısının farklılık gösterdiği, ikişer, üçer, dörder, altışar kişilik odalar şeklinde ve bazı odalarda ranza olduğu, herkesin kendine ait dolaplarının olduğu ve odaların rahat olduğu beyan edilmiştir. Odalarda dolapların kilitlerinin olmasına rağmen hırsızlık olaylarının önüne geçilemediği tespit edilmiştir. Genel temizlik anneler tarafından yapılsa da, çocukların kendi yataklarını odalarını ve banyolarını önceden belirlenmiş bir listeye göre temizledikleri ve bu konuda kendilerine sorumluluk verildiğini, çocukların sorumluluklarını yerine getirdiği sürece sorun yaşanmadığı belirtilmiştir.

“Odalar değişti, iki kişilik, ya da ranzalı. Odalar büyüktü. Arkadaşlarla uyumluyduk. Sorunumuz olmuyordu. Rahattı çoğunluk okula gidiyordu sabahçı öğlenci vardı o yüzden sıra oluyordu. Kavga çıkmıyordu. İki banyo vardı. Odaların temizliğini ve banyonun temizliğini biz yapıyorduk sırayla. Anneler salon, merdiven ve mutfak temizliyorlardı. TV izlerken çoğunluk ne isterse onu açıyorduk. Sorun yoktu, bana göre her şey güzeldi. Resim, el işi odamız bile vardı. Gösteriler olurdu, tiyatro oynuyorduk. Şarkı söylüyorduk.” **Katılımcı 6** (22, anneannesiyle yaşıyor, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

“Kuruma ilk girdiğimde şaşırdım. Çok güzeldi, koğuş sistemi yoktu, yurt ortamı hissi vermiyordu ev gibiydi. Çok sevmiştim. Koğuş sistemi yok, herkesin kendi dolabı var. Odada dört kişi kalıyorduk. Dolaplar yeterliydi. Şaşırdım çünkü yurt gibi değildi, bahçe, mutfak güzeldi. Banyo tuvalet, salon vardı. Tv izleniyordu orada, istediğimiz zaman gidip izleyebiliyorduk. Atölye saati, yemek, temizlik saati değilse izliyorduk.” **Katılımcı 1** (22, evli, çalışmıyor, yalnız yaşıyor, iki çocuğu var.)

İstanbul’da gerçekleştirilen bu araştırmada katılımcıların kaldıkları ÇODEM’ler koğuş tarzında binalar şeklinde değil, müstakil çok katlı mümkün olduğunca ev

ortamı hissini oluşturacak binalar şeklinde tasarlanmıştır. Ev ortamı içinde çocukların kendilerine ait odalarının ve eşyalarının olması ve ayrıca yaşam alanlarının temizliğinden kendilerinin sorumlu olması bulundukları ortamı benimseme, aidiyet, özgüven, temel yaşam becerilerinin geliştirilmesi açısından önemlidir. Anka programı içinde temel yaşam becerilerinin geliştirilmesine ilişkin olarak çocukların puan aldığı konularından biri de yaşam alanlarının temiz tutulmasına ilişkindir.

“Odada üç kişi kalıyorduk ama dolaplara ne kadar kilit vursak da okula gittiğimizde eşyalarımız hep çalınıyordu. Şikâyet de etsek bir şey olmuyordu.” **Katılımcı 5** (22, evli, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

“TV odasında izlenecek programla ilgili olarak sorun oluyordu. Mutfak kullanımı rutindi yani belli saatlerde yemek yeniyordu. Dolaplar kilitliydi ama kilidi kırıp kıyafetleri alıyorlardı. Kurumdan tamamen ayrılan kızlar gitmeden önce hırsızlık yapıyorlardı. Buna engel olunamıyordu. Çıkarken müdür kontrol etmeye başlamıştı.” **Katılımcı 9** (23, evli, yalnız yaşıyor, 1 çocuğu var.)

Katılımcı 5 ve Katılımcı 9'un ifadeleri kurum içinde yaşanan hırsızlık olaylarının sıkça yaşandığını göstermektedir. Kilitli dolaplar ve kurumdan çıkışta yönetim tarafından arama yapılarak bu sorunun önüne geçilmeye çalışılsa da geliştirilen çözümlerin yetersiz kaldığı görülmektedir.

3.3.7. Çalışanlarla İlişkiler

Müdür

Katılımcıların anlatımları kurum yöneticilerinin ilk kabulde kendileriyle görüştiklerini, sorunları olduklarında ulaşılabilir olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların onuu kurum yöneticilerinin sorunlarıyla ilgilendiklerini, gece sat kaç olursa olsun evinden kuruma geldiğini, koruyucu olduğunu ve özellikle sevgi dolu yaklaşımının kendilerini mutlu ettiğini ve kurumdan çıktıktan sonra da iletişimlerinin devam ettiklerini belirtmişken; iki katılımcı müdürle iletişimlerinin iyi olmadığını, gerekmedikçe görüşmediklerini belirtmişlerdir. Kurum yöneticilerinin bu tutumu çocukların kendilerini oldukları halleriyle kabul edilmiş

ve kendilerini bulundukları ortama ait hissetmeleri açısından oldukça önemlidir. Bu aynı zamanda onların kuruma ve çalışanlara güven duygularını pekiştiren bir etkiye de sahiptir. Ancak katılımcıların ifadelerinden müdürlerin tutumlarının bütün çocuklar için aynı olmadığı anlaşılmaktadır. Bu çocuklar açısından da bu tutum, kurum içinde ayrımcılığa maruz bırakılma, sevilme gibi duyguların ortaya çıkmasıyla kurum bakımının iyileştirici olması hedeflenen etkilerinin gerçekleşmemesine neden olabilir. Akkuş (2014) da araştırmasında daha genel olarak kız çocuklarının “nazi”nin bazı çalışanlara daha fazla geçtiği, bazılarının ise daha keskin bir tavırla kız çocukları ile arasına mesafe koyduğunu bulgulamıştır (s.187). Bu durumun, bu tez çalışmasında müdürle olan ilişkiler açısından yaşandığı görülmektedir.

“Aramızdaki ilişki müdür-kurumdaki kız-kurallar şeklinde olsaydı ben onun sözünü dinlemeyecektim. Hep sevgiyle yaklaştı, sevgiyle konuştu biz de ona layık olabilmek için bir şeyleri daha iyi yapmaya çalıştık. Onu üzmemeye çalışıyorduk. Çok seviyorum müdür hanımı. Bana çok iyiliği dokundu. Hayatımın her yerinde bana yardımcı oldu. Hepsi öyleydi. Anne abla gibi. Biz ne kadar hata yaparsak yapalım onlar bize kızmıyordu, küsmüyordu. Ceza gerekiyorsa ceza veriyordu. O ceza bittiği anda tekrardan hiçbir şey olmamış gibi devam ediyordu. Yani tam bir aile gibi. Her istediğimizde ulaşabiliyorduk. Kurumda gece olay olduğunda bile geliyordu.” **Katılımcı 9** (23, evli, yalnız yaşıyor, 1 çocuğu var.)

“Bizim yurdun yöneticisi çok iyi bir insandı. Otoriter bir kadındı ama sıkıntımız olduğunda rahatlıkla yanına gidebiliyorduk.” **Katılımcı 3** (21, annesiyle yaşıyor, çalışmıyor)

Katılımcı 3 ve Katılımcı 9’un ifadeleri otorite pozisyonunda olan kurum yöneticisinin çocuklara sert, otoriter tutumundan çok, yakın, içten ve sevgi ile olduğunda kendilerinin bulundukları ortamda daha rahat hissettikleri (“aile gibi”) görülmektedir. Cinsel istismar mağduru çocuklarla kurulan ilişkide uzmanın içten tutumun çocuklara kendilerini rahat hissettirdiği (Wilson&Powell, 2001) alanyazında da belirtilmektedir ve kuramsal çerçevede de ayrıntılı olarak betimlenmişti (Bakınız: Danışman-müracaatçı ilişkisi). Aşağıdaki alıntılar olumsuz anlatıları göstermektedir:

“Onu pek sevmiyorum. Konuşmuyordum onunla. Çünkü o da yalan söylediğimi düşünüyor.” **Katılımcı 2** (23, ailesiyle yaşıyor, çalışmıyor)

“Pek aramız yoktu. Müdürle aramızda mesafe vardı. Müdürü hiç görmedim neredeyse.” **Katılımcı 5** (22, evli, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

Bakım Elemanları (Anneler)

Kurumda bakım elemanı olarak görevde yapmakta olan ve çocuklar tarafından “anne” olarak anılan meslek elemanları, çocuklarla en çok etkileşimde bulunan çalışanlardır. Bakım elemanları, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü Çocuk Evleri Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğe göre; kız meslek liselerinin çocuk gelişimi ve eğitimi bölümleri ile fakülte, yüksekokul veya sağlık meslek liselerinin hemşirelik bölümü mezunları veya lise mezunu olup, çocuk bakımı konusunda sertifika sahibi olanlar arasından seçilmektedir. Bakım elemanlarıyla yapılan araştırmalara bakıldığında, bakım elemanlarının %37.7’sinin, bir diğer çalışmada %25.6’sının hizmet içi eğitim almadıkları, alanların ise %18’inin bu hizmetleri yeterli bulmadığı beyan edilmiştir (Yüksel, 2017).

Semerci ve arkadaşlarının (2020) bakım elemanlarıyla yaptıkları nitel bir araştırmada ise bakım elemanları, travmaya sahip çocuklarla ilgilenilmesi ve desteklenmesi noktasında meslek elemanlarından bilgilendirici veya öğretici bir destek alınamamasından dolayı zorlandıklarını ve yaşadıkları sorunlarla tek başlarına mücadele etmek durumunda kaldıklarını belirtmişlerdir. Bu bulgu, cinsel istismar mağduru çocuklarla çalışma açısından bakım elemanlarının çocuklarla kurdukları iletişimin ve etkileşimin çocukların hassas ve kırılgan durumlara uygun olamayabileceğini sonucunu doğurmaktadır. Bu tez çalışmasında ise katılımcıların tamamı bakım elemanlarıyla ilişkilerinin genel olarak iyi olduğunu, kurumda en çok onlarla vakit geçirdiklerini belirtmişlerdir:

“Çok iyiydi. Çok tatlılardı. Temizlik malzemelerini getiriyorlardı. Bize karşı çok iyilerdi.” **Katılımcı 7** (20, evli, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

“Çok iyiydi. Çok güzel ilgileniyorlardı kendi kızları gibi.” **Katılımcı 2** (23, ailesiyle yaşıyor, çalışmıyor)

“Annelerin nöbet değişimlerinde bile gelecek kişiye göre mutlu oluyorduk. Kurumda yaptığımız günlük işlerden puan alıyorduk. Anneler de bize puanları almamız için destek oluyordu. “Odanızı toplayın.” gibi. İlişkilerimiz iyiydi. Çok kötü şeyler yaptığım zamanlarda bile onlardan bir tepki almadım. Nasıl sabırları vardı ben de anlamadım.” **Katılımcı 9** (23, evli, yalnız yaşıyor, 1 çocuğu var.)

Katılımcıların bakım elemanlarına ilişkin olumlu anlatıları Akkuş’un (2014) bakım elemanlarının iyi, sıcak, ilgili, yardımcı gibi niteliklerle anılması bulguları ile örtüşmektedir. Bununla birlikte, kızlar ve bakım elemanları arasında zaman zaman tartışmaların olduğunu; bunun kızların annelere karşı saygısız davranışlarından kaynaklandığını ve buna karşılık annelerinde onlara sert cevap verdiklerini söylemişlerdir:

“İyiydi, sorunumuz yoktu. Bazı çocuklar huysuz olduğu için ters davranabiliyorlardı.” **Katılımcı 5** (22, evli, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

“Bazen çok sert bazen çok yumuşak oluyorlardı, ne oldukları belli değildi. Benim onlara yaklaşımından olsa gerek bana iyi davranıyorlardı ama bazı diğer kızlara karşı sıkıntılı olanlar da oluyordu.” **Katılımcı 3** (21, annesiyle yaşıyor, çalışmıyor)

Bu anlatımlara göre bakım annelerinin bazı durumlarda çocuklarla etkileşimde sorun yaşadıkları görülmektedir. Bakım elemanlarının travma öyküsüne ve dolayısıyla özel bir yaklaşıma ihtiyacı olan çocuklarla iletişimlerinin bu duruma uygun olması önemlidir. Hem çocukların sağlıklı psiko-sosyal gelişimi için hem de bakım elemanlarının durumlarla nasıl baş edeceklerini bilerek çalışabilmeleri için bakım elemanlarının, cinsel istismar mağduru çocuklarla iletişim, ilişki kurma gibi konularda ayrıca eğitim almalarının bir gereklilik olduğu ortaya çıkmaktadır.

3.3.8. Kurumda Kalan Diğer Kızlarla İlişkiler

Kurumda kalan çocuklar arasında odalarında ve ortak yaşam alanlarında sürekli bir etkileşim ve iletişim olmaktadır. Araştırmada, bu etkileşimin kurum bakımındaki çocukları nasıl etkilediği, akranlarıyla olan ilişkilerinin iyileşme sürecindeki rolünün ne olduğu da değerlendirme kapsamında ele alınmıştır. Analiz sonucunda çocuklar arasında yakınlık ve paylaşımına göre gruplaşmalar

olduğu görülmüştür. Aynı grup içindeki çocukların kendi aralarında iyi anlaştığı, birbirine destek oldukları görülürken, gruplar arası etkileşimlerde tartışma, etiketleme, dalga geçme gibi olumsuz ilişki dinamikleri bulgulanmıştır.

Katılımcılar, kurumda kalan çocukların bazılarının yaşadıkları travmaya ilişkin öykülerini paylaşıırken bazılarının diğerlerine olumsuz etkide bulunmamak ve olumsuz etkilenmemek adına paylaşamadıklarını ve anlatılanları dinlemediklerini belirtmişlerdir.

Paylaşımda bulunanlarda analiz sonucunda ulaşılan sonuçlara göre kendi yaşadıklarından daha olumsuz bir vakayı duyduklarında kendi durumlarını daha iyi görme, kendileri için iyi hissetme ama anlatan için empati kurarak üzülme, özellikle tecavüz vakalarına ilişkin paylaşımlarda dışarıdaki insanlara karşı güven kaybı en çok karşılaşılan olumsuz durumlardır. Bunun yanı sıra yaşadıkları olayda yalnız olmadıklarını hissetme, arkadaşlarına inandıklarını ifade ederek onları güçlendirme ve destek olmaya çalışma, birlikte geleceğe ilişkin hayaller kurma olumlu etkileşim dinamikleri olarak tespit edilmiştir:

“Paylaşıyorduk. Bazen şaşırıyordum duyduğum şeylere. Balkonda oturup dertleşirdik. Babasından sürekli istismar gören biri vardı, gelir anlatırdı ağlardı, üzülüyordum bende. Daha kötülerini varmış diyordum, ya bana olsaydı dedim. Dışarıdaki insanlara karşı güvensizlik hissetmeye başladım. Tecavüzden gelenler vardı. Böyle insanlar da var; benim başıma da gelebilir diyordum. Onun yanında olduğumu söylüyordum, ne kadar yeterli oluyordu bilmiyorum ama birbirimize destek olmaya çalışıyorduk. Ailen belki sana inanmıyor ama biz sana inanıyoruz diyorduk. Birbirimizi güldürebiliyorduk, o an için unutturabiliyorduk yaşadıklarını.”
Katılımcı 6 (22, anneannesiyle yaşıyor, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

“Bilmediğimiz için daha iyi vakit geçiriyorduk. Bir şey olduğunda boş ver üzülme deyip destek olmaya çalışıyorduk. Halen görüşüyorum. Çoğu o dönem beraber oldukları kişilerle evli. Kimi işe girdi, kimi iş arıyor. Benim arkadaşlarım düzgün, kişilikleri hiç değişmedi. Ama kötü olanlarda vardı, gece kulübünde çalışan, fuhuş yapan, uyuşturucu kullanan. Kurumda kullanamıyorlardı ama dışarı çıktıklarında alıyorlardı”.
Katılımcı 9 (23, evli, yalnız yaşıyor, 1 çocuğu var.)

Katılımcı 9'un ifadeleri yukarıda belirtilen bulguların yanısıra kurum bakımından çıkan bazı genç kadınların kurum bakımı sonrasında fuhuşa ve madde kullanımına yöneldiklerini ortaya koymaktadır. Bu ifadeler kurum bakımının

çocukları kurum bakımı sonrasındaki hayatlarına hazırlama, diğerleriyle eşit fırsatlara sahip olma, psikososyal iyileşme bakımından işlevsel olmadığının bir diğer göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Diğer kızlarla paylaşımda bulunmaktan ve anlatanları dinlemekten kaçınanlar ise duyacaklarının ve anlatacaklarının olumsuz olabilecek etkilerinden karşı tarafı ve kendilerini korumayı amaçladıklarını ifade etmişlerdir:

“Paylaşmadım ve dinlemedim de. Belki büyük bir şey yaşadık ve birbirimizi kötü etkileyecektik. Aslında empati yaptım onlarla. Kötü etkileneceğimi düşünüyorsam, belki başkası da etkilenecekti.” **Katılımcı 3** (21, annesiyle yaşıyor, çalışmıyor)

Gruplar arası etkileşime ilişkin tespit edilen etiketleme ve dalga geçme davranışları bu “cinsel istismar mağduru olan çocuk” grubu açısından oldukça çarpıcıdır. Aile içi ya da aile dışı fail tarafından olsun cinsel istismara maruz bırakılan ve benzer süreçleri, duygu durumlarını, zorlukları yaşayan akranların yaşadıklarından dolayı birbirlerini yargılamaları, dalga geçip küçümsemeleri beklenmeyen ve istenmeyen bir sonuçtur. Ancak; kişilik özelliklerinin farklı olması, olayın psikolojik etkilerinin düzeyinin farklı olması, baş etme yöntemlerinin farklı olması ve içinde bulundukları yaş grubunun özellikleri (14-18 yaş, ergenlik dönemi) bu davranışların ortaya çıkmasının nedeni olarak değerlendirilmektedir. İyi arkadaşlık kuranların kurum bakım sürecinden sonra da arkadaşlıklarının devam ettiği tespit edilmiştir. Kurum bakımı sonrası süreçte sosyal destek mekanizmasının bir parçası olması açısından arkadaşlıkların devam ediyor olması bireyin güçlenmesine katkıda bulunması açısından önemli görülmektedir. Yukarıda ortaya çıkan bulgulara ilişkin anlatılar aşağıda verilmiştir:

“Herkesle anlaşamıyor insan. Bir sürü kişiyle beraber yaşıyorsun. Birkaç kişiyle anlaşıyordum. Yeni gelenler anlatıyordu. Ben uyarıyordum onlara anlatmayın diye. Çünkü herkes herkese anlatıyor, dalga geçiyorlardı sonra birbirleriyle. Bu, bu yüzden gelmiş bununla konuşmayalım, gibi şeyler oluyordu. Bence kötü etkileşim oluyordu. Samimi olduğum dört kişi vardı onlarla her şeyimizi konuşuyorduk.” **Katılımcı 7** (20, evli, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

“Genelde pek paylaşmıyorlardı. Biri paylaşmıştı yaşadığını söylediği şu cümleden çok etkilendim: “Bu gece acaba babam mı gelecek abim mi diye bekliyordum.” Bunları duyunca kendi halime şükrettim. Çünkü ben kendi yaptığım şeylerden dolayı oradaydım. Bir başka vakada babasından hamile kalmış, verilen ilaç neticesinde bebeğini düşürüp zar içinde görenler var. Hayattan vazgeçiyorlar, kendilerini bırakıp pisliğin içine batıyorlar.” **Katılımcı 1** (22, evli, çalışmıyor, yalnız yaşıyor, iki çocuğu var.)

3.3.9. Kontrol ve Güvenlik

Çocuk Destek Merkezlerinde kurumun güvenliği Güvenlik ve Kontrol Birimi tarafından sağlanmaktadır. Bu birim kurumun giriş ve çıkışlarının yapıldığı ana kapıda ve iç kapıda olmak üzere konumlandırılmıştır. Böylece giriş ve çıkışlar hem dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı hem de çocukların giriş-çıkışları açısından kontrol edilir ve ayrıca, odalar haricinde binanın iç ve dış mekânları güvenlik kamerası ile kayıt altına alınmaktadır. Katılımcılar, kurumlarda kadın güvenlik görevlilerinin olduğunu, giriş-çıkışlarda kayıt defterine imza attıklarını, bu şekilde kayıtlarının alındığını ifade etmişlerdir. Güvenlik önlemi olarak kurumdan kaçmaları önlemek adına bazı kurumlarda pencerelerin ve kapıların görevliler tarafından açılıp kapandığı belirtilmiştir. Kurumlarda telefon kullanımının sınırlandırılması diğer bir güvenlik tedbiri olarak görülmektedir ancak dış dünya ile bağ kurmanın tek yolu olan telefon kullanımının sınırlandırılması katılımcılar tarafından olumsuz bir dille ifade edilmiş ve gizlice telefon kullanmaya çalıştıklarını ya da çalışanlar olduğunu söylemişlerdir.

Kurumlarda zaman zaman bir ihbar olduğunda, hırsızlık durumunda ya da yöneticinin inisiyatifiyle oda aramaları yapılmakta olup cep telefonu, sigara gibi maddeler tespit edildiğinde el konulmaktadır.

“Kadın güvenlik görevlileri vardı. Zaten pencerelerin kolları yoktu. Pencereleri görevliler açıp kapatıyordu. Oda kontrolü yapılıyordu. Telefon için arama yapılıyordu. Telefonları sadece kurumdan çıkarken alabiliyorduk. Giriş çıkışlarda imza atıyorduk.” **Katılımcı 9** (23, evli, yalnız yaşıyor, 1 çocuğu var.)

“Arama şikâyet üzerine yapılıyordu. Odaya sürekli gelip bakmazlardı. Bazen anneler bazen çok nadir uzman bakardı. Girişte telefonlar alınıyor, çıkarken veriliyor. Üstümüz aranıyor.” **Katılımcı 5** (22, evli, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

“Güvenlikçi ablalar vardı. Akşam altıdan sonra kapılar kilitleniyordu. Bir şeyden şüphelendiklerinde arama yapıyorlardı. Gizlice telefon sokuyorduk. Her gün kayıt oluyordu. İmza atıyorduk. Güvenlikteydi o defter.” **Katılımcı 6** (22, anneannesiyle yaşıyor, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

Kurum bakımı sürecinde güvenlik ve kontrol açısından ihlal olarak en çok karşılaşılan durum ise kurumdan kaçma olarak belirlenmiştir. Güvenlik ve kontrolle ilgili çalışmaların sıkı yapılması nedeniyle kaçma, izinden dönmeme şeklinde olmaktadır. Analiz sonucunda kurumdan kaçma nedenleri, erkek arkadaşla birlikte olma arzusu, izinlerde erkek arkadaşla görüşmesine izin vermemesi, kurum ortamından sıkılma, özgür olma isteği, madde kullanımı, dışarıda olma isteği olarak ortaya çıkmıştır. Kaçanlar polise ihbar edilmekte ve polis tarafından bulunup kuruma geri getirilmektedir. Ceza olarak ise belli sürelerle etkinliklere katılamama, telefon kullanmama ya da izine çıkmama cezaları verilmektedir. Bu bulgunun Akkuş'un (2014) “kurallara uygun davranmayanlara verilen cezaların ağırlıklı olarak dışarıdaki izinlerin ve sosyal kültürel faaliyetlere katılımın kısıtlanması üzerinden tanımlandığı belirlenmiştir (s. 165).” bulgusuyla örtüştüğü görülmektedir.

“Genelde erkek arkadaş meselelerinden kaçılıyordu, Büyük bölümü mutsuz oldukları için erkek arkadaş ediniyordu. Ben sevgilimle birlikte olmak için her fırsatta kaçıyordum. Onunla görüşmeme izin verilmediği için kaçıyordum. Kaçınca polisin bulması üzerine geri getiriliyorlar. Polise kurumdan kaçtıkları bildiriliyor ve aranıyorlar. İlk fırsatta hep kaçıyordum. Bana arkadaşça görüşme şansı verilmedi. Ya kaçacaktım ya hiç görmeyecektim. Bende kaçmayı seçtim. Polise ihbar ediyor, polisler bizi biliyor. Yakalayıp geri getiriyorlar. Bir şekilde yakalanıyorduk. Kaçanlara ceza veriliyordu. Dışarı çıkamıyorlardı.” **Katılımcı 1** (22, evli, çalışmıyor, yalnız yaşıyor, iki çocuğu var.)

“Sıkıldıkları için. Faaliyet anlamında kurumların kendilerini geliştirmesi lazım. Çevreye karşı korumaya çalışıyorlar belki ama çok korunaklı da değil. Oraya gelen kızlar zaten bir şeylerden kaçmak, korunmak, daha iyi olmak için gelmişler ama yurtların bu konuda hiçbir desteği yok. İlgili alanını göre faaliyet yapabilirlerdi. Bunları yapmaları bizi bir nebze rahatlatabilirdi.” **Katılımcı 3** (21, annesiyle yaşıyor, çalışmıyor)

“Özgürlük istediğim için kurumdan kaçtım. Kendi evimi kurcam diyordum ama on beş yaşındaki bir insan bunu nasıl yapabilir.” **Katılımcı 4** (24, evli, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

“Eve gittiğimde biriyle tanıştım. Sonra ablalar eve gitmemi yasakladı. Ben de kaçmaya başladım. İlk defa böyle sevdim.” **Katılımcı 6** (22, anneannesiyle yaşıyor, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

“Madde isteğim vardı, en son kaçmalarımda yurttta kalmak istemiyordum. **Neden?** Bilmiyorum kalmak istemiyordum işte. İlk yurda gittiğimdeki arkadaş çevrem yoktu. İlk gittiğim yurdu çok seviyordum, diğerlerini hiç sevmedim. Arkadaş ortamları iyi değildi.” **Katılımcı 7** (20, evli, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

“İçerden bir sıkıntı olduğundan değil, dışarıda olmak istedikleri için kaçıyorlardı. Bazıları mecburiyetten geliyordu ve alışamıyorlardı.” **Katılımcı 9** (23, evli, yalnız yaşıyor, 1 çocuğu var.)

3.3.10. Yasal Destek

Kurumda sosyal servisin ve doğrudan sosyal çalışmacının yürüttüğü görevlerden biri yönetmelikte belirlendiği şekliyle 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamında verilen koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının alınması, uygulanması, kaldırılması ve değiştirilmesine ilişkin iş ve işlemleri yürütmektir. Bu kapsamda yargı sürecinde bulunan vakaların adli takibinin yapılması da sosyal çalışmacıların görevleri arasındadır. Araştırma kapsamında görüşme yapılan katılımcıların tamamı vakalarının yasal sürecine dair bilgi sahibi olmadıklarını, kendilerine bilgi aktarılmadığını ifade etmişlerdir. Sosyal çalışmacıların çocuklara yasal sürece ilişkin bilmelerinin yeterli olduklarını düşündükleri kadarını aktarma eğiliminde oldukları yine katılımcıların ifadeleri ile ortaya çıkmaktadır. Dünyada 2000, Türkiye’de 2001 yılında yürürlüğe giren Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi uyarınca, çocuğun usule ilişkin hakları kapsamında davalarda bilgilendirilme ve dava sırasında görüşünü ifade etme hakkı çocuk hakları kapsamında tanımlanmıştır. Çocuğa dava süreciyle ilgili bilgi vermek ÇODEM Yönetmeliğinde açıkça belirtilmemişse de ülkemizin tabi olduğu sözleşme ve ilgili maddeleri, çocuğun yüksek yararı ilkesince ve çocuk hakları uyarınca gerekli bilgilendirmenin çocuğa yapılması gerekmektedir.

Çocuk katılım hakkı gereğince vaka ile ilgili devam eden yasal bir süreç varsa bu sürece dâhil olmalı ve yine Çocuğun Yüksek Yararının Belirlenmesine Dair Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Kılavuz İlkelerinde (2008) yer alan çocuğun bilgilendirilmesi ve katılımının sağlanması ilkelerine göre de çocukla ilgili bütün süreçlerde olduğu gibi yargı süreçlerinde de çocuğun

bilgilendirilmesi esastır. Bilgilendirme çocuğun yaşına ve içinde bulunduğu psikolojik duruma göre yapılmalıdır. Mahkeme süreçlerine ilişkin bilgilerin çocukla paylaşılması çocuk koruma açısından da önemlidir. Bu, aynı zamanda çocuk korumanın bir parçası olarak düşünülmelidir. Katılımcı 7'nin anlattıkları yasal sürece ilişkin bilgi paylaşımının önemini göstermektedir:

“Avukat vardı, sosyal çalışmacı geliyordu, kurumda çalışan. Tüm mahkeme sürecinde o destek oldu. Genelde bana bir şey söylemiyorlardı. Mahkemeye onlar gidiyordu. Fazla bir şey söylemiyorlardı. Ben de sormuyordum. Cezaevine girdiğim mahkemeye katılmışım. Avukat beni savundu kandırıldığımı söyledi, tedavi görmem gerektiğini söyledi. Beni kandıranlar cezaevine girince çok rahatladım, çünkü dışarı çıkamıyordum. Hâkimler iyi davranıyordu.” **Katılımcı 7** (20, evli, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

Katılımcı 7 kurum bakımına alınmadan önce kuryelik yaptığı başka bir vakadan dolayı yasal sürece dâhil olmuş ve bu vakanın mahkemesine katılmıştır. Her ne kadar bu vaka doğrudan cinsel istismar ile ilgili olmasa da olayın faillerinin cezalandırıldığını öğrenmenin katılımcıyı rahatlattığı görülmektedir. Cinsel istismar gibi travmatik ve ciddi bir suçun mağduru olan çocukların, faillerin cezalandırılma durumlarını öğrenmek psikososyal yönden çocuğun korunmasına hizmet edecektir.

Katılımcıların anlatımlarına bakıldığında yasal sürece ilişkin bilgilendirmede eksiklikler olduğu, kulaktan dolma bilgilere sahip oldukları, sürecin hangi aşamasında olduklarını bilmediklerine dair bulgulara ulaşılmıştır. Bu bulgulara ilişkin anlatılar aşağıdadır:

“Hiç mahkemeye çıkmadım. Doğrudan kurum bakımına alındım. Bana acil koruma kararı geldi, söylediler. Bize çok söylemiyorlar çok fazla süreçleri. Nakil olursa söylüyorlardı.” **Katılımcı 6** (22, anneannesiyle yaşıyor, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

“Koruma kararı çıkıyor ama ne olduğunu bilmiyoruz, kızlar kendi aralarında konuşarak kulaktan dolma bilgimiz oluyordu. Faydası nedir ne işe yarıyor bilmiyoruz.” **Katılımcı 1** (22, evli, çalışmıyor, yalnız yaşıyor, iki çocuğu var.)

Katılımcıların onu koruma kararı ile kurum bakımına alındıkları için mahkemeye gitmediklerini, bu nedenle de avukat ya da hâkimlerle temas hainde

olmadıklarını; ancak haklarında çıkan koruma kararının ne anlama geldiğini bilmediklerini belirtmişlerdir. Katılımcıların, her biri için kurum bakım sürecini başlatan bu kararın ne olduğunu bilmeleri önemlidir. Bu kararın ne getireceğini, süreç içerisinde nelerle karşılaşacaklarını ve ne yaşayacaklarını bilmek bilinmezlik içinde sürüklenmek ve bu bilinmezliğin verdiği olumsuz duygular (kaygı, endişe gibi) içinde olmalarını önleyecektir. Dolayısıyla bilgilendirme çocukların psikososyal sağlıkları açısından da önemlidir. Bu bulgu da yine, katılımcıların kendileriyle ilgili işleyen süreçlerden haberdar olmadıklarını yani yeterince bilgilendirilmediklerini göstermektedir. Mahkemeye giden iki katılımcı mahkemeye nakil, avukat ve hâkimlerin tutumları konularına ilişkin paylaşımlarında olumsuz bir anlatımda bulunmamıştır.

3.3.11. Kurumdan Çıkış

Kurum bakımından ayrılma yaşı 18'tir. 18 yaşını tamamlamış ve halen korunma ihtiyacı içinde olan çocuklardan ortaöğrenime devam edenlerin 20 yaşına kadar, yükseköğrenime devam edenlerin 25 yaşına kadar koruma kararları uzatılabilir ve kurum bakımında kalmaya devam edebilirler. ÇODEM'lerde kurum bakımı altında bulunan çocukların çıkış işlemleri danışmanı tarafından yürütülür. Bu işlemler kapsamında çocuğun kurum bakımından sonra kalabileceği en uygun yer sosyal inceleme ile belirlenir. Görüşme yapılan katılımcıların onu 18 yaşına geldiklerinde kendi istekleriyle kurumdan ayrılmış ve ailelerinin yanına geri döndürülmüşlerdir. İki katılımcı da 18 yaşını doldurmadan aile ve akraba yanına yerleştirilmiştir.

Katılımcıların sekizi ailelerinin, ikisi akrabalarının yanına yerleştirilmiştir. Bir katılımcı arkadaşlarıyla, bir katılımcı yalnız yaşamaya başlamıştır. Ensest vakası olan katılımcılardan babalarının ve ağabeylerinin istismarına maruz bırakılan katılımcıların babaları ve ağabeyleri cezaevine gönderildiği için bir arada bulunmaları açısından eve dönmeleri o dönem için sorun teşkil etmemiştir. Ancak; annelerin suçlayıcı tutumlarının devam etmesinden dolayı evde rahat hissetmediklerini belirtmişlerdir. Ensest mağduru olan Katılımcı

üçün, görüşmenin yapıldığı esnada babasının cezaevinden çıkmasına bir buçuk yıl gibi bir süre vardı ve bununla ilgili olarak oldukça endişeli idi. Bu konu ile ilgili analize Vaka Yönetimi alt teması altında yer verilmiştir.

Diğer katılımcılar da yine, aileye uyum sağlayamama, anne ve kardeşlerle anlaşamama, evdeki bireylerin sert ve baskıcı tutumları gibi nedenlerden dolayı evden ayrıldıklarını, erkek arkadaşları ya da kız arkadaşlarıyla yaşamaya başladıklarını belirtmişlerdir. Bu bulgular ailede tutum değişiminin sağlanması, aileyle iletişimin güçlendirilmesine ilişkin aile ile yapılan sosyal çalışmanın işlevsel olmadığını göstermektedir. Sosyal çalışmacılar tarafından kurum bakımı sonrası kalacak yer konusunda gerekli çalışmalar yapılırsa da verilen kararın her zaman için doğru olmadığı görülmektedir. Akkuş'un (2014) araştırmasına göre, kurum bakımından sonra gitmek istenen yer sıralaması en çok aile, sonra sevdiğim insan ve sonra kız arkadaşlarla ayrı eve çıkmak şeklinde olmuştur. Ancak bu araştırmada, her ne kadar katılımcıların tamamı ailelerinin yanına yerleştirilse de bir süre sonra yukarıda belirtilen nedenlerden ötürü erkek arkadaş ve kız arkadaşla birlikte yaşama şeklinde gerçekleşmiştir. Anlatılarında açıkça ailesinin yanına gitmek istemediğini ifade edenler olmuştur:

“Erkek arkadaşımın Bodruma gidip çalıştık. Direkt gittik burada kalacak yer yoktu. Aileme gitmek istemedim. Sonra İstanbul'a döndük ben kız arkadaşımın kaldım.”
Katılımcı 5 (22, evli, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

“Aileme verilmemin uygun olup olmayacağına dair rapor yazıldı. Valizimi toplayıp ailemin yanına gittim. Bu kadar.” **Katılımcı 3** (21, annesiyle yaşıyor, çalışmıyor)

Koruma ve bakım süreçleri tamamlanıp kurumdan çıkma zamanı gelen çocuklar artık 18 yaşını bitirmiş genç birer kadındırlar. Kurum bakımının kendilerine kazandırıldığı yaşam becerileri, sosyal ve ekonomik destek ve psikososyal desteğin bir sonucu olarak bu yetişkin genç kadınların özgür, seçim şansları olan ve kendi kararlarını verebilen birer birey olması beklenmektedir; bu aynı zamanda kurum bakımını nihai hedefi ve sonucudur. Ancak, uygulamaya ilişkin genç kadınların yaşam deneyimleri incelendiğinde kurum bakımı sonrası gidecekleri yer ile ilgili seçeneklerin

sınırlı olduğu görülmektedir. Çocuk korumanın ve dolayısıyla kurumun genel politikası çocukların aile yanına döndürülmesidir. Bunun için aileyle yapılacak çalışmalarla uygun ortamın hazırlanması gerekmektedir. Ancak yukarıda bu çalışmaların işlevsel bir şekilde yapılmadığı, ya evden ayrılmaların olduğu ya da mutsuz ve gergin bir ortamda yaşamak durumunda oldukları belirtilmişti. Ailesinin yanına yerleştirilemeyenler ikinci olarak kendilerini kabul eden akrabalarının yanına yerleştirilmektedirler. Bu da yine aynı sonucu ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda seçeneklerinin fazla olmadığı, hatta Katılımcı 7 için anlatılarından kurumdaki sonradan gidilecek yer konusunda katılımlarının tam olarak sağlanamadığı sonuçları çıkarılabilir. Ailesi ya da akrabasıyla anlaşamayıp erkek arkadaşları ya da kız arkadaşlarıyla yaşamayı tercih eden katılımcıların ise ailesinin yanına yerleştirilenlere kıyasla maddi ve sosyal olarak daha fazla zorluk çektikleri de bir diğer bulgudur.

“Kendim çıkmak istedim. Halamda kalmak istedim. O da çağırıyordu zaten. Önce izne gönderdiler Bir hafta, sonra yurda geldim. Bundan sonra kesin çıkmak istiyormusun diye sordular. Eve incelemeye geldiler. Konuştular. Aileye verildikten sonra da gelip baktılar. İki, üç kere daha geldiler sonra. Eğer kurumda kalıp 18 yaşında çıkarsan belli hakların var dediler, memurluk vs. ben istemedim.” **Katılımcı 7** (20, evli, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

Katılımcı 7 kurum bakımından sonra kendi isteğiyle halasının yanına yerleştirilmiştir. Halasının baskıcı tavırlarından ve kendini halasının evinde rahat hissedememesinden dolayı kendi istemiş olsa bile 18 yaşını doldurunca o da evlenerek akrabasının yanından ayrılmıştır. Katılımcıların evlilik ile ilgili görüş ve tutumları ayrıca bir sonraki tema altında ele alınacaktır. Katılımcı 7 ayrıca kurumdaki çıkmakta olanlar için destekleyici bazı haklardan da bahsetmiştir.

18 yaşını doldurduktan sonra kurumdaki ayrılanlar çeşitli yasal haklardan yararlanmaktadırlar. Bu haklar, sosyal ve ekonomik destek hizmetlerinden yararlanma, kamu ve özel sektörde istihdam hakkı, eğitim desteği, evleneceklerse çeyiz desteği haklarıdır.

“Reşit olmama iki ay kala aileye teslim edildim. Aileye teslim olduğum için yapılmadı ama yine de hiçbir bilgilendirme yapılmadı. Kurumdan çıkışta 3 bin TL destek alma hakkı varmış. Bunu yeni öğrendim ama benim zamanımda da varmış. Sosyal hizmet uzmanı değerlendirip ona göre veriliyormuş bu para, verilmeyecekse bile bilgilendirme/açıklama yapılması gerektiğini düşünüyorum. Böyle bir hak olduğunu bilmiyorduk. Konya’ya teslim olduğum için dosyayı oraya yolladılar. Sadece evin durumuyla ilgili bir inceleme yapılmış ama kimse benimle konuşmadı”. **Katılımcı 1** (22, evli, çalışmıyor, yalnız yaşıyor, iki çocuğu var.)

“Burada kal önce okulunu bitir dediler. Ben dinlemedim. Çıkarken çeyiz parası verdiler. Kurumdan çıktıktan sonra herkese veriyorlarmış. 3,5 bin TL. aldım. Çıktıktan sonra birkaç ay bekledim. Parayı anneme, ananeme verdim. Annem borçlarımız var deyince onlara verdim. Ben anneme kıyamıyorum ama o bana kıyıyor. Ben yine de annemi seviyorum, benim onu sevdiğim kadar o beni sevmiyor. Ben acaba onun çocuğu değil miyim diyorum. Eşimin yanına gittim ailesiyle kaldık. Eve gidiyorum dedim ama eve dayanamadım. On, on beş gün kaldım eşimin yanına gittim.” **Katılımcı 6** (22, anneannesiyle yaşıyor, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

Yukarıdaki katılımcı alıntılarından, danışmanlardan birinin bu konuda gerekli bilgilendirmeyi yaptığı, diğerinin yapmadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca Katılımcı 6’nın da yine ailesinin yanında kalmaya devam edemediği görülmektedir. Dernek temsilcileri de çıkış sürecindeki haklara ilişkin bilgilendirmelerin tam yapılmadığını ifade etmişlerdir:

“Kızlarımız kurumdan çıktıklarında haklarını bilmiyorlar. Bu hakları nelerdir, ne yapabilirler, nasıl yardım alabilirler, hangi kuruma nasıl başvurabilirler... Bu konularda destek oluyoruz”. **Dernek temsilcisi**

Temsilci, bazı kızların bu haklardan haberdar olduğunu bazılarının ise hiç haberdar olmadığını belirtmiştir. Haklarını neden bilmedikleri sorulduğunda ise kurumda anlatılmaması olduğunu ifade etmiştir. Burada katılımcıların hayatlarında onlara önemli avantajlar sağlayacak olan hizmetlere erişimlerinin sağlanıp sağlanmaması söz konusudur ve sosyal çalışmacının sosyal hizmetin amaçlarından biri olan kaynaklar ve hizmetlerle müracaatçıyı bağlantılandırmak amacı uyarınca kurum bakımından ayrılma esnasında ve sonraki süreçte katılımcıların yaralanabileceği hakların ve hizmetlerin neler olduğu ve şartları konusunda ayrıntılı açıklama yapmaları görevleri ve sorumluluklarıdır. Araştırmada bu görev ve sorumluluğun tüm sosyal çalışmacılar tarafından aynı hassasiyetle yerine getirilmediği tespit edilmiştir.

Ebeveyn Bakımından Yoksun Çocuklar İçin Minimum Standartların Uyarlanması Çalışma Raporunun İyileştirme, Bakım Süreci ve Sonrası maddesine göre (2008), çocuğun ister bağımsız bir yaşama geçirilmesi, ister kendi öz ailesine veya birlikte yaşayacağı bir aileye gönderilmesi durumunda, bu geçişte çocuk kendisini yeterince desteklenmiş hissetmelidir. Hizmetten ayrılan çocuklara destek verilmesi, hizmet sonrası izleme çalışmalarının yapılması ve çocukları geleceğe hazırlama, bağımsız bir birey olabilme, yaşam becerileri kazanma konularının programa dâhil edilmesi, iyileştirme ve bakım sürecinin çocukları bağımsız bir yaşama hazırlayacak nitelikte olması, kurum sonrası süreç açısından önem taşımaktadır. Katılımcıların yaşam deneyimlerine ilişkin araştırma bulguları, kurumdan ayrılma süreci için yapılan çalışmaların yetersiz olduğunu göstermektedir.

3.3.12. Kurum Bakımının Etkililiğine İlişkin Görüşler

Katılımcıların kuruma ilişkin genel düşünceleri kurum bakım sürecinde kurumun ve kurumdaki hizmetlerin sevdikleri-sevmedikleri ve olumlu-olumsuz yönlerine ilişkin katılımcı değerlendirmeleri şeklindedir. Bu değerlendirmeler kurumda verilen hizmetlerin etkili/işlevsel ve etkili/işlevsel olmayan yönlerini katılımcıların deneyimleri açısından ortaya koymaktadır.

Analize göre katılımcıların sevdikleri ve kurum bakımı ile ilgili olumlu yönler, iyi bakım (beslenme, giyim, barınma) almış olmak, güvende olmak, eğitim almak, kurum dışı etkinlikler, kişilikleri üzerinde olumlu değişim sağlayan destek hizmetleri, imkânların fazla ve erişilebilir olması, arkadaş ortamının olması şeklinde bulgulanmıştır.

“Kurumda bana çok iyi bakıldı. Görmediğim şeyleri orada gördüm. Mesela tatile gittik Kuşadası'na. Hiç hayatımda tatile gitmemiştim. Tiyatro, konsere gidiyorduk, hamama... danışmanlarımız da geliyordu. Eğlenceli geçiyordu. Kuruma girmeden önce vurdumduymazdım kendi kafama göreymdim, eve girmezdim kaçardım, korkusuzdum, güvensizliğim çok vardı insanlara karşı, kimseye karşı saygım yoktu, geleceği hiç düşünmezdim. Kurumdan sonra meslek edinmeyi kendi ayaklarımın üzerinde durmayı, saygılı olmayı, ani kararlar vermemeyi öğrendim. Faydalı bir

insan olmak istedim.” **Katılımcı 6** (22, anneannesiyle yaşıyor, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

Kurumdaki sosyal etkinliklerden bahseden Katılımcı 6, sosyal etkinliklerin kurumda kalan çocukların sosyalleşmelerine olan katkısına vurgu yapmaktadır. sosyalleşme kendini gerçekleştirme, kişilik kazanma, iletişim becerilerini geliştirme, toplumla bütünleşmeyi sağlamaktadır. Kurumda gerçekleştirilen etkinliklerin tamamı sadece birer boş zaman doldurma etkinliği değil; tüm bu sayılanların çocuklara kazandırılmasını sağlayan önemli bir sosyal hizmet çalışmasıdır aynı zamanda. Dolayısıyla sağlatıcıdırlar, iyileşmeye katkı sunarlar, bu nedenle de önemlidirler. Katılımcı 6 ve burada yer verilmeyen diğer katılımcı anlatıları da sosyal etkinliklerin işlevsel olduğunu belirtmişlerdir.

“Yurda girmeden önce hiçbir şey bilmiyordum. Sadece babamın dayakları vardı. Yurda girdikten sonra arkadaş ortamım oldu, doğru-yanlış öğreniyorsun. Kurumdayken fark etmiyorsun bunu ama çıktıktan sonra olanlar üzerine düşününce çok iyi anlıyorsun. Herkese hemen kolayca güvenirdim, tamam derdim, şimdi öyle değilim. Kurumdan sonra kendimi daha güçlü hissediyorum.” **Katılımcı 7** (20, evli, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

“Kurumda saatler düzenliydi, kurallar vardı bu iyiydi. Şimdi böyle yapamıyorum. Sabahtan akşama uyuyorum. Çocuğa gece eşim bakıyor. Evde oturmaktan yorgunluk, stres oluyor. Kurumda okulumu daha rahat okudum, biraz da olsa kendime güven geldi, orda gördüğüm sorunlar bana daha çok güç verdi. Ailemle olsaydım okula gidemeyecektim hep engel olacaktı. Başkalarına kötü de gelebiliyor. Özentiden dolayı kötü şeylere yönelebiliyorlar. Her çocukla tek tek ilgilenmeli, takip edilmeli her şey kayıt edilmeliydi. Psikiyatrik görüşmelerde her şey acele acele olduğunda görüşmeler kısa kesiliyordu. Kendimizi rahat ifade edemiyorduk. Bize de bilgi verilmiyordu. Psikolojik olarak etkinliklerden ziyade tek tek ilgilenmelilerdi.” **Katılımcı 5** (22, evli, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

Katılımcı 5 kurumda hayatı düzenleyen ve yaşam becerileri kazandıran uygulamaların faydalı olduğuna ve ataerkil aile düzeni ve ideolojisi içinden gelen kız çocuklarının eğitim alma fırsatına erişmesine hizmet etmesi açısından kurumun işlevselliğini vurgulamıştır. Ancak bunun yanı sıra psikososyal destek hizmetleri kapsamında yapılan çalışmaların ve görüşmelerin yetersiz olduğunu da belirtmiştir.

Bulgulara göre katılımcıların kuruma ilişkin genel düşünceleri kurum bakım sürecinde kurumun ve kurumdaki hizmetlerin sevmedikleri ve olumsuz yönlerine ilişkin değerlendirmelerinde ise, meslek elemanlarıyla yapılan görüşmelerin, psikososyal destek hizmetlerinin yetersiz olması, kızlar arasındaki olumsuz etkileşim, bakım elemanlarının rol model olacak yeterlilikte olmaması, kurum bakımı sonrası sürece ilişkin hazırlığın yetersiz olması, evrak işlerinin uzun sürmesi sonuçlarına ulaşılmıştır. Bu araştırmada psikososyal desteğin yetersiz olması en çok ifade edilen olumsuz yön olmuştur. Katılımcıların kurumun sevdikleri-sevmedikleri, olumlu-olumsuz yönlerine ilişkin önemli ifadelerine aşağıda yer verilmiştir:

“Oraya boşu boşuna gittim. Aksine psikolojim iki kat daha bozuldu. Olumlu manada bir değişim olmadı. Kızlarla görüşmelerin sık sık yapılması gerekiyordu. Seans düzenleyebilirlerdi. Ortak bir noktada buluşmak gerekiyordu. Öyle bir şey yoktu. Kendi danışmanımla iki kere başka biriyle de iki, üç kere konuştum.... Tabiki bu bir iş ama ilgilendiğiniz çocuk sizden bir şey almıyorsa ve siz vicdanınız rahat bir şekilde gidiyorsanız, kusura bakmayın ama yaptığınız iş boşa.” **Katılımcı 3** (21, annesiyle yaşıyor, çalışmıyor)

Katılımcı 5 gibi Katılımcı 3’de psikososyal görüşmelerin yeterli olmadığını bu görüşmelerin sağaltılmalarına hizmet edecek “seanslar” şeklinde olması beklentisini ve gerekliliğini dile getirmiştir.

“Eksiklikler var. Başta anneler. Annelerin aldıkları eğitime rağmen bilinçli olduklarını düşünmüyorum. Daha bilinçli olmaları gerekiyor. Bir şey karşısında nasıl tepki vermesi gerektiğini bilmeli. Rol model olmalı.” **Katılımcı 1** (22, evli, çalışmıyor, yalnız yaşıyor, iki çocuğu var.)

Daha önce çalışanlarla ilişkiler alt teması altında ele alınan bakım elemanlarının durumuna ilişkin olarak Katılımcı 1 de bakım elemanlarının çocuklarla kurdukları ilişkilerin niteliğine vurgu yapmıştır. Daha önce bulgulanan bakım elemanlarının aldıkları eğitimin yetersiz olduğu sonucuna burada da ulaşılmıştır. Kurum içinde çocukların vakitlerinin büyük bir bölümünü bakım elemanları ile geçirdikleri düşünüldüğünde davranışsal ve tutumsal etkileşim ve öğrenme açısından katılımcının “rol model” vurgusu, ÇODEM yönetmeliğinde de “Çocukların olumlu davranış kazanmaları amacıyla onlara uygun rol model olmak” şeklinde bakım elemanlarının görev ve sorumlulukları arasında sayılmaktadır.

“Kurumdaki çalışanlarla ilgili olumsuz söyleyecek bir şeyim yok. Hepsi işini yapıyordu. Ama eğer gerçekten hayatımıza katkı yapmak isteniyorsa bu kurumdan çıktıktan sonraki süreç için olmalıydı. Bizi koruyorlar, okula gitmemizi sağladılar, devletin verdiklerini bize kullandılar ama asıl sıkıntıyı yurttan çıktıktan sonra yaşadım. Şimdi, keşke yurttan hiç çıkmasaydım diyorum. (hayata hazırlanamadıklarının göstergesi) Yurtta kalsaydım daha iyi olurdu ama bunun da sonu yok. Onlar da her şeyle ilgilenemiyorlar. Bizimle ilgili bir evrak işi bile aylar sürüyordu. Kurumun devletle olan işleri uzun sürüyordu.” **Katılımcı 9** (23, evli, yalnız yaşıyor, 1 çocuğu var.)

Katılımcı 9, kurumun temel ihtiyaçlara ve temel yaşam becerilerine ilişkin verdiği hizmetlerin kendileri için faydalı olduğunu ancak bunların kurumdan sonraki hayatta kalma mücadelesine yeterince katkısı olmadığını dile getirmiştir. Katılımcının kurumda kalmaya devam etmek istemesinden, dışarıdaki hayatta var olmaya hazır olmadığı ve dolayısıyla da kurum bakım sürecinde verilen hizmetlerin hayata hazırlanmada yetersiz olduğu anlaşılmaktadır.

Çocuğun cinsel istismarına ilişkin kurum bakım süreci ve verilen hizmetlerin etkililiği teması altında ele alınan kurum bakımı hizmetlerine ilişkin olarak analiz sonucunda, katılımcılar, beslenme, sağlık, eğitim hizmetleri, fiziksel ortam, çalışanlarla ilişkiler konularında olumlu görüş ve memnuniyetlerini ifade ederken psikososyal destek, yasal destek ve kurumdan çıkış hizmetlerinin işlevselliği ve etkililiğine ilişkin genel olarak olumsuz görüş bildirmişlerdir. Dördüncü tema olan Kurum Bakımı Sonrası Süreç: Yaşam dinamikleri ve baş etme stratejileri teması altında kurum bakımının etkililiği ve işlevselliğinin kurum bakımı sonrası süreçte katılımcıların hayatlarındaki yansımaları ve bu süreçte fark edilen katılımcı görüşlerine dayanan bağıntılı bulgulara ulaşılmıştır. Bu bulgular ilgili tema başlığı altında açıklanmıştır.

3.4. TEMA 4: KURUM BAKIMI SONRASI YAŞAM DENEYİMLERİ

Kurum bakımı sürecinin sona ermesinde mesleki ilişki ve sosyal hizmet uygulamaları açısından sonlandırma ve izleme önemlidir. Genç kadınların kurum bakımından ayrıldıktan sonraki süreçte neler yaşayacağı bu aşamalarda yapılması gereken çalışmaların gerçekleştirilmesine bağlıdır. (Bakınız: Sosyal hizmet müdahale planı).

Analizin dördüncü teması, araştırma katılımcılarının kurum bakımından çıktıktan sonraki süreçteki yaşam deneyimlerine ilişkin değerlendirmelerinden elde edilen bulgulardan oluşmaktadır. Analiz sonucunda Kurum Bakımı Sonrası Yaşam Deneyimleri ana teması altında, barınma ve ailenin tutumu, ekonomik zorluklar, istihdam, eğitim, destek mekanizmaları, sorunlarla baş etme yöntemleri, kurum bakımı sonrası kendilik algısı değişimi, evlilik ve karşı cinsle ilişkiler, annelik, geleceğe yönelik düşünceler, bugünden geçmişe bakış olmak üzere alt temalar ortaya çıkmıştır. Bu alt temalar aşağıda gösterilmektedir:

Tablo 12. Tema 4: Kurum Bakımı Sonrası Yaşam Deneyimleri ve Alt Temaları

3.4.1. Barınma ve Ailenin Tutumu
3.4.2. Ekonomik Zorluklar
3.4.3. İstihdam
3.4.4 Eğitim
3.4.5. Destek Mekanizmaları
3.4.5.1. Kurumsal Destek
3.4.5.1.1. İzleme Çalışmaları
3.4.5.1.2. Sivil Toplum Kuruluşlarının Desteği
3.4.5.1.3. Vaka Yönetimi
3.4.5.2. Sosyal Destek
3.4.6. Sorunlarla Baş etme Yöntemleri
3.4.7. Kurum Bakımı Sonrası Kendilik Algısı Değişimi
3.4.8. Evlilik ve Karşı Cinsle İlişkiler
3.4.9. Annelik
3.4.10. Geleceğe Yönelik Düşünceler
3.4.11. Bugünden Geçmişe Bakış

Bu alt temalar, kurum bakımı sonrası sürece ilişkin araştırma soruları olan “Kurum bakımı sonrası bir hayat kurarken genç kadınların karşılaştıkları zorluklar ve sorunlar nelerdir?”, “Bunlarla nasıl baş etmişlerdir?”, “Kurum bakımı ve sosyal hizmet müdahalelerinin cinsel istismar mağduru kız çocuklarının hayata katılımı ve hayatlarını en az etki ile sürdürmeleri açısından etkililiği nasıldır? İşlevsel olmuş mudur?” sorularına yanıt niteliğindeki bulguları göstermektedir.

3.4.1. Barınma ve Ailenin Tutumu

Araştırmaya katılan genç kadınların anlatılarından, kurum bakımından ayrıldıktan sonra karşılaşılan sorunlardan en öne çıkanının barınma ve ailenin tutumuna ilişkin sorunlar olduğu bulgulanmıştır. Barınma sorunu ve ailelerin tutumu arasında doğrudan bir bağlantı olduğu ortaya çıkmıştır. Katılımcıların çoğu ailesinin yanına yerleştirilmiştir. Buna rağmen kalacak yer sıkıntısı öncelikle başlı başına ailenin yanında kalıyor olmak açısından bir sorun ve sonra da ailenin yanından ayrıldıktan sonra bir sorundur. Her iki durumda da sorunun kaynağı ailelerin genç kadınlara karşı olan tutumudur.

2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanununa göre 18 yaşını tamamlamış olan korunmaya muhtaç çocuklardan; ortaöğrenime devam edenlerin 20 yaşına kadar, yükseköğrenime devam edenlerin 25 yaşına kadar korunma kararları uzatılabilir. Öğrenime devam etmeyen 18 yaşını doldurmuş çocukların bir iş veya meslek sahibi edilerek kendi kendilerine yeterli olabilmelerinin sağlanması amacıyla 20 yaşına kadar korunma kararları uzatılabilir. Korunma kararı kalkmış; ancak tek başına yaşamını sürdüremeyecek durumda bulunan kız çocukları, kurumca himaye olunmaya devam edilir. Ancak bu çalışmada yer alan katılımcıların 2'si 18 yaşından önce, onu 18 yaşını doldurduklarında kendi istekleriyle kurumdan ayrılmayı seçmişlerdir.

Kurum bakımından sonra, sekiz katılımcı ailesinin, iki katılımcı akrabasının yanına yerleştirilmiş; bir katılımcı arkadaşlarıyla kirada ve bir katılımcı yalnız kirada yaşamaya başlamıştır. Katılımcıların ailelerinin yanına yerleştirildiği ancak ailelerinin yanında bir süre kaldıktan sonra anlaşamayıp evden ayrıldıklarına kurumdan çıkış alt teması altında değinilmiştir.

Ailelerinin yanına yerleştirilen katılımcıların, aileye uyum sağlayamama, anne ve kardeşlerle anlaşamama, evdeki bireylerin sert ve baskıcı tutumları nedeniyle bir süre sonra evden ayrıldıkları belirtilmiştir. Boduroğlu da araştırmasında (2016) kurum bakımından ayrıldıktan sonra kendisine barınma konusunda

yardım edebileceğini düşündüğü aile bireylerinin, arkadaşlarının ve akrabalarının yanına giden gençlerin evde kabullenilmediği, olumsuz dışlayıcı yaklaşım ve tutumlarla karşı karşıya kaldığını bulgulamıştır. Bu araştırmada da katılımcılar bu durumu şöyle anlatmıştır:

“Kurumdan çıktığım için daha rahat davranıyorlardı, küfürler, sert konuşmalar, aşağılamalar, biz senin hizmetçin değiliz, git burdan gibi şeyler söylüyorlardı.”
Katılımcı 6 (22, anneanesiyle yaşıyor, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

“Sanki ben o evde yaşamamışım da yeni geliyormuşum gibi hissettim. Hepsi çok yabancıydı bana. Sanki kötü ve yanlış bir şey yapmışım gibi sürekli tartışma halindeydim.” **Katılımcı 2** (23, ailesiyle yaşıyor, çalışmıyor)

Bu anlatılar katılımcıların kurumda bulunduğu süre içerisinde aile ile yapılan sosyal hizmet çalışmalarının işlevsel olmadığı, evde kabul görmeme, dışlanma ile karşılaştıkları ve ailelerinin yaşadıkları cinsel istismarın sorumlusu katılımcıların kendileriymişçesine tavırlarının devam ettiği ve sosyal çalışmanın bu manada ailede ve aile ile ilişkilerde bir değişim oluşturmadığı görülmektedir.

Ailelerinin yanına yerleştirilen yedi katılımcıdan beşi bir süre sonra evden ayrılmıştır. Bu beş kişiden biri arkadaşlarıyla, biri erkek arkadaşıyla üçü erkek arkadaşlarıyla evlenip onların ailelerinin yanında yaşamaya başlamıştır. Kurumdan ilk çıkıştan sonraki iki aylık dönemde gerçekleşen evden ayrılma ve bu dağılım zaman içinde tekrar değişmiştir. Görüşmenin yapıldığı esnada halen ailesi ile yaşayan dört, evli olup eşile yaşayan dört, yalnız yaşayan üç ve akrabasıyla yaşayan bir katılımcı bulunmaktaydı.

“Ailemin yanında iki ay kaldım sonra eşime kaçtım. Eşimin ailesinin yanında kaldım, eşim askerdeydi, on altı ay kaldım. Eşim izne geldiğinde evlendik.”
Katılımcı 1 (22, evli, çalışmıyor, yalnız yaşıyor, iki çocuğu var.)

Evden ayrılan katılımcılar, kız arkadaşlarının, erkek arkadaşlarının yanına gittiklerini belirtmişlerdir. Bu şekilde evden ayrılan katılımcıların belirttiği sorunlar arasında yine maddi imkânsızlıklar, kalacak yer bulamama, kira ve faturaların

ödeyememe, eşya temini olduğu görülmektedir. Evden ayrılan katılımcılara ailelerinin ekonomik ya da sosyal yönden destek olmadığı belirtilmiştir.

“Kalacak yerim yok, arkadaşşıma gidiyorum, o eşşyle kavga ediyor. Eşşyalarımı taşıyacak araç yok. Para yok. Aileme gittim.” **Katılımcı 9** (23, evli, yalnız yaşıyor, 1 çocuğı var.)

“Her problemimi dinleyip benimle ilgilenen, bana sahip çıkan birinin var olmaması yüzünden bir boşluğı düştüm. Ailem kurumdakilerin davrandığı gibi davranmadı. Çok aradım sonrasında kurumdakileri, hala bir şey olduğunda ilk arar onlara sorarım, söylediklerini dinler, hayatıma uygularım.” **Katılımcı 6** (22, anneannesiyle yaşıyor, çalışmıyor, 1 çocuğı var.)

Katılımcı 6 eve anneannesinin yanına döndü. Kurum bakımına girmeden önce de anneannesiyle yaşıyordu ve anneannesini sert, küfür eden, ağır konuşan, kendisini anlamayan ve dinlemeyen biri olarak tarif etmişti. Bu manada kurumda kaldığı iki yıllık süreç içinde aileyle yapılan sosyal çalışmanın bu vaka için de etkili olduğu söylenemez. Katılımcı 6 anlatısı aynı zamanda, kurum bakımından çıktıktan sonra genç kadınların sorunlarını paylaşabilecekleri, kendilerini dinleyip destek olacak birilerinin varlığına ihtiyaç duyduklarını göstermektedir. Kendilerine sahip çıkması, kabul etmesi ve desteklemesini bekledikleri asıl kişiler aileleridir. Ancak katılımcıların tamamı ailelerinden beklediğı bu desteğı görememişlerdir. Dolayısıyla bu durum kurumdan çıktıktan sonra kendilerini yalnız ve boşlukta hissetmelerine neden olmaktadır. Kurum bakımı öncesi sürece ilişkin analizde bulgularan yalnızlık olgusu kurum bakımı sonrası süreçte katılımcılar için yeniden söz konusu olmaktadır. Kutlu (2005) da kurum bakım deneyimi olan öğrencilerle yaptığı araştırmasında kurum sonrasında öğrencilerin yalnızlık düzeylerini önemli ölçüde yüksek bulmuştur. Bu manada kurum bakım sürecinde, kurum çalışanlarının, kurumda kalan diğerk çocukların, arkadaş gruplarının, eğitsel ve sosyal faaliyetlerin onları yalnızlıklarından uzaklaştıran, hayata odaklayan önemli bir etken olduğu söylenebilir. Katılımcı 6 için kendi yalnız hissettiğinde ya da bir sorunu olduğunda kurumdakileri arayabilecek olması önemli bir kazanç ve aynı zamanda uzmanların sosyal destek konusunda etkili bir çalışma yaptıklarının göstergesidir. Ancak, durum her katılımcı için aynı değildir:

“Evdekilerle sürekli tartışıyorduk, ben de kendimi odaya kapatıyordum. Kendimi boşluktaymışım gibi hissediyordum. Konuşmaya çok ihtiyacım vardı. İlgisizliklerine rağmen kurumdakileri arama ihtiyacı hissettim ama aramadım. Her zaman arayabilmişim gibi bir hissiyat vermediler çünkü.” **Katılımcı 3** (21, annesiyle yaşıyor, çalışmıyor)

Katılımcı 3’ün ifadeleri, meslek elemanlarının hepsinin aynı sorumluluk ve hassasiyetle ya da herkes için aynı sorumluluk ve hassasiyetle görevlerini yerine getirmediğini göstermektedir. Bu manada sonlandırmanın iyi bir diyalogla sonlandırılmadığı, müdahalenin önemli aşamalarından olan izleme aşamasına dair bir çalışma yapılmadığı da görülmektedir. Bu da yine hizmetlerin etkililiği ve işlevselliği açısından önemli bir sorundur.

“Sorunlarım çeşitli; maddi sorunlar, yalnızlık, boşluk duygusu.” **Katılımcı 5** (22, evli, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

Katılımcı 5’in ifadelerinden de görüldüğü gibi yalnızlık ve boşluk duygusu kurum bakımı sonrasında katılımcıların gerek ailelerinden destek görmemelerinden dolayı gerek sosyal çevrelerinden uzaklaşamamalarından dolayı yaşadıkları önemli bir psikososyal sorundur. Ayrıca kurum bakımı sonrasında cinsel istismar mağduru genç kadınların psikososyal desteğe (çalışmaya) ihtiyaç duydukları kavramsal çerçevede belirtilmişti. Bununla birlikte; kurum bakımı sürecinde verilen hizmetlerin genç kadınları kendini gerçekleştirebilen, kendi kararlarını verebilen, kendi ayakları üzerinde durabilen bireyler haline getirmesi beklenmektedir. Hem bu faktörlerden hem de analizde bulgularan psikososyal sağaltım çalışmalarının işlevselliklerinin yeterli olmamasından dolayı genç kadınların kurum bakımı sonrasında rehberlik ve izleme desteği ile travmalarının iyileştirilmesi için psikoterapi desteğine ihtiyacı olduğu görülmektedir. Literatürde (Sadak&Yıldırım, 2020) de kurum bakımı sonrasında bireylerin yaşadığı sorunların büyük ölçüde destekleyici aile ortamından uzakta olmaları ve kurum bakımı sürecindeki sosyal hizmetlerin yetersiz olmasına dayandırılmaktadır.

Katılımcıların kurumda geçirdikleri sürede aile yapısında herhangi bir değişim olmamaktadır. Dolayısıyla da kurum bakımından ayrıldıktan sonra aynı ortama

geri dönen katılımcıların zorluk yaşadıkları görülmektedir. Ailesinin değil de akrabasının yanına dönenler açısından ise durumun yine farklı olmadığı görülmektedir:

“Halamla sorunlar yaşadım, evlenmeme karşı çıktı. Maddi sorunlar da yaşadığım oldu. Kendimi yalnız hissediyordum. Halamla çok konuşmuyorduk, dertleşmiyorduk hiç.” **Katılımcı 7** (20, evli, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

3.4.2. Ekonomik Zorluklar

Katılımcıların tamamı, gerek ailesinin yanında yaşayanlar gerekse yalnız ya da arkadaşlarıyla yaşayanlar ekonomik zorluklar yaşadıklarını belirtmiştir. Ailesinin yanında yaşayan katılımcıların ailelerinin daha önce kent yoksulu olduğu belirtilmişti. Ailesinin yanına dönen katılımcıların ekonomik sıkıntı yaşamalarının bir nedeni bu iken; bir diğer neden ailelerinin ihtiyaçlarına duyarlı olmayan tutumları olarak belirtilmiştir:

“En çok maddi destek ve kıyafete ihtiyacım oldu. Bir ihtiyacım olduğunda yurttan hemen alıyorlardı ama evde yok. Sorunumu söylüyorum evde çözüm yok ama yurttayken vardı.” **Katılımcı 6** (22, anneannesiyle yaşıyor, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

Katılımcı 6 aile yanına dönen katılımcılardandır. Temel ihtiyaçlarının (kıyafet, harçlık, bakım malzemeleri gibi) ailesi tarafından kurumdaki gibi karşılanmadığını ifade etmiştir. Kurum bakımı sürecinde çocukların harçlık, giyim, ulaşım, konaklama, yemek giderleri, tedavi, ilaç ve sağlık giderleri, eğitim ve öğretim giderleri yönetmelik çerçevesinde belirlenen kurallara göre kurum tarafından karşılanmaktaydı. Katılımcıların kendileri açısından önemli bir açığı kapatan bu hizmetlerin öneminin kurum bakımı sonrasında daha net bir şekilde farkına vardıkları anlaşılmaktadır.

Diğer katılımcıların yaşadıkları ekonomik zorluklara ilişkin anlatıları şöyledir:

“Maddi konudan destek olsaydı çok iyi olurdu. En çok maddi sıkıntı yaşıyorum.” **Katılımcı 7** (20, evli, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

Katılımcı 7'nin kurumdan çıkış sürecinde hakkı olan ekonomik desteklerden haberdar olmadığı sonlandırma aşamasında gerekli bilgilendirmenin yapılmadığı açık bir şekilde görülmektedir. Kurum sonrası yaşam için önemli olan bu adımın bütün sosyal çalışmacılar tarafından aynı şekilde gerçekleştirilebilmesi ve ayrıntıların atlanmaması için ÇODEM'lerde kullanılmak üzere standart çalışma prosedürü (sop) geliştirilebilir.

"Ailemin yanında iki ay kaldım sonra eşime kaçtım Eşimin ailesinin yanında kaldım, eşim askerdeydi, on altı ay kaldım. Eşim izne geldiğinde evlendik. A.da gecekonduda kaldık. Çok kötüydü orası. Ramazanda fitre verdiler, sonra yardımlarla daha iyi bir yere taşındım. ... Eşimle boşandık, sonra o öldü. Ben İ.'ye geldim. Burada evim güzel, güzel eşyalar var, çocuklarımla kalıyorum. Dernekten destek oldular. Haydi Tut Elimi Derneği olmasaydı ne olurdu, düşünmek bile istemiyorum. Çocuk desteği bağlandı, dernekten market çeki alıyorum, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfından (SYDV) yardım aldım. Tek desteğim bunlardı." **Katılımcı 1** (22, evli, çalışmıyor, yalnız yaşıyor, iki çocuğu var.)

Katılımcı 1 ailesinin yanına yerleştirildikten sonra evden kaçarak ayrılmış ve eşinin ailesiyle yaşamaya başlamış. Daha sonra birlikte gecekonduda yaşamaya başlamışlar. Katılımcı 1'in eşi madde bağımlısıydı ve çalışmıyordu. Katılımcı da çocuğu çok küçük olduğu için çalışmıyordu. Bu şartlarda gecekonduda fitre gibi yardımlarla geçinmeye çalışmış. Haydi Tut Elime Derneği ile yolları kesiştikten sonra çocuk desteği, ekonomik destek gibi alabileceği yardımlardan haberdar olmuş ve bu yardımları almış. Burada yine kurumdan çıkış sürecinde haklara ilişkin bilgilendirmenin iyi bir şekilde yapılmadığı ortaya çıkmaktadır. Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü kendi bünyesinde kurum bakımından ayrılan bireylerin işe yerleştirilene kadar acil ihtiyaçlarını karşılaması için Sosyal ve Ekonomik Destek yönetmeliğinin 6/c maddesi doğrultusunda koruma kararlı iken reşit olarak kurum bakımından ayrılan çocuklara yapılan süreli olarak acil ihtiyaçlarını karşılamaları amacıyla nakdi yardım vermektedir (Boduroğlu, 2016). Yine bu uygulamanın da bu vakada kullanılmamış olduğu görülmektedir. ÇODEM'de çalışan sosyal çalışmacıların kurumdan çıkan genç kadınların hayatlarını kendi ayakları üzerinde durabilecek şekilde sürdürmelerini sağlamak üzere geliştirilmiş hakları konusunda bilgilendirmeyi tam yapmaları, koşullara ve onların isteklerine en uygun olan haktan/haklardan yararlandırımları gerekmektedir. Kurumdan

çıktıktan sonra başlangıçta, dışarıya uyum sağlama, kendi ayakları üzerinde durabilme, kendini güçlü ve güvende hissetme gibi hayatın sürdürülmesinde oldukça önemli olan bu dinamiklerin ortaya çıkması, bu hakların kullanılmasıyla mümkün olacaktır. Katılımcı 1'in hikâyesinin bize gösterdiği bir diğer önemli husus sivil toplum kuruluşlarından (STK) gelen desteğin önemidir. Bu araştırmada yer alan bütün katılımcılar Haydi Tut Elimi Derneğinin sosyal ve ekonomik desteklerinden yararlanmakta ve birçok ihtiyaçlarını onlar vasıtasıyla karşılamaktadırlar. Dolayısıyla kurum bakımı sonrası süreçte sivil toplum kuruluşlarının desteği oldukça önemlidir. Ancak, kurum bakımında yapılması gereken çalışmaların, STK'lar tarafından müracaatçılara aktarılmasıyla hayata geçmesi, işleyişte sorunlar olduğunun ayrı bir göstergesidir. Katılımcılar bu dernekten, ekonomik ihtiyaçlarının giderilmesine yönelik olarak, ev kiralanması, eşya yardımı, kıyafet yardımı, çocukları için kıyafet, mama ve bez yardımı, marketlerden alışveriş çekleri gibi temel ihtiyaçlarını karşılayacak yardımlar almaktadırlar. Ayrıca, dernek imkânları ölçüsünde iş bulmaları konusunda da müracaatçılara yardımda bulunmuştur. STK'nın sosyal desteğine ilgili tema altında değinilecektir.

Bir başka katılımcı hikâyesinde de bilgilendirme ve sürecin takibi konusunda yapılması gereken çalışmaların yapılmadığı ve bunun katılımcının hayatını yönlendirmesinde ve şekillendirmesindeki etkisi açık bir biçimde görülmektedir:

“Kalacak yerim yok, arkadaşşıma gidiyorum, o eşşyle kavga ediyor. Eşşyalarımı taşıyacak araç yok. Para yok. Aileme gittim. Çalışşıyordum ama paramı aileme veriyordum. Sekiz ay sonra D. (eşş) cezaevinden çıktı onunla gittim. Sosyal hizmet il müdürülüğüne sekiz ay sonra başvurdum. Yerim yok, param yok dedim. 1,500 tl verdiler. Ama para bir yıl sonra geldi. En çok zorlayan şey eşşimle yaşadığım sorunlar. Bunlara da kurumdan çıkarken paramı alamadığım için ve memur olamadığım için katlanmak zorunda kaldım. **Memuriyete neden geç başladın?** Evrak işşlerinde yanlışlık olmuş. Yazışşmalar aylar sürüyor. Bence yapmaları gereken en önemli şeydi bu bana katkı sağlayacak. Kızları yönlendirmeleri yetersizdi. Memuriyetle ilgili yönlendirmeleri çok yetersizdi.” **Katılımcı 9** (23, evli, yalnız yaşıyor, 1 çocuğı var.)

Katılımcı 9'da önce ailesinin yanına yerleştirilmesine rağmen evdeki gergin ve baskıcı ortamdı dolayısı orada kalamayıp evden ayrılmış, arkadaşşıyla yaşamayı denemiş ama zorlanınca ailesinin yanına tekrar geri dönmüş. Ta ki evden

ayrılmak için ilk fırsatı bulana kadar. İlk fırsat da suç hikâyesi olan erkek arkadaşıyla evlenmek olarak ortaya çıkıyor. Her ne kadar eşiyle mutlu olmasa da içinde bulunduğu çaresizlik onu evlenmekten alıkoymuyor ve evden ayrılmak için başka bir sorunlu evin içine girmek yönünde bir tercih yapıyor. Bu vaka, kurum bakımından çıkan cinsel istismar mağduru genç kadınların kurum bakımından çıktıktan sonra hayatlarını sürdürmek için sahip oldukları olanak ve fırsatların oldukça sınırlı olduğunu, varolan olumsuz koşullar içerisinde kendine en uygun olanını seçmek durumunda kaldığını göstermektedir. Ancak burada gözden kaçırılmaması gereken; düzenlemelerle geliştirilmiş, kendileri için iyi olabilecek olanakların var olduğu, bunlar hakkında ne kadar bilgi sahibi oldukları ve bu olanakların ne kadar yeterli olduğu konularıdır. Seçimin yapılabilmesi için seçeneklerin müracaatçının önünde olması, onlar hakkında bilgi sahibi olması gerekir. Sosyal hizmetin temel görevlerinden biri müracaatçıları olanaklar, olasılıklar ve fırsatlar konusunda bilgilendirmek ve sonra da kendi kaderini tayin hakkı gereğince seçim yapabilmesini sağlamaktır. Bu nokta kurumda yine çıkış sürecinde yapılması gereken sosyal çalışmanın gerektiği gibi yapılmadığı görülmektedir. Ve bu da bir domino etkisi gibi müracaatçıyı hayatını olumsuz yönlendirecek kararlar almak zorunda bırakabilmektedir. Dolayısıyla, hali hazırda travmanın etkilerinden de psikolojik olarak tam olarak sağaltılmadan kurumdan çıkan genç kadınlar bu zorlu psikolojik durum içinde yeni zorlu seçimlerle yeni ciddi sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Katılımcı 9'un hikâyesinden ortaya çıkan bir diğer önemli nokta başvuruların sonuçlanmasının ve evrak işlerinin aylar hatta bir yıl gibi bir süre sürmesidir. Bu süre, kurum bakımı sonrası hayata yeni atılan travması olan genç kadınlar için oldukça uzun bir süredir. Bu süreyi beklerken yaşanabilecek her türlü olumsuz yaşam deneyimi, genç kadınları hayata karşı duruşlarında güçsüz, kendilerine ilişkin algılarında güvensiz ve çaresiz hissettirecek, kurum bakımının bu konularda bir katkısı olmuşsa da onu da ortadan kaldıracabilmektedir. Bunlar sosyal çalışmanın odaklanması gereken konular açısından oldukça önemli noktalar. Ancak burada evrak işlerinin ve sonuçlanmanın uzun sürmesi doğrudan bakanlığın çalışma politikalarının ve bürokratik yapının bir sonucudur. Sistemin nasıl işlediği bu manada, bireylerin hayatlarını etkileyecek uygulamaların gerçekleştirilebilmesi

açısından elzemdir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının kurum bakımından çıkan tüm genç kadınlar ve erkekler için çalışma sistemini gözden geçirmesi ve hızlandırması gerekmektedir.

Sonlandırma ve izleme aşamalarında kurum sonrası süreçte haklardan yararlanırmakla ilgili olarak gerek bilgilendirmenin tam yapılmaması, gerek bilgilendirmeye rağmen işlemlerin takip edilmesi konularındaki eksikliğin giderilmesi amacıyla Bakım Sonrası Rehberlik ve İzleme birimi kurulmuştur. Bu konuya kurumsal destek alt teması altında değinilecektir.

3.4.3. İstihdam

Kurum bakımından 18 yaşını doldurup koruma kararının kalkmasıyla çıkan reşit olmuş gençlerin ekonomik olarak desteklenmesi, ihtiyaçlarını karşılayabilmesi ve toplumla bütünleşmesi için istihdamlarına ilişkin düzenlemeler vardır. Buna göre Korunmaya Muhtaç Çocukların İşe Yerleştirilmesine İlişkin Tüzük ve 2828 sayılı kanun - Ek madde: 25/02/1988 - 3413/1.md.'e göre kamu kurum ve kuruluşlarının her yıl, hangi statüde olursa olsun serbest kadro sayılarıyla bunun binde biri oranında korunmaya muhtaç çocuk sayısınınca alımda bulunmaları ve yapılacak giriş sınavlarında başarılı olanlar arasından atama yapmaları belirlenmiştir. Bunun için başvuruda kullanılan belge Form A olarak adlandırılmaktadır.

Bu araştırmada katılımcılardan biri kurumdan çıkarken işi hazır olarak kurumdan çıkmıştır. Bu iş kurum bakım sürecinde katıldığı estetisyenlik mesleki eğitiminden aldığı sertifikayla kendisi için kursu veren STK tarafından bulunmuş bir işti. Bu katılımcı daha sonra, kurumdan çıktıktan bir yıl sonra memurluk hakkından yararlanarak memur olmuş ve görüşmenin yapıldığı dönemde aynı işte memur olarak çalışmaktaydı. İki katılımcı ise kurumdan çıktıktan kısa bir süre sonra kendi buldukları özel sektör işlerinde çalışmış, bu katılımcılardan biri görüşme esnasında memur olarak çalışıyordu ve diğeri çalışmıyordu. Diğer dokuz katılımcı ise kurumdan çıkarken herhangi bir işte istihdam edilmemişlerdi.

Görüşmenin yapıldığı esnada ise on katılımcı çalışmıyordu. Bu katılımcılardan ikisi memuriyet başvurusunun sonuçlanmasını bekliyordu.

“Özel işe girdim. Devre mülk satıyordum. Konya'daydım. Çocuğumdan ayrı kaldım. bir yıl çalıştım. Şu an çalışmıyorum. Memuriyet için A belgesi doldurdum, onu bekliyorum. Yurttan sosyal hizmet uzmanı söyledi.” **Katılımcı 6** (22, anneanesiyle yaşıyor, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

Katılımcı 6 ile görüşme yapıldığında kurumdan çıkalı üç yıl olmuştu. Form A'yı ise yeni doldurmuştu. Bu vakada memuriyet hakkına ilişkin bilgilendirmenin kurumdan çıktıktan yıllar sonra yapıldığı görülmektedir. Burada önemli olan, meslek elemanlarının sosyal hizmet etik kodlarında da belirtildiği gibi müracaatçıya yönelik sorumluluklar kapsamında müracaatçının kendi kaderin tayin hakkını kullanabilmesi, kendini gerçekleştirebilmesi, hak ettiği hizmetlerden yararlanmasını sağlamak görevlerini zamanında ve tam olarak yerine getirmesidir. Üç yıl sonra edinilecek olan hakka kadar geçen bir sürede katılımcının olumsuz yaşam deneyimleri edinmiş olma ihtimali göz ardı edilmemelidir. Müracaatçının hayatını yeniden inşa ettiği bu önemli süreçte, bu sorumlulukları yerine getiremeyecek, bunun farkındalığında olmayan ya da tükenmişlik nedeniyle önemini göz ardı edecek konuma gelen meslek elemanlarının bu kurumlarda istihdamı gözden geçirilmeli ve uygun meslek elemanlarının seçimine özen gösterilmelidir.

“Temizliğe gidiyorum. Yardımlar geliyor. Ayda 200-300TL kazanıyorum ama bir eksikim yok.” **Katılımcı 1** (22, evli, çalışmıyor, yalnız yaşıyor, iki çocuğu var.)

Kurumdan çıkalı beş yıl olan Katılımcı 1'in kayıtsız olarak çalıştığı ve ek olarak derneğin sağladığı yardımlarla ve SYDV'den aldığı ekonomik desteklerle geçimini sağladığı görülmektedir.

“Şu an Mili Eğitimde memurum. Yurtta kaldığım için bu hakkım vardı. Aslında geç kalındı. Hakkım olanı dört yıl sonra alabildim. Neden? Evrak eksik, tekrar getir. Takibi kendin yapman gerekiyor. Sosyal hizmet uzmanı ilgilenmiyor. Mesela ben 18 yaşında yurttan çıktığım gibi memur olsaydım evlenme ihtiyacı duymayacaktım. Böyle bir hayat çocuk doğurmayacaktım, ondan ayrı kalmayacaktım. Dört sene sonra memur olabildim. Diğer kızlar çalıştıkları yerlerde patronlarıyla beraberler, çünkü patronlar biliyor o kızların muhtaç olduğunu. Kulüpte çalışan, hayat kadınlığı

yapan çok var. Striptizcilik yapıyorlar. Belli bir süre sonra bu para onlara tatlı geliyor. Başta mecburiyet, sonra meslek haline geliyor.” **Katılımcı 9** (23, evli, yalnız yaşıyor, 1 çocuğu var.)

Katılımcı 9’un ekonomik zorluklarla ilgili ifadelerine yukarıda yer verilmiş ve bilgilendirmenin zamanında ve tam yapılmamasının sonuçları hakkında analiz yapılmıştı. Bu anlatılarda ise açıkça sosyal çalışmacının konuya ilgi göstermediğini beyan etmektedir. Bu anlatıdaki bir diğer önemli unsur, memuriyetten bilgisi olmadığı için ya da eğitim durumundan dolayı yararlanamayan genç kadınların sistemin dışına çıktıktan sonra var olabilmek için yapmak zorunda kaldıkları işleri ve kabul etmek zorunda kaldıkları durumları gözler önüne sermesidir. Bu araştırmaya katılan genç kadınlardan hiç biri bu tarz işlerde çalışmamıştır. Dernek temsilcileri de çaresiz kalan kızların benzer işeler yaptıklarını “kaybolup gittiklerini” söylemişlerdir.

“Sizin görüştükleriniz arasında yok ama çok var hayat kadınlığı yapan ya da gece kulüplerinde çalışan. Kaybolup gidiyorlar. Zaten onların izini biz de kaybediyoruz. Ulaşamıyoruz onlara. Telefon numaralarını değiştiriyorlar.” **Dernek temsilcisi 2**

Bu anlatılar kurum bakımının etkililiğini ve işlevselliğini anlamak açısından oldukça önemlidir. Kurum bakımından sonra hayata tutunma, var olma çabası içinde olan genç kadınların içinde bulundukları koşullarda ne tür seçimler yapmak zorunda/durumunda kaldıklarını görmek, kurum bakımının onları hayata hazırlamada nedenli başarılı olduğunu da göstermektedir. Kurum bakım sürecinde bireysel değerlendirmenin gerekliliğine değinilmişti, burada da kurum bakımı sonrası süreçte genç kadınların içine girmekte oldukları hayatın, ne tür riskler barındırdığı, bireysel değerlendirmelerle belirlenmeli ve sosyal çalışma bu riskleri önleme üzerine kurgulanmalıdır. Yani kurum bakımının koruyuculuğu, kurumdan çıktıktan sonrası için de önleyici çalışmalarla bir bütün olarak gerçekleştirilmelidir ki bütüncül bir sosyal hizmet uygulamasından bahsedilebilsin.

3.4.4. Eğitim

Genç kadınların kurum bakımı sonrası eğitim hayatlarına ilişkin analiz sonucunda, katılımcıların bir bölümünün kurum bakımından sonra eğitim hayatlarına devam ettiği, bir bölümünün etmediği ve bir bölümünün de yarım bırakmak zorunda kaldıkları tespit edilmiştir.

Eğitim hayatlarına devam eden katılımcılar açık öğretim okullarını tercih etmekle beraber içlerinden sivil toplum örgütünün desteğiyle üniversite eğitime başlayanlar olduğu da belirlenmiştir. Yine bu katılımcılar arasından eğitimlerine başladıktan sonra evlilik, gebelik, maddi imkânsızlık gibi nedenlerle yarım bırakmak durumunda kaldıklarını belirtmişlerdir.

“Devam ediyordum ama hamile kalınca bıraktım. Lise ikinin ikinci döneminde. Açık öğretime yazıldım, kayıt yenileme için para lazım, aileme söyledim vermediler. Kayıt yaptıramadım.” **Katılımcı 6** (22, anneannesiyle yaşıyor, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

“AÖF kayıtlıyım, KTÜ’ne gidiyor. Burs aldım ve KYK yurdunda kaldım. Yurttan atıldım parasını ödeyemediğim için. Maddi olarak iyi değiliz ailemden destek alamadım. 3.67 ortalamam var. Ama kalacak yerim olmadığı için bırakıp geldim. İki hafta sokakta kaldım. Sahipsiz bir ev buldum orada kaldım. Kaymakamlığa gittim. Kaymakamla bire bir görüştüm. Anlattım durumu. Bana -cumaya kadar haber vereceğini söyledi ama haber çıkmadı. Sosyal Hizmet İl Müdürlüğüne gittim oradan da bir şey çıkmadı. Ben de tekrar Kaymakamla irtibata geçmedim.” **Katılımcı 3** (21, annesiyle yaşıyor, çalışmıyor)

“Kurumdan sonra liseyi dışardan bitirdim. Derneğin desteğiyle, Üsküdar Üniversitesi’nde %50 burslu okuyorum şimdi.” **Katılımcı 1** (22, evli, çalışmıyor, yalnız yaşıyor, iki çocuğu var.)

3.4.5. Destek Mekanizmaları

Analiz sonucunda kurum bakımı sonrası süreçte karşılaşılan sorunların en önemli nedenlerinden birinin genç kadınların, kurum bakımı sonrasında destek mekanizmalarından yoksun olmaları olduğu tespit edilmiştir. Destek mekanizmaları bu araştırma kapsamında iki farklı boyutlu olarak ortaya çıkmıştır. Birincisi, kurum bakımı sonrasında meslek elemanları da olan kendi

danışmanlarıyla kurdukları ilişkiye bağlı olarak şekillenen “kurumsal destek”tir. İkincisi ise akrabalar ve arkadaşlarla olan ilişkiler bağlamında şekillenen “sosyal çevre desteği”dir.

Kurum bakımı sonrasında karşılaşılan ekonomik, sosyal ve psikolojik sorunlara ve ihtiyaçlara ilişkin ulaşılan bulguları ve destek mekanizmalarını sırasıyla ele aldığımızda ulaşılan sonular aşağıda yer almaktadır.

3.4.5.1. Kurumsal Destek

Katılımcıların ifadelerinden, ihtiyaçlarının karşılanması ve gündelik yaşamlarına ilişkin sorunların çözümü açısından ise yine kurum bakımı sürecinde aldıkları desteğin o dönem için işlevsel olduğu, karar vermede, yolunu bulmada etkili olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Ancak kurum bakımı sonrası süreçte ise danışman desteği olmadan karar vermede güçlükler yaşadıkları tespit edilmiştir. Bazı katılımcılar kurum danışmanlarıyla ihtiyaç duymaları halinde çözüm bulamadıkları konuları danışmak üzere tekrar iletişime geçtiklerini belirtmişlerdir. Ancak bununla birlikte bu iletişimi danışmanlarının ilgisizliği nedeniyle kuramadığını belirten katılımcılar da olmuştur.

Katılımcılar kurum bakımı sonrası psikososyal desteğin devamı ve gerekliliğine ilişkin olarak ise şu ifadeleri kurmuşlardır:

“Yine dertlerimizi sıkıntılarımızı dinleyen biri olsa çok iyi olurdu. Örneğin kurumdan çıktıktan sonra belli aralıklarla ve belli süreyle grup ya da bireysel görüşmelere devam edilerek kurum sonrası süreç için destek sağlanması çok iyi olabilirdi. Hiç böyle bir çalışma duymadım. Arkadaşlarımla konuşuyorum ama aynı şey değil. Kurum destek verseydi kendimi daha iyi hissedirdim.” **Katılımcı 6** (22, anneannesiyle yaşıyor, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

Bu ve bu ifadeyle benzer olan diğer ifadelere göre, dördüncü tema altında ulaşılan psikososyal desteğin işlevselliğine ilişkin şu sonuçları da beraberinde getirmektedir: Kurum bakımı süresince çocuklara uygulanan psikososyal danışmanlığa kurum bakımı sonrasında da ihtiyaç duyulmaktadır. Bu, hizmetin

kurum bakımı süreci bittikten sonra baş etme, sorunlara çözüm bulabilme, zorluklar karşısında güçlü olup yoluna devam edebilme gibi mekanizmalar açısından yeterli olmadığını göstermektedir. Ancak burada, literatürde (Aktepe, 2009, Briere, 1992, Keskin, 2005) de belirtildiği gibi çocukluk döneminde cinsel istismara maruz bırakılan bireylerin, istismarın uzun dönemli etkileri uyarınca öğrenilmiş çaresizlik içinde olmaları, sağlıklı ilişkiler geliştirememeleri, baş etme kapasitelerinin düşük olması, depresyon eğiliminde olmaları gibi psikolojik durumların yaşam boyu desteği gerektirebilecek düzeyde olması da söz konusudur. Dolayısıyla bazı çocuklar için kurum bakımı süresince verilen psikososyal desteğin yeterli olamayabileceği de göz önünde bulundurulmalıdır. Kurum bakımında verilen psikososyal destek, eğitime yönlendirme, günlük yaşam becerilerini geliştirme ve bunları sürdürme, meslek edindirme gibi konularda yönlendiricidir ancak; katılımcıların daha derin bir terapötik ilişkiye ihtiyaçları olduğu bulgulanmaktadır.

3.4.5.1.1. İzleme Çalışmaları

Katılımcılardan sadece biri maddi ve sosyal yönden sorun yaşamadığını belirtmiştir:

“Ailemin yanında ve sonra eşimin yanında olduğum için bir sorunla karşılaşmadım.”
Katılımcı 1 (22, evli, çalışmıyor, yalnız yaşıyor, iki çocuğu var.)

Kurum bakımı sonrası izleme çalışmalarına ilişkin ÇODEM yönetmeliğinde “Aile veya yakını yanına döndürülen veya ergin olarak merkezden ayrılan çocukların düzenli aralıklarla izlenmesi ve ihtiyaçlarına göre desteklenmesi ikamet ettiği ildeki il müdürlüğü tarafından sağlanır.” ifadesi yer almaktadır. Ancak katılımcıların çoğunluğu izlemeye ilişkin olumsuz görüş bildirmişlerdir. Kavramsal çerçevede de tüm aşamaları açıklanan sosyal hizmet müdahale planının son aşaması olan İzleme aşamasına ilişkin yapılacak çalışmalar kapsamında müracaatçının ihtiyaç duyması halinde güçlenme sağlanana kadar desteklenmesi yer almaktadır. Bu alt tema altında, analizle ulaşılan çarpıcı sonuçlardan bir diğeri ise, katılımcıların ifadeleri doğrultusunda, bakım sonrası

desteğin kurumsal boyutta danışman ve genç kadınlar arasında gelişen diyalogun niteliğine bağlı olarak sürdüğü ve tüm genç kadınlar için aynı şekilde işlemediğinin görülmesidir. Buna göre uygulamada bir standart olmadığı ve sosyal çalışmacıların bazı çocuklarla daha özel ilişki kurduğu görülmektedir. Bununla birlikte, cinsel istismar mağdurlarının kurum bakımı sonrası süreçte de desteğe ihtiyaçlarının olduğu bu araştırmada ulaşılan bir diğer sonuçtur.

İzleme çalışmalarına düzenlemenin çok sınırlı olması önemli bir eksiklikler. Türkiye’de ÇODEM’ler açısından kurum bakımı sonrası süreçle ilişkin herhangi bir standartlaştırılmış ve işlemekte olan bir çalışma yapılmamış ve uygulama geliştirilmemiştir. Ancak bu eksikliği gidermek üzere Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Bakım Hizmetleri Daire Başkanlığı tarafından, tüm İl Sosyal Hizmet Müdürlüklerinde yaygınlaştırılmak üzere “Bakım Sonrası Rehberlik ve İzleme Birimi” kurulmuştur. Bu birimlerde çalışan ve çalışacak olan meslek elemanlarınca ve çocuklara hizmet veren tüm kurumlar tarafından yararlanılmak, kurum bakımından yararlanan gençlere yardımcı olmak üzere 2020 yılı yılında yine Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yapılan bir çalışma ile “Bakım Sonrası Bağımsız Hayata Hazırlama ve Sosyal Hizmet Modellerinden Reşit Olarak Ayrılan Gençlerin İzlenmesi ve Desteklenmesine İlişkin Rehber” oluşturulmuştur. Aynı çalışma kapsamında kurum bakımında ayrılan gençlere yönelik olarak da “Bakım Hizmetinden Yararlanan ve Reşit Olarak Ayrılan Gençleri Bağımsız Hayata Hazırlama Rehberi” geliştirilmiştir. Bu rehberle meslekler, kariyer ve mesleki eğitim imkânları, sosyal ve ekonomik destek hizmetleri, istihdam hakkı konularında yol gösterici bilgiler sunulmaktadır. Bu çalışma her ne kadar olumlu bir gelişme olarak görülse de esas olan araştırmada da bulgulandığı üzere genç kadınların sosyal çalışmacılarla broşüre değil, diyaloga dayalı bir ilişki kurmalarının sağlanmasıdır.

3.4.5.1.2. Sivil Toplum Kuruluşlarının Desteği

Kurumsal destek sadece devlet kurumları tarafından verilmemektedir. Katılımcıların aşağıdaki ifadeleri sivil toplum kuruluşların kurumsal destek önemini de vurgulamaktadır:

“Dernekle ilk defa bir arkadaşımın vasıtasıyla gezide tanıştık. Onların yanında kendimi güvende ve mutlu hissediyorum. Keşke 7/24 yanımda olsalar. Dernektekiler benim annem. Onlar sarıldığı zaman acılarım diniyor gibi hissediyorum. Anlıyor çünkü beni. Bana güveniyorlar bir kere her şeyden önce. Ben ailemden bu sevgiyi, güveni görmedim. Onlarda gördüm bunu. Ailemin dernektekiler kadar ilgili ya da samimi olacaklarını sanmıyorum.” **Katılımcı 3** (21, annesiyle yaşıyor, çalışmıyor)

“Evim çok güzel, yeni eşyalar var, çocuklarımla kalıyorum ama dernekten ablalar bana yardımcı oluyor. Örgün eğitim düşünmüyordum ama onlar destek oldular.” **Katılımcı 1** (22, evli, çalışmıyor, yalnız yaşıyor, iki çocuğu var.)

Katılımcıların anlatılarına göre cinsel istismar mağdurlarıyla çalışmalar yürüten sivil toplum kuruluşlarının da kurumsal destek mekanizmasının önemli bir boyutu olduğu bulgulanmaktadır. Devlet kurumlarının çalışmalarının yeterli olmadığı kimi mağdurlar için sivil toplum örgütlerinin çalışmaları daha tatmin edici nitelikte olabilmektedir. Ayrıca, sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları, kurum sonrası bakım sonucunda aile, arkadaş, yakın çevre gibi sosyal destek mekanizmalarından yoksun olduğu için kötü arkadaş çevresi edinme, madde kullanımına yönelme, fuhuşa yönelme, intihar etme gibi zor durumda kalan mağdurları kurtarıcı nitelikte olmaktadır. Dolayısıyla sivil toplum çalışanlarının desteklenmesi ve teşvik edilmesi gerekmektedir.

3.4.5.1.3. Vaka Yönetimi

Katılımcıların anlatılarından kurum bakımı sonrası sürece ilişkin ortaya çıkan bir diğer önemli bulgu aktif destek ve vaka yönetimin gerekliliğidir. Daha önce kurum bakımından çıkan cinsel istismar mağduru genç kadınların kurum bakımı sonrasında psikososyal desteğe ihtiyacı olduğu, kurumdan sonra yerleştirildikleri ortamın ve buradaki şartların kendileri için uygun olmadığına ve

kurum bakımı sonrası süreç için de bireysel değerlendirme ve çalışma yapılmasının gerekliliğine vurgu yapılmıştı. Katılımcı 3'ün aşağıdaki ifadeleri bu çalışmalarının yapılmasının ne denli önemli ve gerekli olduğunu göstermektedir.

“Destek sadece kurumun içinde olduğum zamanlarda olmamalıydı. Sonrasında çok kötü şeyler yaşadım. İntihara kalkıştım. Artık o kadar kötüydüm ki, öleyim de kurtulayım dedim. Ev senin için en uygun ve güvenli ortam dediler ama ben evde mutlu ve huzurlu değilim. Hala da iyi değilim. Devlet buraya kadarmış diyor. 18 yaşından sonra kimsenin umurunda değiliz. Okuyan üniversiteye giden, hayatını kurtaran kızlar tabii ki oldu ama ya öbürleri? Haydi Tut Elimi gibi dernekler olmasa ne olacak? O dernek sayesinde ev sahibi olan kızlar var. Ya dernekle iletişim kuramayanlar? Ben onlardan biriydim. Daha yeni tanıyorum onları. Çıktıktan üç ay sonra ilaç içerek intihara kalkıştım, titremeye başladım. Kız kardeşim geldi odaya, ilaçları gördüler, hastaneye götürdüler. Üç gün yoğun bakımda kaldım. Psikiyatra bile yönlendirmediler. Sonrasında hiçbir şey değişmedi.” **Katılımcı 3** (21, annesiyle yaşıyor, çalışmıyor)

Bu yaşam öyküsü hem kurum bakımı sürecine ilişkin çalışmaların hem kurum bakımı sonrası sürece ilişkin çalışmaların ne kadar verimsiz olduğunu hem de hizmetlerin birbirinden ne kadar kopuk olduğunu göstermektedir. Kurumdan çıktıktan sadece üç ay sonra intiharla sonuçlanan tek bir vaka durumun ciddiyetini anlamak için yeterli olmalıdır. Bu öykü öncelikle kurumdan çıkarken Katılımcı 3'ün içinde bulunduğu psikososyal durumun kurumdan çıkmasına uygun olup olmadığına ilişkin değerlendirmenin yapılmadığını ya da yanlış yapıldığını, ikincisi ailesinin yanına dönmek istemediği halde, ailesinin kendisi için uygun ortam olmadığı ortada olduğu halde (ensest mağduru, baba cezaevinde ama sonuçta eve dönecek) evde kalmaya yönlendirilmiş olması, üçüncüsü izleme çalışmalarında katılımcının evdeki ve genel olarak hayatındaki durumunun psikososyal yönden iyi değerlendirilemediğinin göstergesidir. Burada bir diğer önemli husus da intihar eden katılımcının durumuna ilişkin kurumlar arasında iletişimin ve işbirliğinin olmaması ve yine gerekli yönlendirme yapılamadığı için katılımcıyla ihtiyacı olduğu halde herhangi bir psikoterapi çalışmasının yapılmamasıdır. Bu vakadan hareketle cinsel istismar mağduru çocuklar için verilen hizmetlerin sadece kurum bakımı süreciyle sınırlı olmaması, kurum binasından ayrıldıktan sonra yeni sorunların ortaya çıkabileceği ya da travmalarından kaynaklı sorunlarının devam etmekte olabileceği bilincinden hareketle hizmetlerin koruma ve iyileştirme ekseninden

önleme, iyileştirme ve destek eksenine odaklanarak devam ettirilmesi gerekmektedir. Bu da ancak her bir müracaatçı için aktif bir vaka yönetimi ve izleme çalışmasıyla gerçekleşebilir. Ayrıca, hastanenin, hastanedeki sosyal hizmet birimi aracılığıyla katılımcının kurumuna intihar ettiğini haber vermesi kurumlar arası iletişim açısından yapılması gereken bir çalışma olarak düşünülmektedir. Burada öncelikle hastanenin intihar edeni sosyal servise yönlendirmesi, oradaki uzmanın intihar edenden bilgi aldıktan sonra durumu kuruma bildirmesi ve bu yeni gelişme için izleme çalışmaları kapsamında gerekli iyileştirici çalışmaların gündeme alınması gerekir. Böylece bu müracaatçının ihtiyaç duyduğu psikososyal çalışmaların yapılması gündeme gelebilir ve hizmetlerin devamlılığından söz edilebilir. Bu, kurumlar arası iletişim ve işbirliğinin cinsel istismar mağduru genç kadınların psikososyal sağaltımına ilişkin sözü edilen kurum sonrası devam çalışmalarının bir parçası olarak önerilmektedir.

Katılımcı 6 kurum bakımı sonrası psikososyal destek çalışmaları kapsamında yapılabilecek sosyal grup çalışmaları, bireysel terapi gibi çalışmaların yapılması durumunda memnuniyetini şöyle ifade etmiştir:

“Bu çok güzel olurdu. Arkadaş olarak konuşuyorum ama aynı şey değil. Kendimi daha iyi hissederdim.” **Katılımcı 6** (22, anneannesiyle yaşıyor, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

Vaka yönetimi sosyal çalışmacıların çocuğun cinsel istismarı konusunda ÇODEM’de yerine getirmeleri gereken temel rollerden biridir. Çocuk ihmal ve istismarı alanında çalışan sosyal çalışmacının, çocukların karşı karşıya olduğu tüm riskleri belirlemesi ve yönetmesi gerekir (Karataş, 2015). Bu alt temada ulaşılan bulgular gerekliliklere işaret etmektedir. ÇODEM’lerde de bir personel politikası oluşturulmalı ve sosyal çalışmacılar birer vaka yöneticisi olarak çalışmalıdırlar.

3.4.5.2. Sosyal Destek

Arkadaş ve yakın akrabaların desteği çocuğun cinsel istismarı vakalarında hem vaka ilk ortaya çıktığında hem çıktıktan sonraki süreçte hem de kurum bakımı sonrası süreçte mağdurun iyilik halinin olumlu gelişimi için oldukça önemlidir. Çünkü, yaşadığı sorunlar için, içinde bulunduğu toplumun desteğini alamayan kişi kendini güçsüz ve güvensiz hissetmektedir. Bu durum, bireyde psiko -sosyal olumsuz etkiler yaratmaktadır (Aktaş, 2014).

Analiz sonuçlarına göre kurum bakımından sonra sosyal destek mekanizmalarının katılımcılar tarafından tercih edilmediği görülmektedir.

Sosyal Destek Mekanizmalarının Kullanılmamasının Nedenleri

- Etiketlenme korkusu:

“Akrabalarım ile daha sık görüşebilirdik ama bana acımalarını istemedim.” **Katılımcı 1** (22, evli, çalışmıyor, yalnız yaşıyor, iki çocuğu var.)

“Eski arkadaşlarımla görüşmedim, yurttan tek bir arkadaşımı görüşüyorum.” **Katılımcı 7** (20, evli, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

- Cinsel istismarın psikolojik etkileri sonucunda insanlara güvenin azalması ve ilişki geliştirmekten kaçınma;

“Hiç arkadaş edinmedim, kimseyle konuşmadım. Ne kadar çok sosyalleşirsem o kadar sinirim bozuluyordu. İnsanlar bana yapmacık veya çocuksu geliyordu”. **Katılımcı 3** (21, annesiyle yaşıyor, çalışmıyor)

olarak tespit edilmiş ve bu unsurların katılımcıların yalnızlaşmalarının aile ve kurum desteğinin olmamasının yanı sıra diğer nedenleri olduğu görülmüştür.

Katılımcıların çok azı yakın aile bireyleriyle, akrabalarıyla ya da arkadaşlarıyla görüştüğünü ifade etmiştir:

“Bu süreçte yalnızdım, kimse olmadı yanımda. Bazen ablamla konuşuyorum. Görüşmüyordum akrabalarla. Teyzemle görüşüyorum bir tek.” **Katılımcı 6** (22, anneannesiyle yaşıyor, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

“Çok arkadaşım yoktur, Bir, iki arkadaşım var, onlarla da her şeyi paylaşıyorum.” **Katılımcı 8** (22, yalnız yaşıyor, çalışıyor.)

3.4.6. Sorunlarla Baş etme Yöntemleri

Araştırmada katılımcılara bulgularan sorunlarla nasıl baş ettiklerine yönelik sorular yöneltilmiştir. Verilen cevaplar katılımcıların belirtilen sorunlara ilişkin işlevsel, çözüm odaklı bir baş etme stratejisine sahip olmadıklarını göstermektedir. Bulgulara göre baş etme stratejilerinin sosyal destek mekanizmalarını (kurumsal ve aile arkadaşlar gibi enformel destek mekanizmaları) kullanabilenler için dışarıdan destek almak şeklinde olduğu görülmektedir. Katılımcıların tamamı dernek çalışanlarından, dernek yardım ve faaliyetlerinden bu açıdan aktif bir şekilde yararlanmaktadırlar. Bunun dışında yaşadıkları zorluklar karşısında kendilerini rahatlatmak için kitap okuduğunu, günlük tuttuğunu, dua ettiğini belirten katılımcılar olmuştur:

“Sadece okudum, yazdım. Canın çok sıkıldığında yazıyordum. Sokağa çıkıp saatlerce yürüyordum. İnsanlar olmadı ama.” **Katılımcı 3** (21, annesiyle yaşıyor, çalışmıyor)

“Allah’a beni yanılgıya düşmekten kurtar diye dua ediyorum.” **Katılımcı 1** (22, evli, çalışmıyor, yalnız yaşıyor, iki çocuğu var.)

“Kendimi kötü hissediyordum. Ne yapacağımı bilmiyordum.” **Katılımcı 9** (23, evli, yalnız yaşıyor, 1 çocuğu var.)

Katılımcı 9 ise karşılaştığı sorunlar karşısında ne yapması gerektiğini bilmediğini söylemiştir. Ancak görüşmenin başka bir yerinde kurumdaki uzmanları arayıp konuştuğunu da belirtmiştir. Kurum bakım süreci müracaatçıları psikososyal yönden güçlendiren çalışmaların yapıldığı bir koruma ve iyileştirme sürecidir. Dolayısıyla müracaatçıların bu güçlendirmeye birlikte kurumdan çıktıktan sonra karşılaştıkları sorunlar karşısında baş etme yöntemleri geliştirmesi de beklenir. Bu manada kurum bakım sürecinde

güçlendirmenin her katılımcı için aynı derecede işlevsel olmadığı söylenebilir. Yine bu anlatılardan kurum bakımı sonrası desteğin gerekli olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Araştırmalar (Karbeyaz vd., 2012, Dağlı, 2015) sosyal desteğin ve pozitif aile ilişkilerinin uzun süreli olumsuz etkilerini azalttığını göstermektedir. Ailenin ve sosyal desteğin etkisi mağduru koruyucu ve yaşama uyumunu kolaylaştırıcı bir unsurdur. Bu destek mekanizmalarının varlığında kişinin baş etme süreçlerinin de sağlıklı işleyeceği düşünülmektedir. Literatürde de çocukluk çağı cinsel istismar mağduru yetişkinlerin duygu odaklı başa çıkma (stres etkeni yerine kişinin kendi duygularını düzenlemesi) ve kaçınmacı başa çıkma (stres etkeniyle ilgili anıları, duyguları reddetme / onlardan ayrılma) yaklaşımı gösterdikleri ve zamanla sıkıntının arttığı tespit edilmiştir. Ancak kaçınmacı yaklaşım ile başa çıkma (aktif stratejilere katılma, sosyal destek alma, manevi başa çıkmanın kişinin psikolojisi üzerinde olumlu sonuçları olduğu saptanmıştır (Walsh vd., 2010, Brand&Alexander, 2003). Analizin bulguları bu başa çıkma türlerinden kaçınmacı ve manevi başa çıkma ile uyumlu görülmektedir.

3.4.7. Kurum Bakımı Sonrası Kendilik Algısı Değişimi

Katılımcıların bir kısmı kurum bakımından sonra kendine güven duygusunun artması, öz değerinin artması, hayatının sorumluluğunu alabilme, daha güçlü hissetme açısından olumlu bildirimde bulunmuş ancak bununla birlikte kendini yalnız hissetme, destek olunmadığını hissetme, boşluk duygularının da devam ettiğini ifade etmişlerdir. Katılımcıların kendilik algılarıyla ilgili olumlu ifadelerine bakıldığında, bu ifadeleri kullanan katılımcıların tamamının evli ve çocuk sahibi olduğu görülmektedir. Çocuk sahibi olma, çocuğun bakımını üstlenme, çocuğuna iyi bir gelecek sunabilme amaçlarının bu katılımcıları hayatlarını sağlıklı koşullar oluşturarak sürdürme konusunda motive ettiği ve uğruna çaba gösterilecek bir amaç sahibi yaptığı görülmektedir:

“Kendimi çok iyi hissediyorum. Öğrenci gibi hissediyorum. Kendimle gurur duyuyorum. Haydi Tut Elimi Derneği olmasaydı ne olurdu? Düşünmek bile istemiyorum. Çocuk desteği bağladılar bana, dernekten market çeki alıyordum. Tek desteğim onlardı. Yedi yılı hızlandırılmış bir ömür olarak düşünüyorum. Su an iyi bir yerde olduğumu düşünüyorum. Kendimi iyi hissediyorum. Çok iyi bir yerde olduğumu düşünüyorum. Çocuklarım olduğu için dik duruyorum.” **Katılımcı 1** (22, evli, çalışmıyor, yalnız yaşıyor, iki çocuğu var.)

Katılımcı 1 görüşmenin yapıldığı esnada dernekten aldığı destekler sayesinde çocuklarıyla yalnız yaşıyordu. Bu nedenle iyi bir yerde olduğunu düşünüyordu. Yine dernekten gelen desteklerle üniversitede öğrenciydi. Bu nedenle de kendini öğrenci gibi hissettiğini belirtmiştir. Çocukları için ayakta durmaya çalışması ve aldığı destekler kendini hayatta iyi konumlandırmasını ve kendini güçlü hissetmesini sağlamaktadır.

“Kendime bakışım daha iyi hale geldi. Orada aile sevgisi gibi bir sevgi gördüm. Kendimi değerli hissettim, kendimi hiç sevmezdim ama şimdi seviyorum, kendim için bir şeyler yapmak istiyorum. Daha önce hiç böyle değildim. Hayattan hiçbir beklentim yoktu, “kimse arkamızda değil nasılsa ne olacaksa olsun!” diyordum ama şimdi sorumluluklarımı biliyorum, çocuğum var ona iyi bir anne olmam gerektiğini biliyorum. İnsanlara karşı hala bir güvensizliğim var ama kendime güveniyorum. Kendime baktığımda şu an, bu evdeyken düzenli bir hayatım olmadığını, aile konusunda yalnız olduğumu, destekçim olmadığını düşünüyorum. Başkası olsam, dışarıdan halime çok üzülürdüm. O kadar şeye rağmen ben güçlüyüm diyebiliyorum. Ben bunları atlatacağım diyorum. Bu da gerçekten kurumdan çıktıktan sonra oldu. Kurumdan önce hep ölmek istiyordum. **Katılımcı 6** (22, anneannesiyle yaşıyor, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

Katılımcı 6 ise çocuğunun olmasının kendisine verdiği sorumluluğun farkında olarak ve onun için güçlü olması gerektiği anlayışıyla kendini tanımlamaktadır. Kurum bakım sürecinde aldığı duygusal desteğin, kendini ait hissetme, kendini değerli görme, kendini sevme açılarından katılımcıya katkısının olduğu bu manada kendilik algısının kurum bakımı sonrasında öncesine kıyasla değiştiği görülmektedir. Ailesinin desteğinin olmamasına, bu açıdan kendini yalnız hissetmesine rağmen öz değer algısında gelişme olduğu söylenebilir. Diğer insanlara güven duyamama çocukluğunda cinsel istismara maruz bırakılan yetişkinlerde travmanın uzun süreli etkileri arasında görülmektedir.

Kurum bakımı sonrasında kendilik algısıyla ilgili olumlu görüş bildiren bir diğer katılımcı bunu kurum bakım sürecinde aldıkları eğitimlere, katıldıkları sosyal etkinliklere bağlamıştır:

“Değişim oldu, kurum sayesinde kendime güvenim geldi. Aldığım eğitimlerle, çıktıktan sonra da kendime güvenim iyice arttı. İnsanlara nasıl gidersen, onlar da sana öyle gelirler diye düşünüyorum.” **Katılımcı 8** (22, yalnız yaşıyor, çalışıyor.)

Kurum bakımında müracaatçıların kurum içinde ya da kurum dışında katıldıkları eğitimler, kurslar, sosyal etkinlikler sosyal açıdan diğer insanlarla etkileşime geçme, iletişim becerileri geliştirme, iyi ilişkiler kurma açısından yeni beceriler kazanmalarını ve eğitimlerde yeni öğrenilen bilgiler bilişsel becerilerini geliştirmelerini sağlayarak müracaatçının kendine olan güvenini artırmaktadır. Sonuç olarak bu da müracaatçının psikolojik yönden kendini iyi hissetmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla kurum bakım sürecinde verilen eğitim hizmetlerinin ve sosyal etkinliklerin müracaatçının bilişsel, sosyal ve psikolojik açıdan iyi olma halini desteklediği ortaya çıkmaktadır.

Babası tarafından cinsel istismara maruz bırakılan Katılımcı 3'ün kendilik algısına ve baş etme stratejilerine ilişkin anlatıları ise kurum bakımının işlevselliğine olumsuz bir yorum getirmektedir:

“Kendimi güçlü değil yitik hissediyorum. Eskisi kadar olmasa da kendime güveniyorum. Dışarıdan güçlü görünebilirim ama bunları güçlü olmak için değil, hayatımı kurtarabilmek için yapıyorum. Az bir zaman kaldı, bana zarar veren o adam çıkacak, bir işimin olması lazım. Aynı şeyler olmaz, belki daha büyük şeyler olur. Belki çıktığında hesap soracak. Bir sürü kadın cinayeti var. Bu bizlerin acizliğini çaresizliğini gösteriyor. İnsan hayatı değil, kadın hayatı o kadar ucuz olmuş ki... Ben de düşünüyorum, ilerde bir gün ben de mi Özgecan olacağım?” **Katılımcı 3** (21, annesiyle yaşıyor, çalışmıyor)

Katılımcının kurum bakımından çıktıktan sonra kendini “yitik” olarak tanımlaması önemli bir uyarı işaretidir. Katılımcı 3 diğer katılımcıların aksine kendine güven konusunda kurum bakımı sürecinden öncesine göre daha düşük özgüven sahibi olduğunu ifade etmiştir. Güçlü olmayı ise kendi hayatını kurtarmak için bir zorunluluk olarak gördüğünü dile getirmiştir. Hayatını

kurtarmak ile kastettiği ise gerçek manasıyla hayatının sona ermesine neden olabilecek koşulların oluşmaması için mücadele etmek anlamındadır. Aslında, babasının cezaevinden çıkmasına az bir süre kalmıştır ve aynı evde yaşamaya başlayacaklarında olabilecek olumsuz durumlardan endişe duyduğunu dile getirmektedir. Babasından şiddet görmekten, hatta belki öldürülmekten korkmaktadır. Burada sistemin korumaya ilişkin önemli bir hata ya da yanlış uygulama yaptığı görülmektedir. Bir kaç yıl içerisinde istismarcı olan babasıyla aynı evde yaşama gibi bir durumla karşı karşıya olan katılımcı çaresizdir ve bu konuda kurum bakımından çıkarken kendisine alternatif bir yol sunulmadığı gibi en iyi seçeneğin eve gitmek olduğu söylenmiştir. (Barınma ve ailenin tutumu başlığı altında katılımcının buna ilişkin anlatılarına yer verilmişti.) Bu koşullar altında katılımcının olumlu bir kendilik algısı, psikolojik bir iyi olma hali geliştirmesi neredeyse imkânsızdır ve sistemin de bunu besleyecek şekilde pratikte bulunduğu görülmektedir. Her ne kadar sistem çocuk koruma politikası gereğince çocuğun temel ihtiyaçlarını karşılayacak ve psikososyal gelişimini destekleyecek kendisi için en uygun olan ortamda desteklenmesini, korunmasını hedefleyen bir yaklaşımla kurgulansa da yine aynı sistemin, bu vaka özelinde, uygulamada hedefini gerçekleştiremediği, aksine mağduru istismarcıyla (gelecekte) aynı ortamda bulunmak zorunda kalmasına ve hatta ölüm korkusu içinde yaşamasına neden olduğu ortaya çıkmaktadır. Çocuk Koruma Kanununa göre koruyucu ve destekleyici tedbirlerle kurum bakımına alınan ve koruma kararının kalkmasıyla eve dönen, bu kez bir genç kadın olarak potansiyel bir aile içi şiddetin mağduru olabilecek bu vaka için 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun’unda yer alan koruyucu tedbirlerin, babanın cezaevinden çıktığı dönemde mağdurun evde olması durumunda uygulanması gerekmektedir. Kanun şiddete uğrayan ve “uğrama ihtimali bulunan” tüm kadınları koruma kapsamına almaktadır. Henüz şiddet eylemi başlamadan da bu tedbirlere hükmedilebilir (Yağcıoğlu, 2017). Ancak burada bu tedbirlerden yaralanma konusunda katılımcının durumundan haberdar olunması ve bilgilendirilmesi gereği ortaya çıkmaktadır. Bu da yine araştırmacıyı kurumdan çıkış sürecinde tüm risk etmenlerinin hesaplanması noktasına getirmektedir. Bu vaka, kurum bakımından sonra

devam edebilecek ya da ortaya çıkabilecek ciddi risklerin olması durumunda mağdurun çaresiz kaldığını göstermesi açısından oldukça önemlidir. Dolayısıyla kurumdan çıkış için yapılan sosyal değerlendirmede tüm risk etmenleri hesaplanabilir olması kritik önem arz etmektedir. Cinsel istismar mağduru genç kadınların kurumdan çıktıktan sonra hayatlarını kurmada ve sürdürmede olumsuz etkisi olabilecek risk etmenleri, psikolojik durumun kurumdan çıkmaya uygun olup olmadığı, barınma şartları, ailenin tutumu, ekonomik zorluklar, iş bulma olasılığı, sosyal destek mekanizmalarının olup olmadığı, yararlanabileceği kurumsal desteklerden haberdar olup olmadığı ve bunlara erişebilir olması, enstest mağdurları için faille bir araya gelme olasılığı ve buna karşı alınabilecek önlemler olarak sayılabilir.

Katılımcıların kendilerine ve hayata ilişkin algılarının süreç içerisinde yeniden şekillenmesi ve iyileşme Drucker (1992) tarafından geliştirilen “kendine konut inşa etme” yani sınırları düzenleme ve zamana ihtiyaç duyarak yoğun çaba harcama ve Godbey ve Hutchinson’ın (1996) özellikle cinsel istismar mağduru kadınların iyileşme süreci için kullandıkları “gömülü benliğin dirilişi” açıklamaları, bulgularla ilişkilendirildiğinde ortaya şu sonuçlar çıkmaktadır:

Katılımcıların aynı aile ortamına geri dönmesi kendine konut inşa etmeyi zorlaştırmaktadır ve buna dayanamayıp evden ayrılan katılımcılar kendilerine konut inşa etmek üzere hareket geçenler olarak değerlendirilebilir. Bir amaca tutunup (evliliğini, sürdürmek, çocuğuna iyi bakabilmek, çalışmak, eğitimini tamamlamak, özgür olabilmek gibi) kendi sınırlarını çizmeye başlayanların özellikle kurum bakım sürecindeki hizmetlerin desteklerinin de etkisiyle gömülü benliğin dirilişi açısından olumlu gelişim gösterdikleri söylenebilir. Ancak bu olumlu gelişimin her katılımcı için geçerli olduğu söylenemez, bazı katılımcıların ifadeleri yukarıda da görüldüğü üzere, yaşam boyu desteğe gereksinim duyabileceklerini göstermektedir.

3.4.8. Evlilik ve Karşı Cinsle İlişkiler

Cinsel istismar mağduru kişilerin yetişkinlik dönelerinde ilişki, kurma, sürdürme, güven duyma gibi konularda zorluk yaşaması, çocukluk çağı cinsel istismarının uzun süreli etkilerindendir (Mullen, Martin, Anderson, Romans ve Herbison,1996). Araştırma bulgularına göre katılımcıların karşı cinsle ya da genel olarak insanlara güven duymadıkları önceden belirtilmişti. Katılımcıların bu duygu temeline rağmen karşı cinsle ilişki kurmaktan kaçınmadıkları ve ilişki kuranların tamamı için bunun kendini güvenceye alma ihtiyacının bir sonucu olduğu düşünülmektedir. Özellikle ailesiyle sorunları olan ve anlaşılmakta sorun yaşayan katılımcılar evliliği aile evinden kaçış olarak görebilmekte ve hızlı, ayrıntılı düşünülmemiş kararlar alarak evliliği tercih edebilmektedirler.

“18 yaşında kendimi kurtarmak için ne olduğuna hiç bakmadan ilk tanıştığım insanla evlendim. Çünkü ya dışarıda kalacaksın, ya ailene döneceksin ya birini bulup evleneceksin ya da kötü seçenekler var.” **Katılımcı 9** (23, evli, yalnız yaşıyor, 1 çocuğu var.)

“Kocamla tanışınca kendimi korumak için hemen evlendim. Yoksa napacağımı bilmiyordum. Ama onu sevmiyorum. Evden gitmeyi düşünüyorum. Çocuğumu da bırakıp gidicem sanırım” **Katılımcı 4** (24, evli, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

Bu şekilde resmi bir evlilik ya da imam nikâhıyla birlikte yaşamayı tercih eden katılımcıların eşlerinin madde bağımlılığı ve suç öyküsü olan kişiler olduğu tespit edilmiştir. Görüşmeler esnasında suç işlediği için cezaevinde bulunan, kavgada öldürülen ya da madde kullanımına bağlı olarak ölen eşler olduğu katılımcılar tarafından beyan edilmiştir:

“Onu tanıdıktan sonra hiçbir erkeğe bakmadım. Sevdığıne bağlı olmalı. Sadakat ve güven olmalı. Ama bizde ikisi de yoktu. Sadakat olmadığı için güven olmadı. O yüzden de bir şey olmadı. Tekrar evlenmeyi asla düşünmüyorum. Çocuklarım olduğu için hiçbir şekilde düşünmüyorum. Eşimi kaybettim. Doktor kalp krizi dedi ama bilmiyorum bence maddeden öldü. Ben hamileyken eşim cezaevine girdi. Eşimin cezası uzun yıllarmış. Böyle olunca korktum çocuğumu benden alacaklar diye.” **Katılımcı 1** (22, evli, çalışmıyor, yalnız yaşıyor, iki çocuğu var.)

“Eşimle evlenene kadar farklı kişilerle görüştüm. Hepsinden aldığım iyi bir şeyler oldu ve daha fazla devam edemeyince bitti. Gerçekleri görüp yol almaya devam ettim. Zararın neresinden dönersen kârdır. Eşim, uyuşturucu bağımlısı oldu, insan

kaçakçılığı yapmaya başladı sonradan. O sırada hamileydim. Onu kazanmak için çocuk yaptım. Onun cezaevinden çıktığı gün ben doğum yaptım. Çocuk doğduktan sonra evlendik. Doğumdan sonra üç, dört ay onunla ilgilenemedim. Ama yine aynı işi yapmaya başladı. Çocuk dört aylıkken uyuşturucu satmaktan yine içeri girdi. Sekiz yıl ceza aldı. İki yıldır içeride. Boşanma davası açtım. Şu an onu beklemiyorum. Hayatımı yaşıyorum. Başkasıyla görüşüyorum. Benim kendimi mutlu etmem lazım. İçimde kocaman bir boşluğum var. Onu doldurmam lazım.”
Katılımcı 9 (23, evli, yalnız yaşıyor, 1 çocuğu var.)

Burada erkeğin, toplumsal cinsiyet rollerinin oluşturduğu çerçeveye göre, genç kadınlar tarafından da kurtarıcı, güvenli ortam sağlayıcı, ihtiyaçları karşılayıcı ve koruyucu gibi rollerini baz alarak yeniden inşa sürecinde güvensizlik duygusuna rağmen evliliğin ya da birlikteliğin tercih edildiği görülmektedir. Ancak, eşlerin profiline bakıldığında tüm bu rolleri sağlamakta başarılı olamayacak özelliklere sahip oldukları ve genç kadınların aslında kendileri için yeni bir hayat inşa etmek adına olumsuz seçenekler arasındaki iyiyi seçmek durumunda kaldıkları söylenebilir. Bunun yanı sıra yine daha önce bahsedildiği gibi travmanın yarattığı uzun dönemli etkilerden sağlıklı kararlar alamamak, düşünceleri netleştirememek, gerçekliği kendi kurguladığı şekliyle algılamak ve bağımsız değerlendirmede bulunamamak gibi süreçlerden dolayı evlilik ya da birliktelik için tercih ettikleri kişiyi, bulundukları durumdan kaçış umuduyla da yüceltmek gibi bir eğilime sahip oldukları görülmektedir. Bu tutum baş etme stratejileri açısından özellikle ikili ilişkiler kurma konusunda güçlenmenin yeterince sağlanamadığını da göstermektedir. Ancak burada özellikle cinsel istismar mağdurlarının güçlendirilmesi noktasında bütüncül bir yaklaşımın olması gerekliliği göz önünde bulundurulmalıdır. Aile desteği, maddi destek gibi konularda güçlendirilemeyen ya da desteklenemeyen genç kadınların istemeden de olsa bu yolu tercih ettikleri söylenebilir. Madalyonun diğer yüzünde ise yani ikili ilişki kurmakta istekli olmalarının diğer nedeni ise sevgi ihtiyacını karşılama ve bu tema başlığı altında en başta belirtilen içindeki boşluk duygusunu doldurma ihtiyacının yer aldığı düşünülmektedir. Dernek temsilcileri de aynı görüşü bildirmektedir:

“Aileden dışlanıyorlar ve sevgiye yaşadıkları istismardan dolayı bakış açıları çarpık olabiliyor, yaşam zorluklarından kurtulmak için, güvende olmak için” **Dernek temsilcisi.**

Kuramsal çerçevede cinsel istismarın uzun süreli etkileri başlığı altında da ele alındığı üzere, mağdurların ikili ilişkilerde mutlu olmadıkları tespit edilmiştir (Mullen vd., 1996). Araştırma bulguları bu tespitle örtüşmektedir. Öyle ki, evli katılımcılar arasında eşi ile mutlu olmadığı için başkalarıyla görüşmekte olan, eşinden boşanmayı planlayan, evden ayrılmayı düşünen katılımcılar vardır. Aşağıdaki alıntılar sözü edilen bu bulguları ortaya çıkaran beyanları göstermektedir:

Evli olan katılımcılar arasından sadece biri eşiyle evliliğinin kendisine iyi geldiğini, mutlu olduğunu söylemiştir:

“Kurumdan çıkıp halama geldiğimde şimdiki eşimle tanıştım. Biraz da onun etkisiyle maddeden kurtuldum. Evde bana yardımcı oluyor, yemek yapıyor, yorgun olduğumu söylesem ev işi yapar. Eşim çalışmama karşı değil, beni destekler. Eşimle birbirimize severek evlendik. Biliyor ama çok detaylı bilmiyor. Kendimize yeni bir sayfa açtık. Artık onlar yok dedi. Bu bana kendimi çok iyi hissettirdi.”
Katılımcı 7 (20, evli, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

3.4.9. Annelik

Katılımcıların altısı kurum bakımından çıktıktan sonra evlenmiş ve anne olmuşlardır. Bu katılımcılardan biri evlenmeden anne olmuştur. Altı katılımcı ise evlenmemiş ve anne de olmamışlardır. Cinsel istismar sonucunda hamile kalan bir katılımcı ailesinin de onayıyla kurum bakımı sürecindeyken kürtaj olmuştur. Kurum bakımından sonra anne olan katılımcıların bir bölümü resmi nikâhla evlenmeden, imam nikâhıyla birlikteyken hamile kalmıştır. Bir bölümü sonradan resmi nikâh yaptırmıştır.

Bu alt tema görüşmelerde katılımcılar arasında anne olanların sayısının bulgu elde etmeye yeterli ifade kurmaları sonucunda analize eklenmiştir. Ayrıca, anneleriyle ve aileleriyle sağlıklı bir ilişkileri olmayan, cinsel istismar travması sonrasında yaşananlar neticesinde annelerine ve aile ilişkilerine güvenleri iyice sarsılan genç kadınların annelik sürecini nasıl yaşadıkları ve ne düşündükleri önemli olarak görülmüştür.

Anne olan katılımcılar çocuk bakımı konusunda istekli olmadıklarını, çocuklarıyla bağ kuramadıklarını söylemişlerdir. Ancak yine de bu durum anneleri çocukların ihtiyaçlarını karşılamaktan ya da onlar için iyi şartlar oluşturmak düşüncelerinden uzaklaştırmamıştır. Cinsel istismar mağduru kadınların annelik deneyimine ilişkin yapılan nitel bir araştırmada da çocukların olumlu değişim sağladıkları ama eş zamanlı olarak da annelerin ebeveynlik pratiklerinde zorluk yaşadıkları bulgulanmıştır (Cavanaugh, Harper, Classen, Palesh, Koopman&Spiegel, 2015). Bu araştırma da anneler, çocuklarıyla bağ kurma ve çocuklarına şefkat gösterme konularında zorluk yaşadıklarını belirtmişlerdir.

“Çocuğumu seviyorum ama kendimi kötü hissediyorum, aşırı sevgi gösteremiyorum. Eşim gösterebiliyor ama ben gösteremiyorum. Soğuşum çocuğa karşı. İçimden çıkmıyor. Yine biraz çocuğumla diyalog kuruyorum. Anne olmaya da hazır değildim.” **Katılımcı 5** (22, evli, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

Anne olan katılımcılardan üçü çocukların bakımını kendi annelerine ya da kendilerini büyüten büyük annelerine bırakmışlardır. Yukarıda saılan bulguların yanısıra çocukların bakımının büyük anneye bırakılmasının diğer nedenleri arasında anne olmaya hazır olmama ve buna bağlı olarak çocuk bakım pratiklerini yerine getirememe ve çalışmak zorunda olma bulguları öne çıkmaktadır. Anne olmaya hazır olmayan genç kadınların çocuklarını planlamadan ya da ayrıntılı düşünmeden dünyaya getirdikleri görülmektedir. Bu da sorumluluk alabilme, hayatından ne beklediğini planlayabilme ya da ön görme gibi açılardan bu genç kadınların farkındalıklarının ve kendilik bilinçlerinin düşük olduğunu göstermektedir.

Büyükannenin bakımına bırakılan çocukların da fiziksel ve duygusal istismara maruz bırakıldıkları genç kadınlar tarafından belirtilmiştir. Bunun nedeni olarak da kendilerinin büyüdükleri aynı aile yapısı içinde büyümeleri ve bu döngünün önce kendileri ve sonra çocukları için devam ettiğini belirtmişlerdir.

“Çocuğum var. Ü yaşında. Yurttan çıktıktan sonra oldu. Evlilik dışı oldu. Üç aylık hamileyken babasını evlendirdiler. Evlenemedik. 19 yaşındaydı, çalışmıyordu.

Kavgada kafasına vurdular öldü. Dernektekiler destek oldular bana bebek için. Bakım için yardım alıyorum, çocuğun ihtiyaçlarını karşılıyorum. Babasının öldüğünü psikolog yardımıyla söylemek istiyorum ama ananem söylüyor, çocuğa vuruyormuş, yengem de öyle söyledi.” **Katılımcı 6** (22, anneannesiyle yaşıyor, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

“Çocuğum var ama ayrı bir evde yaşıyor. Bebeğe büyük annesi bakıyor. Çalışıyorum, çocuğu onlara bırakmak zorunda kaldım. Çocuğumla çok olamıyorum. Kendimi çok kötü hissediyorum. Babaanneye daha bağlı.” **Katılımcı 9** (23, evli, yalnız yaşıyor, 1 çocuğu var.)

Bakım sorumluluğunun neredeyse üst kuşaklara bırakıldığı durumlarda, eğer ailede varsa (ki bulgular olduğunu göstermişti.) fiziksel ve duygusal istismar bir döngü haline geliyor ve kuşaklararası bir şekilde devam ediyor. Bu durumu önlemek için yapılması gereken çalışmalar arasında kreş desteği, maddi destek, çocuk bakım desteği, bunlara ilişkin bilgilendirmeler, ana-babalık eğitimi gibi uygulamalar yer alabilir. Genç kadınların bebeklerinin bakımını üstlenebilecekleri daha güçlü bir konuma taşınmaları bu noktada yapılacak izleme çalışmalarının amacı olmalıdır. Bu durum özellikle kırılganlıkları devam eden genç kadınlar için ya da yeni hayat koşullarının oluşturduğu kırılganlıkları için izleme çalışmalarının önemini göstermektedir.

Cinsel istismar mağduru kadınların anneliğine ilişkin bu öyküler dikkatleri genç kadınların kurum bakımı sonrasında bir hayat kurmaya hazır olup olmadıkları ya da kendi ihtiyaçlarını karşılamada yeterli olup olmadıkları noktasına çekmektedir. Evlenen genç kadınların ekonomik yönden kendilerini kurtarmak psikolojik yönden güvence altında olmak düşünceleriyle evlendiklerini, eşlerinin ise madde kullanımı ya da suç öyküsü olduğu bir önceki alt temada belirtilmişti. Dolayısıyla eşlerin evlilik yaşamına ve çocuk bakımına pozitif bir katkılarının olmadığı açıktır. Bu durumda, hali hazırda travma etkilerinin yeterince sağlatılmadığı, kendi hayatlarını kurmakta zorluk yaşayan genç kadınların bir de evlilik ve çocuk bakımının getirdiği sorumluluklarla yüklenmesi söz konusudur. Kurum bakımından çıkış, sonrasındaki zorluklar, bunlardan kurtulma düşüncesiyle evlenme, evlilik sorumlulukları, eşlerin sorunları, hazır olmadan anne olma ile devam eden tüm bu süreç, genç kadınların zincirleme olarak sorun yaşadıklarını göstermektedir. Dolayısıyla burada kurum bakımı

sürecinde, çıkış sürecinde ve sonrasında verilen hizmetlerin, bu genç kadınların sorunlarının ortadan kaldırılması ya da en aza indirilebilmesi için etkili ve işlevsel bir biçimde verilmesi, hakların, fırsatların ve olanakların doğru şekilde açıklanması gerekmektedir. İş bulma, ev bulma, flört ve eş seçme gibi konuları da kapsayacak şekilde bir kendi yaşamına başlama programı olması, bu program dâhilinde bilgilendirilmeleri ve güçlendirilmelerini sağlayacak çalışmaların yapılması düşünülmelidir.

Çocukların giyim, beslenme, temizlik gibi bakım ihtiyaçlarını karşılama konusunda ise katılımcıların dernekten de bu konuda da yardım aldıkları ifade edilmiştir:

“İki çocuğum var. Okulda olduğum zamanlarda çocuklar kreşe gidiyorlar STK yardımıyla. İkisi de özel çocuklar olacak. Tuhaf bir şey ama yardımlar dışında hiçbir gelirim yok, hiçbir eksikim yok. Bu kadar olayın üstüne ben onlara bu hayatı verebiliyorsam bence onlar çok iyi çocuklar olacaklar.” **Katılımcı 1** (22, evli, çalışmıyor, yalnız yaşıyor, iki çocuğu var.)

Katılımcılardan sadece bir tanesi anneliği konusunda olumlu görüş bildirerek çocuklarının bakımını üstlendiğini, ihtiyaçlarını karşılayabildiğini ve iyi bir anne olduğunu düşündüğünü söylemiştir. *“İyi bir anne olduğumu düşünüyorum.”* **Katılımcı 7** Bu görüşü bildiren katılımcı ise bir üst alt temada evliliğinin ve eşiyle ilişkilerinin iyi olduğunu beyan eden katılımcıdır. Bu örnek, paylaşıma ve iletişime dayalı aile ortamının, cinsel istismar mağduru genç kadınların travma etkilerine rağmen çocuklarıyla sağlıklı bir bağ kurabileceğine örnek olarak gösterilebilir.

3.4.10. Geleceğe Yönelik Düşünceler

Katılımcıların geleceğe yönelik düşünceleri kapsamında kurduğu hayallere ve planlarına bakıldığında analiz sonucunda, çocuğu olan ve çocuğuyla bağ kuran katılımcılar için en çok istenenin çocuklarına sağlıklı ve güvenli bir gelecek sağlamak, evlenmek ve diğer katılımcılar için de ilgi duydukları alanda eğitim

almak, eğitimlerini tamamlamak, bir iş sahibi olarak ekonomik bağımsızlığını elde etmek ve evlenmek olduğu bulgularına ulaşılmıştır.

Evlenip mutlu bir yuva kurmak, çalışmak çocuğuma bakmak istiyorum. Kendi yuvam olsun. Yaşadığımı kendi çocuğuma yaşatmak istiyorum. Anne babasını yanında görsün, sevgi görsün, güven duysun istiyorum. Şimdi memur olacağım, ev alacağım, araba alacağım, böyle hayaller kuruyorum. İşim olsun, ev almak, çocuğumu kreşe yazdırmak, orada (büyükannesinin yanında) psikolojisi bozuluyor. Kendi evim olsun, çocuğumun bir odası olsun. Evleneyim mutlu bir yuvam olsun.”

Katılımcı 6 (22, anneanesiyle yaşıyor, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

“Konservatuvara başlamak istiyorum. Müzisyen olmak istiyorum. Şarkı söylemek beni rahatlatıyor. Hayal edip hayallerini gerçekleştiremeyen bir sürü kız çocuğu var. Onlara el olmak istiyorum. Bugün ben nasıl Banu annem var diyorsam. İlerde onlar da desinler bir ablam var.”

Katılımcı 3 (21, annesiyle yaşıyor, çalışmıyor)

“Şu anda yardımlarla geçiniyorum, gerçekten kolay değil, her harcadığım kuruşu düşünerek harcıyorum. Bunun dört yıl süreceğini düşünüyorum. Okul bittiği anda hayatımı kurup güzel bir şekilde devam ettireceğimi düşünüyorum. İşe başlayacağım. Çocuklarım okula başlamış olacak, onların ve kendi isteklerimi kendi irademle alacağım. Kimseye hesap vermek zorunda olmayacağım.”

Katılımcı 1(22, evli, çalışmıyor, yalnız yaşıyor, iki çocuğu var.)

“Bebeğimi büyütüp okutmak, Hayallerim çok değil, bir evim olsun isterdim.”

Katılımcı 7 (20, evli, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

3.4.11. Bugünden Geçmişe Bakış

Çocukluk çağı cinsel istismar mağduru genç kadınların, yapılan görüşmeler aracılığıyla, görüşmelerin yapıldığı dönemden geçmişlerine doğru bir yolculuğa çıkması, yaşadıklarını vaka öncesi, kurum bakımı süreci ve kurum bakımı sonrası süreç olmak üzere üç açıdan, şimdi sahip oldukları düşünce yapısı, deneyim ve olgunlukla değerlendirmeleri bu araştırmanın ayırıcı ve önemli özelliklerinden biridir.

Katılımcıların bir bölümü kurum bakımından sonra karşılaşılan sorunların baş etmekte zorlanılan sorunlar olduğunu, kurum bakım sürecinin sadece orada bulunulan zaman dilimi açısından kendileri için kurtarıcı olduğunu ancak, kurum bakımı sonlandıktan sonra cinsel istismar vakası hariç var olan diğer tüm

sorunların içine tekrar döndüklerini ve bunun da kaldıkları yerden devam etme ya da başa dönme duygusu oluşturduğunu belirtmişlerdir.

Kurum bakımının, kurumda bulundukları süre için koruyucu ve önleyici hizmetlerinin önemine, kurum bakımından çıktıktan sonra vakıf oldukları tespit edilmiştir. Kurum bakımı sonrasında karşılaşılabilecek ya da yaşanabilecek sorunların kurumdan çıkmadan önce danışmanlar tarafından iyi anlatılmasının gerekliliği,-ki ona göre eğitime devam etme, kurumdan hemen çıkmama gibi kararlar alabilsinler- anlatılar karşısında 18 yaşında, cinsel istismar travmasını yaşamış genç kadınların halen daha sağlıklı kararlar verebilecek durumda olmadıklarını, bu manada katılımcıların kurumdan ayrılma kararı için danışmanların daha sıkı ve zorlayıcı olmaları gerektiğini söyleyenler olmuştur. Çocuk hakları gereğince işleyişin sınırları sözleşmeler ve yasalarla belirlenmiştir ve uygulamada zorlayıcı olmak söz konusu değildir ancak müracaatçılara yönelik sorumluluk gereğince bütün olasılıklar ortaya konulmalıdır. Aşağıdaki alıntılar kurum bakımı süreci ve sonrasına ilişkin katılımcıların düşüncelerini açıkça göstermektedir:

“Artık gerçekten huzurlu olmak istiyorum. Hep beni buldu. Yurtta kendimi iyi hissediyordum. Dışarıda hissedemedim. Doğumuma bütün ablalar geldi Evimden daha çok orayı benimsedim. Zamanı geri alabilseydim okuluma devam ederdim, işimi bulduğumda çıkardım.” **Katılımcı 6** (22, anneannesiyle yaşıyor, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

“Gerçekten bir anne baba sevgisi görseydim belki bunları yaşamayacaktım. Bir an önce evden çıkmak istiyordum. Ya evlenerek ya da bir işe girerek. Evde koltukta yatıyorum. Bir düzen yok. Anneannem hala çok baskı yapıyor bana. Evlenme diyor. Evlenmezsem ne zamana kadar o evde kalacağım. Çocuğum okula gidecek, yanında babası olmasını istiyorum. Kurumda bir çocuk okuyorsa reşit olsa dahi onu salmamalılar bence, bu bir şart olmalı. Kendisi doğru karar verecek durumda olmuyor. Reşit olmak özgürlük düşüncesi, kimse bana karışamaz düşüncesi geliyor. Ailesinin yanına gidemeyenler, gitmemesi gerekenler de reşit oluyor. Koruma kararı kalkıyor yine aynı sorunun içine giriyorlar. Dışarı çıksa bile koruma kararı devam etmeli. Gidecek hiçbir yeri yoksa çıkmamalı, eğer kalamıyorsa başka bir yer olmalı sevgi evi gibi iş bulana kadar orada kalmalı. Kötü ortama girecek, başına bir iş gelecek ya da sevmediği biriyle insanla yaşamak/evlenmek zorunda kalacak. Kurumdan çıkınca sorunlar bitmiyor. Aynı şeyler başa dönüyor.” **Katılımcı 6** (22, anneannesiyle yaşıyor, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

Bu ifadeler kurum bakımına girişten çıkışa kadarki zaman diliminde kurumda kalan çocukların kendileri adına doğru kararları verecek muhakeme yeteneklerinin oluşmadığını yine kendi anlatılarıyla göstermektedir. ÇODEM Yönetmeliğine ve Sosyal Hizmet Kanuna göre çocuğun aile ortamında bakımının sağlanması önceliğine göre çocuklar yaş sınırları dolduğunda aile ya da akrabalarının yanına yerleştirilmektedirler. Ancak, istismarın çeşitli türlerinin ortaya çıkmasına neden olan şartların varlığını sürdürdüğü aile ortamında, kurum bakımının etkililiğinin sürmesi ve mağdurun yaşamını sürdürmekteki işlevselliğinin yüksek olması beklenemez. Dolayısıyla aileyle iyileştirici, destekleyici, geliştirici çalışmaların yapılmasının gerekliliği analiz sonucunda ortaya çıkmaktadır.

İkinci temel sonuç olan eleştirel bir bakışla geçmiş ve bugünkü durumlarının farkındalığına erişmiş olma konusunda ise katılımcılar aşağıdaki beyanlarda bulunmuşlardır:

“Çok büyük şeyler atlattığımı düşünüyorum. Hatırlayınca kötü oluyorum ama bazı şeylerin farkındayım, ailemizi yaşadığımız şeyleri değiştiremeyeceğimizi anladım. Farkındayım. İnsanlardan duyarak, yaşayarak fark ettim. Yardım aldığım kişilerin konuşmalarından bunları fark ettim. Karşıma iyi insanlar çıktı o manada, bunun için Allaha şükrediyorum.” **Katılımcı 2** (23, ailesiyle yaşıyor, çalışmıyor)

“Önceden kendimi çok suçluyordum. Hata yaptım ama hata yapmam gereken zamanda yaptım. Yapmamam daha iyiydi ama yaptım. Ama her şeyi yaşadım, gördüm. Bir tarif bulamıyorum, saçmalamışım, pişmanım diyemiyorum çünkü iki evladım var. Şimdiki aklım olsaydı, yapmazdım ama seviyordum. Ama hep ben gitmişim ona. Yaptıklarım sabırsızlık, neymiş bilemiyorum ama yaptıklarımı düşününce yerin dibine geçmek istediğim zamanlar oldu. Şimdi bir sıkıntım yok bu konuyla ilgili. Çok cahildim.” **Katılımcı 1** (22, evli, çalışmıyor, yalnız yaşıyor, iki çocuğu var.)

“Çok eskileri hatırlamıyorum. Sanki bir film çevirmişim gibi. Şuan iyi hissediyorum. İçime kapandığım zamanlarda bazen aklıma geliyor. Niye böyle oldu diye düşünüyorum. Belki kaçmasaydım bunların hiç biri olmayacaktı diye düşünüyorum. Psikiyatriste götürdüler, kurum vardı ama en çok etki eşimden oldu.” **Katılımcı 7** (20, evli, çalışmıyor, 1 çocuğu var.)

Bu ifadeler, katılımcıların olumsuz yaşam deneyimlerini olumlu düşüncelerle dönüştürmeye çalıştıklarının bir göstergesidir, ancak katılımcılar arasından

sadece üçü bu minvalde ifadeler kurmuştur. Diğer katılımcıların, yaşadıklarını, ailelerini, sorgulayan yaklaşımları devam etmektedir. Aslında bu sorgulayıcı yaklaşım cinsel istismar mağdurlarının hayat boyu kendilerine “Neden?” sorusunu sormaya devam edebileceklerinin bir göstergesi olabilir. Önemli olan bu soruyu sorma sıklığını azaltabilmek, bu soruya kaynaklık eden etkileri en aza indirgeyebilmek ve bunu bütüncül bir yaklaşıma sahip mesleki uygulamalarla yapabilmektir. Bütüncül yaklaşım, bireyin biyo-psiko-sosyal ve ekonomik süreçlerini ifade etmektedir ve araştırma bulguları genç kadınların bu konularda güçlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

“Bizim için ideal olan desteğin devlet kurumunda çalışanlarca sağlanması. Sizlerin oradayken onlardan aldığınız destekle güçlenerek dışarı çıkmanız. Bu çalışmayı bunun için yapıyorum. Bu süreçte neler hissettiğimizin anlaşılması ve ilgili yerlere önerilerle beraber yansıtmak için.” **Katılımcı 3** (21, annesiyle yaşıyor, çalışmıyor)

Çocukluk çağı cinsel istismar mağduru genç kadınların deneyimleri ve bu deneyimlerden süzülen bilimsel bulgular, konuya ilişkin sosyal hizmet uygulamalarının geliştirilmesine katkıları açısından değerli ve kayda alınmaya değerdir. Bir sonraki bölümde analizin ulaştırdığı sonuçlar ve bu sorunlara ilişkin çözüm önerileri yer almaktadır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

SONUÇ

Bu tezin konusunu temel olarak çocukluk çağında cinsel istismar ve enstest mağduru olan çocukların kurum bakımı sürecinde verilen hizmetlerin çocukları kurum bakımı sonrası yaşama hazırlama ve iyileştirme açısından değerlendirilmesi oluşturmaktadır. Konuya bütüncül bakışı sağlayabilmek adına araştırmada genç kadınların çocukluk dönemleri, cinsel istismar öncesi yaşamları, cinsel istismar tespit edildikten sonra yaşadıkları, kurum bakım süreci ve kurum bakımı sonrası süreç olmak üzere geniş bir yelpazeye odaklanılmaktadır. Araştırmanın temel sorusunu “Çocukluğunda cinsel istismar mağduru olan genç kadınların deneyimlerine göre sosyal hizmet uygulamalarının sağaltıcı etkileri nasıldır?” sorusu oluşturmaktadır. Ancak adı geçen diğer odakları da inceleyebilmek için kurum öncesi süreçle ilgili çocuk dönemlerine ilişkin “Genç kadınların cinsel istismar başlayana kadarki yaşam dinamikleri nasıldır?” sorusu, cinsel istismarın tespit edilmesi sonrasında ilişkin “Genç kadınlar cinsel istismarın tespit edilmesiyle neler yaşamışlardır?” sorusu, kurum bakımı sürecine ilişkin “Genç kadınların kurum bakım sürecine ilişkin değerlendirmeleri nelerdir?”, “Kurum bakımı sürecinde cinsel istismar mağduru kız çocuklara yönelik verilen hizmetler nelerdir?”, “Cinsel istismar mağduru kız çocukları, kurumdaki sosyal hizmet uygulamalarının yararları hakkında ne düşünüyorlar?” ve son olarak kurum bakımı sonrası sürece ilişkin “Genç kadınların kurum bakımı sonrasında bir hayat kurarken karşılaştıkları zorluklar nelerdir?”, “Genç kadınlar kurum bakımı sonrasında karşılaştıkları zorluklarla nasıl baş etmişlerdir?”, “Kurum bakımı ve sosyal hizmet müdahaleleri genç kadınların hayata katılımı ve hayatlarını sürdürmeleri açısından etkililiği nasıldır? Sağaltıcı olmuş mudur?” alt soruları araştırmanın soruları olmuştur. Bu soruların cevaplarına ise nitel araştırma modelinde yaşam öyküsü yöntemi kullanılarak ulaşılmıştır. Araştırmada görüşme yapılan katılımcılar ise çocukluk çağı cinsel istismarına maruz bırakılan, kurum bakımına alınan ve kurum bakımından çıktıktan sonra üzerinden en az bir yıl geçen on iki genç kadın

olmuştur. Görüşmeler, yarı yapılandırılmış görüşme formları ile derinlemesine görüşmeler şeklinde gerçekleştirilmiş, ses kaydı alınmış ve kayıtlar araştırmacı tarafından deşifre edilerek içerik analizine göre analiz edilmiştir.

Bu araştırma, genç kadınların yaşam deneyimlerine dayanması ve feminist yaklaşımında savunduğu gibi kadınların seslerinin duyurulması, bilginin onların yaşam deneyimlerinden çıkarılması açısından özgün bir araştırmadır. Araştırmayı özgün yapan bir diğer husus ise çocuğun cinsel istismarı konusunda olay öncesi de dâhil olmak üzere tüm süreci kapsamlı bir şekilde ele almasıdır. Bununla birlikte bu araştırmada elde edilen veriler genellenemez nitelikte olup, keşfedicidir ve araştırma odağını ve amaçlarını anlamlandırmaya yöneliktir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan yaşam öyküsü yönteminin kullanılması nedeniyle araştırma retrospektiftir. İçerik analizi yönteminin kullanıldığı bu araştırmada analiz neticesinde dört ana tema ve her ana temada anlatıların güçlü bir şekilde ortaya koyduğu bulgular özelinde alt temalar ortaya çıkmıştır. (Yönteme ilişkin daha ayrıntılı bilgi için 2. Bölüm Yöntem'e bakınız.)

Çocukluk çağı cinsel istismarı mağduru olan genç kadınlarla yapılan bu tez kadınların aldıkları hizmet bağlamında özellikle güçlendirilmeleri ve baş etme kapasitelerinin geliştirilmesi açısından feminist sosyal hizmet ile desteklenebileceklerini göstermektedir. Dolayısıyla bu tezin konusunu da oluşturan çocukluk çağı cinsel istismarına ilişkin verilen hizmetler de feminist bağlamda kurum bakımı sürecinde ve kurum bakımı süreci sonrasında genç kadınların, toplum içindeki konumlarını ve kişisel durumlarını travmanın etkilerinden sağaltarak güçlendirmeye, bunun kalıcı olmasına ve hizmetlerin bu odağa göre iyileştirilmesini hedeflemektedir.

Kuramsal çerçevede feminizmin ve radikal feminizmin çocukluk çağı cinsel istismarının nedenlerini açıkladığı ve bunların neler olduğuna değinilmişti, bu açıklamalar aynı zamanda cinsel istismar yaşanan ailelerde kadının ve kız çocuğunun aile içinde ve toplumda nasıl konumlandığını ortaya koymuştu.

Buradan hareketle feminizmin kadını güçlendirici, yeniden konumlandırıcı yaklaşımı da temele alınarak genç kadınlarla yapılması gereken çalışmaların kurum bakımı sonrası süreçteki psikososyal ve ekonomik güçlenme odaklı olması gerektiği söylenebilir. Bu çalışmanın önemli sonuçlarından biri genç kadınların öykülerinin, cinsel istismar ve enstest yaşanan ailelerdeki kadınların durumlarını görünür hale getirmesidir. Anne, büyükanne ya da bazı vakalarda yenge olarak karşımız çıkan, cinsel istismar olaylarında kız çocuğuna en yakın olan kadının feminizmin ailedeki ataerkil yapının bir sonucu olarak pasif, sessiz, itaat eden özelliklerine sahip olduğu görülmektedir. Bununla birlikte istismarın saptanması sürecinde, cinsel istismara maruz bırakılan çocuğu desteklemeyen, sessiz kalan aile tutumlarının ataerkil aile yapısının bir sonucu olduğu söylenebilir. İstismarcının aile dışından olduğu vakalarda sözlü ya da çocuğa karşı takınılacak tutumun kararını babaya bırakma; enstest olaylarında ise babanın ceza evine girmesinin aile düzenini bozacak olmasının düşünülmesi, sosyal çevreden çekinme gibi nedenlerle birlikte annelerin susmasının yine kadının aile ve toplumdaki güçsüz konumundan kaynaklandığı söylenebilir. Bu süreçte kadının çocuğuna destek olması, değişen aile dinamiklerinin yeniden inşa edilmesindeki rolü, ailenin maddi olarak kendine yetebilecek yeterlilikte olması gibi kaygıları ve sosyal çevredeki konumlarının etiketlemeye mahal vermeyecek şekilde yeniden konumlandırılması açısından destek almasına bağlı olarak değişebileceği söylenebilir. Dolayısıyla burada aileyle çalışma yapan sosyal çalışmacıya hem istismara uğrayan çocuğun hem annesinin ya da bakım vereninin desteklenmesi ve güçlendirilmesi açısından önemli görevler düşmektedir. Sürecin nasıl işleyeceği, çocuğa ve aileye nasıl destek olunacağı, kullanılacak kaynaklar açık ve net şekilde açıklanmalıdır.

Araştırmada, aile dışından birinin cinsel istismarına maruz bırakılan kız çocuklarının durumunda ailelerinin bir kısmının çocuklarıyla görüşmediği, bir kısmının o süreçte kızına psikolojik şiddet uyguladığı bir kısmının da psikolojik ve fiziksel şiddet uyguladığı tespit edilmiştir. Burada aileyle yapılacak dönüşümcü çalışmaların, cinsiyet rollerinin onlara dayattığı rol kalıplardan farklı şekilde davranmanın mümkün olabildiği ve bunun aileyi güçlendirici

olabileceğinin aileye gösterilmesi gerekmektedir. Bu araştırmayla cinsel istismar mağduru genç kadınlarla yapılacak feminist sosyal hizmet çalışmasının amacı olan “travma bağlamında susturulmuş seslerini geri almalarını sağlayarak kadınları güçlendirme (Tseris, 2013)” amacına hizmet edilmiş, çocukluk çağı cinsel istismarını yaşayanların deneyimlerine ışık tutularak hizmetlerin iyileştirilmesi için kullanılabilecek bilgilere ulaşılmıştır. Araştırma bulguları sonucunda geliştirilen diğer sonuçlar ve öneriler aşağıda yer almaktadır.

Analiz sonucunda ortaya çıkan temalardan ilki olan “Çocukluk Dönemi” teması katılımcıların aile dinamiklerini ve çocukluk döneminde kendilerini nasıl gördüklerine ilişkin bulguları göstermektedir. Tema 1: Çocukluk Dönemi teması altında üç temel alt temaya ulaşılmıştır. Bunlar; Yalnız bir çocukluk, Baskı altında olmak ve Milat olarak ortaya çıkmış, her alt temanın altında da kendine özgü alt temalar oluşmuştur. Buna göre “Yalnız bir çocukluk”; *Babanın “yok”luğu, Annenin “yok”luğu ve Kopuk kardeşlik bağları* alt temalarından, “Baskı altında olmak”; *Şiddet ve korku kaynağı baba, Pasif anne, kardeşler arası ayrımcılık, Büyükannelerin kötü muamelesi* alt temalarından, “Milat” ise *“Olaydan önceki ben”: Olay öncesi kendine ve hayata ilişkin düşünceler, “Olaydan sonraki ben”: Olay sonrası kendine ve hayata ilişkin düşünceler* alt temalarından oluşmaktadır.

Katılımcıların aile dinamikleri incelendiğinde ailelerin, aile üyeleri arasındaki ilişkiler, aile üyelerinin rol ve sorumluluklarını yerine getirmesi ve aile üyelerinin kendilerini gerçekleştirebilme açısından işlevsel olmayan aile özelliklerine ve aile yapılarının ataerkil ideolojinin hâkim olduğu baskıcı, otoriter aile yapısına sahip olduğu tespit edilmiştir. Baba figürünün bu tespitler açısından sahip olduğu rolün oldukça etkin olduğu görülmektedir. Katılımcıların tamamının babalarının düşük sosyo-ekonomik ve eğitim seviyesine sahip olduğu, çalışan babaların düzensiz işlerde çalıştıkları, altı katılımcının babasının ise çalışmadığı tespit edilmiştir. Babanın baskıcı, katılımcılara ve diğer aile üyelerine şiddet uygulayan bir yapıda olduğu ortaya çıkmıştır. Ensest vakalarında ise babanın madde ya da alkol kullanımı öyküsü olduğu görülmüştür. Anne babanın birlikte

olma durumlarına istinaden ise sekiz katılımcının parçalanmış aile yapısına sahip olduğu görülmektedir. Bu veriler, cinsel istismarın ortaya çıkması ya da evde oluşması açısından şu sonuçları ortaya çıkarmıştır: Çocukluk döneminde katılımcılar babalarıyla olan ilişkileri kopuktur, babanın hem fiziksel hem psikososyal yönden kızlarıyla olan iletişimleri çok zayıftır ya da hiç yoktur. Babanın “yok” oluşu katılımcıların çocukluk dönemlerinde kendilerini yalnız hissetmelerinin en önemli nedenlerinden biridir. Bununla birlikte babanın baskıcı, şiddet uygulayan yapısı katılımcıların büyüdüğü aile ortamını kendi olabilmek, anlaşılacak, destek görmek, psikososyal ihtiyaçların giderilmesi açılarından zorlu bir ortama dönüştürmüştür. Bu ortamın gerek ev dışında gerek ev içinde cinsel istismarın oluşmasına neden olan faktörlerden biri olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Ev dışı cinsel istismar vakalarında bu ortam katılımcıların evden kaçmalarına, madde kullanmaya yönelmelerine ve bunların da bir sonucu olarak girdikleri ortamlar da ya erkek arkadaş edinerek ya da madde etkisi altındayken ya da maddeye ulaşmak için cinsel istismara maruz bırakılmalarına neden olmaktadır. Bu manada babanın çocukları için koruyucu, önleyici, sağlayıcı gibi rollerini yerine getirmemesi ve çocukları için orada olmaması bu araştırmanın incelediği vakalarda katılımcıları evden uzaklaştırarak ya da ev dışında kabul gördüklerini düşündükleri ortamlarda cinsel istismara maruz bırakmıştır. Ensest vakalarında ise özellikle baba ve erkek kardeşlerin fail olduğu görülmüştür. Babanın cinsel istismar faili olduğu vakalarda baba ve katılımcılar arasında baba-çocuk bağı kurulamadığı bunun en önemli nedeninin çocukların ilk çocukluk dönemlerinde babanın fiziksel yokluğu olduğu görülmektedir. Bu, ensestin oluşmasında tek başına bir risk etkeni olmamakla birlikte, bu vakalarda babaların madde ve alkol kullanım öyküsünün olduğu, sıklıkla fiziksel şiddete başvurduğu görülmekte ve bu risk faktörlerinin tamamının bir arada yer aldığı görülmektedir. Gerek ensest gerek ev dışı cinsel istismar vakalarında cinsel istismarın oluşmasına neden olan bir diğer önemli faktör, ikinci alt temayı oluşturan annenin “yok”luğudur. Baba ve annenin fiziksel ve psikososyal yokluğu kız çocuklarının kırılgan, bağımlı, savunmasız ve pasif kişilik özelliklerine ve koşullara sahip olmasına neden olarak cinsel istismarın oluşmasında risk faktörü haline gelmektedir. Annenin

yokluğu ise babanın yokluğunda olduğu gibi hem fiziksel hem psikososyal yöndendir. Beş katılımcının annesi bebeklik dönemlerinde çocuklarını bırakmışlardır. Annenin çocuğun büyüme sürecinde yanında olmaması ve çocuğun bakımını aile büyüklerine bırakması araştırmada cinsel istismarın oluşmasına neden olan risk faktörlerinden biri olarak ulaşılmıştır. Annenin evde olmaması, bakım üstlenen aile büyüklerinin yaşlı olmaları, çocukların psikososyal ihtiyaçlarını anlayamamaları, baskıcı düşünce yapısında olmaları, fiziksel şiddet uygulamaları katılımcıların kendilerini yalnız hissetmesindeki en önemli risk faktörlerinden biri olarak ortaya çıkmıştır. Bu durum çocuğu risklere açık hale getirmekte korumasız ve savunmasız hale getirmektedir. Hem ev dışı hem ev içi cinsel istismar vakalarında çocuğun annesinin olmaması ve bakım vereninin de koruyucu yaklaşımının ya da korumaya gücü olmamasından dolayı katılımcıların istismara açık hale geldikleri sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle ensest vakalarında ensestin farkında olan büyükannelerin ensest faili olan oğullarının şiddetine maruz kaldığı görülmüştür.

Evde olan annelerin ise düşük sosyo-ekonomik ve eğitim seviyelerine sahip olmaları, evde baskı ve şiddet görmeleri ve bu nedenle pasif olmaları katılımcılarla olan ilişkilerinin yakın olmamasının ve yine psikososyal ihtiyaçlarının anlaşılamaması sonucunu doğurmaktadır. Evde sorun çıkmaması adına annenin her şeyin üstünü örten tavırda olması sonuç olarak yine ihtiyaçların karşılanmamasına neden olmaktadır. Tüm bunlar katılımcıların çocukluk dönemlerinde kendilerini yalnız hissetmelerine neden olmaktadır. Anne ve kızları arasında ilişkilerin mesafeli olması, paylaşıma dayanmaması diğer dinamiklerdir. Annesiyle ilişkisini iyi olarak tanımlayan bir katılımcı da cinsel istismar tespit edildiğinde annesinin kendisini suçladığını söylemiştir. Annelerin çalışmasından dolayı evde olmama durumunda ise bu durumun diğer risk faktörleriyle bir araya geldiğinde bir etken olabileceği görülmüştür. Annelerin çalışıyor olması tek başına hiçbir durumda bir risk faktörü olarak değerlendirilemez ancak; araştırmada yer alan vakalarda bu durumun, evde baskıcı, otoriter ve çocuklarıyla ilgilenmeyen ya da evden uzakta olup ara sıra eve gelen babanın, kız ve erkek çocuklar arasında toplumsal cinsiyet rolleri

açısından ayrımcılıkla yetişen erkek çocukların olması faktörleriyle bir araya gelmesi durumunda yine bu araştırma özelinde cinsel istismarın nedenlerinden biri olabildiği görülmüştür.

Çocukluk döneminde kardeşler arası ilişkilerin bu araştırmada yer alan katılımcılar açısından kopuk olduğu görülmektedir. Bu kopukluk özellikle faili erkek kardeş olan ensest vakalarında bir risk faktörü olabilmektedir. Özellikle bu risk faktörünün, kız ve erkek çocuklar arasında ayrımcılık yapılan ailelerde erkek çocuğun özgür bırakılması ve kız kardeşine olan tutumu açısından erkek çocuğun kayırıldığı aile dinamikleriyle bir araya geldiğinde güçlendiği görülmektedir. Aile içinde babanın fiziksel ve psikolojik istismarcı tutumunun özellikle erkek çocuklar tarafından aile içinde öğrenildiği ve kız kardeşe yöneltildiği tespit edilmiş anne babasının “yok”luğu ile yalnız hisseden kız çocuğunun kardeşlerle olan ilişkileri açısından da yalnız ve üstelik baskı altında olduğu, ev dışı cinsel istismar vakalarında bunun da evden uzaklaşmaya neden olan baskının bir parçası olabildiği sonucuna ulaşılmıştır. Ataerkil aile yapısı ve ideolojisiyle erkek çocuklarının kız kardeşler üzerinde etkin olmasına izin verilen ve anne babanın bu duruma göz yumduğu aile yapılarında, bu araştırma özelinde ulaşılan bulgulara göre, kız çocuklarının fiziksel, psikolojik ve cinsel istismar riski altında olduğu söylenebilir.

Katılımcıların çocukluk dönemlerinde baskı altında olduğu yukarıda ele alınan sonuçlar arasında yer almaktadır. Katılımcıların çocukluk dönemlerinde yalnız oldukları/yalnız hissettikleri ve baskı altında oldukları bu araştırmada ulaşılan en önemli sonuçlardır. Cinsel istismar yaşanmadan önceki çocukluk dönemlerinde katılımcıların ev içinde baskı altında oldukları, gergin ve şiddet içeren bir ortam içinde yaşadıkları, şiddetin kaynağının çoğunlukla baba olduğu, zaman zaman annenin ya da büyükannelerin de şiddetin farklı türlerini uyguladığı görülmüştür. Annenin evdeki rolünün pasif olması baskı ortamının hem göstergesi hem de süre gitmesinin nedeni olarak gösterilebilir. Baskı altında olan ve şiddete maruz bırakılan anne pasif olmak zorunda kalmakta ve pasifliğin sonucu olarak çocuklarını koruyamamaktadır. Dolayısıyla çocuğun cinsel istismarında annenin

evdeki güçsüz konumunun da bir risk faktörü olabildiği sonucuna ulaşılmıştır. Ataerkil ideolojinin sonucu olarak evde ikincil ya da dezavantajlı konuma itilerek kadının pasifize edilmesi annelik rollerini gerçekleştirmesi açısından da engelleyici olabilmektedir. Kadının şiddet görme korkusuyla çözüme değil de bastırmaya ya da üstünü kapatmaya yönelmesi ailede yaşanabilecek her türlü soruna negatif açıdan katkıda bulunmakta, bu araştırmada da yer aldığı gibi bazı durumlarda anneyi çocuklarından uzaklaştırmaktadır. Bütün bu dinamikler, radikal feminizmin erkeğin gücünü evde kadınlar ve çocuklar üzerindeki kullanımının kadını güçsüz konuma düşürdüğü açıklamasına da güçlü bir şekilde uymaktadır. Dolayısıyla ataerkil ideolojinin yarattığı aile ortamının aile dışı cinsel istismar vakalarında sözü edilen bu açılardan rol oynadığı görülebilmektedir. Enstest vakalarında ise feminizmin yine erkeğin gücü istediği yerde ve istediği zamanda en güçsüz konumda olan kız çocuk üzerinde kullanmasına ilişkin görüşü, araştırmada yer alan iki enstest vakasında babaların fiziksel istismarla birlikte zor kullanarak cinsel istismarda bulunmaları ile de desteklenmiş olmaktadır. Ayrıca; aile ortamında gücü elinde bulunduran erkeğin, bu gücü aile bireylerine yönelik olarak istediği şekilde kullanabiliyor oluşu, ailenin ve aile üyelerinin bireyselliklerinin erkek tarafından görmezden gelinerek sahiplenilmesi aile içinde kadına ve çocuğa yönelik her türlü istismarın diğer nedenleri olarak söylenebilir. Bir fiilin nedeni her şeyden önce onu yapan öznedede aranmalıdır. Burada öznenin ataerkil ideolojinin şekillendirdiği zihniyetinin sonucunu görmek mümkündür.

Çocukluk döneminde katılımcıların yukarıda ele alınan aile yapıları açısından Satir’inde belirttiği kendilerinin gerçekleştiremedikleri, özgürlüğe dayanmayan, anlayışın ve desteğin olmadığı işlevsel olmayan aile ortamlarında yetişmiş ve cinsel istismara kadarki hayatları da olumsuz yaşam deneyimleri ile şekillenmiştir. Bu araştırma kapsamında ulaşılan bir diğer önemli sonuç, cinsel istismar mağduru kız çocuklarının istismara kadarki dönemde de farklı istismar şekillerine maruz bırakılmaktan dolayı travmaya sahip olabilecekleri ve bunun üzerine cinsel istismar travmasını da yaşamış olabilecekleridir. Dolayısıyla iyileştirmeye yönelik hizmetlerde bu sonucun göz önünde bulundurulması ve

tüm yaşam deneyimleri göz önünde bulundurularak bütüncül bir yaklaşımda bulunulması gerekmektedir.

Bu aile dinamiklerinin katılımcıların kendilerine ilişkin düşüncelerinde şekillendirici etkisi olduğu görülmüştür. “Olaydan önceki ben” alt temasındaki anlatılarda yine aileye ilişkin anılar ön plana çıkmaktadır. Babanın baskıcı rolünün, annenin evde olmayışının, çocukluk hatıraları arasında sevgiye dayalı paylaşımın olmayışının yalnızlık duygusunu ortaya çıkardığını, baş etme için evden kaçma ve madde kullanımına yönelmenin olduğu bu temada da öne çıkan yaşam öyküleridir. Cinsel istismar öncesi dönem için katılımcıların dokuzu hayatlarını olumsuz yaşam deneyimleriyle ve kendisine ilişkin olumsuz düşüncelerle hatırlamıştır. Sadece üç katılımcı olumlu ifadeler kurarak kendilerini akademik başarısı yüksek, özgüven sahibi, mutlu olarak tanımlamış ancak cinsel istismarla birlikte “olaydan sonraki ben” de olumsuz yönde değişiklikler olduğunu söylemişlerdir. Buna göre değişim mutsuzluk, içine kapanma, kendini izole etme, güven kaybı, hayattan kopma, hayattan zevk alamama, büyüme, çocukluğun bitmesi şeklinde betimlenmiştir.

Aile içinde cinsel istismara maruz bırakılan katılımcılar failleri ve annelerini suçlama eğiliminde olduğu aile dışından bir failin cinsel istismarına maruz bırakılanların ise kendilerini suçlama eğiliminde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Anne, terk edip gitmesi, olayın farkına varmaması, farkında olduğu halde görmezden gelmesi ya da kabullenemediği için müdahil olmaması gerekçeleriyle suçlanırken failin alkol ya da madde bağımlısı olması, sevmeyi bilmemesi, hasta olarak görülmesi gerekçeleriyle suçlandığı tespit edilmiştir. Evden kaçarak ya da madde kullanımına yönelerek bunun sonucunda cinsel istismara maruz bırakılan katılımcıların kendilerini suçlamalarının baskıdan kaçarak yaptıkları tercihlerden kendilerini sorumlu tutmalarından kaynaklandığı görülmektedir. Sonuç olarak çocuğun aile ortamında bu türden tercihler yapmak durumunda kalmasının kendisinin değil; ailesinin kendisine yönelik tutumlarının bir sonucu olduğu, suçlunun çocuk olmadığı açıktır. Yine de kurum bakımından çıkmış, hizmet almış genç kadınların o döneme ilişkin kendilerini suçlayıcı

yaklaşımına sahip olmaları psikososyal destek hizmetlerinde eksiklik olduğunun bu tez kurgusundaki ilk göstergesi olarak düşünülebilir.

İkinci tema olan “Cinsel İstismarın Tespiti” temasında *Çocuğun kolluk kuvvetleriyle/polisle teması, İfadenin geri çekilmesi, İhbar sonrası yaşanacakları bilmeme, Öğretmenlerin rolü ve önemi, İkincil örselenme, İlk adım merkezi, Ailenin tutumu, Sosyal çevre etkileşimi* alt temalarına ulaşılmıştır. Cinsel istismarın tespitinden sonra yaşananlara ve işleyişe dair bulgulara yer verilen bu temada öncelikli olarak cinsel istismarın tespitinde cinsel istismarın farklı şekillerde (kavga, madde kullanımı, evden kaçma) kolluk kuvvetlerine yansıdığı, bunlardan doğrudan ihbar şeklinde olanların oldukça az olduğu (iki vaka) ve başka nedenlerle kolluk kuvvetleriyle temas sonucu cinsel istismarın tespit edildiği ortaya çıkmıştır. Katılımcıların olayı aile bireyleriyle paylaşmadığı, öğretmenleriyle (iki vaka) paylaştığı görülmüştür.

Araştırmada, polis merkezinde çocukla yapılan görüşmelerde ifadenin sosyal çalışmacı eşliğinde alındığı ancak çocuğun birden fazla kez olayı anlatmak durumunda kalmasından dolayı ikincil örselenmeye maruz bırakıldığı, ifade sürecinde sosyal çalışmacının erkek olmasının rahatsızlık yarattığı ve bu rahatsızlığın bilgileri açıklıkla paylaşmama ile sonuçlanabileceği, sosyal çalışmacının varlığına rağmen çocuğun yararlanabileceği hizmet modellerine ilişkin bilginin(kurum bakımı) polis tarafından aktarıldığı, dolayısıyla sosyal çalışmanın görev kapsamı içinde yer alan bir konunun polis tarafından gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Sonuç olarak bu tespitler, bu araştırma özelinde, münferit vakalarda alanda yanlış uygulama yapıldığını ya da müracaatçının ihtiyacını gözeterek uygulama yapılma noktasında eksiklikler olduğunu göstermektedir.

İfade verdikten sonra çocukların ifadelerini çeşitli kaygılarla geri çektikleri (zarar görme korkusu, ailesinin zarar göreceği korkusu, yaşanacakları bilememe, tehdit) ve bu durumun özellikle enstest vakalarında olduğu ve ifadenin geri çekilmesi neticesinde çocuğun istismar ortamına geri dönerek olay tekrar açığa

çıkıncaya kadar (çıkıncayabilir de) cinsel istismara maruz bırakılmaya devam ettiği ortaya çıkmıştır. İfadenin geri çekilmesinin önüne geçmek ve çocuğu cinsel istismara daha fazla maruz bırakmamak için bu süreçte çocuğa hizmetlere, işleyişe ve sürece ilişkin bilgilerin doğru ve tam bir şekilde aktarılmasının önemli olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Genç kadınların deneyimleri, cinsel istismara maruz bırakılan çocukların cinsel istismarın tespitinden ya da ihbarından sonra neler yaşanacağını bilmediği ve bilgi eksikliğinden dolayı ihbardan kaçınabildiklerini, çocuklara cinsel istismar gibi zarar gördükleri ve hak ihlallerine uğradıkları olaylar karşısında ne yapabileceklerine dair verilen hizmetlerin yetersiz olabildiği sonucunu göstermektedir.

Çocukların olayı ilk paylaştıkları kişilerin öğretmenler olabildiği ya da dikkatli ve ilgi öğretmenlerin olayı ortaya çıkarabildiği önemli bir diğer bulgudur. Ancak bu bulgular da öğretmenlerin çocuğun ikincil örselemesinin önüne geçemediğini, cinsel istismarı tespit ettikten sonra ihbar için hangi adımları izleyecekleri konusunda bilgi sahibi olmadıkları ve bundan dolayı çocuğun yaşadıklarını defalarca anlatmak durumunda kaldıkları görülmüştür. Dolayısıyla burada öğretmenlere daha ayrıntılı ve işleyişte standardı sağlayacak bilginin aktarılması ve eğitimin verilmesi gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır.

Çocuğun olayı tekrarlı anlatmak dışındaki bir diğer ikincil örselenmesinin sağlık muayenesinden kaynaklanabildiği de ortaya çıkmıştır. Bunun önüne geçilmesi için ÇİM'lerin 81 ilde yaygınlaştırılması, o zamana kadar sağlık çalışanlarına çocuğu etiketleyici yaklaşım, beden dili ve ifadelerden arınmış bir tutum konusunda bilinçlendirilmelerinin gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Çocuğun kurum bakımına alınacağı zamana kadar kaldığı İlk Adım Merkezlerinde çocuğu korumak amacıyla geliştirilen kontrol odaklı, çocuğu kuruma hapseden yaklaşımın çocuklar için ayrı bir travma olabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Bu kapatılma çocukların haksızlığa uğrama duygularını pekiştirmekte ve suçluymuş gibi katı muamele görmeleri açısından kurum

bakımına olan güvenlerini zedelemektedir. Yine bu kurumlarda farklı nedenlerle (suç faili çocuklar) bir araya getirilen çocuklar arasındaki etkileşimin psikososyal yönden çocuklar üzerinde zarar verici etkilerinin olabildiği ulaşılan diğer sonuçlar arasındadır.

Cinsel istismarın tespitinden sonra çocuk ve aile arasındaki ilişki dinamiklerine ilişkin ulaşılan sonuçlar arasında; çocuğun ailesinin desteğini almadığı, suçlandığı, yalnız bırakıldığı ve tüm süreci tek başına yaşamak zorunda kaldığı ve dolayısıyla cinsel istismardan önceki dönem için tespit edilen yalnızlık olgusunun tespitten sonra da devam ettiği bulunmaktadır. Ailesinin ya da enest vakalarında annesinin desteğini göremeyen çocuğun böylece bir başka travmaya maruz kaldığı söylenebilir. Bu travmanın önüne geçmek için bu süreçte aileyi ve özellikle enest vakalarında anneyi güçlendirme, çocuğa karşı tutum konularında kurum bakımının yanı sıra aileyle çalışmalar yapılması gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Burada cinsel istismara maruz bırakılan çocuğun aile üyeleriyle olan ilişkilerinin, enest vakalarında da istismarcı dışında kalan aile üyeleriyle olan ilişkilerin yeniden düzenlenmesi önem arz etmektedir. Sosyal çevre etkileşimine bakıldığında katılımcıların sadece bir tanesinin akrabalarının olaydan haberdar olduğu, görsel kanıtlar olmasına rağmen suçlama ve tehdide maruz kaldığı görülmektedir. Bu durum ataerkil ideolojinin erkeği koruyucu yönünün bir göstergesi olmakla birlikte toplumsal bilinç açısından da çocuğun cinsel istismarı olgularında, cinsel istismarın çocuğa zararları, çocuğun ihtiyaçları konularında bilgisizliğin ve duyarsızlığın olduğu, faili değil mağduru korumak gerektiği anlayışından hareket edilmesi gerektiği noktasında ataerkil ideolojinin gölgesinde bir toplumsal duyarsızlığın olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Üçüncü tema olan “Çocuğun Cinsel İstismarına İlişkin Kurum Bakım Süreci ve Verilen Hizmetlerin Etkililiği” teması altında kurum bakım sürecinde verilen hizmetler; *Kuruma giriş, Eğitim, Sağlık, Psikososyal destek hizmetleri, Beslenme, Fiziksel koşullar, Kontrol ve güvenlik, Yasal destek hizmetleri* ve kurumdaki ilişkiler; *Çalışanlarla ilişkiler ve Kurumda kalan diğer kızlarla ilişkiler*

alt temaları altında değerlendirilmiş ve son olarak da *Kurum bakımının etkililiğine ilişkin görüşler* alt teması altında katılımcıların değerlendirmelerine yer verilmiştir.

Kuruma girişte çocuğun karşılanması ve kuruma kabul sürecinin meslek elemanları tarafından yapılması, her çocuk için aynı şekilde yapılması gerekmektedir. Kurumun kuralları ve işleyişinin anlatılması, çocuğun odasına yönlendirilmesi gibi işlemler her çocuk için uygulansa da bu işleri bakım elemanlarının yaptığına dair anlatılar olmuştur. Çocuğun vakasına ilişkin bilgilerin dosyasında olmasına rağmen çocukla tekrar konuşulması çocukla ilk temasta güvene dayalı ve yakın bir ilişki kurulması açısından bu araştırma kapsamında olumsuz uygulama olarak görülmektedir.

Kurumda eğitim hizmetlerinin, çocuğun kuruma geldikten sonra kaldığı eğitim düzeyinden okula başlatılması ve danışmanların bu konuda teşvik edici olması, örgün eğitime devam edemeyecek olanların açık öğretime yönlendirilmesi işlevsel bir eğitim hizmetine işaret etmektedir. Ancak yine de psikolojik durumu nedeniyle eğitime devam etmek istemeyen direnç gösteren katılımcılar da olmuştur. Bu durumda katılımcının travmasının tedavisi, istismarın psikolojik etkilerinin en aza indirilmesi ve sonrasında hazır olduğunda eğitime devam etmesi yönünde çalışma yürütülmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Genç kadınların deneyimleri ve anlatılarına göre travmanın tedavisine yönelik hizmetlerin kurum bakım sürecinde işlevsel olmadığı söylenebilir. Boş zaman etkinlikleri kapsamında verilen kurslar, sosyal ve kültürel faaliyetler çocukların yeni beceriler öğrenmesi, sosyalleşmeleri, kendine güven duygularının gelişmesi açısından önemli katkılar sunmuştur. Meslek edindirme eğitimlerinin iş bulmada etkili olmadığı ancak kurumsal işbirliği ile ve istihdam odaklı olan projelerle meslek edindirmenin daha işlevsel olarak işlediği görülmüştür. Ayrıca seçilen meslek alanlarının çeşitliliğinin gözden geçirilmesi de gerekmektedir.

Kurum bakım sürecinde sağlık hizmetlerinin de işlevsel bir şekilde verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Her türlü fiziksel sağlık sorunun da hastaneye götürme,

rutin sağlık kontrolü yaptırma, ilaçların temini, takibinin yapılması işlerinin sağlık standartlarında belirlendiği şekliyle yapıldığı görölmektedir.

Psikososyal destek hizmetleri kapsamında kurumlarda kullanılan Anka programının çocukların günlük hayatını planlaması, yaşam becerilerini kullanmayı teşvik ederek bunları geliştirmesi açısından önemli katkıları olduğu değerlendirilmiştir. Bu araştırma özelinde psikososyal iyileşmenin sağlanması, travmanın etkilerinin en aza indirgenmesi ya da mümkün olduğunca ortadan kaldırılması noktasında psikososyal destek hizmetlerinde önemli eksikler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu hizmetin işlevsel olmamasının nedenleri katılımcılar tarafından psikolojilerinin bozuk olması, kendi bildiğini/istediğini yapma arzusu, kendini yalnız hissetme, görüşmelerde söylenen güçlendirici ve destekleyici ifadelerinin etkilerinin kısa sürmesi, danışmanların tayinle sık değişimi, uzmanların ilgisizliği olarak belirtilmiştir. Ancak analiz, danışman müracaatçı ilişkisinin de işlevsel olarak kurulamamasının bir diğer neden olduğu sonucuna götürmektedir. Bununla birlikte diğer nedenlerin madolyonun diğer yüzünde yer alan meslekle elemanlarının çalışma şartları ve tükenmişlik durumları olduğu unutulmamalı ve bu hususlarda da düzenlemeye gidilmesinin gerekli olduğu da belirtilmelidir.

Genç kadınların deneyimi, danışmanların katılımcılarla kurdukları ilişkide güven sağlayamadıkları, sonuç olarak danışman müracaatçı iletişiminin kopuk olduğunu ve paylaşımların sınırlı olduğunu göstermiştir. Bu da müdahalenin başarısını olumsuz yönde etkileyen etmenler arasındadır. Travma öyküsü olan çocuğa ona inanılmadığını hissettiren bir tutum danışmanın ya etkili bir müracaatçı danışan ilişkisi kurulamayışının ya cinsel istismar öyküsü olan çocuklarla çalışmada yeterli bilgi ve deneyime sahip olmamasının ya da meslekle elemanlarının yoğunluklarının/yorgunluklarının bir sonucu olduğu söylenebilir.

Danışmanların kurum politikasının ve işleyişinin de düzenlenmesinin bir sonucu olarak sahip oldukları kontrolcü tutumun da kurum bakım sürecinde hem danışmanla ilişkiyi hem de kurum hizmetlerinden sağlanacak faydayı olumsuz

etkileyen bir diğer neden olarak karşımız çıkmaktadır. Kendini gerçekleştirmek, kendi hayatına ilişkin kararlar verebilmek, kendi başına var olabilmek kurum bakım sürecinde, kurum bakımı sonrası süreç için çocuklara kazandırılması gereken özelliklerdir. Dolayısıyla işleyişin bu hedefleri sağlamaya yönelik olarak düzenlenmesi, özgürleştirici sosyal hizmet anlayışının hizmetlerde gözetilmesinin gerekliliği ve danışman müracaatçı ilişkisinin de tüm bunların temeli olduğu unutulmamalıdır. Sosyal çalışmacıların çocukluk çağı cinsel istismarı travmasına yaklaşmada bilgisinin ve donanımının artırılması, hassas ve kırılgan bir grupla ve duygusal yükü ağır bir konuyla çalışmaktan kaynaklanan duygusal emek yüklerinin hafifletilmesi de sosyal çalışmacıların faydasına hizmetlerde gözetilmesi gereken diğer konulardır.

Bu araştırmada, psikososyal destek hizmetlerinin işlevsel olmamasının nedeni ile ilgili analizin bizi götürdüğü bir diğer önemli sonuç travma sağaltımına ilişkin gerekli hizmetlerin kurum bakım sürecinde verilmiyor/verilemiyor oluşudur. Düzenli psikoterapilerin olmamasını imkânsızlığa bağlayan uzmanın görüşleri devletin bu konudaki çalışmaları planlar ve uygulamaya koyarken eksik kaldığı yönleri de göstermektedir. Psikososyal iyileşme için verilen hizmetlerin psikiyatrya götürme ve ilaç tedavisiyle sınırlı olduğu görülmektedir. Hâlbuki çocukların cinsel istismar travmasından kurtulabilmeleri ilaç tedavisiyle eşlik edilen psikoterapiler ile mümkün olmakta ve iyileşmenin görüldüğü noktada ilaç tedavisinin sonlandırılması, psikososyal desteğin de eş zamanlı olarak devam etmesi gerekmektedir. Sadece kurum bakım sürecinde değil; kurum bakım süreci bittikten sonra da terapötik terapi ya da psikososyal desteğin genç kadınların en çok ihtiyaç duyduğu gereksinimler olduğu genç kadınların deneyimlerinden anlaşılmaktadır.

Kurum bakım sürecinde tedavi edilemeyen travma kaynaklı psikolojik semptomlar uzun süreli etkiler olarak devam etmekte ve genç kadınların yaşamlarını bu etkilerle sürdürmelerine neden olmaktadır. Bu da genç kadınların kurum sonrası hayatlarında yanlış kararlar almalarına sebep olan önemli bir neden olmakta ve olumsuz yaşam deneyimleri açısından bir

bağıntılar silsilesi doğurmaktadır. Hâlbuki kurum bakım sürecinin amacı verilen hizmetlerle bu olumsuz bağıntı zincirini kırmaktır. Vakaların birbirinden farklılaşan yönlerinin göz ardı edildiği, vakalara müdahalede müracaatçının her türlü ihtiyacını göz önünde bulundurmak gerekliliğini ve vakayı tüm yönleriyle değerlendirmeyi gerektiren bütüncül yaklaşım konusunda da koruyucu ve önleyici hizmetleri sağlayabilmek açısından eksiklikler tespit edilmiştir.

Beslenme hizmetlerinin ise beslenme saati, yemeklerin miktarı, öğün sayısı, istenilen yemeklere ulaşma açısından işlevsel olduğu söylenebilir. Fiziksel ortamda her çocuğun odası ve kendi yatağı olması, temizlik görevlerini yerine getiriyor oluşu, çalışma alanı olması, kütüphane olması kurumun önemli katkılarındanıdır. Kurum içi ilişkilerin değerlendirilmesinde müdür ve bakım elemanlarıyla olan ilişkiler ön plana çıkmıştır. Müdürlerin bir otorite figürü olarak çocuklarla kurduğu ilişki onların kuruma aidiyetlerini, kabul edilme duygularını doğrudan etkilediği görülmüştür. Bu manada kurum müdürlerinin ve diğer meslek elemanlarının her çocuğa eşit mesafede yaklaşması, eşit ilgi göstermesi, her çocuğa biricik ve değerli olduğunu hissettirmesi ve güven duygusu vermesi önemlidir. Müdürlerin herhangi bir sorun durumunda ulaşılabilir olması önemlidir. Çocuklar tarafından anne olarak adlandırılan bakım elemanları çocukların en çok zaman geçirdikleri kişilerdir. Bulgular bakım elemanlarının çocuklarla iletişim, travması olan çocuğa yaklaşım gibi konularda eğitimlerinin güçlendirilmesi gerektiği sonucunu göstermektedir.

Çocukların kurumda sürekli etkileşimde bulundukları diğer kişiler ise kurumda kalan diğer çocuklardır. Bu etkileşim sonucunda paylaşma ve desteğe dayalı arkadaşlıklar kurulabildiği gibi tartışmalar da yaşanabildiği görülmüştür. Akranlar arasında bu durumlar olağan karşılanabilir ancak; burada, yaşadıkları travmadan ötürü birbirlerini etiketledikleri küçük düşürücü yaklaşım ve tavırlar yaralayıcıdır. Bununla birlikte, sosyal destek mekanizması olarak arkadaşlık ilişkilerinin olumlu etkisi hem kurum bakımı sürecinde hem kurum bakımı sonrası süreçte görülmektedir.

Kurumda sosyal çalışmacılar tarafından verilen bir diğerk hizmet yasal destektir. Kurum bakımına alınan çocuğın yargı süreciyle ilgili iş ve işlemleri sosyal çalışmacı tarafından takip edilmektedir. Sosyal hizmet müdahalesinde müracaatçıyı bilgilendirme ilkesi gereğince, yargı sürecinde ne aşamada olunduğı ya da nasıl bir karar verildiğı hususunda bilgilendirme yapmak sosyal çalışmacının görevleri arasındadır. Bu hususta, bu araştırma kapsamında bilgilendirmenin çocuğı korumak gayesiyle yapılmadığı ya da yeterince yapılmadığı bazı vakalar olduğı saptanmış yine de sonuç olarak çocuğın katılım hakkı ve yüksek yararı gereğince bilgilendirmenin onun anlayabileceğı şekilde yapılmasının gerekliliğı ortaya çıkmıştır.

Bu araştırmada ulaşılan bulgular kurumdan çıkış yani mesleki müdahalenin sonlandırılması aşamasında eksik uygulamaların olduğunu göstermiştir. Bu aşamada öncelikle kurum bakımı sonrası genç kadınların aileye "teslimi" söz konusu olmaktadır. Ailesiyle ihtilafly bir geçmişe sahip olan katılımcıların ailelerinin yanına yerleştirilmesi bir çözüm olarak durmamaktadır. Çünkü genç kadınların deneyimleri, ailesiyle anlaşamayan genç kadınların kısa süre içinde evden ayrıldığını ve kısıtly imkânları ölçüsünde arkadaşlarıyla, erkek arkadaşıyla, erkek arkadaşının ailesiyle yaşamaya başladığını sonrasında da mutsuz ve sorunlu bir evlilik sürdürdüğünü göstermiştir. Kurum bakımı hizmetleri genç kadınların kurum bakımından sonra kendi ayakları üzerinde durabilecek yeterlilikte olarak kurumdan ayrılmasını sağlamalıdır. Yine bu araştırma özelinde, bunun için gerekli olan para yardımı, memuriyet hakkı gibi uygulamalar olmasına rağmen uygulamada bunların ya zamanında aktarılmadığı ya da hiç aktarılmadığı görülmektedir. Kurum bakımı sonrası süreçte işlemeyen bir mekanizma mevcuttur ve bunu fark eden bakanlık da eksikliğı doldurmak için kurumdan çıkan gençlere yönelik haklarından yararlanmalarını sağlamak üzere rehber kitapçıklar hazırlamıştır. Bu girişim oldukça olumlu olmakla birlikte palyatif nitelikte olduğı düşünölmektedir. Yarayı tamamen iyileştirmemektedir. İyileşme kurum bakım sürecinde olmalı, yani ekonomik ve sosyal yönden hazır bulunuşla kurumdan çıkılmalı ve kurum sonrasında da destekleyici sistemleşmiş hizmetlerle devam etmelidir. Bu

hizmetler arasında ise psikososyal ve ekonomik danışmanlık hizmetleri ile travmanın uzun süreli etkileri devam eden genç kadınlara yönelik terapiler olmalıdır.

Aile yanına yerleştirilen ve ailesinin destek olmayan, suçlayan tutumuna maruz kalmaya devam eden genç kadınların durumunda aileyle çalışma yapılması ve ailenin genç kadına yaklaşımı hususunda kalıcı değişiklikler gösterdiğinden emin olunması gerekmektedir. Ancak, katılımcıların büyük çoğunluğu aynı aile ortamına geri döndüklerini belirtmişti. Dolayısıyla aileyle yapılan çalışmaların da bu manada işlevsel olmadığı sonucunun ortaya çıktığı görülebilmektedir.

Genç kadınlar tarafından, tezin ana odağını oluşturan kurum bakımının etkililiğine ilişkin katılımcıların görüşlerine bakıldığında iyi bakım (beslenme, giyim, barınma, sağlık) almış olmak, güvende olmak, eğitim almak, kurum dışı etkinlikler, kişilikleri üzerinde olumlu değişim sağlayan destek hizmetleri, imkânların fazla ve erişilebilir olması, arkadaş ortamının olması olumlu etki olarak değerlendirilirken, psikososyal destek hizmetlerinin yetersiz olması, temel yaşam becerilerini kazandırma ve geliştirme için verilen hizmetlerin kurumdan sonraki hayatta kalma mücadelesine yeterince katkısı olmaması, kurumdan çıkış hizmetlerinin işlevsel olmaması olumsuz olarak değerlendirilmiştir.

Genç kadınların deneyimleri, kurum bakımı sonrasında katılımcıların en çok kalacak yer (barınma), ekonomik zorluklar, istihdam, destek mekanizmaları konularında zorluklar yaşadıklarını göstermektedir. Ailesiyle yaşamaya devam eden katılımcıların evde kabul görmeme, dışlanma, suçlanma gibi davranışlara maruz kalmaya devam ettikleri görülmüştür. Kurum bakımı sonrasında kendilerine yeni bir hayat kurmaya çalışan genç kadınların nasıl bir ortamda bunu yapmaya başladıkları önemlidir. Böyle bir ortamda bulunmak ve ailenin desteğini görmemek kurum bakımı sonrası süreçte görülen yalnızlaşmanın ilk adımıdır. Yalnızlık kurum bakım süreci öncesinde olduğu gibi sonrasında da katılımcıların en çok içinde bulundukları duygu durumudur. Ailenin tutumunun yanı sıra ihtiyaç duyduklarında konuşacakları birinin var olmaması bir diğer

önemli nedendir. Bu da bizi destek mekanizmalarının varlığına ya da işlevselliğine götürmektedir. Katılımcıların kurum bakımı sonrasında da psikososyal danışmanlığa ihtiyaç duyduğu tespit edilmiştir. Kurumsal destek mekanizmaları izleme faaliyetleri kapsamında planlanmalı ve güçlenme sağlanana kadar desteklenmesi hedeflenmelidir. Yine kurum bakımı sonrası süreçte aile, arkadaşlar gibi sosyal destek mekanizmalarının harekete geçirilmesi, sivil toplum kuruluşlarının desteğinin sağlanmasının hayata uyum sürecinde önemli katkıları olmaktadır. Kurum bakımı sonrasında karşılaştıkları sorunlara ilişkin baş etme mekanizmalarının işlevselliğine ilişkin olarak kurum bakım sürecindeki güçlendirme faaliyetlerinin bu genç kadınlar için etkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kurum bakımından sonra evlenmeyi ekonomik ve sosyal güvence altında olmak olarak gören katılımcıların evliliklerinde sorunlar yaşadıkları, seçtikleri eşlerin suçlu, bağımlı profilinde olduğu görülmekte bu da mevcut sorundan kaçarken başka sorunlarla yüzleşmek zorunda kalmalarına neden olmaktadır. Anne olan katılımcıların ise anne olmaya hazır olmamaları, bebeğin bakımını büyük annelere bırakmaları sorumluluk alma konusunda da zorluklar yaşadıklarını göstermektedir. Çocuğun bakımını kendi üstlenen annelerin hayatlarında ise annelik itici güç olmakta, çocuğa iyi bir gelecek sağlamak adında onları güçlendirici bir etkisi olduğu görülmektedir.

Bugünden geçmişe retrospektif bir değerlendirme yaptıklarında katılımcıların hayatlarını sorgulayıcı bir tavır içinde oldukları görülmektedir. Olayın yaşanmasıyla başlayan bu sorgunun hayat boyu devam ettiği görülmektedir. Az sayıda katılımcının düşüncelerini dönüştürmeyi başararak sorgulamayı bıraktığı, geçmiş değil; gelecek odaklı olduğu görülmüştür. Bu da cinsel istismar travmasını yaşayan genç kadınların bugünü geçmişin gölgesinde yaşadığını, iyileştirmenin geçmişin izlerini silip geleceğe umut besleyen bir bakış açısını yerleştirmeyi hedeflemesi gerektirdiğini göstermektedir.

Bu araştırma ile ulaşılan en önemli sonuç çocukluk çağı cinsel istismarına maruz bırakılan çocuklara sadece temel ihtiyaçlarının karşılandığı bir ortam sağlamanın (kurum bakımı) tek başına yetersiz olduğu; hayatlarını sürdürmelerinde aldıkları iyileştirici hizmetlerin ve hayata hazırlayıcı destekleyici hizmetlerin çok önemli etkisi olduğu ve bu hizmetler olmadığında ya da eksik sunulduğunda hayatlarına yeni sorunlarla devam etmek durumunda kaldıklarıdır.

Bir diğer önemli sonuç ise çocukların ailelerinin kendileri için güvenli bir ortam oluşturamayabildiğini, istismarın doğrudan ya da dolaylı nedeni olabileceği, dolayısıyla çalışmaların odağında çocuk, aile ve aile ve çocuk bir arda olan çalışmaların olması gerektiğidir. Ataerkil düzen ve söylemlerin hâkim olduğu ailelerde bu yapının görüldüğü dolayısıyla da toplumda ataerkil söylemlere karşı ataerkil ideolojiden kaynaklanan ve dayanan düşüncelerin ve davranışların kendileri ve sevdikleri için zarar verici etkilerine karşı farkındalık oluşturmak gerektiğidir. Bu manada kız çocuklarının evde ve ev dışı ortamlarda baskının ve kötü muamelenin yönlendirildiği bireyler olduğu ve çocuğun cinsel istismarının bakım, koruma ve önleme üçgeninde sadece istismardan zarar gören çocukla çalışmayı değil; toplumun bütünüyle çalışmayı gerektiren toplumsal bir sorun olduğu kabul edilmelidir.

Bu çalışmanın gösterdiği bir diğer önemli konu ise çocukluğunda cinsel istismara maruz bırakılan genç kadınların yaşamları boyunca bir varolma mücadelesi içinde olduklarıdır. Bu mücadele çocukluklarından genç kadınlıklarına değin sürmekte ve sonrasında da sürecektir ve yine bu mücadele onların aslında güçlü olduğunun da bir göstergesidir. Bu manada bu genç kadınlar adikal feminizmin kadınları hem kendi özel hayatlarında hem toplumda olmaları gerektiği yere konumlandırıan yaklaşımının somut örnekleri olarak da görülebilirler. Bunun onlara gösterilmesi, yaşam öykülerinde ihtiyaç duyabilecekleri etkili hizmet ve uygulamalarla desteklenmeleri gerekmektedir.

Bu araştırma kapsamında ulaşılan sonuçlara ilişkin yapılması gerekenlere ilişkin öneriler aşağıda sunulmuştur.

ÖNERİLER

- Çocuğun cinsel istismarı vakalarının takip ve müdahalesi için hali hazırda kullanılan sistemin geliştirilmesi ve eksiklerin tamamlanması:
 - o ÇİM'lerin 81 ile yaygınlaştırılması
 - o Çocuk Koruma Merkezlerinin yaygınlaştırılması
 - o Çocukla ilk görüşmeyi yapan kolluk kuvvetlerinin olduğu durumlar halen mevcuttur. Araştırma bulgularından biri kolluk kuvvet memurlarının çocukla kurduğu iletişimin zaman zaman çocukları rahatsız edici olduğu yönündeydi. Bu nedenle çocukla çalışacak olan kolluk kuvvetlerine yönelik verilen eğitimlerin kapsamının geliştirilerek çocukla çalışma, çocukla iletişim ve istismar öyküsü olan, travmaya maruz bırakılan çocukların ihtiyaçlarına yönelik yaklaşım dinamikleri konularının bu eğitimlerde ayrıntılandırılması ve bu konularda hizmet içi eğitimler verilmesi
 - o İlk adım merkezlerine ilişkin olarak, araştırma bulgularında ortaya çıkan suç mağduru ve suça sürüklenen çocukların bir arada bulunmasından dolayı yaşanan olumsuz etkileşim ve yaş farklılıklarının doğurduğu büyük çocukların küçük çocuklar üzerinde olumsuz rol model olma ya da olumsuz etki bırakma konularının önüne geçilebilmesi adına, merkezlerde çocukların kaldıkları yerler açısından ayırım yapılması ve fiziki düzenin bu önemli etkileşim göz önünde bulundurularak yapılandırılması
 - o Çocuk Destek Merkezlerinde görevlendiren sosyal serviste çalışan ve her konuda çocuğun danışmalık görevini yürüten meslek elemanlarının (sosyal çalışmacı, psikolog, vd.) araştırmanın bulgularında da ortaya çıkan tükenmişlik durumunun çözümüne ilişkin önlemler alınması,
 - o Meslek elemanlarının tükenmişlik durumunun kurumda kalan çocuklara yansıdığı, çocuğun cinsel istismarı konusunda çocuğun psikososyal

yönden iyileşmesinde oldukça önemli yeri olan psikososyal görüşmelerin bu nedenle amacına uygun gerçekleştirilemediği psikososyal danışmanlık hizmetlerin etkililiğine ilişkin önemli araştırma bulguları arasındadır. Çocuk istismarı vakalarında her ne kadar en ön planda çocuk olsa da mağdurlara tedavi ve hizmet verenlerin de unutulmaması gerekmektedir. Bu nedenle, meslek elemanlarının tükenmişliğini önlemek adına tükenmişliğe neden olan stres duygularıyla baş etmek üzere süpervizörlük alınması ve sistematik hale getirilmesi

- Stres duygularıyla baş etmek üzere meslek elemanlarını psikolojik olarak rahatlatarak aktivitelerin belli aralıklarla yapılması
- Yeterli sayıda meslek elemanı istihdamının yapılması

- Çocuğun cinsel istismarı tespit, müdahale ve kurum bakımı sürecinde;

- Çocuk cinsel istismarı vakalarının her birinin kendi koşulları içinde farklı yönleriyle bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilmesi ve sosyal hizmet vaka yönetiminin uygulanması
- Çocuğun ikincil öreselenmesinin önlenmesi için geliştirilen düzenlemeleri uygulamada uyulmasına özen gösterilmesi
- Mağdur çocukla temasta olan hastane personelinin ve sosyal servisine konuya duyarlı yaklaşım benimsemesi
- Hastane sosyal servislerinin intihar gibi olgular da dahil olmak üzere çocuklarla ilgili araştırmaları çok yönlü yapması ve kurum bakımı sonrasında mağdurla karşılaşılması durumunda sosyal hizmetin işbirliği görevi gereğince ilgili ÇODEM'i bilgilendirmesi
- Kurumlar arası işbirliğinin kurum bakımı sonrası süreçte de etkin olarak çalışması
- Kurum bakımı sürecinde, ÇODEM'lerde, çocukların psiko-sosyal rehabilitasyonuna ilişkin geliştirilen programların işlevselliğinin artırılması
- Kurum bakımı sürecinde kapatılma ve kontrol odaklı bir yaklaşımdan çok bireyselleştirici ve özgürleştirici bir modelin benimsenmesi
- Psikolojik yönden iyileştirme için her çocuğun ihtiyacına göre çocukluk çağı cinsel istismar travması konusunda deneyimli uzmanlar tarafından

kurum içinde ya da dışında belli bir program dâhilinde psikoterapi çalışmalarının yapılması,

- Kurumdan ayrılma sürecinde, müdahalenin sonlandırılmasının tam yapılabilmesi için bir standart operasyon prosedürünün geliştirilmesi,
- Kurumdan ayrılma yaşının 18'den 21'e çıkarılması,
- ÇODEM'den ayrılan genç kadınların kurum sonrası süreçte psikolojik, sosyal, ekonomik sorunlarla karşı karşıya kaldıkları analiz bölümünde ayrıntılı bir şekilde incelenmişti. Kurum bakımından ayrılan genç kadınlara yönelik hizmetlerin birkaç görüşmeyle sınırlı olan izleme faaliyetlerinin ötesine geçilmesi:
 - Seksen bir ilde Sosyal Hizmet Müdürlüklerine bağlı olarak izleme ve destek merkezleri kurulması,
 - Bu merkezlerde sadece çocuk evlerinden çıkan gençler için değil, ÇODEM'den çıkan istismar öyküsü olan çocukların özel ihtiyaçlarını da karşılayacak şekilde ihtiyaca göre uzmanlaşmış meslek elemanlarının görevlendirilmesi
 - 2020 yılında Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak geliştirilen ve yayımlanan "Bakım Sonrası Bağımsız Hayata Hazırlama ve Sosyal Hizmet Modellerinden Reşit Olarak Ayrılan Gençlerin İzlenmesi ve Desteklenmesine İlişkin Rehber" de yer alan çalışmaların bu merkezlerce yürütülmesi ve bu modelin ivedilikle yaygınlaştırılması,
 - Çocukluk çağı cinsel istismar mağduru genç kadınların kurum bakımı sonrasında psikolojik desteğe ihtiyaç duyduğu önemli araştırma bulgularındandı. Ayrıca, kurum bakımından sonra da ortaya çıkabilecek çocukluk çağı cinsel istismarının uzun dönem etkileriyle bahsedebilmelerinin sağlanması adına kurum bakımından ayrılan genç kadınlara yönelik psikolojik danışmanlık hizmetlerinin verilmesi gerekmektedir. Genç kadınların psikolojik destek ihtiyaçlarını karşılamak üzere oluşturulacak merkezlerde psikolojik danışmanlık hizmetlerinin bu konuda eğitim almış kişiler tarafından verilmesi,

- Psikolojik danışmanlık hizmetlerinin kapsamında ise güçlendirme odaklı bireysel danışmanlık ile feminist grup çalışması ya da varoluşçu sosyal grup çalışmaları ile genç kadınların kurum bakımı sonrası süreçte kendilerini hayatlarında güçlü bir şekilde konumlandırabilmeleri, kurum bakımı sürecinde tam olarak gerçekleştirilemeyen baş etme kapasitelerinin artırılması hedeflenmelidir.
- İş bulma, ev bulma, flört ve eş seçme gibi konuları da kapsayacak şekilde bir kendi yaşamına başlama programı olması, bu program dahilinde bilgilendirilmeleri ve güçlendirilmelerini sağlayacak çalışmalar yapılmalıdır.
- Çocukların, cinsel istismara maruz bırakılma durumunda, olayı bildirmek üzere başvuruda bulunabilecekleri merciler ve başvurudan sonra sürecin nasıl işlediğine dair konularda çocukların kendilerinin güvende hissetmeleri sağlanacak şekilde bilgilendirilmeleri, bu bilgilendirmenin okullarda rehberlik öğretmenleri tarafından ilk, orta ve lise düzeyi eğitim kademelerinde çocukların gelişim özelliklerine göre geliştirilmiş programlarla bir eğitim şeklinde çocuklara aktarılması, (bu çalışmaların cinsel istismarların saptanmasında olumlu etkisi olacağı ve çocukların istismar sürelerini azaltılacağı düşünülmektedir.)
 - Bu eğitimler kapsamında çocukların çocuk hakları konusunda da bilgilendirilmesi,
 - Okullardaki mevcut düzende, çocuğun cinsel istismarının erken tespiti için çocukla iletişimde olan okul müdürü, sınıf öğretmenleri, rehber öğretmenler, anaokulu öğretmenleri gibi profesyonellerin çocuk cinsel istismarına ilişkin hizmet içi eğitim alması ya da aldıkları hizmet içi eğitimlere çocuk cinsel istismarı ile ilgili nasıl tespit edilir, tespitten sonra neler yapılır, süreç nasıl işler gibi konularda, bu alanda uzman akademisyen ve meslek elemanları tarafından hazırlanmış modüller eklenmesi ve meslek elemanları ya da akademisyenler tarafından eğitilmesi,
 - Çocuk cinsel istismarının erken tespiti ve müdahalesi ile,

- Daha kapsamlı olarak, sadece çocuğun cinsel istismarı konusunda değil, ancak çocuğun ihmal ve istismarı konusunda tespit, müdahale ve izleme çalışmalarını yürütebilecek, bu konuda dört yıllık lisans eğitimi alan sosyal çalışmacıların okullarda okul sosyal hizmetinin en kısa sürede devreye sokularak görevlendirilmesi,
- Çocuk Hakları Sözleşmesine uygun olarak mevcut hizmetlerin ve yasal düzenlemelerin yukarıda sayılan öneriler vasıtasıyla verilen ihtiyaçlara göre güncellenmesi, hizmetlerin daha kapsamlı hale getirilmesi,
 - Çocuk istismarının ve çocuk cinsel istismarının önlenmesi için yasal düzenlemelerde caydırıcı cezalara yer verilmesi, iyi hal indiriminin kaldırılması
 - Çocuk hakları konusunda toplumda bilinç ve farkındalık oluşturulması
 - Ailenin ataerkil yapısını değiştirmeye ve kadını aile içindeki ve toplumdaki konumu açısından güçlendirmeye yönelik mikro, mezzo ve makro düzeylerde çalışmaların yapılması
 - Aile içi iletişim, anne baba tutumları, aile dinamikleri, toplumsal cinsiyet roller, kalıp yargıları ve bunların ile içi dinamiklere etkisi konularında özellikle sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan bölgelerde önleyici hizmetler kapsamında eğitimler verilmesi ve buna ilişkin standart bir içerik geliştirilmesi ve buna ilişkin projeler üretilmesi
 - Bakanlığın düzenlediği evlilik öncesi eğitim programlarına bu içeriğin entegre edilmesi
 - Mevzuatla standartları belirlenen hizmetlerin uygulamada belirlenen standartlara göre gerçekleştirilmesi
- Çocuk cinsel istismarı vakalarında ailelerin özelliklerine ilişkin tespitler analiz bölümünde yer almıştı. Bu bağlamda cinsel istismarın oluşmaması için aileler ile yapılacak çalışmalar, genel olarak ailelerin işlevsel aile yapısına kavuşması ve güçlendirilmesi bağlamında önleyici çalışmalar olmalı. Cinsel istismar ve ensest olayları yaşanan aileler ile yapılacak çalışmalar da destekleyici ve iyileştirici çalışmalar olmak üzere yapılmalıdır. Araştırma sonuçlarına göre aileyle yapılacak çalışmalarda;
 - Sağlıklı aile dinamikleri

- Aile içi sağlıklı iletişim ve etkileşim
- Kadının aile içinde güçlendirilmesi esas olmalıdır.
- Cinsel istismarın aile dışında bir birey tarafından gerçekleştirildiği ailelerde, ailenin çocuğu dışlamak yerine yanında olmak desteklemek ve istismarın çocuk üzerindeki etkilerinin azaltılmasına yönelik ailelerin görevleri bağlamında ailenin güçlendirilmesi ve desteklenmesi
- Ensest gerçekleşen ailelerde ise failin uzaklaştırılmasının ardından değişen aile dinamiklerinin yeniden düzenlenmesi, failin kim olduğuna göre şekillenen yıkıcı etkinin, aile üyeleriyle ayrı ayrı ve bir arada yapılacak psikososyal çalışmalarla ailenin desteklenmesi,
- İhtiyaç varsa, psikososyal destek sürecinde ailenin bu süreçte maddi sorunlarla uğraşmaktan dolayı çalışmaların etkililiğinin düşük olması ve aileyi ekonomik yönden desteklemek adına ailenin ekonomik olarak da desteklenmesi
- Çocuğun kurum bakımında olduğu ailelerde eş zamanlı olarak ailelerle destek ve güçlendirme çalışmaları yürütülmesi
- Bu çalışmalar kapsamına toplum cinsiyet rollerine ilişkin duyarlılık geliştirme amaçlı bireyle çalışma ya da sosyal grup çalışması gibi feminist sosyal hizmet uygulamaları da dâhil edilmelidir.
- Çocuğun cinsel istismarına yönelik Türkiye’de yapılan araştırmaların odağının arşivler üzerinden yapılan nicel araştırmalardan, olayın taraflarını odağa koyan nitel araştırmalar şeklinde kurgulanmasına ihtiyaç vardır. Bu bağlamda, bu tez çalışması cinsel istismar ve ensest vakalarının görüldüğü aileler ve özellikle bu ailelerdeki kadınlar ile derinlemesine görüşmeler yapılmasının önemli olduğu sonucunu ortaya çıkarmıştır. Toplumsal cinsiyet rolleri açısından bu kadınların aile içinde konumlanışı ve bunun istismarın oluşmasında etkisinin olup olmadığına ilişkin derinlikli araştırmalar ile önemli veriler elde edileceği düşünülmektedir.
- Ayrıca, cinsel istismar mağduru olup kurum bakımında kalan çocukların, hali hazırda aileleriyle yapılan çalışmaların etkililiğini değerlendirmeye yönelik araştırmaların da aileyle çalışmada ihtiyaçları tespit etmek açısından önemli olacağı düşünülmektedir.

- Bununla birlikte Diana Scully'nin (2016) tutuklu tecavüzcü erkekler üzerine yaptığı inceleme çalışması olan Cinsel Şiddeti Anlamak adlı çalışmasına benzer bir çalışmanın Türkiye'deki tutuklu çocuk cinsel istismarcıları ile yapılması istismarcılara ilişkin merak edilen birçok soruya cevap olabilecek nitelikte olabilir.

KAYNAKÇA

- Adams, R. (2008). Empowerment, participation and social work, Red Globe Press.
- Adli İstatistikler, (2020). Adalet Bakanlığı, Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü, Erişim tarihi:29 Mart 2021, <https://adlisicil.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/1062020170359HizmeteOzel-2019-bask%C4%B1-%C4%B0SA.pdf>
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Çocuk Hizmetleri İstatistikleri, Erişim: 30.03.2021, <https://ailevecalisma.gov.tr/media/41553/kurumsal-istatistikler.pdf>.
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, <https://www.aile.gov.tr/ssc/cocuk-hizmetleri-genel-mudurlugu/cocuk-destek-merkezleri-evleri-haklari/>, Erişim: 27.09.2021
- Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, 2012
- Akbaş, S., Aydın, B., DüNDAR, C. ve Turla, A. (2016). Enstest kurbanı kız çocuklarındaki depresyon ve TSSB ile algılanan sosyal destek ilişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 17(4), 300-308.
- Akço, S. ve Akbulut, B. (2015), Çocuk hakları, “çocuk koruma” ve çocuklar için “koruyucu çevre”. T. Dağlı (Ed.). *Çocuğa Yönelik Şiddet ve Çocuğun Korunması* (ss. 86-96). İstanbul: Çocuk Koruma Merkezlerini Destekleme Derneği Yayını.
- AKIN ÜN, A.,N. (2019). *Cinsel İstismar Suçunun Soruşturulmasındaki Özellikler Ve Mağdurun Korunması*. (Yüksek Lisans Tezi). Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Akkuş, P. (2014). *Cinsel istismar mağduru kız çocuklar: Sosyolojik ve viktimolojik bir inceleme*. (Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Akkuş, P. (2015). Cinsel istismar mağduru kız çocukları için nasıl bir sosyal hizmet? *Koç-Kam Araştırmalar Dizisi-1*, Ç. Kağıtçıbaşı, H. Şimşak, D. Barlas, M. Önoğ, Z. Güllü (Der.), İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Akpınar, A., Aral, N. Türkeri, S.S., Çamur, S., Saldıroğlu, H. (2008). Ebeveyn Bakımından Yoksun Çocuklar İçin Minimum Standartların Uyarlanması Çalışma Raporu, Ankara.
- Aksel, Ş., Yılmaz I., T. (2015). Çocukların Cinsel İstismarı Konusunda Öğretmenlerin Bilgi ve Deneyimleri. *Ege Eğitim Dergisi*, 2(16), 373-391.
- Aktaş A. (2014). *Sosyal Dışlanma Bağlamında Sosyal Yardımlar ve Karşılaştırmalı Politika Önerileri*, Uzmanlık Tezi, Çalışma ve Sosyal

Güvenlik Bakanlığı Dış İlişkiler ve Yurtdışı İşçi Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara.

Aktepe, E. (2009). Çocukluk çağı cinsel istismarı. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 1, 95-119

Akyüz, E. (2012). Çocuk Hukuku, Çocuk Hakları ve Korunması, Ankara: Pegem Akademi.

Anka Çocuk Destek Programı, (2020). Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. Erişim tarihi: 10 Temmuz 2020, <https://ailevecalisma.gov.tr/chgm/sayfalar/anka-cocuk-destek-programi/>

APA, (2016). What are dissociative disorders. American Psychiatric Association. Erişim tarihi: 02.05.2020, <http://www.psychiatry.org/patients-families/dissociativedisorders/what-are-dissociative-disorders>.

Ataç, A.S. (2013). Ceza Hukuku ve Enstest Fiiller Arasındaki İlişkiye Genel Bir Bakış. *Hukuk Araştırmaları Dergisi, Armağan Özel Sayısı*, 19(2), 871-878.

Atasü Topçuoğlu, R. (2016). Kadın Hareketleri ve Feminist Bilgi Birikiminin Sosyal Hizmetlere ve Sosyal Çalışmaya Getirdiği Açılımlar Üzerine Düşünceler. Derya Şaşman Kaylı, Fatih Şahin (Der.), *Sosyal Politikanın Cinsiyet Halleri içinde* (s.9-26). Ankara: nika.

Atkinson, P., Hammersley, M. (1994). Ethnography and participant observation. N. K. Denzin ve Y. S. Lincoln (Ed.). *Handbook of qualitative research*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Atkinson, R. (2001). Life story interview. J. F. Gubrium ve J. A. Holstein (Ed.). *Handbook of interview research. Context&Method* (ss. 121-140). London: Sage Publications.

Ayan, S. (2010). *Aile ve şiddet aile içinde çocuğa yönelik şiddet*. Ankara: Ütopya

Bağ, Ö., Alşen, S. (2017). Çocuk izlem merkezinde cinsel istismarın değerlendirilmesi: Bir merkezin bir yıllık deneyimi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 18(1), 62-68.

Bakım sonrası bağımsız hayata hazırlama ve sosyal hizmet modellerinden reşit olarak ayrılan gençlerin izlenmesi ve desteklenmesine ilişkin rehber I. (2020). *Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü*. Erişim tarihi: 14 Temmuz 2020, <https://www.ailevecalisma.gov.tr/chgm/sayfalar/bakim-sonrasi-rehberlik-ve-izleme-hizmetleri>

Bakım sonrası bağımsız hayata hazırlama ve sosyal hizmet modellerinden reşit olarak ayrılan gençlerin izlenmesi ve desteklenmesine ilişkin rehber II. (2020). *Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü*. Erişim tarihi: 14 Temmuz

2020, <https://www.ailevecalisma.gov.tr/chgm/sayfalar/bakim-sonrasi-rehberlik-ve-izleme-hizmetleri>

- Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi üzerine kavramsal bir inceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 231-274.
- Bandura, A. (1973). *Aggression: A social learning analysis*. Prentice-Hall.
- Banyard, V. L., Williams, L. M. ve Siegel, J. A. (2001). The long-term mental health consequences of child sexual abuse: An exploratory study of the impact of multiple traumas in a sample of women. *Journal of Traumatic Stress*, 14(4): 697–715.
- Barut, B. (2021). Cinsel İstismar Mağdurlarına Yaklaşım ve Terapötik Süreç, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 14(76), 602-615.
- Becker, H. S. (1963). *Outsiders: Studies in the sociology of deviance*. New York: The Free Press.
- Bilgin, Ö., Yetimoğlu, E.N. (2018). Çocuk Koruma İlk Müdahale ve Değerlendirme Birimleri: Birime Teslim Edilen Çocuklara İlişkin Bir Araştırma. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 24-49.
- Bilginer, S.Ç., Çalışkan, D. (2018). Çocuğu İstismardan Korumada Yeni Bir Yaklaşım: Çocuk İzlem Merkezleri, Emine Akyüz'e Armağan Akademisyenlikte 50 Yıl, Y. Karaman Kepenkçi, P. Taşkın (Ed.), Ankara: Pegem Akademi.
- Bilton, T., Bonnett, K., Jones, P., Lawson, T., Skinner, D. (2009). *Sosyoloji* (Ed. B. Özçelik, Çev.). (2. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 1989.
- Boduroğlu, G. (2016). Kurum bakımından ayrılan bireylerin yaşamının düzenlenmesi ve uyum sürecinde karşılaştığı sorunlar ve sosyal destek kaynakları. Yüksek Lisans Tezi. Yıldırım Beyazıt Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bozbeyoğlu, Ç., Koyuncu, E., Kardam, F. ve Sungur, A. (2010). Ailenin karanlık yüzü. Türkiye’de Ensest. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 13(1), 1-37.
- Brand, B. L., Alexander, P. C. (2003). Coping with incest: The relationship between recollections of childhood coping and adult functioning in female survivors of incest. *Journal of Traumatic Stress*, 16, 285–293.
- Briere, J. N. (1992). *Child abuse trauma: Theory and treatment of the lasting effects*. Sage Publications.

- Bulut, S. (2014). Yaşam öyküsü araştırması. *International Journal of Human Sciences*, 11(1), 880-895.
- Buran, M., Çalık Var, E., (2019). Çocuk Destek Merkezlerinden Reşit Olarak Ayrılan Bireylerin Sosyal Hayata Uyum Süreci. *Journal of Social Sciences and Education*, 2(1), 149-161.
- Buz, S. (2009). Feminist sosyal hizmet uygulaması. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 20(1), 53-65.
- Calhoun, L. G., Cann, A., Tedeschi, R. G. ve McMillan, J. A. (2000). Correlational test of the relationship between posttraumatic growth, religion and cognitive processing. *Journal of Traumatic Stress*, 13, 521-527.
- Cavanaugh, C.E., Harper, B., Classen, C. C., Palesh, O., Koopman, C., Spiegel, D. (2015). Experiences of Mothers Who Are Child Sexual Abuse Survivors: A Qualitative Exploration. *Journal of Child Sexual Abuse*, 5(24), 506-525
- Cavlan, E. (2014). Türkiye ensest atlası. *Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu Özet Raporu*.
- Cole, A. (1994). Doing life history research-in theory and in practice draft. *Annual Meeting of American Educational Research Association*. New Orleans, USA.
- Corrigan, P. W., Watson, A. C. (2004). At issue: Stop the stigma: Call mental illness a brain disease. *Schizophrenia Bulletin*, 30(3), 477.
- Çavlin, A., Kardam F., Aliefendioğlu, H., (2018). Ailenin Karanlık Yüzü Ensest. Çavlin, A., Kardam F., Aliefendioğlu, H. (Ed.). *Ailenin Karanlık Yüzü Ensest* (s.11-46). İstanbul: metis.
- Çetin, K., Altiner, K. (2019). Cinsel istismara uğramış çocukların sosyodemografik değerlendirilmesi. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Ereğli Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(2), 135-147.
- Çocuğun Yüksek Yararının Belirlenmesine Dair Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği Kılavuz İlkeleri, 2008
- Resmi Gazete, (2015). Çocuk Destek Merkezi Yönetmeliği, T.C. Resmi Gazete, 29310, 29.03.2015.
- Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi, 2000.
- Aile, Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2021). *Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yılsonu Kurumsal İstatistikleri*. Erişim tarihi: 30.03.2021, <https://ailevecalisma.gov.tr/media/41553/kurumsal-istatistikler.pdf>

- Resmi Gazete, (2005). Çocuk Koruma Kanunu, T.C. Resmi Gazete, 5395, 03.07.2005.
- Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokol, 2002.
- Resmi Gazete, (2018). *Çocuk ve Kadınlara Karşı İşlenen Cinsel Suç Soruşturmaları Genelgesi*, (19.11.2018). T. C. Resmi Gazete, 81221.
- Çocukların Cinsel Sömürü ve Cinsel İstismardan Korunması İçin Terimler & Kavramlar Kılavuzu, 2016, Uluslararası Çocuk Merkezi.
- Çocukların Cinsel Suistimal ve Cinsel İstismara Karşı Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (Lanzarote Sözleşmesi), 2007.
- Çolak, B. (2020). Çocukluk Çağı Cinsel İstismarına Maruz Kalan Bireylerle Varoluşçu Sosyal Grup Çalışması. *İGÜSABDER*, 12, 415-432.
- Dağlı, T. (2015). Çocuğun cinsel istismarı. T. Dağlı (Ed.). *Çocuğa yönelik şiddet ve çocuğun korunması* (ss. 41-51). İstanbul: Çocuk Koruma Merkezlerini Destekleme Derneği Yayını.
- Danış, M.Z., Aygün, M., Karasu, M., Danış, Y. (2019). Çocuk İzlem Merkezleri ve Sosyal Hizmet. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(89), 518-528.
- Dedeler, M., Öpöz, T., Öztürk, C. (2016). Çocukluk Çağı Cinsel İstismarına Yönelik Tedavi ve Önleme Yaklaşımları: Bir Gözden Geçirme. *AYNA Klinik Psikoloji Dergisi*, 3(1), 28-43.
- Demir, M. (2008). *Çocuk ve ergenlerin cinsel istismarı sonrasında akut stres bozukluğu ve travma sonrası stres bozukluğu özelliklerinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış uzmanlık tezi). Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi, Bursa.
- Doğan, T., Bayar, Ö. (2018). Çocuk Cinsel İstismarı: Geleceğin Öğretmenleri ve Okul Psikolojik Danışmanları Ne Kadar Biliyor?. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research*, 11(55), 571-581.
- Dominelli, L. (2002), *Feminist Social Work Theory and Practice* London. Palgrave.
- Dönmez, Y. E., Soylu, N., Özcan, Ö. Ö., Yüksel, T., Demir, A. Ç., Bayhan, P. Ç., Miniksar, D. Y. (2014). Cinsel İstismar Mağduru Çocuk ve Ergen Olgularımızın Sosyodemografik ve Klinik Özellikleri. *Turgut Özal Tıp Merkezi Dergisi*, 21(1), 44-48
- Draucker, B.C. (1992). The Healing Process of Female Adult Incest Survivors: Constructing a Personal Residence. *Journal of Nursing Scholarship*, 24(1), 4-8.

- Draucker, C. B., Petrovic, K. (1996). The healing of adult male survivors of childhood sexual abuse. Image: *The Journal of Nursing Scholarship*, 28: 325–330.
- Durham, A. (2002). Developing a sensitive practitioner research methodology for studying the impact of child sexual abuse. *British Journal of Social Work*, 32, 429-442.
- ECPAT International, (2020). Country Overview: Turkey: A report on the scale, scope and context of the sexual exploitation of children.
- Erden G., Kılıç E.Z., Uslu R., Kerimoğlu E. (1997). Çocuklar İçin Travma Sonrası Stres Tepki Ölçeği. Türkçe Geçerlilik, Güvenirlik Ön Çalışması, *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 6(3),143-50.
- Erdoğan, A., Tufan, E., Karaman, M. G., Atabek, M. S., Koparan, C., Özdemir, E., Ankaralı, H. (2011). Türkiye'nin dört farklı bölgesinde çocuk ve ergenlere cinsel tacizde bulunan kişilerin karakteristik özellikleri. *Anadolu Psikiyatr Derg*, 12, 55-61.
- Ertur, E., Yayıcı, N. (2011). Erkek mağdur açısından ensest. *Adli Tıp Dergisi*, 25(3),199-214.
- Erükçü, G., Akbaş, E. (2013). Mağdur çocuklarla adli mülakat teknikleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 24 (1), 199-207.
- Etherington, K. (2009). Life story research: a relevant methodology for counsellors and pyschoterapist. *Counselling and Psychotherapy Research*, 9(4), 225-233.
- Faller, K. C. (2007). Interviewing Children About Sexual Abuse, Interview Structure, Protocol, and Guidelines, Oxford, 66-90
- Finkel, K.C. (1994). Sexual abuse and incest. *Can Fam Physician*, 40, 935-944.
- Finkelhor, D. (1982). Sexual abuse: A sociological perspective. *Child Abuse and Neglect*, 6, 95–102.
- Finkelhor, D. (1987). The trauma of child sexual abuse: two models. *Journal of Interpersonal Violence*, 2, 348-366.
- Finkelhor, D. (1994). Current information on the scope and nature of child sexual abuse. *The Future of Children*, 4(2), 31-53.
- Finkelhor, D. (2005). Risk factors in sexual victimization of children. N. Frost (Ed.). *Child Welfare: Major Themes in Health and Social Welfare*, Volume III.
- Finkelhor, D., Brown, A. (1986). Child sexual abuse: a Review of the Research. *Psychological Bulletin*, 99, 66-77.

- Friedman, M. J., Schnurr, P. P. (1995). The relationship between trauma, post-traumatic stress disorder, and physical health. In M. J. Friedman, D. S. Charney, & A. Y. Deutch (Eds.), *Neurobiological and clinical consequences of stress: From normal adaptation to post-traumatic stress disorder* (pp. 507–524). Lippincott Williams & Wilkins Publishers.
- Gall, T. L. (2006). Spirituality and coping with life stress among adult survivors of childhood sexual abuse. *Child Abuse and Neglect*, 30, 829–844.
- Gencer, Ö., Özbek, A., Özyurt, G., Kavurma, C. (2016). Çocuk ve ergenlerde aile dışı ve aile içi cinsel istismar olgularının karşılaştırılması. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 17, 56-64.
- Genç, B, Dikmen A. (2018). Hegemonik Erkeklik ve Feminist Kuram Bağlamında Çocuğa Yönelik Cinsel İstismar. Gülçin Taşkiran, Erkan Geçgin (Ed.), *Current Debates in Gender and Cultural Studies içinde* (s: 49-62). London: IJOPEC Publication.
- Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*. H. Özel ve C. Güzel (Yay. Haz.). Ankara: Ayraç Kitabevi.
- Glesne, C. (2013). *Nitel araştırmaya giriş*. P. Yalçınoglu ve A. Ersoy (Çev. Ed.). Ankara: Anı Yayınları.
- Godbey, J. K., Hutchinson, S. A. (1996). Healing from incest: resurrecting the buried self. *Archives of Psychiatric Nursing*, 5, 304–310.
- Goffman, E. (1963). *Stigma: notes on the management of spoiled identity*. ABD: Prentice-Hall, Inc.
- Gordon, L., O'Keefe, P. (1984). Incest as a form of family violence: evidence from historical case records. *Journal of Marriage and the Family*, 46(1), 27. doi: 10.2307/351860
- Gölge, B., Yavuz, M. F., Yüksel, Ş. (2006). Cinsel saldırgan profili. *Adli Tıp Dergisi*, 20(1): 1-17.
- Gölge, Z. B. (2018). Çocuk cinsel istismarcıları ve özellikleri. A. Çavlin, F. Karam ve H. Aliefendioğlu (Ed.), *Ailenin karanlık yüzü ensest*, İstanbul: Metis.
- Honor, G. (2010). Child sexual abuse: consequences and implications. *Journal of Pediatric Health Care*, 24(6), 358-364.
- Howe, D. (2005). *Child abuse and neglect: attachment, development and intervention*. New York: Palgrave and Macmillan.
- Irmak, T. Y., Kızıltepe, R., Aksel, Ş., Güngör, D., Eslek, D. (2018). Mika ile kendimi korumayı öğreniyorum: cinsel istismarı önleme programının etkililiği. *Türk Psikoloji Dergisi*, 33(81), 41-57.

- İblioğlu, A. O., Atılı, A., Oto, R., Özkan, M. (2018). Çocukluk çağı cinsel istismar ve ensest olgularına çok yönlü bakış. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 10 (1), 84-98.
- İmren, S. G., Ayaz, A. B., Yusufoglu, C., Rodopman A., A. (2013). Cinsel istismara uğrayan çocuk ve ergenlerde klinik özellikler ve intihar girişimi ile ilişkili risk etmenleri. *Marmara Medical Journal*, 26, 11-16. doi: 10.5472/MMJ.2012.02518.1
- Johnson, C. F. (2004). Child sexual abuse. *Lancet*, Vol. 364, 462-470.
- Kadına Yönelik Şiddet ve Aile içi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi, 2011.
- Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), 1979.
- Kaplan, S. J. (2002). Child and adolescent sexual abuse. M. Lewis (Ed.), *Child and adolescent psychiatry, a comprehensive textbook*. 3rd ed (s. 1217-1223), Philadelphia: Lippincott Williams&Wilkins.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemi, kavramlar, ilkeler, teknikler*. 20. Baskı. Ankara: Nobel.
- Karataş, K. (2015). Çocuk İhmal ve İstismarında Sosyal Hizmet Yaklaşımı. Tolga Dağlı (Ed.), *Çocuğa Yönelik Şiddet ve Çocuğun Korunması* içinde. İstanbul: Çocuk Koruma Merkezlerini Destekleme Derneği.
- Karataş, K, Öztürk, A. B. Albayrak, H., Aslan, H., (2018). Çocuğa Yönelik Cinsel İstismarın Tespit ve Bildirimi Konusunda Sağlık Kuruluşlarında Yaşanan Sorunlar. *Uluslararası IV. Çocuk Gelişimi Kongresi: 50. Yılda Çocuk Gelişiminin İz Bırakan Yolculuğu, Tam Metin Kitabı* içinde (s.408-416). Ankara.
- Karataş, K. Aslan, H., Öztürk, A.B., Albayrak, H., (2020). Cinsel İstismara Maruz Kalan Türk Vatandaşı ve Mülteci Çocukların Durumu. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(4), 107-132.
- Karbeyaz K., Gündüz, T., Balcı, Y., Akkaya, H. (2012). Cinsel suç mağdurlarının ruh sağlığı hakkında düzenlenen adli psikiyatrik raporlar ve bilirkişilik kurumları arası uzlaşma sorunu. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 23, 1-9.
- Keser, İ. (2016). *Çocuk cinsel istismarı: Diyarbakır örneği*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Keskin, G., Çam, O. (2005). Çocuk cinsel istismarına psikodinamik hemşirelik yaklaşımı. *Yeni Symposium*, 43, 118-125.
- Kılıç, A.K., Tekin, H.H. (2019). Sosyal Hizmet Uzmanlarının Korunmaya Muhtaç Çocuk Birimlerinde İhmal ve İstismar Vakalarına verilen Hizmetlerin

Niteliğine İlişkin Görüşleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(3), 843-865.
Doi:10.33417/tsh.622575

- Kirst-Ashman, K.K., Hull, G.H. (1999). Understanding generalist practice, Chicago: Nelson-Hall Publishers.
- Koss, M. P., Hoffman, K. (2000). Survivors of violence by male partners. R. M. Eisler and M. Hersen (Ed.), *Handbook of gender, culture, and health* (p. 471-489). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Kreps, B. (1973). Radical Feminism 1, Anne Koedt, Ellen Levine, Anita Rapon (Ed.), *Radical Feminism* içinde (s. 234-240). New York: Quadrangle Books.
- Kutlu, M. (2005). Yetiştirme yurdu yaşantısı geçiren lise öğrencilerinin yalnızlık düzeyleri. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(24), 89-109.
- Kümbetoğlu, B. (2005). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Küntay, E., Erginsoy, G. (2005). *Ticari seks işçisi kız çocuklar*. İstanbul: Bağlam.
- Leserman, J. (2005). Sexual abuse history: prevalence, health effects, mediators, and psychological treatment. *Psychosomatic Medicine*, 67, 906–915.
- Levenkron, S. (2013). *Çalınan yarınlar: kadınların çocukken uğradığı cinsel istismarı anlamak ve tedavi etmek*. Ankara: Paloma Yayınevi.
- McLeod, M., Saraga, E. (1988). Challenging the orthodoxy: Toward a feminist theory and practice. *Feminist Review*, 28, 16 – 55.
- Mcnay, M. (1992). 'Social Work and Power Relations: Towards a Framework for an Integrated Practice Women Oppression and Social Work Issues in Antidiscriminatory Practice. Ed: M. Langan ve L. Day. Routledge: 58-66.
- Merrill, L. L., Thomsen, C. J., Sinclair, B. B., Gold, S., R., Milner, J. S. (2001). Predicting the role of the impact of child sexual abuse on women: the role of abuse severity, parental support, and coping strategies. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 69(6), 992-1006.
- Metcalf, L. (2011). *Marriage and Family Therapy: A Practice-Oriented Approach*, New York: Springer Publishing Company.
- Miller, B.C., Monson, B.H., Norton M.C. (1995). The effects of forced sexual intercourse on white female adolescents. *Child Abuse Negl*, 19, 1289-1301.
- Millet, K. (2011). *Cinsel politika*. 3. Baskı. İstanbul: Payel

- Modelli, M. E. S., Galvao, M. F., Pratesi, R. (2012). Child sexual abuse. *Forensic Science International*, 217, 1-4.
- Mullen, P.E., Martin, J.L., Anderson, J.C., Romans, S.E., Herbison, G.P., (1996). The long term impact of the physical, emotional and sexual abuse of children: A community study. *Child Abuse&Neglect*, 20(1), 7-21.
- Munyi, C. W. (2012). Past and present perceptions towards disability: a historical perspective. *Disability Studies Quarterly*, 32(2).
- Nasıroğlu, S. (2014). Çocuk istismarında rehabilitasyon ve tedavi merkezleri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 6(1), 67-78.
- Nasıroğlu, S., Tahiroğlu, A.Y., Avcı, A., Çelik, G.G., Öztürk, Z. (2012). İstismara uğramış çocuk ve ergenlerin yatarak tedavisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 13:285-291
- Neumann, W. L. (2008). *Toplumsal araştırma yöntemleri nitel ve nicel yaklaşımlar* (S. Özge, Çev.). İstanbul: Yayınodası.
- Ollenburger, J. C., Moore, H. A. (1992). A sociology of women: The intersection of patriarchy, capitalism, and colonization. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hal.
- Orhan, G., Ulukol, B., Canbaz, H. (2019). Çocuk İzlem Merkezi Modeli ve Bu Modelde Gözlenen Sorunlar. *Kriz Dergisi*, 27(3), 178-186.
- Ovayolu, N., Uçan, Ö., Serindağ, S. (2007). Çocuklarda cinsel istismar ve etkileri. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 2(4), 13-22.
- Özbay, G. P. (2015). *Cinsel istismar ve cinsel saldırı suçundan cezaevinde bulunan bireylerin projektif testler ile değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Maltepe Üniversitesi Psikoloji Anabilim Dalı Klinik Psikoloji Programı.
- Özdemir, O. (2010) Tecavüzü hegemonik erkeklik zemininden kavramak. *Fe Dergi*, 2 (2), 75-90.
- Özen N. E., Şener, Ş. (1997). Çocuk ve ergende cinsel istismar. *Ege Psikiyatri Sürekli Yayınları*, 2, 473-491.
- Özgentürk, İ., Karğın, V., Baltacı, H. (2012). Aile içi şiddet ve şiddetin nesilden nesile iletilmesi. *Polis Bilimleri Dergisi*, 14(4), 55-77.
- Özkan, Ö., Kaya Ş. Ş. (2015). Bilimsel makalede sınırlılıklar neden ve nasıl yazılır?. *Preventive Medicine Bulletin*, 14(6), 496-505.
- Özkazanç, A. (2013). *Cinsellik, şiddet ve hukuk*. Ankara: Dipnot Yayınları.

- Özkazanç, A., Yetiş, E. Ö. (2016). Erkeklik ve Kadına Şiddet Sorunu: Eleştirel Bir Literatür Denemesi. *Fe Dergi*, 8, 12-26.
- Özmen, S., Demirci, E., Öztop, B. D., Doğan, H. (2015). Abla istismarı: bir erkek kardeş olgusu. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 16, 372-374.
- Öztan, E. (2013). Dorothy Smith'in sosyal bilim yaklaşımı ve kurumsal etnografya. *Sosyoloji Konferansları*, 48(2), 35-56.
- Öztürk, A.B. (2009). Çocuğun Cinsel İstismarı ve Aile ile Çalışma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 20(2), 89-98.
- Öztürk, M., Güzelhan, Y., Ortaköylü, L. (2000). Ensest öyküsü olan adli olguların incelenmesi, *Yeni Symposium*, 38(1), 15-18.
- Page, A. Z. (2004). Çocuk cinsel istismarı: cinsel istismara neden olan etkenler ve cinsel istismarın çocuklar üzerindeki etkileri. *Türk Psikoloji Yazıları*, 7(13), 103-113.
- Paslı, F. (2009). Örselenme kuşkusuyla Gazi Üniversitesi Çocuk Koruma Merkezi tarafından bildirimleri yapılan çocukların adli ve sosyal süreçlerinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Paslı, F. (2017a). Cinsel İstismarın Yasal Sürecinin, Maruz Kalanlar, Ebeveynler ve Profesyoneller Açısından Ekolojik Sistem Yaklaşımına Göre İncelenmesi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.
- Paslı, F. (2017b). Çocuk Koruma Merkezine Gelen İstismara Uğramış Çocukların Değerlendirmesi: Gazi Üniversitesi Çocuk Koruma Merkezi Örneği, Tıbbi Sosyal Hizmet, Ed. Seda Attepe Özden, Emre Özcan, İstanbul: Nobel, 93-113
- Paslı, F. (2017c). Cinsel istismara Uğrayan çocukların Ekolojik Sistem Yaklaşımı Açısından İncelenmesi, Gazi sağlık Bilimleri Dergisi, 2(2), 39-53. <http://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/399397>
- Polat, O. (2006). *Aile içi cinsel tecavüz ensest*. İstanbul: Nokta Kitap.
- Polat, O. (2016). Şiddet. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları*, 22(1), 15-26.
- Purvis, M. and Ward, T. (2006). The role of culture in understanding child sexual offending: examining feminist perspectives. *Aggression and Violent Behavior*, 11(3), 298-312.
- Resmi Gazete, (2009). Koruma Bakım ve Rehabilitasyon Merkezleri Yönetmeliği, Resmi Gazete: 04.09.2009, 27339.

- Resmi Gazete, (1995). Korunmaya Muhtaç Çocukların İşe Yerleştirilmesine İlişkin Tüzük, 10/2/199, 6542.
- Ruff, J. R. (2011). *Erken Modern Avrupa'da Şiddet (1500-1800)*. Didem Türkoğlu (Çev.). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Russell, D.E.H. (1983). The incidence and prevalence of intrafamilial and extrafamilial sexual abuse of female children. *Child Abuse & Neglect*, 7(2), 133-146.
- Russell, D.E.H. (1986). *The secret trauma: Incest in the lives of girls and women*. New York: Basic Books.
- Sadak, E., Yıldırım, F. (2020). Kurum Bakımından Ayrılan Bireylerin Toplumsal Yaşama Uyum Sorunlarının “Sosyal Hizmetler” Bağlamında Değerlendirilmesi, *YDÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2)
- Sandalcı, F. (2004) Aile İçinde ve Dışında Uğradığı Cinsel İstismar Nedeni İle Korunma Altına Alınan ve SHÇEK Genel Müdürlüğüne Bağlı Kuruluşlarda Bakılan Çocukların Sosyo-Demografik Özellikleri ve Korunma Süreçleri, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Satir, V. (1988). *The new peoplemaking*. Science & Behavior Books.
- Satir, V., Bitter, J.R., Krestensen, K. K. (1988) *Family reconstruction: The family within—a group experience*, *The Journal for Specialists in Group Work*, 13(4), 200-208, DOI: 10.1080/01933928808411877
- Saunders, B.E. (2001) Understanding children exposed to violence: Toward an integration of overlapping fields. *Journal of Interpersonal Violence*, 18(4):356–376.
- Saywitz K.J., Mannarino A. P., Berliner L., Cohen J.A. (2000) Treatment for sexually abused children and adolescents. *American Psychologist*, 55(9) 1040–1049.
- Scott, S. (2001). Surviving selves, feminism and contemporary discourses of child sexual abuse. *Feminist Theory*, 2(3), 349-361.
- Scully, D. (2016). *Cinsel Şiddeti Anlamak*, İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Scutt, J. (1983). *Even in the best homes: Violence in the family*. Victoria: Penguin Books Australia Ltd.
- Semerci, M., Tural, K., Acar, B., Yaman, Ö.M. (2020). Çocuk Evlerinde Çalışan Çocuk Bakım Elemanlarının Yaşadıkları Sorunlara Yönelik Niteliksel Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 49, 171-188.

- Seymour, A. (1998). Aetiology of the Sexual Abuse of Children: An extended Feminist Perspective, *Women's Studies International Forum*, 21(4), 415-427.
- Sheafor, B.W., Horejsi, C.J. (2012). *Sosyal Hizmet Uygulaması Temel Teknikler ve İlkeler*. Durdu Baran Çiftçi (Çev. Ed.), Ankara: Nika.
- Shengold, L.L. (1979). Child Abuse and Deprivation: Soul Murder. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 27(3), 533-559.
- Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi, 2003.
- Socarides, C.W. ve Loeb, L.R. (ed.). (2004). *The Mind of The Paedophile*. Londra: Karnac Books.
- Solomon, J.C. (1992). Child Sexual Abuse by Family Members: A Radical Feminist Perspective. *Sex Roles*. 27, 473-485.
- Soner, S., Aykut, S. (2017), Dissosiyatif Kimlik Bozukluğu Temelinde Sosyal Bir Sorun: Encest ve Sosyal Hizmet, *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 129-141.
- Songur, D., Şimşek, A.A. (2018). Cinsiyetçilik, Cinsel Taciz ve Saldırıya Karşı Kadın Çalışma Merkezlerinin İşlevi: Bir Saha Çalışmasının Düşündürdükleri. *Üniversitelerde Cinsel Taciz ve Saldırıyla Mücadele: CTS Çalışmaları*, 25-43.
- Sosyal Hizmet ve Çocuk Hakları, BM Sözleşmesi Profesyonel El Kitabı, çev. Veli Duyan, 2004, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği, Yayın No:007, Ankara.
- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu (1983). T.C. Resmi Gazete, 2828, 24.05.1983.
- Şahin, F., Taşar, M.A. (2012). Sexual abuse and incest. *Turc Arch Ped*, 47, 157-162.
- Şenocak, H. (2005). Korunmaya Muhtaç Çocuklar: İstanbul Yetiştirme Yurtları Üzerine Bir Alan Araştırması, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Tansel, B. (2017). *Çocuk Cinsel İstismarı Tanımlar, Temel Kavramlar ve Psikososyal Yaklaşımlar*. Adana: Karahan.
- Tarhan, N. (2010), *Toplum Psikolojisi*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Thompson, N. (2013). Kuram ve Uygulamada Sosyal Hizmeti Anlamak, Ankara: Dipnot Yayınları.

- Thompson, P. (2004). Pioneering the life story method. *International Journal of Social Research Methodology*, 7(1), 81-84.
- Tong, R. (2009) *Feminist Thought A more Comprehensive Introduction*, USA: Westview Press.
- Topçu, S. (2009). *Cinsel İstismar*, Ankara: Phoenix
- Tseris, E. J. (2013). Trauma Theory Without Feminism? *Evaluating Contemporary Understandings of Traumatized Women. Affilia*, 28(2), 153–164. doi:10.1177/0886109913485707
- TÜİK, (2014). *İstatistiklerle Çocuk*, Ankara.
- TÜİK, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=98&locale=tr>, Erişim:16.08.2018, Güncelleme erişimi, 10.07.2020.
- Tülü, İ.A. (2010). *Tecavüz Suçlularında ve Çocuk Cinsel İstismarcılarında Suç Analizi*, Ankara Üniversitesi, Disiplinlerarası Adli Tıp Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Resmi Gazete, (2004). Türk Ceza Kanunu. T.C. Resmi Gazete 25611, 12.10.2004.
- Türkiye İstatistik Kurumu, Erişim:16 Ağustos 2018
<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=98&locale=tr>,
- Türkiye İstatistik Kurumu, Erişim:16 Ağustos 2018,
<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=98&locale=tr>
- Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 2008, Ankara.
- Türkmen, S. N., Sevinç, İ., Kırılı, Ö., Erkul, I., & Kandemir, T. (2017). Cinsel istismara uğrayan kız çocuklarının profilleri. *İzmir Behçet Uz Çocuk Hast. Dergisi*, 7(3):197-202.
- Türkmen, S.N., Sevinç, İ., Kırılı, Ö., Erkul, I. Kandemir, T. (2017). Cinsel istismara uğrayan kız çocuklarının profilleri, *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 7(3), 197-202.
- Tüzel, G., Gelegen, D. (2010). Evim, Güzel Evim: Bir Sığınmaevinde Feminist Yapı Çözümü, *Fe Dergi* 2, no.1, 43-57.
- Uluocak, G. P., Bulut, I. (2011). Aile Terapilerinin Feminist Teori Açısından İncelenmesi. *Aile ve Toplum*, 7(24), 9-24.
- Uygur, G. & Çağlar Gürgey, İ. (2014). Kadınların ve Kız Çocuklarının İnsan Hakları İhlali ve Bunun Bir Örneği Olarak Kadına Yönelik Şiddet. İçinde, Kaya F.; Özdemir N. & Uygur G. (Ed.), *Kadına Yönelik Şiddet ve Ev-İçi Şiddet*. Ankara: Savaş Yayınevi: 9-61.

- Uytun, M.Ç, Öztop, D. B. (2016). Cinsel İstismar Mağduru Olan Çocuk ve Ergenlere Konulan Psikiyatrik Tanıların ve Uygulanan Tedavilerin Devamlılığının Değerlendirilmesi, *Yeni Symposium*. 54(3), 18-24.
- Walsh, K., Fortier, M.A., DiLillo, D. (2010) Adult coping with sexual abuse: A theoretical and empirical review. *Aggression and Violent Behavior*, 15:1–13.
- Wearing, B. (1986). Feminist theory and social work, Gender reclaimed: Women in social work. (Ed. Helen Merchant, Betsy Wearing.) Sydney: Hale and Iremonger Pty. Ltd.
- WHO, (1999). Report of the Consultation on Child Abuse Prevention (1999), Geneva.
- WHO, (2003). Guidelines for Medico-legal Care for Victims of Sexual Violence, Geneva.
- WHO, (2006). *Preventing Child Maltreatment: A Guide To Taking Action and Generating Evidence*, Geneva.
- WHO, (2014). Global Status Report on Violence Prevention, Geneva.
- Williams, L.M. (2003) Understanding child abuse and violence against women: A life course perspective. *Journal of Interpersonal Violence*, 18(4):441–451.
- Wilson, C., Powell, M. (2001). A Guide to Interviewing Children: Essential Skills for Counsellors, Police Lawyers and Social Workers, London: Routledge.
- Wood, J. T. (1994). Gendered lives: Communication, gender, and culture. Belmont, CA7 Wadsworth Publishing Company
- Yağcıoğlu, A. H. (2017). 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar. *D.E.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi*, Prof. Dr. Şeref Ertaş'a Armağan, 19, 913-966
- Yang, L. (2008). The Life Stories of Motherhood Among Divorced Women in Taiwan. *Journal of Nursing Research*, 16(3), 220-229.
- Yazıcı, E. (2013). Türkiye’de Korunmaya Muhtaç Çocuklara Yönelik Sosyal Hizmetler: Kurum Bakım Hizmetinden Yararlanmış Bireyler Üzerine Bir Araştırma, Dokuz Eylül Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İzmir.
- Yektaş, Ç., Tufan, A.E., Büken, B., Çetin, N.Y., Yazıcı, M. (2018). Cinsel istismar mağduru çocuk ve ergenlerde istismar ve istismarcıya ilişkin özelliklerin ve psikopatoloji ile ilişkili risk etkenlerinin değerlendirilmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 19(5), 501-508.

- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, D., Poyraz, T. (2020). Sosyo-Demografik ve Sosyo-Kültürel Bağlamda Erken Evlilikler: Çocuk Gelinler ve Çocuk Damatlar. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 32, 159-186.
- Yılmaz, A. (2009). Çocuk İstismarı ve İhmali: Risk Faktörleri ve Çocukların Psikososyal Gelişimi Üzerindeki Etkileri. *Sivil Akademi*. 63-79.
- Yiğit, R. (2004). Çocukların Cinsel İstismarı ve Ensest. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 8(3), 90-100.
- Yuval-Davis, N. (2003), *Cinsiyet ve Millet*. Çev: Ayşin Bektaş İstanbul, İletişim.
- Yüksel, F., Keser, N., Odabaş, E., Kars, G.B., Yurtkulu, F., Daşkafa, F., Arslan, F., & Cayrat, E. (2013). Çocuk İstismarı ve Çocuk İzlem Merkezleri. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, 12(2), 18-23.
- Yüksel, G. (2017). *Çocuk Bakım Elemanlarının Bazı Özellikleri İle Sosyal Sorun Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Amasya Çocuk Evleri Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yüksel-Kaptanoğlu, İ. (2018). Rakamlarla Ensest ve Çocukluk Döneminde Cinsel İstismar. A. Çavlin, F. Kardam, H. Aliefendioğlu (Ed.), *Ailenin karanlık yüzü ensest*, 47-69, İstanbul: metis.
- Zastrow, C. (2015). *Sosyal Hizmete Giriş*. Durdu Baran Çiftçi (Yay. Ed.), 3. Baskı, Ankara: Nika.
- Ziyalar, N. (1999) Çocuk istismarı ve ihmalinin önlenmesi. *Çocuk Forumu*, 2, 31-33.
- Zoroğlu, S.S., Tüzün, U., Şar, V., Öztürk, O., Kara, M.E., Alyanak, B. (2001). Çocukluk döneminde ihmal ve istismarın olası sonuçlarının incelenmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*; 2:69-78.

EK-1: HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ ETİK KOMİSYONU İZİNİ

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Sayı : 35853172/

433-3574

30 Ekim 2017

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi: 25.09.2017 tarihli yazınız.

Enstitünüz Sosyal Hizmet Anabilim Dalı doktora programı öğrencilerinden **Betül COLAK**'ın **Doç. Dr. Reyhan ATASÜ TOPÇUOĞLU** danışmanlığında yürüttüğü "**Cinsel istismar Mağduru Kız Çocuklarına Yönelik Sosyal Hizmet Uygulamalarının Değerlendirilmesi**" başlıklı tez çalışması, Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **10 Ekim 2017** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Rahime M. NOHUTCU
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

EK-2: ORJİNALLİK RAPORU

 HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ SOSYAL HİZMET BÖLÜMÜ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA
Tarih: 04/02/2022
Tez Başlığı: Çocukluk Çağı Cinsel İstismarına Maruz Bırakılan Genç Kadınlar: Kurum Bakımı ve Sonrası Yaşam Deneyimlerinin Feminist Bakış Açısıyla Değerlendirilmesi
Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 310 sayfalık kısmına ilişkin, 04/02/2022 tarihinde tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %7'dir.
Uygulanan filtrelemeler: 1- ☐ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç 2- ☒ Kaynakça hariç 3- ☒ Alıntılar hariç 4- ☐ Alıntılar dâhil 5- ☒ 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç
Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.
Gereğini saygılarımla arz ederim.
04 /02/2022
Adı Soyadı: Betül ÇOLAK Öğrenci No: N11248006 Anabilim Dalı: Sosyal Hizmet Programı: Sosyal Hizmet Statüsü: ☒ Doktora ☐ Bütünleşik Dr.
<u>DANIŞMAN ONAYI</u> UYGUNDUR. Prof. Dr. Reyhân ATASU TOPÇUOĞLU

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
Ph.D. DISSERTATION ORIGINALITY REPORT**

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
SOCIAL WORK DEPARTMENT**

Date: 04/ 02/2022

Thesis Title : Young Women Exposed to Childhood Sexual Abuse: Evaluation of Institutional Care and Post-Life Experiences from a Feminist Perspective

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 04 /02/2022 for the total of 310 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is %7.

Filtering options applied:

1. ☐ Approval and Declaration sections excluded
2. ☒ Bibliography/Works Cited excluded
3. ☒ Quotes excluded
4. ☐ Quotes included
5. ☒ Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

04/02/2022

Name Surname: Betül
Student No: ÇOLAK
Department: Social Work
Program: Social Work
Status: ☒ Ph.D. ☐ Combined MA/ Ph.D.

ADVISOR APPROVAL

APPROVED.

Prof. Dr. Reyhan ATASU TOPÇUOĞLU

EK-3: MESLEK ELEMANLARI İÇİN GÖRÜŞME FORMU

1. Vakanın tespit sürecini anlatır mısınız?
2. Tespit sürecinde çocuğun durumu nasıl? (psikolojik-fiziksel olarak)
3. "İlk adım" da süreç nasıl işliyor? Çocuklar burada ne kadar süre kalıyorlar?
4. İşbirliğiniz nasıl işliyor?

KURUM BAKIM SÜRECİ

1. Çocuklar kuruma ilk geldiklerinde verilen hizmetler neler? Neler yapılıyor?
2. Kurum tanıtımı yapılıyor mu? Nasıl?
3. Kurallar açıklanıyor mu?
4. Kuruma geldiklerinde nasıl bir durum içinde oluyorlar? (psikolojik, sağlık durumu, aileyle ilişkileri, destek aldığı kişiler...)
5. Çocuklar kuruma ilk geldiklerinde hangi meslek elemanlarıyla hangi konularda görüşüyorlar?

Beslenme:

1. Yemek düzeni nasıl?
2. Yemekler kurumda mı yapılıyor?
3. Çocukların canları bir yemek çektiğinde ne yapılıyor?
4. Yemek saatleri sosyalleşmeleri açısından etkili mi?

Eğitim:

1. Çocuklar kuruma girdikten sonra eğitimlerine (dışarıda okul hayatına) devam ediyorlar mı?
2. Kurumda meslek edindirme kursu var mı? Varsa hangi alanda?
3. Çocukların kurumdaki kurslara katılım nasıl, faydalı oluyor mu? Ne yönde?
4. Ceza ve ödül uygulamaları var mı?
5. Hangi durumlarda ceza veriliyor?
6. Hangi durumlarda ödül veriliyor?
7. Ödül ceza uygulamalarının nasıl bir faydası olduğunu düşünüyorsunuz?

Sağlık:

1. Sağlık sorunları nasıl çözümleniyor, neler yapılıyor?
2. Kurumda hemşire var mı?

Psikolojik destek:

1. Kurumda psikolojik destek uygulamaları nasıl?
2. Kurumda psikolojik destek ve rahabilitasyon için uygulanan bir program var mı?
3. Psikolojik desteğin kızların değişimine ve güçlenmesine katkısı oluyor mu, ne yönde oluyor?
4. İlaç kullanımı sizce faydalı mı?
5. Kurum dışından aldıkları psikolojik destek için süreç nasıl işliyor? Faydalı oluyor mu?
6. Psikolojik desteğe direnç gösterdikleri oluyor mu? Bunun için ne yapılıyor?

Fiziksel koşullar:

1. Kurumun fiziksel ortamı çocuklar için uygun mu? Yeterli mi?
2. Fiziksel mekanla ilgili sorunlar yaşanıyor mu? Varsa neler?

Çalışanlarla ilişkiler:

1. Kurum yöneticileriyle ilişkiniz nasıldı?
2. Kurumda psikolog var mı?
3. Psikologla her çocuk için düzenlenmiş bir görüşme programı var mı?
4. Sosyal çalışmacı var mı?
5. Sosyal çalışmacıyla her çocuk için düzenlenmiş bir görüşme programı var mı?
6. Psikolog ve sosyal çalışmacının destek olduğu konular ayrışıyor mu?
7. Kim neyle ilgileniyor?
8. Çocuklar kurumda bir aile ortamı olduğunu düşünüyorlar mı ya da bunu arıyorlar mı?
9. Bakım elemanlarının çocuklarla ilişkileri nasıl?
10. Bakım elemanlarının eğitimi nasıl olmalı? Şu anki düzey yeterli mi?
11. Çocuklar bakım elemanlarıyla ne kadar vakit geçiriyorlar?

Diğer kızlarla ilişkiler:

1. Çocukların birbirleriyle olan ilişkileri nasıl?
2. Hikayelerini paylaşıyorlar mı?
3. Paylaşıyorlarsa bu bir destek unsuru olarak işliyor mu? Yoksa kötü mü etkileniyorlar?

Kontrol ve güvenlik:

1. Kurumda güvenlik nasıl sağlanıyor?
2. Oda kontrolü yapılıyor mu?
3. Giriş çıkışlar nasıl oluyor?
4. Kurumdan kaçma oluyor mu?
5. Neden kaçıyorlar?
6. Kaçanlarla ilgili neler yapılıyor?
7. Dışarı nasıl çıkıyorlar? Yanlarında biri oluyor mu?
8. Çıktığınızda ne kadar süre dışarıda kalıyorlar?

Yasal destek:

1. Mahkeme süreciyle ilgili olarak kurum çalışanlarından hangisi süreci takip ediyor?
2. Mahkeme takibi, yasal haklar konularında bilgilendirme yapılıyor mu?
3. Mahkemeye ulaşım nasıl sağlanıyor?
4. Mahkeme esnasında neler yaşanıyor?
5. Olayla ilgili mahkeme sonuçları nasıl? Kızlar üzerindeki etkisi nasıl?

Kurumdan çıkış:

1. Kurumdan çıkmadan önce, kurum sonrası yaşamıyla ilgili sosyal çalışmacı tarafından bir planlama yapılıyor mu?
2. Kurumdan sonra nereye gidiyorlar?
3. Bu süreçte hangi haklardan yararlanıyorlar? Zamanında yararlanabiliyorlar mı?

KURUM SONRASI YAŞAM ÖYKÜSÜ**Kurum bakımı sonrası süreç:**

1. Genç kadınların kurumdan çıktıktan sonra karşılaştıkları sorunlar var mı? Varsa neler?
2. Bu sorunlara nasıl çözüm buluyorlar? Nasıl baş ediyorlar?
3. İşe girme durumlarıyla ilgili bilginiz var mı? Bu konuda destek oluyor musunuz?
4. Genç kadınların kurum sonrasında hemen evlenmeleri hakkında ne düşünüyorsunuz?
5. Kurumun çocukları güçlendirme ya da hayata hazırlamada eksiklik ya da sorunlar görüyor musunuz? Varsa neler?
6. Neler yapılmalı ya da olmalı?

7. Kurum gerçekten çocuklara faydalı oluyor mu? Ne yönde?
 8. Kurumdan çıktıktan sonraki süreç için bir öneriniz var mı?
- Kurumun işleyişi açısından önemli gördüğünüz ve burada konuşulmayan eklemek istediğiniz bir konu var mı?

EK-4: GENÇ KADINLAR İÇİN GÖRÜŞME FORMU

DEMOGRAFİK BİLGİLER

1. Kaç yaşındasın?
2. Eğitim durumun nedir?
3. Nerelisin?
4. Kaç kardeşsiniz?
5. Nerede yaşıyorsun?
6. Ailenin eğitim durumu nedir?
7. Ailenin ekonomik durumu nasıl? (Ne iş yapıyorlar?)
8. Annen baba ayrı mı, birlikte mi?

YAŞAM ÖYKÜSÜ:

ÇOCUKLUK DÖNEMİ

1. Çocukluğun nasıl geçti?
2. Anne baban arasındaki ilişki nasıldı?
3. Anne baban arasındaki ilişkinin sana ve kardeşlerine etkisi nasıl oldu?
4. Kardeşler arasındaki ilişkiler nasıldı?
5. Annenle ilişkin nasıldı?
6. Babanla ilişkin nasıldı?
7. Olaya kadarki hayatını nasıl görüyorsun? (Hayaller, istekler, duygular, planlar..)

VAKANIN SAPTANMA SÜRECİ

1. Ailenle ilişkilerin nasıl oldu? (ayrı ayrı aile bireyleriyle)
2. Yanında sana destek olan biri var mıydı? Kimdi?
3. Sosyal çevrenle ilişkilerin nasıl oldu? (akrabalar, arkadaşlar)
4. İlk kiminle paylaştın, nasıl ortaya çıktı?
5. Ortaya çıktıktan sonra süreç nasıl işledi, neler yaşadın? (Kuruma gelene kadar neler oldu? Neler yaşandı?)
6. İlk adımda süreç nasıl işledi?
7. İlk adımda ne kadar kaldın?
8. İlk adımda neler yaşadın?

KURUM BAKIM SÜRECİ

1. Kuruma geldiğinde kaç yaşındaydın?
2. Kurumdan ne zaman çıktın?
3. Kurumda ne kadar süre kaldın? (Hangi yıllar arasında kaldı?)
4. Kuruma ilk geldiğinde hangi hizmetlerle, nelerle karşılaştın?
5. Kurum tanıtımı yapıldı mı?
6. Kurallar açıklandı mı?
7. Kuruma geldiğinde nasıl bir durum içindeydin? (psikolojik, sağlık durumu, aileyle ilişkileri, destek aldığı kişiler...)
8. Kuruma ilk geldiğinde hangi meslek elemanlarıyla hangi konularda görüştün?
9. Harçlık alıyor muydun? Nasıl ve ne kadar alıyordun? Nelere kullanıyordun?

Eğitim:

11. Kuruma girdikten sonra eğitime (dışarıda okul hayatına) devam edebildin mi?
12. Meslek edindirme kursu var mıydı? Katıldın mı? Hangi alanda?
13. Kurumdaki kursların faydalı olduğunu düşünüyor mu?
14. Kurumdan çıktıktan sonra katıldığın eğitimler işine yaradı mı?
15. Ceza ve ödül uygulamaları var mıydı?
16. Hangi durumlarda ceza veriliyordu?
17. Hangi durumlarda ödül veriliyordu?
18. Ödül ceza uygulamalarının nasıl bir faydası olduğunu düşünüyorsun?

Sağlık:

19. Sürekli bir sağlık sorunun var mı?
20. Kuruma geldiğinde sağlık durumun nasıldı?
21. Kurumda kalırken bir sağlık sorunun olduğunda nasıl çözümleniyordu?

Fiziksel koşullar:

22. Mekanla ilişkin nasıldı?
23. Odan nasıldı? Odada diğer kızlarla kullanım açısından sorun oldu mu?
24. Kurum ortamı sana kendini nasıl hissettirdi?
25. Ortak yaşam alanlarının kullanımı nasıldı?
26. Fiziksel mekânla ilgili sorun yaşadı mı?
27. Kurumda mekân olarak sevdiği ve sevmediği şeyler nelerdi?

Çalışanlarla ilişkiler:

28. Kurum yöneticileriyle ilişkin nasıldı?
29. İhtiyacın olduğunda erişebiliyor muydun? Herhangi bir sorun yaşadın mı?
30. Kurumda psikolog var mıydı?
31. Düzenli olarak psikologla görüştün mü? Psikolojik destek aldın mı?
32. Kurum dışından psikiyatrik destek aldın mı?
33. Sosyal çalışmacı var mıydı?
34. Sosyal çalışmacıdan hangi konularda yardım aldın?
35. Sosyal çalışmacıyla iletişimin ve ilişkin nasıldı?
36. Sosyal çalışmacıyla herhangi bir sorun yaşadın mı?
37. Sosyal çalışmacının sana yardımcı olduğunu düşünüyor musun?
38. Kurum çalışanlarıyla ilişkilerde neler iyiydi? Nasıl olsa daha iyi olurdu?
39. Kurum çalışanlarıyla bir sorun yaşadı mı? Yaşadıysa ne oldu?
40. Kurumda erkek çalışanlar var mıydı? İlişkiler nasıldı? Sorun yaşadığı bir durum oldu mu?
41. Kurumda bir aile ortamı mı vardı yoksa kendi halinize mi bırakılıyordunuz?
42. Annelerin sizlere karşı tavırları nasıldı?
43. Annelerle ilişkiler nasıldı?
44. Annelerle ne kadar vakit geçiriyordunuz?
45. Annelerle ilgili söylemek istediğin bir şey var mı?

Diğer kızlarla ilişkiler:

46. Diğer kızlarla ilişkilerin nasıldı?
47. Hikayelerinizi paylaşıyor muydunuz? Paylaşıyorsanız bu sizi nasıl etkiliyordu?
48. Birbirinize destek oluyor muydunuz? Halen oluyor musunuz?
49. Hala görüşüyor musunuz?

Kontrol ve güvenlik:

50. Kurumda güvenlik nasıl sağlanıyordu?
51. Oda kontrolü yapılıyor muydu?
52. Giriş çıkışlar nasıl oluyordu?
53. Kuruma denetim ziyaretleri oluyor muydu? Oluyorsa sizlerle bir araya geliyorlar mıydı?
54. Kurumdan kaçma oluyor muydu?
55. Neden kaçıyorlardı?
56. Kaçanlarla ilgili neler yapılıyordu?
57. Dışarı nasıl çıkıyordunuz? Yanında biri oluyor muydu?
58. Çıktığınızda ne kadar süre dışarıda kalıyordunuz?
59. Ne için dışarı çıkıyordunuz?

Yasal destek:

60. Mahkeme süreciyle kurum çalışanlarından hangisi ilgileniyordu?
61. Mahkeme takibi, yasal haklar konularında bilgilendirme yapılıyor muydu?
62. Mahkemeye ulaşım nasıl sağlanıyordu?
63. Mahkeme esansında neler yaşıyordunuz? (Hakimin avukatların tutumu, kendini nasıl hissediyordunuz?)
64. Mahkeme olayla ilgili nasıl bir sonuca ulaştı?
65. Sonuçla ilgili ne düşünüyorsunuz? Nasıl hissediyorsunuz?

Psikolojik destek:

66. Kuruma geldiğinde psikolojik olarak ne durumdaydın? Kendini nasıl hissediyordun?
67. Psikolojik sorun yaşıyor muydun? Neler?
68. Aldığın psikolojik destek faydalı oldu mu?
69. Bir değişim yaşadın mı? Nasıl bir değişim yaşadın?
70. Kurumda aldığın destek hizmetlerinin seni güçlendirdiğini düşünüyor musun? Nasıl?

Kurumdan çıkış:

71. Kurumdan çıkmadan önce, kurum sonrası yaşamınla ilgili sosyal çalışmacı tarafından bir planlama yapıldı mı?
72. Nerede, nasıl yaşayacağı belirlenmiş miydi?
73. Ne yapacağını biliyor muydu?

Kuruma ilişkin genel düşünceler:

74. Kurumla ilgili en iyi ve en kötü anın ne?
75. Kurumdaki uygulamalardan sevdiğin ve sevmediğin uygulamalar nelerdi?
76. Kurumun sana bir şey kattığını düşünüyor mu? Neler kattı?
77. Kurum hayatında nasıl değişimler yarattı?
78. Kurum sana neler verebilirdi/sağlayabilirdi ama bunları yapamadı?
79. Şimdilerde kurumlarda kalan kızlar hakkında neler düşünüyor?

KURUM SONRASI YAŞAM ÖYKÜSÜ

1. Kurumdan çıkış ne kadar oldu?
2. Kurumdan çıktıktan sonra herhangi bir sorunla karşılaştın mı? Neler?
3. En çok hangi sorun seni zorladı? Nasıl bir çözüm buldun?
4. Kurumdan çıktıktan sonra ihtiyaç duyduğun şeyler nelerdi?
5. En çok neye ihtiyacın oldu? Nasıl giderdin?
6. Bu ihtiyaç ve sorunlarla nasıl yüzleştin? Kendini nasıl hissettin?

7. Bu süreçte yalnız mıydın? Yanında biri var mıydı? Kimdi?
8. Kendi deneyimine ya da diğer kızların deneyimine bakarak kurum sonrası süreçte hangi konularda desteğe ihtiyacın olduğunu söyleyebilirsin?
9. Kurum bakımından sonra kendine, hayata ve insanlara bakışında nasıl bir değişim oldu?
10. Kurumdan çıktıktan sonra ilk nereye gittin?
11. Yaşamına nerede devam ettin?
12. Ailenle ilişkilerin nasıl oldu?
13. Sosyal çevreyle ilişkilerin nasıl oldu? (arkadaşlar, akrabalar)
14. İşe girdin mi? Nerede? Nasıl?
15. Eğitim hayatına devam etti nmi? Nerede? Nasıl?
16. Erkeklerle ilişkilerin nasıl oldu?
17. Evli misin? Kocanla ilişkilerin nasıl?
18. Kocan yaşadıklarını biliyor mu? Yoksa gizliyor musun? Biliyorsa tutumu nasıl?
19. Çocuğun var mı? Çocuğun bakımını nasıl yapıyorsun? İhtiyaçlarını nasıl sağlıyorsun?
20. Hayatına dışarıdan bir göz olarak baktığında kendini ve hayatını nasıl görüyorsun? Nasıl yorumluyorsun?
21. Geleceğe ilişkin düşüncelerin, planların, hayallerin neler?
22. Şu an bulunduğu yerden olaya dönüp baktığında ne hissediyorsun, ne düşünüyorsun?